നളചരിതം

കാന്താരതാരകം

SAHITYA PRAVARTHAKA C. S. LTD.
KOTTAYAM

ഏ. ആർ.

നളചരിതം

(രണ്ടാം ദിവസം)

(Malayalam)

Nalacharitham (2nd Day)

Kathakali

Commentary

A. R. RAJARAJA VARMA

Edited by

Prof V. Remeshchandran

Cover Design: Balan

First Published June 1984

PRINTED AT INDIA PRESS, KOTTAYAM

Price Rs. 7·00

Copyright

Sahitya Pravarthaka C. S. Ltd.

Publishers

Sahitya Pravarthaka Co-operative
Society Ltd., Kottayam, Kerala State, India

Sales Department

NATIONAL BOOK STALL

KOTTAYAM – TRIVANDRUM – ERNAKULAM – CANNANORE – TRICHUR

PALGHAT – QUILON – KOZHIKODE – ALLEPPEY – KALPETTA

നളചരിതം

(എ. ആർ. രാജരാജവർമ്മയുടെ കാന്താരതാരകം എന്ന
വ്യാഖ്യാനത്തോടുകൂടി)

പരിശോധകൻ

പ്രൊഫ: വി. രമേഷ്ചന്ദ്രൻ

പ്രസാധകന്മാർ

സാഹിത്യപ്രവർത്തക സഹകരണസംഘം

നാഷനൽ ബുക്ക്സ്റ്റാൾ

കോട്ടയം

വില ക. 7 00

S4586 B2990 160/83—84 U T B 20 1-2000

അവതാരിക

കഥാസംഗ്രഹം

പണ്ടു നിഷധരാജ്യത്തു് വീരസേനന്റെ പുത്രനായിട്ടു് നളൻ എന്നൊരു രാജാവുണ്ടായി. അദ്ദേഹം വീര്യത്തിലെന്നപോലെ രൂപസൗന്ദര്യത്തിലും അദ്വിതീയനായിത്തീൎന്നു. അക്കാലത്തു് വിദർഭരാജ്യത്തിന്റെ അധിപതിയായ ഭീമസേനമഹാരാജാവിനു് ദമനൻ എന്ന മഹൎഷിയുടെ വരപ്രസാദത്താൽ ലഭിച്ച ദമൻ, ദാന്തൻ, ദമനൻ, ദമയന്തി എന്ന പുത്രരിൽ ദമയന്തി എന്ന പുത്രി, നളൻ പുരുഷരിൽ എന്നപോലെ, സ്ത്രീകളിൽ രൂപലാവണ്യംകൊണ്ടു ലോകപ്രസിദ്ധയായ്ച്ചമഞ്ഞു. ദമയന്തീനളന്മാൎക്കു് അന്യോന്യഗുണശ്രവണത്താൽ ബാല്യത്തിൽത്തന്നെ പരസ്പരാനുരാഗം ഉളവായി. അഭിലാഷവിപ്രലംഭദശയിൽ നളൻ വീരസാഹസനായിട്ടു് ഒരുദിവസം ഉദ്യാനത്തിൽ വിജനവാസം ചെയ്യുമ്പോൾ ക്രീഡാതടാകത്തിന്റെ കരയിൽ ക്രീഡിക്കുന്ന സുവൎണ്ണഹംസങ്ങളെ കണ്ടു കൗതുകം തോന്നീട്ടു് അതിൽ ഒന്നിനെ ഉറങ്ങുന്ന സമയം കടന്നുപിടിച്ചു. അരയന്നം ഉടൻ ഉണൎന്നു വിലപിച്ചപ്പോൾ വിട്ടുകയുംചെയ്തു. രാജാവിന്റെ ദയാശീലത കണ്ടു് ഹംസം താൻ ഒരു പ്രത്യുപകാരമായി ദമയന്തിയോടു ദൂതുപറയാൻ ഏഴുന്നേറ്റു. ഉടൻ കുണ്ഡിനപുരിയിൽ ചെന്നു് ദമയന്തിയുടെ അടുക്കൽ നളനെ വൎണ്ണിച്ചു് അവൾ മനസ്സുകൊണ്ടു് നളനെ വരിച്ചിരിക്കുന്ന വിവരം മടങ്ങിവന്നു പറയുകയുംചെയ്തു.

താമസിയാതെ യൗവനാരംഭം കണ്ടു് ഭീമരാജാവു് ദമയന്തിക്കു സ്വയംവരം നിശ്ചയിച്ചു. രാജാക്കന്മാരെ ക്ഷണിക്കാൻ ദൂതന്മാരെ അയച്ചു. ഈ ഘട്ടത്തിൽ പൎവ്വതമുനിയോടുകൂടി ശ്രീനാരദൻ സ്വൎഗ്ഗത്തു ചെന്നപ്പോൾ പ്രസംഗവശാൽ പ്രസ്താവിച്ച ദമയന്തിയുടെ അസാധാരണഗുണഗണങ്ങൾ കേട്ടു കൗതുകംപൂണ്ടു്, ഇന്ദ്രാഗ്നിയമവരുണന്മാരാകുന്ന ദിക്പാലന്മാരും സ്വയംവരത്തിനായി പുറപ്പെട്ടു. അവർ വഴിയിൽവച്ചു നളനെ കണ്ടെത്തി. ദമയന്തീകാമുകനായ ആ രാജാവിനെത്തന്നെ കന്യകയുടെ അടുക്കൽ ദൂതിനയച്ചു. അൎത്ഥികളുടെ വാസ്തവവും അൎത്ഥനയുടെ സ്വഭാവവും അറിയുംമുമ്പേ വാഗ്ദാനംചെയ്തുപോകയാൽ ധൎമ്മപാശബദ്ധനായ നളൻ ഇന്ദ്രാദികളുടെ പ്രഭാവത്താൽ അദൃശ്യമൂൎത്തിയായിട്ടു് യാതൊരു പ്രതിബന്ധവുംകൂടാതെ കന്യാന്തഃപുരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു് അവളോടു് ഇന്ദ്രാദികളുടെ പ്രാൎത്ഥന അറിയിച്ചു. തന്റെ വരനായ നളൻ അന്യന്റെ ദൂതനായി വന്ന

തിനാൽ ദമയന്തി വ്യസനിക്കുകയും, നളൻ എല്ലാത്തിനും സമാധാനം പറകയുംചെയ്തു. ഒടുവിൽ ദമയന്തി 'എന്നാൽ ഇന്ദ്രാദികളും സ്വയംവരത്തിൽ വരട്ടെ; അവരുടെ സമക്ഷംതന്നെ ഞാൻ അങ്ങയെ വരിച്ചുകൊള്ളാം' എന്ന് ഒരു തീരുമാനം പറഞ്ഞു. ഈ വിവരമെല്ലാം നളൻ മടങ്ങിവന്ന് ഇന്ദ്രാദികളെ ഗ്രഹിപ്പിക്കയുംചെയ്തു.

അനന്തരം നാനാദേശാധിപതികളായ രാജാക്കന്മാരാൽ അലംകൃതമായ സ്വയംവരമണ്ഡപത്തിൽ പ്രവേശിച്ച് ദമയന്തി, ചൂണ്ടിക്കാണിക്കപ്പെട്ട ഓരോരോ രാജാക്കന്മാരെയും ഉപേക്ഷിച്ച് നളസവിധത്തിൽ എത്തിയപ്പോൾ അവിടെ നളന്റെ ആകൃതിയിൽ അഞ്ചുപേർ ഇരിക്കുന്നതു കണ്ട് കുഴങ്ങിവശയായി. ഇതികർത്തവ്യതാമൂഢയായ ദമയന്തി ദേവന്മാരെ മനസ്സുകൊണ്ടു ശരണംപ്രാപിച്ച്, താൻ ഹൃദയംകൊണ്ടു വരിച്ചുപോയ വരനെ തനിക്കു കാണിച്ചുതരാൻ പ്രാർത്ഥിച്ചതനുസരിച്ച് അവർ തങ്ങളുടെ ദേവചിഹ്നങ്ങൾ പ്രകാശിപ്പിച്ചു; ദമയന്തി നളനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു മാലയിട്ടു വരിക്കയുംചെയ്തു. ദേവന്മാർ പ്രസാദിച്ച് നളന് ഓരോരുത്തരും ഈരണ്ടു വരംവീതം കൊടുത്ത് അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു. ഇതെല്ലാം കണ്ടു വിസ്മയിച്ച് രാജാക്കന്മാർ കലഹിക്കാതെ പിരികയുംചെയ്തു. നളൻ വിവാഹംകഴിഞ്ഞു സ്വരാജ്യത്തു ചെന്ന് ദമയന്തിയും ഒരുമിച്ച് ചിരപ്രാർത്ഥിതങ്ങളായ സുഖങ്ങൾ യഥേഷ്ടം അനുഭവിച്ചു സുഖിച്ചുവാണു. അനേകം യാഗാദികർമ്മങ്ങളും ചെയ്ത് ദമയന്തിയും ഒരുമിച്ചു വാഴുമ്പോൾ നളന് ഇന്ദ്രസേനൻ എന്നൊരു പുത്രനും ഇന്ദ്രസേന എന്നൊരു പുത്രിയും ഉളവായി.

ഇന്ദ്രാദികൾ സ്വയംവരം കഴിഞ്ഞു സ്വർഗ്ഗത്തേക്കു മടങ്ങുമ്പോൾ വഴിമദ്ധ്യേ ദ്വാപരനോടുകൂടി കലി വരുന്നതു കണ്ടു. എവിടേക്കായി പുറപ്പെട്ടു എന്നു ദേവന്മാർ ചോദിച്ചതിന് കലി 'സ്വയംവരത്തിൽ ദമയന്തിയെ വരിക്കാൻ' എന്നുത്തരം പറഞ്ഞപ്പോൾ ദേവന്മാർ നടന്ന വിവരമെല്ലാം പറഞ്ഞ്, ധർമ്മികനായ നളനെ ദ്രോഹിപ്പാൻ വിചാരിക്കുന്നവർക്ക് അധഃപതനം വരുമെന്നു കലിയെ വിലക്കിയിട്ടു പോകുകയുംചെയ്തു. കലി കോപം സഹിയാതെ ദ്വാപരനുമായി ആലോചിച്ച് നളനെ ദമയന്തിയുടെ അടുക്കൽനിന്നു പിരിക്കാമെന്നു സത്യംചെയ്ത് നിഷധരാജ്യത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു പന്ത്രണ്ടുവർഷം അവിടെ കാത്തിരുന്നതിന്റെശേഷം ഒരിക്കൽ നളൻ ഓർമ്മക്കേടാൽ പാദപ്രക്ഷാളനംചെയ്യാതെ സന്ധ്യാവന്ദനംചെയ്ത അവസരം നോക്കി കലി അവനെ ആവേശിച്ചു. അനന്തരം നളന്റെ അനുജനായ പുഷ്കരൻ കലിപ്രേരിതനായിട്ട് നളനെ ചൂതുപൊരുതാൻ വന്നു വിളിച്ചു. ദ്യൂതത്തിൽ വൃഷഭവേഷനായ കലിയായി

രുന്ന പുഷ്കരന്റെ പണയമായിട്ട്. ദ്വാപരൻ അക്ഷങ്ങളിലും അധിവാസംചെയ്തു. നളൻ തന്റെ നാടും നഗരവുമെല്ലാം മുറയ്ക്കു പണയംവച്ചു തോററുകൊണ്ടിരുന്നു. ഈവിധം അഞ്ചാറുമാസം അവൎക്കു ദ്യൂതം നടന്നു. വിവരമറിഞ്ഞ മന്ത്രിമാരും നാഗരവാസികളും ബന്ധുക്കളെല്ലാവരും ഒരുപ്രാവശ്യം ഉപദേശിക്കാൻ വന്നിട്ടും നളൻ ഒന്നും കൂട്ടാക്കാതെ ചൂതുകളിതന്നെ തുടൎന്നു സൎവ്വസ്വവും നശിപ്പിച്ച് ഏകവസ്ത്രാവശേഷനായിട്ടു കലാശിച്ചു.

ഇതിനിടയിൽ ദമയന്തി നളന്റെ പരാജയം കണ്ടു കരുതലോടുകൂടി പുത്രനേയും പുത്രിയേയും വാർഷ്ണേയനെന്ന നളസാരഥിയെ ഏല്പിച്ചു കുണ്ഡിനപുരത്തിലേക്ക് അയച്ചു. വാർഷ്ണേയൻ അവരെ അവിടെ കൊണ്ടുചെന്നു വിട്ടിട്ട്, വ്യസനിച്ചു നടന്ന്, ഒടുവിൽ അയോദ്ധ്യാപതിയായ ഋതുപൎണ്ണരാജാവിന്റെ സൂതനായി വാഴുകയുംചെയ്തു.

സൎവ്വസ്വവും തട്ടിപ്പറിച്ചിട്ട് ഇനി ഭൈമിയല്ലാതെ തനിക്കു പണയത്തിനെന്തുള്ളൂ എന്നു പുഷ്കരൻ പരിഹാസമായി ചോദിച്ചപ്പോൾ നളൻ വ്യസനാക്രാന്തനായിട്ട്, ദേഹത്തിലുണ്ടായിരുന്ന ആഭരണങ്ങളും അഴിച്ചുകൊടുത്തിട്ട് ഏകവസ്ത്രനായി രാജധാനിയിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങി ദമയന്തിയുടെ പിന്നാലെ പുറപ്പെട്ടു. മൂന്നുദിവസം അവർ നഗരത്തിനു വെളിയിൽ താമസിച്ചു. അപ്പോൾ നളനു ആരും ഒത്താശകൾ ചെയ്തുപോകരുതെന്ന് പുഷ്കരൻ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ വിളംബരമനുസരിച്ച് നളനെ ആരും ഗണിക്കാതെയായി. ഈ അവസരത്തിൽ ക്ഷുധാൎത്തനായ നളൻ ചില പൊൻപക്ഷികൾ പറന്നടുത്തുവരുന്നതു കണ്ടു അവയെ പിടിക്കാനായി ഉടുത്ത വസ്ത്രം അഴിച്ചു വലപോലെ വീശിയെറിഞ്ഞു. പക്ഷികൾ വസ്ത്രവും കൊത്തിക്കൊണ്ടു പറന്നുപോയി, 'ഞങ്ങൾ നിന്നെ തോല്പിച്ച ചൂതുകളാണെ'ന്നു പറഞ്ഞു മറയുകയുംചെയ്തു. നഗ്നനായിട്ട് നളൻ പിന്നീടു കാട്ടിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. പോകുന്ന മദ്ധ്യേ നളൻ കുണ്ഡിനത്തിലേക്കു പോകാനുള്ള പെരുവഴി കാണിച്ചുകൊടുത്തിട്ടും ദമയന്തി കൂട്ടാക്കാതെ പിന്നാലെതന്നെ നടന്നു. ഒരേ വസ്ത്രംകൊണ്ടു രണ്ടുപേരും ദേഹം മറച്ച് അവർ രാത്രിയിൽ ഒരു വനമണ്ഡപത്തിൽ ചെന്നു കിടന്നു. ഭൈമി തളൎന്നുകൊണ്ടുറങ്ങി; നളൻ വിചാരമഗ്നനായിട്ട് ആലോചന തുടങ്ങി: ''കൂടെക്കൊണ്ടുനടന്നാൽ ഇവൾ വലയും; വിട്ടേച്ചുപോയാൽ പിതൃഗേഹത്തിലോ മറേറാ ചെന്നു രക്ഷപ്പെട്ടുവെന്നും വരാം; ധൎമ്മരക്ഷിതയായ ഇവൾക്കു വഴിയിൽ അപായം ഒന്നും വരാനും ഇടയില്ല'' ഇങ്ങനെ ഉറച്ച് ആദിത്യാദിദേവന്മാരോട് അവളെ രക്ഷിപ്പാൻ പ്രാൎത്ഥിച്ചിട്ട് വസ്ത്രം മുറിച്ചുകൊണ്ടു വിട്ടുപോകയുംചെയ്തു.

ദമയന്തി ഉണർന്നു നോക്കുമ്പോൾ നളനെ കാണ്മാനില്ല. ആവൻകാട്ടിൽ അവൾ വിലപിച്ചുകൊണ്ടും, ഭർത്താവിനെ ആവേശിച്ച ഭൂതത്തെ ശപിച്ചുകൊണ്ടും തേടിനടന്നു. അപ്പോൾ ഒരു പെരുമ്പാമ്പ് കാലിൽ പിടിയുംകൂടി. എന്നിട്ടും അവൾ നളനെത്തന്നെ വിളിച്ചു കരഞ്ഞു. അതു കേട്ട് ഒരു കാട്ടാളൻ വന്നു കണ്ട് പാമ്പിനെ കൊന്ന് അവളെ രക്ഷപ്പെടുത്തി. എന്നാൽ, അവൻ അവളിൽ ബലാൽക്കാരമായി അധർമ്മം പ്രവർത്തിക്കാൻ ആരംഭിച്ചപ്പോൾ അവനെ അവൾ ശപിക്കേണ്ടതായും വന്നുകൂടി. 'നളനൊഴികെ ഒരു പുരുഷനെ ഞാൻ മനസ്സുകൊണ്ടുപോലും സ്പർശിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിൽ ഇവൻ മരിച്ചുവീഴട്ടെ' എന്ന് ആ പതിവ്രത പറയുകയും, ആ വേടൻ ശവമായി വീഴുകയും ഒന്നിച്ചുകഴിഞ്ഞു. പിന്നീടും അലഞ്ഞുനടന്നപ്പോൾ ഒരാശ്രമം കണ്ട് അവൾ അവിടെ ചെന്നു. എന്നാൽ മഹർഷിമാർ അവളോടു വിവരമെല്ലാം ചോദിച്ചറിഞ്ഞ്, 'താമസിയാതെ നീ നളനോടു ചേർന്ന് മുന്നെപ്പോലെ സുഖമായിരിക്കും' എന്ന് അവളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചിട്ട് ആശ്രമത്തോടുകൂടെത്തന്നെ അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു. മഹർഷിവാക്യത്താൽ ഒരുവിധം സമാധാനപ്പെട്ട് ആ പതിവ്രത വീണ്ടും മണ്ടി നടക്കുമ്പോൾ ഒരു നദി കടക്കുന്ന കച്ചവടക്കാരുടെ സംഘത്തെ കണ്ട് അവരോടു സംഗതിയെല്ലാം പറഞ്ഞു. ധാർമ്മികനായ ആ സംഘപ്രധാനിയുടെ അനുമതി വാങ്ങി അവരൊന്നിച്ചു പുറപ്പെട്ടു. വളരെ ദിവസം വളരെ കാടും മലയും കയറി നടന്നു. വഴിയിൽ കാട്ടാനകളുടെ ആക്രമണത്താൽ പാതിപ്പെട്ട് ഒരു ദിവസം സന്ധ്യയോടുകൂടെ ആ സംഘം ഉദ്ദിഷ്ടമായ ചേദിരാജ്യത്തു ചെന്നെത്തി. അവിടെ നഗരവീഥിയിൽ കച്ചവടക്കാരുടെയിടയിൽ സഞ്ചരിച്ച ദമയന്തിയെ അങ്ങാടിപ്പിള്ളർ ചുററിക്കൂടി പരിഹസിക്കുകയും ശല്യപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യുന്നത് ആ രാജ്യത്തെ രാജാവായ സുബാഹുവിന്റെ മാതാവ് മാളികയിൽ നിന്നു നോക്കിക്കണ്ടിട്ട് അവളെ ആളയച്ചുവരുത്തി, സൈരന്ധ്രിയുടെ നിലയിൽ സ്വപുത്രിയായ സുനന്ദയുടെ സഖിയാക്കി താമസിപ്പിച്ചു. രാജമാതാവിനോട് ഭൈമി സംഗതിയെല്ലാം സാമാന്യരീത്യാ അല്ലാതെ താൻ ഭീമപുത്രി എന്നും നളമഹിഷി എന്നും കുറിപ്പെടുത്തിപ്പറകയുണ്ടായില്ല.

നളനാകട്ടെ, ഭൈമിയെയും ഉപേക്ഷിച്ച് കാട്ടിൽ ചുററി നടക്കുമ്പോൾ കാട്ടുതീയുടെ നടുക്കുനിന്നും ഒരാൾ തന്റെ പേരു വിളിച്ചു നിലവിളിക്കുന്നതു കേട്ട് അടുത്തു ചെന്ന്, വിളിച്ചതു കാർക്കോടകനെന്ന നാഗരാജാവാണെന്നറിഞ്ഞ്, അവനെ കാട്ടുതീയിൽനിന്നും രക്ഷപ്പെടുത്തി. താൻ ശ്രീനാരദനെ വഞ്ചിച്ചതിനാൽ ലഭിച്ച ശാപത്തിൽനിന്ന് ഇപ്പോൾ മോചിതനായി എന്നു പറഞ്ഞ് കാർക്കോടകൻ നളനോടു തന്നെ എടുത്തുകൊണ്ട്

ഒരു പത്തടി എണ്ണിക്കൊണ്ടു നടക്കാൻ ആജ്ഞാപിച്ചു. നളൻ അപ്രകാരം ചെയ്തപ്പോൾ 'ദശ' എന്നുച്ചരിച്ച ക്ഷണത്തിൽ അവനെ കാർക്കോടകൻ കടിച്ചു. സർപ്പദംശത്താൽ നളൻ വിരൂപനായിത്തീർന്നു. നാഗരാജൻ പിന്നീടു് തന്റെ ദംശം നളനെ ആവേശിച്ചിരിക്കുന്ന ദുഷ്ടഭൂതത്തെ ബാധിക്കാനാണെന്നും, വൈരൂപ്യം തൽക്കാലം ജനങ്ങൾ കണ്ടറിയാതിരിപ്പാൻ ഉപകരിക്കുമെന്നും, തന്നെ സ്മരിച്ചുകൊണ്ടു് താൻ കൊടുത്ത വസ്ത്രയുഗ്മത്തിൽ ഒന്നുടുത്താൽ സ്വന്തരൂപം വീണ്ടും പ്രാപിക്കാമെന്നും നളനെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു്, വരങ്ങളും കൊടുത്തു്, ബാഹുകസംജ്ഞനായ സൂതനെന്നു പറഞ്ഞു് ഋതുപർണ്ണനെ പോയി സേവിച്ചാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പക്കൽനിന്നു് അക്ഷഹൃദയവിദ്യ അറിയാനും, അതുനിമിത്തം ഭൂതാവേശം നീങ്ങി ദമയന്തീസംഗമം ലഭിപ്പാനും ഇടയാകുമെന്നും ഉപദേശിക്കയും ചെയ്തിട്ടു് അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു. അപ്രകാരം നളൻ ഒൻപതുദിവസത്തെ വഴി കടന്നു പത്താംദിവസം കോസലത്തിലെത്തി ഋതുപർണ്ണന്റെ സൂതനായി വാഴുകയും ചെയ്തു. അവിടെ നളനു് വാർഷ്ണേയൻ, ജീവലൻ എന്ന രാജസൂതന്മാർ സഖികളായിരുന്നു. അതിൽ ജീവലൻ എന്നവൻ ദിവസം പ്രതി രാത്രിയിൽ നളൻ,

"ക്വ നു സാ ക്ഷുൽപിപാസാർത്താ ശ്രാന്താ ശേതേ തപസ്വിനീ
സ്മരന്തീ തസ്യ മന്ദസ്യ കം വാ സാദ്യോപതിഷ്ഠതി" *

എന്നൊരു ശ്ലോകം ചൊല്ലി വിലപിക്കുന്നതു കേട്ടു് സംഗതി ചോദിക്കയും, നളൻ പേരുകൾ പറയാതെ നടന്ന കാര്യമെല്ലാം അന്യപരമായിട്ടു് അവനോടു പറകയും ഉണ്ടായി.

ഇങ്ങനെ ദമയന്തിയും നളനും വേഷംമാറി ചേദിപുരിയിലും കോസലത്തിലും വസിക്കവേ നളന്റെ രാജ്യഭ്രംശം കേട്ടു് ഭീമരാജാവു് ഭൈമീനളന്മാരെ തിരയാനായി അയച്ച ബ്രാഹ്മണരിൽ സുദേവൻ എന്ന പേരായ ഒരുവൻ ചേദിപുരിയിൽ ഭൈമിയെ കണ്ടെത്തി. പിന്നീടു് സൈരന്ധ്രി, തന്റെ സ്വസൃപുത്രിയായ ഭൈമിയാണെന്നറിഞ്ഞു് അനുശോചിച്ച രാജമാതാവിന്റെ അനുമതിയോടുകൂടി ദമയന്തി രഥമേറി കുണ്ഡിനത്തിൽ പിതൃസമീപത്തു ചെന്നു താമസിച്ചു. അവിടെനിന്നു് സകലദിക്കുകളിലും നളനെ അന്വേഷിപ്പാൻ ബ്രാഹ്മണരെ നിയോഗിച്ചു. അവർ രാജസഭകളിലെന്നല്ല, നാലുപേർ കൂടുന്ന ഇടങ്ങളിലൊക്കെയും ചെന്നു.

---

* "പൈദാഹമാർത്തളർന്നോളപ്പാവമെങ്ങു കിടപ്പതോ?
ആ മന്ദനെ സ്മരിച്ചുംകൊണ്ടാരെസ്സേവിച്ചിടുന്നിതോ?"
(ശ്രീമഹാഭാരതം — കുഞ്ഞിക്കുട്ടൻതമ്പുരാന്റെ വിവർത്തനം)

''ക്വ നു ത്വം കിതവ! ഛിത്വാ വസ്ത്രാർദ്ധം പ്രസ്ഥിതോ മമ
ഉൽസൃജ്യ വിപിനേ സുപ്താമനുരക്താം പ്രിയാം പ്രിയ
സാ വൈ യഥാ ത്വയാ ദൃഷ്ടാ തഥാസ്തേ ത്വൽപ്രതീക്ഷിണീ
ദഹ്യമാനാ ഭൃശം ബാലാ വസ്ത്രാർദ്ധേനാഭിസംവൃതാ
തസ്യാ രുദന്ത്യാഃ സതതം തേന ശോകേന പാർത്ഥിവ
പ്രസാദം കുരു വൈ വീര! പ്രതിവാക്യം വദസ്വ ച''[1]

ഇങ്ങനെ ഒരു ശ്ലോകം ചൊല്ലിയാൽ അതിനുത്തരം പറയുന്നവന്റെ ഊരും പേരും മറ്റുമെല്ലാം അറിഞ്ഞുവരണമെന്നായിരുന്നു ദമയന്തിയുടെ സന്ദേശം. ഇപ്രകാരം പലരും പല സ്ഥലങ്ങളിലും ദീർഘകാലം തേടിനടന്നതിൽ പർണ്ണാദൻ എന്ന ബ്രാഹ്മണൻ ഋതുപർണ്ണസഭയിൽ ചെന്നു ശ്ലോകം ചൊല്ലിയതിൽ ഒരു വിരൂപനായ ബാഹുകാഖ്യൻ സൂതൻ അതിനുത്തരം പറഞ്ഞതിനെ ദമയന്തിയോടു വന്ന് അറിയിച്ചു. ഉത്തരം താഴെ കാണുന്നപ്രകാരമാകുന്നു:

''വൈഷമ്യമപി സംപ്രാപ്താ ഗോപായന്തി കുലസ്ത്രിയഃ
ആത്മാനമാത്മനാ സത്യേ ജിതഃ സ്വർഗ്ഗോ ന സംശയഃ
രഹിതാ ഭർത്തൃഭിശ്ചൈവ ന കുപ്യന്തി കദാചന
പ്രാണാംശ്ചാരിത്രകവചാൻ ധാരയന്തി നരസ്ത്രിയഃ.
പ്രാണയാത്രാം പരിപ്രേപ്സോഃ ശകുനൈർഹൃതവാസസഃ
ആധിഭിർദ്ദഹ്യമാനസ്യ ശ്യാമാ ന ക്രോദ്ധുമർഹതി.''[2]

ഇതു കേട്ട് ശങ്കിച്ച പ്രത്യാശയോടെ ഭൈമി അച്ഛനെ വിവരം അറിയിക്കാതെ സുദേവനെ വരുത്തി മാതൃസന്നിധിയിൽവെച്ച് ഇപ്രകാരം സന്ദേശിച്ചു: ''അങ്ങ് ഒരു വഴിയാത്രക്കാരന്റെ നിലയിൽ അയോദ്ധ്യയിൽ ചെന്ന്, നളൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നോ ഇല്ലയോ എന്നറിഞ്ഞില്ല; ദമയന്തിക്കു പുനർവിവാഹം നടക്കുന്നു. നാളെയാണു സ്വയംവരം. അതിലേക്കു രാജാക്കന്മാരെ

1 ''എൻ വസ്ത്രാർദ്ധമറുത്തുംകൊണ്ടെങ്ങുപോയിതു ധൂർത്ത! നീ
കാട്ടിൽക്കിടന്നുറങ്ങീടും പ്രിയയെ വിട്ടഹോ, പ്രിയ!
നീ കണ്ടമട്ടുതാൻ നില്പൂ, നിന്നെത്താൻ കാത്തുകൊണ്ടവൾ
ഏററമുൾച്ചൂടേററു ബാല വസ്ത്രാർദ്ധം ചുററിയങ്ങനെ.
ആ സങ്കടത്താൽ കരയുമവളിൽ പെററുന്ന, നീ
പ്രസാദിക്കണമേ വീര, മറുവാക്കരുളണമേ!''

2 ''വൈഷമ്യമെങ്കിലും ഗോപിച്ചീടുമേ കുലനാരികൾ
തന്നെത്താൻതന്നെ സത്യംതാൻ ജയിപ്പൂ വാനസംശയം.
ഭർത്താക്കൾ പോകിലുമവർ കോപിച്ചീടില്ലൊരിക്കലും
പാതിവ്രത്യച്ചട്ടയിട്ടോർ ജീവിക്കും വരനാരികൾ.
വിഷമത്തിൽപ്പെട്ട മൂഢൻ സുഖംകെട്ടുഴലുന്നവൻ
അവൻ ത്യജിക്കിലുമവളതിൽ കോപിച്ചുകൊള്ളൊലാ.''

ല്ലാവരും പോകുന്നു എന്നു പറയണം.'' സുദേവൻ അപ്രകാരം ആചരിക്കയുംചെയ്തു.

പണ്ടേതന്നെ ദൈമീകാമുകനായിരുന്ന ഋതുപർണ്ണൻ ഉടൻ തന്നെ ബാഹുകനെ വിളിച്ചു തനിക്കു ദമയന്തിയെ വരിപ്പാൻ സന്ധ്യക്കു മുമ്പു കുണ്ഡിനത്തിലെത്തത്തക്കവണ്ണം കുതിരകളെ തെരഞ്ഞെടുത്തു രഥം സജ്ജീകരിക്കാൻ ആജ്ഞാപിച്ചു. ബാഹുകൻ ഇതു കേട്ടു ചിന്താകുലനായിട്ട് എന്തായാലും കുണ്ഡിനത്തിൽ ചെല്ലുന്നതു തനിക്കും നന്നുതന്നെ എന്നുറച്ചു. കണ്ടാൽ ശോചൃങ്ങളും കരുത്തുള്ളവയുമായ രണ്ടു കുതിരകളെ പൂട്ടി രഥവും കൊണ്ടുവന്നു രാജാവിനു കുതിരകളെപ്പററി സന്ദേഹമുണ്ടായെങ്കിലും ബാഹുകൻ തേർതെളിച്ചപ്പോൾ അതൊക്കെ നീങ്ങി. എന്നല്ല, വേഗംകൊണ്ട് വിസ്മയവും അതിരുകവിഞ്ഞു. രഥത്തിൽ രാജാവിനു പരിവാരമായിട്ട് വാർഷ്ണേയൻ മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. അവൻ കുതിരകളുടെ വേഗം കണ്ട് ബാഹുകൻ അശ്വഹൃദയജ്ഞനായ നളൻതന്നെ ആയിരിക്കാമെന്നു സംശയിച്ചു. വിസ്മിതനായ ഋതുപർണ്ണൻ കൈവിട്ടുപോയ ഉത്തരീയം എടുക്കുന്നതിലേക്കു രഥം നിർത്താൻ ആവശ്യപ്പെട്ട സമയം ''അതിപ്പോൾ ഒരു യോജന വഴി പിറകിൽ ആയിപ്പോയി'' എന്നു ബാഹുകൻ വിസമ്മതിച്ചു. അനന്തരം കുറെ വഴി കഴിഞ്ഞു് ഒരു താന്നിമരം കണ്ടപ്പോൾ രാജാവു് മത്സരത്താലെന്നപോലെ ഹേ, ബാഹുക, എന്റെയും സാമർത്ഥ്യം നോക്കുക:

''സർവ്വഃ സർവ്വം ന ജാനാതി സർവ്വജ്ഞോ നാസ്തി കശ്ചന
നൈകത്ര പരിനിഷ്ഠാസ്തി ജ്ഞാനസ്യ പുരുഷേ ക്വചിത്'''*

എന്നു് ആരംഭിച്ചുകൊണ്ട് താന്നിമരത്തിൽ ഇത്ര ഇലയും ഇത്ര കായും ഉണ്ടെന്നു് ക്ലിപ്തപ്പെടുത്തിക്കൊടുത്തു. ബാഹുകൻ അതെണ്ണിനോക്കി പരീക്ഷിപ്പാൻ രഥം നിർത്തിയപ്പോൾ രാജാവിനു് ഇതുമൂലം താമസം വന്നെങ്കിലോ എന്നു ഭയമായി. അവർ തമ്മിൽ പല തർക്കങ്ങളും കഴിഞ്ഞതിൻെറശേഷം രാജാവു് ബാഹുകനു് അക്ഷഹൃദയം ഉപദേശിച്ചു. അശ്വഹൃദയം പ്രത്യുപദേശംചെയ്യുന്നതു സൌകര്യത്തിൽ മതി എന്നും തീർച്ചപ്പെടുത്തി. അക്ഷഹൃദയം നളൻ ഗ്രഹിച്ച ഉടനെ കലി നളൻെറ ദേഹത്തു നിന്നിറങ്ങി. നളൻ അവനെ ശപിക്കാൻ ഭാവിച്ചു ശരണം പ്രാപിച്ചതിനാൽ ഉപേക്ഷിക്കയുംചെയ്തു. നളനാമോച്ചാരണം ചെയ്യുന്നവരെ താൻ ബാധിക്കയില്ലെന്നു പ്രതിജ്ഞചെയ്തു്, കലി നളദേഹത്തിൽനിന്നു താന്നിമരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. അന്നുമുതലാണു് താന്നിവൃക്ഷത്തിനു് 'കലിദ്രുമം' എന്നു പേർ

* ''അറിയില്ലാരുമേ സർവ്വം, സർവ്വജ്ഞൻ മന്നിലില്ലൊരാൾ
ജ്ഞാനമെല്ലാമൊരുവനിലൊക്കെയെന്തസംഭവം ''

ലഭിച്ചതു്. നളൻ വേഗേന, സംഗതിയെന്നും അറിയാതെ കാത്തുനിന്നിരുന്ന രാജാവിന്റെ അടുക്കൽ മടങ്ങിവന്നു് രഥം പൂർവ്വാധികവേഗത്തിൽ ഓടിച്ചു് അസ്തമയത്തിനുമുമ്പു് കുണ്ഡിനപുരത്തിൽ എത്തിക്കയും ചെയ്തു.

അയോദ്ധ്യാധിപതി വന്നിരിക്കുന്ന വിവരം കേട്ടു് ഭീമരാജാവു ചെന്നെതിരേറ്റു് അതിഥിയെ സൽക്കരിച്ചു. എന്നാൽ സ്വയംവരത്തിന്റെ വട്ടമൊന്നും കാണാഞ്ഞു ഭഗ്നാശനായ ഋതുപർണ്ണനു്, ഇത്ര ദൂരത്തുനിന്നു് ഇത്ര ബദ്ധപ്പെട്ടു വന്നതിന്റെ കാരണം ഭീമരാജാവു ചോദിച്ചതിനു്, സൗഹാർദ്ദംകൊണ്ടു സന്ദർശിപ്പാൻ വന്നതേയുള്ളുവെന്നല്ലാതെ ഉത്തരമൊന്നുമില്ലായിരുന്നു. ഭൈമിയാകട്ടെ, പരിചിതമായ നളന്റെ രഥഘോഷം കേട്ടു് ഭർത്തൃസന്ദർശനകൗതുകത്തോടെ മാളികയിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. രഥം വന്നടുത്തപ്പോൾ അഭിജ്ഞാതന്മാരായ ഋതുപർണ്ണനും വാർഷ്ണേയനും കൂടാതെ വിരൂപനായ ബാഹുകനേ അതിലുള്ളു. ഭൈമി നിരാശപ്പെട്ടു. ഒരുവേള സാരഥിയായിരുന്ന വാർഷ്ണേയനേയും നളൻ അശ്വഹൃദയം അഭ്യസിപ്പിച്ചിരിക്കാമോ എന്നും മറ്റും പല തർക്കങ്ങളും തുടങ്ങി. ഏതായാലും ബാഹുകനെ ഒന്നു പരീക്ഷിക്കാമെന്നുറച്ചു്, പിന്നീടു് കേശിനി എന്നൊരു ദൂതിയെ അവന്റെ അടുക്കൽ അയച്ചുനോക്കി. പ്രശ്നങ്ങൾ അവൻ മട്ടിച്ചാൽ വാടുന്നില്ലെന്നു കണ്ടറിഞ്ഞു. എന്നുവേണ്ട, സകലപരീക്ഷകളും കഴിച്ചു. ഇത്രയും കഴിഞ്ഞശേഷം ഭൈമി മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ അനുമതിയോടുകൂടി ബാഹുകനെ ആളയച്ചു വരുത്തി സ്വയമേ ചോദ്യങ്ങൾ ചെയ്തു:

''പൂർവ്വം ദൃഷ്ടസ്ത്വയം കശ്ചിദ്ധർമ്മജ്ഞോ നാമ ബാഹുക?
സുപ്താമുത്സൃജ്യ വിപിനേ ഗതോ യഃ പുരുഷഃ സ്ത്രിയം
അനാഗസം പ്രിയാം ഭാര്യാം വിജനേ ശ്രമമോഹിതാം
അപഹായ തു കോ ഗച്ഛത് പുണ്യശ്ലോകമൃതേ നളം.''[1]

ഇതിനുത്തരമായി നളൻ,

''മമ രാജ്യം പ്രനഷ്ടം യന്നാഹം തത് കൃതവാൻ സ്വയം
കലിനാ തത് കൃതം ഭീരു യച്ച ത്വാമഹമത്യജം''[2]

---

1 ''ഭവാൻ കണ്ടവനോ മുന്നം ധർമ്മജ്ഞൻ ഹന്ത ബാഹുക!
ഉറങ്ങും പെണ്ണിനെക്കാട്ടിലിട്ടു പോയോരു മർത്ത്യനെ?
വിജനേ ശ്രാന്തയായ് മണ്ടും കുറ്റമറ്റിഷ്ടപത്നിയെ
പുണ്യശ്ലോകൻ നളനൊഴിഞ്ഞാരുപേക്ഷിച്ചുപോയിടും?''

ഇത്യാദി.

2 ''എന്റെ രാജ്യം പോയതു ഞാൻ തനിയേ ചെയ്തതല്ലെടോ
കലി ചെയ്തതും ഭീരു, നിന്നെ ഞാൻ കൈവെടിഞ്ഞതും.''

എന്നു സംഗതിയുടെ വാസ്തവമെല്ലാം വിവരിച്ചിട്ടു് ''നിന്റെ ശാപബലംകൊണ്ടും എന്റെ വ്യവസായംകൊണ്ടും ആ കലി ഇപ്പോൾ എന്നെ വിട്ടിരിക്കുന്നു. ഞാൻ നിന്റെ അടുക്കൽ വരികയുംചെയ്തു. എന്നാൽ നീ രണ്ടാമതു സ്വയംവരം നിശ്ചയിച്ചതു് കുലസ്ത്രീകൾക്കുചിതമല്ല'' എന്നുപന്യസിച്ചു. അനന്തരം ബാഷ്പാകുലയായ ഭൈമി തന്റെ പ്രവൃത്തിയുടെ ഉദ്ദേശമെല്ലാം ബാഹുകനെ ബോധപ്പെടുത്തി ഉറപ്പിനുവേണ്ടി ലോകസാക്ഷികളായ ദേവന്മാരെക്കൊണ്ടു് ആണയിട്ടപ്പോൾ വായുഭഗവാൻ,

''രാജൻ! ശീലനിധിഃ സ്ഥിതോ ദമയന്ത്യാ സുരക്ഷിതഃ
സാക്ഷിണോ രക്ഷിണശ്ചാസ്യാ വയം ത്രീൻ
പരിവത്സരാൻ.''*

എന്നു് അശരീരിവാക്കുകൊണ്ടു് അവളുടെ വാക്കിനെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തി. ആകാശത്തിൽ പുഷ്പവൃഷ്ടി മുതലായതും ഉണ്ടായി. സന്തുഷ്ടനായ നളൻ കാർക്കോടകനെ സ്മരിച്ചുകൊണ്ടു് തദ്ദത്തമായ വസ്ത്രം ധരിച്ചു് സ്വന്തരൂപം പ്രാപിച്ചിട്ടു് തപസ്വിനിയായ ഭൈമിയെ ആലിംഗനംചെയ്തു.

പിറേറന്നാൾ രാവിലെ ദമ്പതിമാർ പുത്രന്മാരോടുകൂടി ഭീമരാജാവിനെച്ചെന്നു കണ്ടു. പൗരന്മാർ വിവരമറിഞ്ഞു് പുരത്തിൽ ഉത്സവഘോഷം തുടങ്ങി. ഋതുപർണ്ണനും സന്തോഷിച്ചു് നളനോടു മാപ്പുചോദിച്ചു. നളൻ അദ്ദേഹത്തെ സൽക്കരിച്ചു്, അശ്വഹൃദയവും ഉപദേശിച്ചു് സ്വപുരത്തിലേക്കു പറഞ്ഞയച്ചു. ഒരു മാസക്കാലം കാന്തയുമൊരുമിച്ചു കുണ്ഡിനത്തിൽത്തന്നെ രമിച്ചതിന്റെശേഷം നളൻ ഒരു ചെറിയ സേനയോടുകൂടി സ്വപുരത്തിൽ ചെന്നു് പുഷ്കരനെ ചൂതിനു വിളിച്ചു. ദ്യൂതം അല്ലെങ്കിൽ യുദ്ധം എന്നു് നളൻ പോരിനു വിളിച്ചതിൽ, പുഷ്കരൻ ചൂതുതന്നെ കൊള്ളാമെന്നുറച്ചു പൊരുതാൻ തുടങ്ങി. രാജ്യവും ധനവും മാത്രമല്ല പ്രാണനുംകൂടി പണയംപറഞ്ഞു; എല്ലാറ്റിലും തോല്ക്കുകയുംചെയ്തു. കൃപാനിധിയും ധാർമ്മികനുമായ നളൻ അപരാധമെല്ലാം കലികൃതമായിരുന്നല്ലോ എന്നുള്ള ബോധത്തോടെ പുഷ്കരനു മാപ്പുകൊടുത്തു് അവനെ സൽക്കരിച്ചു് സ്വഗൃഹത്തിലേക്കു പറഞ്ഞയച്ചു. അനന്തരം ആളുകമ്പടികാരെയും സൈന്യങ്ങളെയും അയച്ചു് ഭൈമിയെയും വരുത്തി പ്രവൃത്തമഹോത്സവമായ പുരം പ്രവേശിച്ചു് പൂർവ്വാധികപ്രൗഢിയോടെ രാജ്യവും വാണു.

---

* ''രാജൻ! പാതിവ്രത്യനിധി രക്ഷിച്ചു ദമയന്തിതാൻ
മൂവ്വാണ്ടിവൾക്കു രക്ഷിച്ച സാക്ഷിസ്ഥാനത്തു ഞങ്ങളും.'

ഇതിവൃത്തം

മേൽ കാണിച്ചപ്രകാരമാകുന്ന നളചരിതത്തിന്റെ പുരാണകഥ. ഇതു് ഭാരതം വനപർവ്വത്തിൽ ദ്യൂതത്തിൽ തോററു കാട്ടിൽ താമസിക്കുന്ന പാണ്ഡവന്മാരെ പല മഹർഷിമാരും വന്നു് പല ഉപാഖ്യാനങ്ങളും ആഖ്യാനംചെയ്തു് ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നകൂട്ടത്തിൽ ബൃഹദശ്വൻ എന്ന മുനി പറയുന്നതാകുന്നു. 'നളോപാഖ്യാനം' വനപർവ്വത്തിൽ 52 മുതൽ 79 വരെയുള്ള 28 അദ്ധ്യായങ്ങളെ ക്രോഡീകരിക്കുന്ന ഒരു പർവ്വമായിട്ടാണു കാണുന്നതു്. പുരാണകഥാശരീരത്തിൽ ആട്ടക്കഥാകൃത്തു് യാതൊരു ഭേദവും ചെയ്തിട്ടില്ല. ബാഹ്യവേഷത്തിൽ മാത്രം വിശേഷങ്ങൾ കാണും. അതിനുള്ള കാരണം രണ്ടുപേരുടെയും ഉദ്ദേശത്തിലുള്ള അന്തരമാകുന്നു. മഹർഷി ദ്യൂതദോഷങ്ങൾ ദൃഷ്ടാന്തപ്പെടുത്തുന്നതിനായിട്ടാണു് ഉപാഖ്യാനം നിബന്ധിക്കുന്നതു്. സരസവാസ്തവകഥയെ സംവാദരൂപേണ നിർമ്മിച്ചു് രംഗത്തു പ്രയോഗിപ്പിച്ചു് രസജ്ഞന്മാരെ വിനോദിപ്പിക്കുന്നതിലാണു് കവിയുടെ സംരംഭം. ഒന്നാംദിവസത്തെ കഥ എഴുതുന്നതിൽ കവി നൈഷധകാവ്യത്തെയാണു് അധികം അവലംബിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ദേവദാനവയക്ഷരക്ഷോഗന്ധർവ്വകിന്നരാദികളെയെല്ലാം സ്വയംവരമണ്ഡപത്തിൽ വരുത്തി നിരത്തിയതും, അവരെയൊക്കെ ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നതിനു് സരസ്വതിയെ നിയമിച്ചതും ശ്രീഹർഷനെ അനുസരിച്ചാണു്. ദൂതുപറയുന്ന നളനെക്കൊണ്ടു് ഊരും പേരും വിളിച്ചുപറയിക്കാത്തതു കേവലം ഔചിത്യം വിചാരിച്ചിട്ടാണു്. ''സ്നേഹംകൊണ്ടു വരുമൊന്നല്ലോ നാം'' എന്നിത്യാദി ശ്ലിഷ്ടവാക്കുകൾ നളനെ വ്യാമോഹിപ്പിച്ചിട്ടു് അവന്റെ വേഷംകെട്ടി ഇന്ദ്രാദികൾ മണ്ഡപത്തിൽ ചെന്നിരിക്കട്ടെ എന്നു കല്പിച്ചതു് ഒരു കവിമനോധർമ്മമെന്നേയുള്ളു. സ്വയംവരാവസരത്തിൽ അസുരരാക്ഷസസംവാദം നിബന്ധിച്ചതിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം ഒന്നാംദിവസത്തെ കഥയ്ക്കു് ഏകാന്തസൗമ്യതയെ ക്രൂരവേഷങ്ങളുടെ പുറപ്പാടുകൊണ്ടു പരിഹരിക്കണമെന്നു മാത്രമായിരിക്കാം. പുരാണത്തിൽ കാണാത്ത നാരദന്റെ വരവു് ആദിയിലും അവസാനത്തിലും ചേർത്തതു് നാടകീയകഥാവസ്തുവിനു ഒരു നിർവ്വാഹകനെ സമ്പാദിക്കാനാകുന്നു. ശ്രീനാരദൻ പറഞ്ഞിട്ടാണു് നളൻ ദമയന്തിയെ ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്. ലോകത്തിലുള്ള വീരന്മാരെല്ലാം ഒന്നിച്ചുകൂടുന്ന സ്വയംവരമണ്ഡപത്തിൽ കലഹമുണ്ടാകാതിരിക്കാനാണെന്നു കരുതലോടുകൂടി ഇന്ദ്രാദികളെ പറഞ്ഞിളക്കി അവിടെ അയച്ചു് സ്വയംവരം നിർവിഘ്നമായി നടത്തിക്കുന്നതും നാരദനാണു്. ഇന്ദ്രാദികൾ പ്രത്യക്ഷമായി വന്നിരുന്നു് നളനു വരം കൊടുക്കുന്നതു കണ്ടിട്ടല്ലയോ രാജാക്കന്മാർ നളന്റെ വൈശിഷ്ട്യം ഈശ്വരകല്പിതമാണെ

ന്നു സമാധാനപ്പെട്ടു് അടങ്ങിയിരുന്നതു്. കാർക്കോടകനു നളൻ പക്കൽനിന്നും ശാപമോക്ഷം നാരദൻ കല്പിച്ചതിനാലാണു് ആ നാഗം നളനു് ആപത്തിൽ ഉപകരിക്കുന്നതു്. അവസാനത്തിലും നാരദൻ സമയത്തിനെത്തി ബ്രഹ്മസന്ദേശം അരുളിച്ചെയ്തു് നളനെ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നു. ഈവിധം കഥാനിർവ്വാഹകനായിട്ടാണു് നാരദനെ വച്ചിരിക്കുന്നതു്. സ്വർണ്ണഹംസത്തെയുംകൂടി രണ്ടാമതു് ഒടുവിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചതിനു് വലിയ പ്രയോജനമൊന്നും കാണുന്നില്ല. അപരാധി വസ്തുതയിൽ പുഷ്കരനല്ല, കലിയാണു് എന്നുള്ള ബോധംതന്നെ നളനു ധാരാളം മതിയാകും. പുഷ്കരനു മാപ്പുകൊടുപ്പാൻ പോരുന്ന പക്ഷത്തിലും ശ്രീനാരദനെ അയയ്ക്കുന്ന സ്ഥിതിക്കു് ഈ സന്ദേശവും ബ്രഹ്മാവിനു് ഒരു മഹർഷിയോടുതന്നെ പറഞ്ഞുവിട്ടാൽ മതിയായിരുന്നു. നാരദൻ വരുമ്പോൾ ഹംസം 'കേളിഹ സരസി ചെന്നു വിരുന്നുമുണ്ടു വരുന്നു ഞാൻ' എന്നു പറയുന്നതു കേട്ടാൽ ഹംസത്തെ പ്രവേശിപ്പിച്ചിട്ടു് അതിനെ പിരിച്ചയയ്ക്കാൻ കവി ശ്രമപ്പെടുന്നതുപോലെ തോന്നും.

പ്രധാനഭാഗങ്ങളിലെല്ലാം കവി പുരാണത്തെ ബഹുനിഷ്ഠയോടെ അനുസരിക്കുന്നുണ്ടെന്നതു് കഥാസംഗ്രഹത്തിൽ മൂലത്തിൽനിന്നും ഉദ്ധരിച്ചുകാണിച്ചിട്ടുള്ള ശ്ലോകങ്ങൾകൊണ്ടു സ്പഷ്ടമാകും. ദമയന്തി ബ്രാഹ്മണരോടു പറഞ്ഞയയ്ക്കുന്ന വാചകങ്ങൾ, നളനും ജീവലനും തമ്മിലുള്ള സംവാദം, നളൻ പർണ്ണാദനോടു പറഞ്ഞയയ്ക്കുന്ന മറുപടി, ഇത്യാദിയെല്ലാം മഹർഷിവാക്യത്തിന്റെ തർജ്ജമകൾ തന്നെ ആകുന്നു. ഈ മൂലസംവാദത്തെ അനുഭവപ്പെടുത്താൻതന്നെ ഭാരതപങ്ക്തികൾ കഥാസംഗ്രഹത്തിൽ പലേടത്തും ഉദ്ധരിച്ചതു്. ''ശേഷപദശ്രവണേ കൃതശംശഃ'' ഇത്യാദി സ്ഥലങ്ങളിൽ കഥ വളരെ ചുരുക്കിയിട്ടുണ്ടു്. ഭൈമി ഒററയായിട്ടു കാട്ടിൽ നടന്നപ്പോൾ ആശ്രമം കണ്ടതും അതിൽ പ്രവേശിച്ചതും മററും ''ഋഷിഭിഃ സാന്ത്വിതാ'' എന്നൊരു വിശേഷണംകൊണ്ടു ശ്ലോകത്തിൽ കഴിച്ചു.

നൃത്യനാടകത്തിൽ നായകൻ നളൻ, നായിക ദമയന്തി, കലി പ്രതിനായകൻ, അംഗിയായ രസം ശൃംഗാരം. ഭൈമീനളന്മാരാകുന്ന ആലംബനവിഭാവങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചു നില്ക്കുന്ന രതി എന്ന സ്ഥായിഭാവം പരസ്പരഗുണശ്രവണത്താൽ ഉന്മിഷിതമായിട്ടു് ശ്രീനാരദന്റെ ഉപദേശത്താലും ഹംസത്തിന്റെ ദൗത്യത്താലും സ്ഥിരീഭവിച്ചു. കുറച്ചുകാലം അഭിലാഷവിപ്രലംഭദശയിൽ ഇരുന്നു വർദ്ധിച്ചിട്ടു്, നളന്റെ ഇന്ദ്രാദികൾക്കുവേണ്ടിയുള്ള ദൗത്യം മുതലായ പ്രബലവിഘ്നങ്ങളുടെ അവസാനത്തിൽ പറിച്ചുനട്ടതുപോലെ പൂർവ്വാധികപ്രൗഢിയോടുകൂടെ വേരൂന്നിപ്പടർന്നു്, സ്വയംവരമണ്ഡപത്തിൽവച്ചു് ഫലിക്കുന്നു. പിന്നീടു

സ്വല്പകാലം സംഭോഗാവസ്ഥയിൽ ജാജ്ജ്വല്യമാനമായി പ്രകാശിച്ചതിന്റെശേഷം രാജ്യഭ്രംശനാനന്തരം നളന്റേയ വ്യാമോഹമാകുന്ന വിരോധിഭാവത്താൽ നിശ്ശേഷം കബളീകൃതമായെങ്കിലും കാർക്കോടകന്റെയും മഹർഷിമാരുടെയും ആശിസ്സുകളാൽ പ്രത്യുജ്ജീവിതയായിരിക്കുന്ന ആശയെ അവലംബിച്ച് മദ്ധ്യേ മദ്ധ്യേ കുറഞ്ഞൊന്നു മിന്നാമിനുങ്ങിനെപ്പോലെ മിനുങ്ങിക്കൊണ്ടു് പ്രവാസവിപ്രലംഭദശയിൽ മങ്ങിക്കിടന്നിട്ട്, കലിബാധാവ്യാമോഹത്തിന്റെ നിവൃത്തിയിൽ പൂർവ്വാധികപുഷ്ടിയോടെ സമുല്ലസിച്ച്, പുനസ്സമാഗമത്തിൽ വീണ്ടും സംഭോഗാത്മനാ പ്രത്യക്ഷീഭവിക്കുന്നു. മററുള്ള രസങ്ങളും അംഗമായിട്ടുണ്ടു്. ചൂതിനായുള്ള പോരുവിളിയിലും മററും വീരം; ദമയന്തിയുടെ വിലാപം മുതലായ ദിക്കുകളിൽ കരുണം; നളന്റെ കലിയോടുള്ള വാക്കുകൾ തുടങ്ങിയുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ രൗദ്രം; വാർഷ്ണേയവാക്യമായ 'അയ്യോ ഇബ്ബാഹുകനാരയ്യാ' ഇത്യാദി സന്ദർഭങ്ങളിൽ അത്ഭുതവും നിബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

കാലദേശങ്ങൾ

നാടകത്തിലെപ്പോലെ കഥകളിയിൽ കാലദേശങ്ങളുടെ ഐക്യത്തെപ്പററി നിർബ്ബന്ധമില്ല. ഓരോ ദിവസത്തെ കഥയും അന്നന്നു നടന്നതുപോലെയാണ് കഥകളിയിലെ ഭാവനയെന്നു തോന്നുന്നു. വാസ്തവമായ കാലം പത്തുപതിനഞ്ചു സംവത്സരമുണ്ട്. ഒന്നാംദിവസത്തെ കഥ ഒരു വർഷത്തിനുള്ളിൽ നടന്നതായിരിക്കണം. നാരദന്റെ വരവു കഴിഞ്ഞിട്ട് ഹംസത്തെ കാണുന്നതുവരെയുള്ള ഇട അധികം ദീർഘമായിരുന്നിട്ടാവശ്യമില്ല. പിന്നീട് അന്നത്തെ കഥയിൽ ഭീമരാജാവിനു സ്വയംവരം നിശ്ചയിച്ചു വട്ടംകൂട്ടി നടത്താൻ വേണ്ടുന്ന സമയം മാത്രമേ ഉള്ളു. രണ്ടാംദിവസത്തെ ആരംഭം പൂർവ്വദിനകഥയെത്തുടർന്നു തന്നെയാണ്. എന്നാൽ, കലിപ്രേരിതനായ പുഷ്കരൻ നളനെ ചൂതിനു വിളിക്കാൻ വരുംമുമ്പ് ഭൈമീനളന്മാർക്കു മുലകുടി മാറിയ ഒരു മകനും മകളും ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു പുരാണത്തിൽ നളനെ ബാധിക്കാൻ അവസരംനോക്കി കലി പതിനൊന്നു വർഷം കാത്തിരുന്നതായും പറയുന്നുണ്ടു്.

അതിനാൽ ദ്യൂതം നടന്നതു് വിവാഹാനന്തരം, കുറഞ്ഞപക്ഷം പന്ത്രണ്ടു സംവത്സരം കഴിഞ്ഞായിരിക്കണം. ചൂതുകളി തന്നെ നാലഞ്ചുമാസംകൊണ്ടാണ് അവസാനിച്ചതു്. പിന്നെ ഭൈമി കാട്ടിൽ ചുററിനടന്ന കാലം നാലഞ്ചുദിവസമിരിക്കും. അതിന്റെശേഷം വണിക്സംഘത്തിൽ ചേർന്ന് ചേദിപുരത്തിലെത്തുന്നതിന് ഒരു മാസത്തെ [illegible] വകവെയ്ക്കണം. ആ പുരത്തിൽ സൈരന്ധ്രിയായി താമസിച്ച കാലവും നാലഞ്ചു

മാസത്തിൽ കുറയുകയില്ല. മൂന്നാംദിവസത്തെ കഥയുടെ മുതൽ ശ്ലോകത്തിൽ 'ജനിഭുവി ദമയന്ത്യാം ജാതതാപം വസന്ത്യാം' എന്നു പറയുന്നതിനു്, ഭൈമി പിതൃഗൃഹത്തിലെത്തിയതിന്റെ ശേഷമാണു് നളൻ അയോദ്ധ്യയിൽ ചെന്നതു് എന്നിടത്തോളം താൽപര്യമില്ല. 'വ്യധിത ച ദമയന്തീ വാസമാശാം വഹന്തീ' എന്നു മുൻദിവസകഥാന്തത്തിൽ പറഞ്ഞുനിറുത്തിയതിനെ കഥാചേർച്ചയ്ക്കുവേണ്ടി ആവർത്തിച്ചുവെന്നേയുള്ളു. രണ്ടാംഭാഗത്തിൽ ദമയന്തിയുടെ പ്രകൃതം മുഴുവനും തുടന്നു വിവരിച്ചിട്ടു് മൂന്നാംഭാഗത്തിൽ നളന്റെ പ്രവൃത്തികൾ ചൊല്ലുവാൻ ആരംഭിക്കുന്നതിനുള്ള ഏർപ്പാടാണിതു്. നളൻ, കാർക്കോടകനെ കണ്ടതു് ഭൈമിയെ ഉപേക്ഷിച്ചതിന്റെ പിറേറദിവസമോ അടുത്തദിവസമോ തന്നെ ആയിരിക്കാം. പിന്നെ പത്താംനാൾ അയോദ്ധ്യയിൽ ചെന്നുചേരുകയും ചെയ്യുന്നു. അതിനാൽ വാസ്തവത്തിൽ ദമയന്തി ചേദിരാജ്യത്തെത്തുംമുമ്പുതന്നെ നളൻ അയോദ്ധ്യയെ പ്രാപിച്ചുകാണണം. നളൻ ദമയന്തിയെ കാട്ടിൽവെച്ചു് ഉപേക്ഷിച്ചതിന്റെശേഷം അവർ കുണ്ഡിനപുരത്തിൽ സമാഗമിക്കുന്നതുവരെ വേർപിരിഞ്ഞിരുന്ന കാലം മൂന്നുവർഷമാണെന്നു് 'സാക്ഷിണോ രക്ഷിണശ്ചാസ്യാ വയം ത്രീൻ പരിവത്സരാൻ' എന്നുള്ള അശരീരിവാക്കിലെ ഭാഗംകൊണ്ടും 'കാലം കല്യാണി മൂന്നുവർഷമായി നമ്മുടെ രാജ്യം ഖലനനുഭവിക്കുന്നു' എന്നുള്ള നളവാക്യംകൊണ്ടും സ്പഷ്ടമാകുന്നു. അതിനാൽ മൂന്നാംദിവസത്തെ കഥ മൂന്നിൽച്ചില്വാനം കൊല്ലങ്ങളെ വ്യാപിക്കുന്നു. നാലാംദിവസത്തെ കഥയുടെ ദൈർഘ്യം ഒരു മാസക്കാലമാണു്. ഇതു ദമയന്തീലാഭാനന്തരം നളൻ പുഷ്കരനെ ജയിച്ചു രാജ്യം വീണ്ടെടുക്കുന്നതുവരെ കുണ്ഡിനത്തിൽ താമസിച്ച അന്തരവുമാകുന്നു.

സ്ഥലാന്തൈക്യവിഷയത്തിൽ നാടകകവികൾപോലും അത്ര നിഷ്കർഷിക്കാറില്ല. കഥകളിയാകട്ടെ, ശുദ്ധമായ ഒരു ദൃശ്യകാവ്യവുമല്ലാത്ത സ്ഥിതിക്കു് ഈവക പ്രബന്ധത്തിൽ സ്ഥലത്തിന്റെ സംഗതി ആലോചിപ്പാനേയില്ല. ആട്ടം കാണുന്നവരിൽ പത്തിനൊൻപതുപേരും രംഗത്തെപ്പററി കേട്ടിട്ടേയില്ലാത്തവരായിരിക്കും. കഥ നടന്ന ഇടം കാടായാലും നഗരമായാലും സമുദ്രമായാലും ശരി, വിളക്കിന്റെ മുൻഭാഗം അരങ്ങു് എന്നേ ആട്ടക്കാർ വകവച്ചിട്ടുള്ളു. അരങ്ങെന്നാൽ എന്താണെന്നറിയാത്ത പാമരനൊരുവൻ ഒരാട്ടക്കാരനോടു പോയി ചോദിക്കുന്നതായാൽ 'കാണികൾ ഇരിക്കുന്നതിനു് എതിരായിട്ടുള്ള വിളക്കിന്റെ പുരോഭാഗം അരങ്ങു്'' എന്നല്ലാതെ വേറെ ലക്ഷണമൊന്നും അവൻ പറയുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. രംഗസംവിധാനവും വേഷപരിഷ്കാരവുംകൂടി ഏർപ്പെടുത്തിയാൽ ആട്ടം കുറഞ്ഞൊന്നു

കൂടി ജനമനോരഞ്ജകമായിത്തീരുമെന്നു തോന്നുന്നു. ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതിയിൽ രംഗസ്വഭാവം കഥാസാരസ്യംകൊണ്ട് ഊഹിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഒന്നാംദിവസത്തെ കഥയിൽ 1. നിഷധരാജധാനിയിൽ സഭാമണ്ഡപം, 2. അവിടത്തെ ഉദ്യാനം, 3. കുണ്ഡിനനഗരത്തിൽ ഉദ്യാനം, 4. സ്വർഗ്ഗത്തിൽ അമരാവതി, 5. കുണ്ഡിനത്തിലുള്ള വഴിയിൽ ഒരു ഘട്ടം, 6. കന്യാന്തഃപുരം, 7 സ്വയംവരമണ്ഡപം എന്നാകുന്നു രംഗവിഭാഗം. രണ്ടാംദിവസത്തെ രംഗം നിഷധരാജ്യത്താരംഭിച്ച് കാട്ടിന്റെ പല ഭാഗത്തും ചുററി ചേദിപുരിയിൽ അവസാനിക്കുന്നു. മൂന്നാമത്തേതിൽ ആദ്യം കാട്, പിന്നെ അയോദ്ധ്യയും കുണ്ഡിനവും മാറി മാറി വരുന്നു. നാലിലെ അങ്ങു് കുണ്ഡിനത്തിൽ പല ഭാഗങ്ങളുമാകുന്നു; ഒടുവിൽ മാത്രം നിഷധരാജധാനി.

പാത്രനിരൂപണം

ആട്ടക്കഥയ്ക്കു നാടകലക്ഷണങ്ങളുടെ പൂർത്തി ഇല്ലായ്കയാൽ കവികൾ കഥാപുരുഷന്മാരെ നിരൂപിക്കുന്നതിലും ശ്രദ്ധിക്കാറില്ല. പുരാണത്തിലെ പാത്രങ്ങൾതന്നെ കഥകളിയിലും. കേശിനി എന്ന സഖിയും ജീവലൻ, വാർഷ്ണേയൻ എന്ന സൂതന്മാരും കൂടി മഹർഷിയാൽ സമാമ്നാതന്മാരാകുന്ന ചില പാത്രങ്ങളെ മാത്രം കവി ഒന്നു തേച്ചുമിനുക്കിക്കാണും. വേദവ്യാസന്റെ കാട്ടാളനെക്കാൾ ഉണ്ണായിവാരിയരുടെ കാട്ടാളന് പാണ്ഡിത്യം മാത്രമല്ല, ലോകപരിജ്ഞാനവും അധികമുണ്ട്. അവൻ ഭൈമിയെ പ്രലോഭിപ്പിക്കാൻ വേണ്ടി ചാർവ്വാകസിദ്ധാന്തങ്ങൾ പ്രതിപാദിച്ചിട്ട് 'മനമങ്ങും മിഴിയിങ്ങും' എന്നെല്ലാം സ്ത്രീസ്വഭാവത്തെ നല്ല സമീക്ഷയോടെ വിവരിക്കുന്നു. ഹംസം ഒരു വിശേഷബുദ്ധിയുള്ള മനുഷ്യനെക്കാൾ സമർത്ഥനാണ്. നളൻ അവനെ ഉപദ്രവിക്കാതെ വിട്ടതേയുള്ളൂ. അതിലേക്കായി എത്ര വലിയ പ്രത്യുപകാരമാണ് അവൻ ഇങ്ങോട്ടു ചെയ്യുന്നതു്! അവനെ കൃതജ്ഞതയുടെ ഒരു അവതാരം എന്നുതന്നെ പറയാം. അവൻ ഭൈമിയുടെ അടുക്കൽ ചെന്ന് ''ഇനിയൊരടി നടന്നാൽ കിട്ടുമേ കൈയ്ക്കലെന്നും പ്രതിപദമേവ തോന്നുംമാറുണ്ടു്'' നടക്കുന്നു. കൗശലത്തിൽ സഖിമാരെ അകററീട്ടു കാര്യം ബഹുഭംഗിയായി ഉപന്യസിക്കുന്നു. ഭൈമിയുടെ ''ചിത്തം പതിനഞ്ചു്'' അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു് അവൻ തൃപ്തിപ്പെടുന്നില്ല.

''താതനൊരു വരനെ കൊടുക്കും നിന്നെ
പ്രീതി നിനക്കുണ്ടാമവനിൽത്തന്നെ
വിഫലമിതു പറയുന്നതെല്ലാം
ചപലനെന്നു പുനരെന്നെച്ചൊല്ലാം''

എന്നെല്ലാം സ്ത്രീചാപല്യം എടുത്തുകാണിച്ച് ''ചാപാപി ചാരത്തിച്ചെന്നിളക്കിവെച്ചുറപ്പിച്ചി' ട്ടാണ് അവൻ മടങ്ങിവരുന്നതു്. ചാടുവാക്കുകളിൽ അവന്റെ നൈപുണ്യം അസാധാരണമാണ്. അവൻ ''നളിനമിഴിമാരക്കെല്ലാം നട പഠിക്കാൻ നളിനജന്മവചസ്സാം നളനഗരത്തിൽ വാഴുന്നവൻ'' ആണല്ലോ. ''ബന്ധുവാകിൽ വിപദി ഭവാനെ, ബന്ധ്യം വരുമ്പോൾ ആവില്ലാത്തു'' എന്ന് അവനു നല്ല ബോധവുമുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് നളന്റെ ആപത്തിൽ താൻ ഉപകരിക്കാഞ്ഞതിൽ വളരെ മനസ്താപപ്പെടുന്ന ബ്രഹ്മാവുംകൂടി അവന്റെ അടുക്കൽ സന്ദേശങ്ങൾ പറഞ്ഞയയ്ക്കുന്നു.

നളചരിതത്തിൽനിന്നും അക്കഥ നടന്ന കാലത്തെ പല നടപടികളും ഗ്രഹിക്കാവുന്നതാണ്. ചൂതുകളിക്ക് അന്നു വളരെ പ്രചാരം ഉണ്ടായിരുന്നു. യുദ്ധത്തിനെന്നപോലെ ദ്യൂതത്തിനും ഒരുവൻ വന്നു വിളിച്ചാൽ പിൻവാങ്ങുന്നതു വീരന്മാർക്ക് ഇളപ്പമാണ്. ''ദേവനം വിനോദനായ ദേവനിർമ്മിതം'' എന്നു പറയുന്നതു കേവലം അതിശയോക്തി ആയിരിക്കാം. അക്കാലത്ത് കച്ചവടക്കാർ കൂട്ടമായിട്ടു ചേർന്ന് കാവഴിയായി സൈന്യസമേതം ദൂരദേശങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചിരുന്നു. അവർക്ക് കാട്ടിലും മറ്റും പല ആപത്തുകളും നേരിട്ടിരുന്നു. പുരുഷന്മാർ മാത്രമല്ല, സ്ത്രീകളും ആപത്തിൽ വേഷം മാറി നടന്നിരുന്നു. കുലസ്ത്രീകൾ ഉച്ഛിഷ്ടം ഭുജിക്കാതെ പരഗൃഹത്തിൽ സൈരന്ധ്രിയായി താമസിക്കുന്നതിനു വിരോധം ഇല്ലായിരുന്നു. ''കുലബാലികമാർക്കു നിയമനിഷ്ഠയും ചാരിത്രമെന്നുള്ള പട്ടയും'' മതിയായിരുന്നു സൈരസഞ്ചാരത്തിൽ പാതിവ്രത്യം പരിപാലിക്കുന്നതിന്. സൂതചാരണമാഗധന്മാർക്കും ബ്രാഹ്മണർക്കും ഭയംകൂടാതെ എവിടെയും സഞ്ചരിക്കാമായിരുന്നു. ബ്രാഹ്മണർക്ക് ഏതു രാജസഭയിലും നിഷ്പ്രതിബന്ധമായ പ്രവേശം ലഭിക്കും. സൂതൻ പാകംചെയ്തു് അന്നത്തെ ബ്രാഹ്മണർക്കും രാജാക്കന്മാർക്കും ഭക്ഷിക്കുന്നതിനു വിരോധം കല്പിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. ദമയന്തിയുടെ പുനർവിവാഹവാർത്ത കേട്ട് ഋതുപർണ്ണൻ വിശ്വസിക്കുന്നതിനാൽ കുലസ്ത്രീകൾക്കു ദ്വിതീയവിവാഹം അവിഹിതമെന്നു പറയാനില്ലായിരുന്നു എന്നൂഹിക്കാം.

സാഹിത്യം

കവി:

ഉണ്ണായിവാര്യർ, പ്രസിദ്ധനായ കുഞ്ചൻനമ്പ്യാരുടെ സഹജീവിയായിരുന്നു. നമ്പ്യാരും വാര്യരും ഒന്നിച്ചു വളരെക്കാലം തിരുവനന്തപുരത്തു രാജസഭയിൽ താമസിച്ചിരുന്ന കാലത്തെ

പ്പററി പല ഐതിഹ്യങ്ങളുമുണ്ടു്. ഈ മഹാകവികൾ തങ്ങളിൽ കണ്ടറിഞ്ഞതുതന്നെ വളരെ വിചിത്രമായിട്ടാണു്. യദൃച്ഛയാ രണ്ടുപേരും പത്മതീർത്ഥക്കരയിൽവച്ചു തങ്ങളിൽ സന്ധിച്ചു. അപ്പോൾ ഒരു തറവാട്ടുകാരിയായ സ്ത്രീ രൂപവതിയായ ദാസിയെക്കൊണ്ടു് എണ്ണയും താളിയും എടുപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് ആ വഴിയെ കടന്നുപോകുകയുണ്ടായി. ഇതു കണ്ടിട്ടു് കവികളിൽ ഒരുവൻ 'കാതിലോലാ' എന്നു് യജമാനത്തിയുടെ കർണ്ണഭൂഷത്തെ അഭിനന്ദിക്കുന്നമട്ടിൽ പറഞ്ഞു. അതിനു് ഉത്തരമായി മറേറയാൾ 'നല്ലതാളി' എന്നു ദാസിയുടെ കൈയിലിരുന്ന അഭ്യംഗോപകരണങ്ങളെപ്പററി പ്രസ്താവിച്ചു. ഈ ചോദ്യോത്തരങ്ങളിലെ വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തിന്റെ ഔചിത്യം പ്രമാണിച്ചു് അവർ തങ്ങളിൽ ചോദിച്ചറിഞ്ഞു എന്നാണു കഥ. ഇതിൽ ചോദ്യം ഇന്നാരുടെതെന്നും ഉത്തരം ഇന്നാരുടേതെന്നും നല്ല തീർച്ചയില്ല. വ്യംഗ്യത്തിൽ കാ (ഏവാ) അതിലോലാ (അധികം സുന്ദരി) എന്നു ഭാഷ ശുദ്ധസംസ്കൃതമായിരിക്കുന്നതിനാൽ ചോദ്യം പണ്ഡിതരായ വാര്യരുടെയും, നല്ലതു് ആളി എന്നുള്ള സരളമായ മലയാളവാചകം സരസകവിയായ നമ്പ്യാരുടെയും പേരിൽ സ്ഥാപിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. മഹാരാജാവു് ഒരിക്കൽ ഒരാനയെ ഇറക്കി കുളം കലക്കിച്ചതിന്റെശേഷം അന്നു മുഖംകാണിക്കാൻ ചെന്ന കവികളോടു് എല്ലാവരോടും അന്നത്തെ വിശേഷങ്ങൾ ചോദിച്ചതിൽ ഉണ്ണായിവാര്യർ 'ഒരു കരി കലക്കിയ കുളം കണ്ടു' എന്നും കുഞ്ചൻനമ്പ്യാർ 'ഒരു കളഭം കലക്കിയ കുളം കണ്ടു' എന്നും അറിയിച്ചതായിട്ടാണു് മറെറാരു കഥ. ഈവക കേട്ടുകേൾവികൾ പരമ്പരയാ വന്നിട്ടുള്ളവയാണു്. അതുകളിൽ വാസ്തവം സ്വല്പം അതിശയോക്തികൊണ്ടു മിനുക്കിക്കാണും. ചോദ്യോത്തരം പരിചയപ്പെട്ടതിന്റെശേഷം ഇക്കവികൾ തങ്ങളിൽ ഒരിക്കലുണ്ടായ സംഭാഷണമേ ആയിരുന്നുള്ളു എന്നു വരുന്നേക്കാം. മറേറതിലും സന്ദർഭം കുറച്ചു മാറിപ്പോയി എന്നു വരാമെന്നല്ലാതെ പ്രധാന സംഗതിയിൽ ഭേദംവരാനിടയില്ല. അന്നത്തെക്കാലത്തു് വിദ്വാന്മാർക്കു് ആത്മാഭിമാനവും പരസ്പരബഹുമാനവും രാജാവിനു് അവരുടെപേരിൽ ഗൌരവബുദ്ധിയും പ്രതിപത്തിയും അത്രത്തോളമുണ്ടായിരുന്നു.

ഈവക കഥകളിൽനിന്നും രണ്ടുപേരുടെയും ബുദ്ധിചാതുര്യത്തിന്റെ ഗതി നമുക്കു് ഊഹിക്കാം. വാര്യർക്കു് കരി കലക്കിയ കുളം എന്നു് എന്തെങ്കിലും രണ്ടർത്ഥമുള്ള വാചകം പറയണമെന്നേയുള്ളു. നമ്പ്യാർക്കു് അത്രയും പോരാ, താൻ പറയുന്ന വാക്കു് രാജാവിന്റെ പ്രശംസയിൽ പരിണമിക്കണമെന്നുകൂടിയുണ്ടു്. അതാണു് 'കളഭം കലക്കിയതു്' എന്നു പറയുന്നതു്. രാജാവിന്റെ പ്രവൃത്തികൊണ്ടു് കുളത്തിനു ദോഷമാണുണ്ടായതു് എന്നല്ലയോ

വാര്യരുടെ വാക്കിൽനിന്നു ഫലിക്കുന്നതു്? നമ്പ്യാർ അതുംകൂടി കണ്ടെത്തി ഗുണത്തെ എടുത്തുകാണിക്കുന്നു. അതിനാൽ ഒരാൾ ഗുണഗ്രാഹിയും മറേറയാൾ പുരോഭാഗിയും ആണെന്നുവരുന്നു. നമ്പ്യാർ ഒരു വാസനാകവിയും വാര്യർ ഒരു വലിയ പഠിത്തക്കാരനും ആയിരുന്നുവെന്നുള്ളതിലേക്കു് അവരുടെ കൃതികൾ സാക്ഷ്യംവഹിക്കുന്നു. കുഞ്ചൻെറ തുള്ളൽക്കഥകൾ സരളപ്രസന്നമധുരദ്രുതഗതിയോടെ തുള്ളിച്ചാടിക്കുതിക്കും; ഉണ്ണായിയുടെ കഥകളിക്കാകട്ടെ, പ്രൗഢഗംഭീരതാളമേളത്തോടെ പഠിഞ്ഞ ആട്ടമാണു്. ഒരാളുടെ ഫലിതങ്ങളെല്ലാം പാമരന്മാർക്കുപോലും സുഗ്രഹങ്ങളാണു്. മറേറയാളുടെ നേരമ്പോക്കുകൾക്കുംകൂടി ഗാംഭീര്യം കലശലാണു്. ഗ്രന്ഥവിസ്തരഭയത്താൽ ഉദാഹരണങ്ങളെ എടുത്തു കാണിക്കുന്നില്ല. വാര്യർ മലയാളത്തിലെ ശ്രീഹർഷൻ അല്ലെങ്കിൽ മിൽട്ടനും, നമ്പ്യാർ കാളിദാസൻ അല്ലെങ്കിൽ ഷേക്സ്പീയരും ആണെന്നു പറഞ്ഞാൽ ഏറെ തെററുകയില്ല.

ജീവചരിത്രം:

കവിയുടെ ജീവചരിത്രത്തെപ്പററിയുള്ള തീർച്ചയായ അറിവു് വളരെ ചുരുങ്ങും. ഭാഷാചരിത്രത്തിൽ കാണുന്നതിനെ അടിസ്ഥാനമാക്കി ഇവിടെ സ്വല്പം പ്രസ്താവിക്കാമെന്നേയുള്ളു. ഉണ്ണായിവാര്യരുടെ ഗൃഹം കൊച്ചി സംസ്ഥാനത്തു് ഇരിങ്ങാലക്കുട ക്ഷേത്രത്തിനു സമീപമായിരുന്നു. അവിടെയും തൃശ്ശിവപേരൂരും ആയിരുന്നിരിക്കണം വിദ്യാഭ്യാസവും ബാല്യകാലത്തിലെ താമസവും. ഗുരു ആരായിരുന്നുവെന്നു് അറിവാൻ മാർഗ്ഗമില്ല. സംസ്കൃതത്തിൽ കാവ്യനാടകാദികളും വ്യാകരണാലങ്കാരശാസ്ത്രങ്ങളും പഠിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു് അദ്ദേഹത്തിൻെറ കൃതികളിൽനിന്നു് ഊഹിക്കാം. പുരുഷപ്രാപ്തിയായതിൻെറശേഷം വളരെക്കാലം തിരുവനന്തപുരത്തു വന്നു താമസിച്ചിരുന്നതായി ലക്ഷ്യങ്ങളുണ്ടു്. 973-ൽ നാടുനീങ്ങിയ രാമവർമ്മമഹാരാജാവു് വാര്യരുടെ യോഗ്യതയെ അറിഞ്ഞു വേണ്ടുംവണ്ണം സംഭാവനകൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. പണ്ഡിതപക്ഷപാതിയായ ആ മഹാരാജാവിൻെറ ആശ്രയം, കുഞ്ചൻനമ്പ്യാർ മുതലായ മഹാകവികളുടെ സഹവാസം, അക്രമികളായ തുലുക്കരിൽനിന്നും മററും ഭയംകൂടാതെ താമസിക്കാനുള്ള സൗകര്യം, പൊതുവേയുള്ള സമ്പൽസമൃദ്ധി ഇതെല്ലാം തിരുവനന്തപുരത്തുള്ള താമസം സ്ഥിരപ്പെടുത്തുന്നതിനു് വാര്യരെ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചിരിക്കണം. നളചരിതത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ള ഭാഷയുടെ സ്വഭാവം നോക്കുമ്പോൾ ഈ കൃതി തെക്കൻദിക്കുകളിൽവച്ചുതന്നെ എഴുതിയിരിക്കുന്നതിനാണു് അധികം സംഭാവ്യത. നളചരിതം കൂടാതെ 'ഗിരിജാകല്യാണം' അല്ലെങ്കിൽ

'പാർവ്വതീസ്വയംവരം' എന്നൊരു കൃതികൂടി വാര്യർ രചിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഗിരിജാകല്യാണം കിളിപ്പാട്ടിന്റെമട്ടിൽ മൂന്നദ്ധ്യായത്തിലുള്ള ഒരു പ്രബന്ധമാണു്. ഇതു വാര്യരുടെ കൃതിയല്ലെന്നും ചിലർ തർക്കിക്കുന്നു. രാജവർണ്ണനയായും മററും പല ഒററശ്ലോകങ്ങളും ഉണ്ണായിവാര്യർ ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ളതായി കേരംവിയുണ്ടു്. വാര്യരുടെ ജനനം 915-ാമാണ്ടാണെന്നും അറുപതു വയസ്സിനുമേൽ ജീവിച്ചിരുന്നു എന്നുമാണു് ഊഹം.

''അപി ച മമ ദയിതാ കളിയല്ലനതിചിരസൂതാം
പ്രാണൻ കുറുമതിവിധുരാ എന്നാൽ
കലമിതഖിലവുമറുതിവന്നിതു''

എന്നിടത്തു് 'അരം' വന്നിട്ടുണ്ടെന്നും, അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്ത തലമുറയോടുകൂടെ കുലത്തിൽ സന്തതിച്ഛേദം വന്നു എന്നുമാണു് കേരംവി.

ഭാഷ:

നളചരിതത്തിലുപയോഗിച്ചിരിക്കുന്ന ഭാഷ സംസ്കൃതബഹുലമായ മണിപ്രവാളമാകുന്നു. മണിപ്രവാളകൃതിയുടെ മാർഗ്ഗദർശി എഴുത്തച്ഛനാണല്ലോ. അദ്ദേഹം അന്നു് അതിശൈശവാവസ്ഥയിലിരുന്ന മലയാളഭാഷയെ സംസ്കൃതത്തിന്റെ കരാവലംബത്തോടെ പ്രൗഢവിഷയങ്ങൾ പ്രതിപാദിക്കുന്നതിനു വിനിയോഗിച്ചു. നമ്പ്യാർ എത്തും പിടിയുമില്ലാത്ത വേദാന്തതത്ത്വങ്ങളിൽ പ്രവേശിക്കാതെ മലയാളത്തിനു സാർവ്വജനീനങ്ങളായ ലൗകികസംഗതികൾ വർണ്ണിക്കുന്നതിൽ എത്രമാത്രം ശക്തിയുണ്ടെന്നു വെളിപ്പെടുത്തി. അദ്ദേഹം ആവശ്യംപോലെ സംസ്കൃതത്തിൽനിന്നു ശബ്ദപ്രകൃതികൾ കടംവാങ്ങിയതേയുള്ളു. രണ്ടുപേർക്കും കടംവാങ്ങേണ്ടിവന്നിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ഒരാൾ നാണയങ്ങൾ ഒന്നായി വാങ്ങി ആവശ്യങ്ങൾക്കു വിനിയോഗിക്കയും മററെയാൾ ആവശ്യപ്പെട്ട സാമാനങ്ങൾതന്നെ വാടകയുടെ മട്ടിൽ വാങ്ങി ഉപയോഗിക്കുകയും ചെയ്തു എന്നതാണു ഭേദം. ഉണ്ണായിയുടെ പോക്കു് ഈ രണ്ടു വഴിയിലുമല്ല. 'മുരാരേസ്തൃതീയഃ പന്ഥാഃ' എന്നു പറയുന്നതുപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാർഗ്ഗമൊന്നു വേറെയാണു്. ഉണ്ണായിക്കു മലയാളവും സംസ്കൃതവും ഒന്നുപോലെ സ്വാധീനമാണു്. അപ്പോഴപ്പോൾ നാവിലുദിച്ച ഭാഷയിൽ അദ്ദേഹം എഴുതും എന്നല്ലാതെ കടംവാങ്ങീട്ടു് ആവശ്യമുണ്ടോ എന്നുള്ള വിചാരമേ അദ്ദേഹത്തിനില്ല. 'തേടിയ വള്ളി കാലിൽച്ചുററി' എന്നുള്ള മലയാളത്തിലെ പഴമൊഴിയെ അദ്ദേഹം 'മിദ്ഗിതം പദയുഗളേ നിഗളിതയാ മാർഗ്ഗിതയാ ലതയാ' എന്ന പ്രൗഢസംസ്കൃതത്തിൽ തർജ്ജമചെയ്താണു് ഉപയോ

ഗിക്കുന്നതു്. സംസ്കൃതത്തിലെ പ്രയോഗവിശേഷങ്ങളെല്ലാം ഉണ്ണായിവാര്യർ മലയാളത്തിലും കുത്തിച്ചെലുത്തിയിട്ടുണ്ടു്.

''നലമുള്ളൊരു നവഗുണപരിമളനെ
നളനെന്നൊരു നൃപനെ അവരം വരിച്ചു''

എന്നു നാമവിശേഷണത്തിനു് വിശേഷ്യത്തിന്റെ വിഭക്തി വചനങ്ങൾ.

''വിദർഭേന്ദ്രനന്ദിനി സുന്ദരി സന്തത—
മതിപ്രിയംസി വിലാസിനി മേ
പതിപ്രിയാചരണാവഹിതാ എ—
ന്നതിപ്രയംസമുതേ
ചതിപ്പതിന്നവനാഗതനായി.''

ഇവിടെ 'എന്നു' എന്ന നിപാതത്തിനു് 'എന്നു വിചാരിച്ചിട്ടു്' എന്നർത്ഥം. സംസ്കൃതത്തിൽ ഈ സ്ഥാനത്തുള്ള 'ഇതി' എന്നതിനു് 'ഇതി മത്വാ' 'ഇതി ഹേതുനാ' എന്നുംമററും അർത്ഥമുണ്ടു്.

അപരിഹരണീയവിധിയന്ത്രത്തിരിപ്പുമൂന്നി

എന്നിടത്തും 'ഈ മൂന്നു്' എന്നതിനെ മറിച്ചു് 'മൂന്നി' എന്നു് 'വിശേഷണം വിശേഷ്യത്തിനു മുമ്പെന്നു് നടപ്പു്' എന്ന വ്യാകരണസൂത്രത്തിനു് ലംഘനം. നമ്മുടെ കവിക്കു് സംസ്കൃതവും മലയാളവും ഭിന്നഭാഷകളാണെന്നുള്ള വികാരമേ ഇല്ല. 'നേൻ നേച്ചുകളും മമ സഫലാനി' എന്നു 'നേച്ചുകൾ' എന്ന നിർദ്ദേശികാബഹുവചനാന്തവിശേഷ്യത്തിനു് 'സഫലാനി' എന്ന പ്രഥമബഹുവചനാന്തമായ വിശേഷണം. പാച്ചുമൂത്തതിന്റെ വ്യാകരണപ്രകാരം 'നേച്ചു്' സ്ത്രീലിംഗമാക്കി 'സഫലാഃ' എന്നു പ്രയോഗിക്കാത്തതു ഭാഗ്യമെന്നേ വിചാരിപ്പാനുള്ളു. 'ഈര്യതേ എല്ലാം ശോഭനേ വാണി മുദാ' എന്നിടത്തു ഭാഷാപദഭേദമായ നിമിത്തത്തെ പുരസ്കരിച്ചു് 'ഏരചായവായവാഃ' എന്ന സംസ്കൃതസന്ധി. രണ്ടു ഭാഷകൾ കൂട്ടിക്കലർത്തുമ്പോൾ ഈമാതിരി പല ഘട്ടങ്ങളും നേരിടുന്നതാണു്. അതുകൾ തടവും തീർന്നു പ്രയോഗിക്കുന്നതിനു് ഉണ്ണായിവാര്യർക്കു മാത്രമേ ധൈര്യമുണ്ടാകയുള്ളു. രണ്ടു ഭാഷകൾക്ക തിലതണ്ഡുലന്യായേന ഉള്ള സംസൃഷ്ടികൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെടാതെ അദ്ദേഹം നീരക്ഷീരന്യായേന സങ്കരംതന്നെ സ്വീകരിച്ചു. നളചരിതത്തിലെ ഭാഷ മണിയും പ്രവാളവും കലർത്തു ചേർത്തതല്ല. സംസ്കൃതമാകുന്ന ചെമ്പും മലയാളമാകുന്ന വെളുത്തീയവും ചേർത്തുരുക്കിയ ഒരു വെങ്കലഭാഷയാണു്.

ഉണ്ണായിവാര്യരെപ്പോലെ സ്വതന്ത്രനായ ഒരു കവി മലയാളത്തിലുണ്ടായിട്ടുണ്ടോ എന്നു സംശയമാണു്. കഥകളിഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ പ്രായേണ ശ്ലോകങ്ങൾ സംസ്കൃതവും പദങ്ങൾ

മണിപ്രവാളവും എന്നാണു് ഒരേർപ്പാടു്. നളചരിതത്തിലെ ശ്ലോകങ്ങളിൽ പകുതി എണ്ണവും മണിപ്രവാളമാണു്; ചിലതു ശുദ്ധമലയാളത്തിൽത്തന്നെയുമുണ്ടു്. ''പേടിക്കേണ്ടാ വരുവ നരികെ....'' എന്ന ശ്ലോകം നോക്കുക. ഇതിൽ സംസ്കൃതശബ്ദം തന്നെ മൂന്നാ നാലോ നാലാംപാദത്തിന്റെ ഒടുവിൽ വന്നിട്ടുള്ളതേ ഉള്ളു. എന്നാൽ നേരെമറിച്ചു്, പദങ്ങളിൽ ചില വരികൾ ശുദ്ധസംസ്കൃതമായിട്ടുമുണ്ടു്.

1. ''വ്യസനം തേ ദമയന്തി സമസ്തമസ്തമയതാം''
2. ''ധാമനി യാമനി ഭൈമി, കാമിതം ശീഘ്രം സാധയി-
ഷ്യാമി സാമി സാധിതം മയാ''
3. ''അനല്പം വാ വസ്തു ഭവ്യം മമ പ്രസാദേന''

ഇത്യാദി പല്ലവികളിൽ മലയാളം തൊടുവിച്ചിട്ടേ ഇല്ല.

''പ്രേമാനതരംഗിണി ഞാൻ വാമാ രമണീയശീലാ
താമരതന്നാമി ഏദി സോമാഭിരാമമുഖ
ശ്യാമാ ശശിനം രജനീ വാമാകലിതമുപൈതു-
കാമാ ഗതയാമ കാമിനി''

ഇത്യാദി പദങ്ങളിൽ മരുന്നിനു മാത്രം ഒരു മലയാളപദമേ ഉള്ളൂ. ശ്ലോകവും ദണ്ഡകവും ചേരാഞ്ഞിട്ടു ഗദ്യവുംകൂടി ചൂർണ്ണികയായിട്ടു് ഉണ്ണായിവാര്യർ ഉപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ടു്. കവിവാക്യം ശ്ലോകവും പാത്രങ്ങളുടെ സംഭാഷണങ്ങൾ പദവും എന്നുള്ള ഏർപ്പാടും അദ്ദേഹം നാലാംദിവസത്തെ കഥയുടെ ആരംഭത്തിൽ ലംഘിച്ചിരിക്കുന്നു.

വാക്യരീതി:

അർത്ഥപുഷ്ടിയും ശബ്ദപുഷ്ടിയും നളചരിതത്തിലെപ്പോലെ മറ്റൊരു മണിപ്രവാളകൃതിയിലും ഒന്നുപോലെ ചേർന്നു യോജിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നു സന്ദേഹമാണു്. പരിചോടു, വിരവിൽ, അങ്ങനെ, ഓർത്താൽ, അങ്ങു, ഇഹ, ഉടനെ, ആശു മുതലായ പാദപൂരണങ്ങൾ അദ്ദേഹം വളരെ അപൂർവ്വമായേ ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ളൂ. പ്രാസത്തിനുവേണ്ടി ഈവക പദങ്ങൾകൊണ്ടു വിടവടയ്ക്കുന്ന സമ്പ്രദായമേ ഉണ്ണായിവാര്യർ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു് സാധാരണ മലയാളകവിതകളിൽ കാണുന്ന ബന്ധശൈഥില്യം നളചരിതത്തെ ബാധിച്ചിട്ടില്ല. എന്നാൽ പ്രാസനിർബ്ബന്ധം വാര്യരെയും നേർവഴിതെറ്റി നടത്തിച്ചിട്ടില്ലെന്നില്ല. അന്വയകാഠിന്യമാണു് നളചരിതത്തിലെ വൈകല്യം. വാര്യർക്കു് അർത്ഥത്തിൽ വളരെ നിഷ്കർഷയുണ്ടു്; എന്നാൽ ശബ്ദത്തിലും ഒട്ടും കുറവല്ല. നളചരിതത്തിന്റെ മറ്റൊരു പ്രാസം കണ

ക്കിന്നു വീണുകൊണ്ടിരിക്കണം. ശബ്ദം ഈ നിബ്ബന്ധത്തിനു കീഴടങ്ങി തനിയെ വന്നില്ലെങ്കിൽ അദ്ദേഹം പിടിച്ചു വലിച്ചിഴച്ചെങ്കിലും വരുത്തും. ഈ സാഹസത്തിൽ ശബ്ദങ്ങളുടെ വാലോ തലതന്നെയോ ഉടഞ്ഞുപോയാലും വകയില്ല. 'ചാമരം ഇവ' എന്ന പ്രാസത്തിനു ചേരാൻവേണ്ടി 'വന്ദ്യമേതദ്ഭൽസ്സജാമി ചാമിവ'—എന്നു ചുരുങ്ങിപ്പോയി.

'മരത്തിന്നിടയിൽ കാണാമേ സുന്ദരത്തിന്റെ സാദൃശ്യം.'

ഇവിടെ 'ദൃശ്യം' എന്നാവൎത്തിക്കാൻവേണ്ടി പ്രയോഗിച്ച 'സാദൃശ്യം' എന്ന ഭാഗത്തിൽ പദച്ഛേദംതന്നെ സ്പഷ്ടമാകുന്നില്ല. 'അപത്രമിത്രാ കാന്താരം'—എന്ന പദത്തിൽ 'ണാമേ' എന്നു നാലക്ഷരം ആവൎത്തിച്ചു ചെയ്തതിൽ ഒന്നുരണ്ടിനു വളരെ ക്ലേശിച്ചാലേ അൎത്ഥമുണ്ടാകുന്നുള്ളു. ഇങ്ങനെ ദൃഷ്ടാന്തം പലതും എടുത്തുകാണിക്കാം. എന്നാൽ അങ്ങനെ ചില ഭാഗങ്ങൾ ഒഴികെയുള്ളിടത്തെല്ലാം ശബ്ദാൎത്ഥങ്ങളുടെ പുഷ്ടിയാലുണ്ടായിട്ടുള്ള സ്വാരസ്യം അന്യാദൃശമാണു്; ഗ്രന്ഥം മുഴുവനും അതിലേക്കു ദൃഷ്ടാന്തമാകയാൽ പ്രത്യേകിച്ചു് ആ അംശം ഉദാഹരിച്ചു കാണിക്കേണ്ടതില്ല. ആദിപ്രാസം, അന്ത്യപ്രാസം, ദ്വിതീയപ്രാസം ഇതെല്ലാം കവി ഒന്നുപോലെ ദീക്ഷിക്കുന്നുണ്ടു്. അദ്ധ്യാഹാരപൃരൃതയാണു വേറൊരു ദോഷം. നളചരിതത്തിലെ വാക്യങ്ങൾ മിക്കതും വെളിയിൽനിന്നു പുതിയ പദങ്ങൾ കൂട്ടിച്ചേൎത്താലേ അന്വയിക്കൂ. 'ആളയച്ചിട്ടുണ്ടെന്നാനില്ല' എന്നിടത്തു് 'ഉണ്ടു്' എന്ന ക്രിയയുടെ കൎത്താവിനെ പ്രയോഗിക്കാഞ്ഞതിനാൽ അൎത്ഥം ദുർഗ്രഹമായിത്തീൎന്നു. പാഠം കൂടി 'ആളയച്ചിട്ടുണ്ടെന്നാനില്ല' എന്നു ദുഷിച്ചുപോകാനിടയായി. 'അവടങ്ങൾ സങ്കടങ്ങൾ ...' എന്ന ചരണത്തിൽ വാക്യങ്ങൾ എവിടെവിടെ അവസാനിക്കുന്നുവെന്നറിവാൻ ഒരു മാൎഗ്ഗവുമില്ല. പദങ്ങൾ മാത്രമല്ല, വാക്യങ്ങളും ചിലെടത്തു പ്രയോഗിക്കാതെ വിട്ടുകളയും. 'മാതൃത മാനസവേഗം കണ്ടു തേരിനു' എന്ന ചരണത്തിലും മറ്റും മദ്ധ്യേ അവതാരികയായി ചേൎക്കേണ്ട വാക്യത്തിന്റെ ഭേദംപോലെ അൎത്ഥവും ഭേദിക്കുമെന്നു വ്യാഖ്യാനത്തിൽ നോക്കുക. ചില ഭാഗങ്ങൾ വായിച്ചാൽ കടംകഥപോലെ തോന്നും. നളജീവലസംവാദത്തിലും, ദൈമി ബ്രാഹ്മണരോടു പറഞ്ഞയയ്ക്കുന്ന സന്ദേശത്തിലുംമറ്റും സന്ദിഗ്ദ്ധാൎത്ഥത ഒരു ഗുണമായിത്തീൎന്നിട്ടുണ്ടു്. ശേഷമുള്ളിടത്തെല്ലാം അന്വയകാൎക്കശ്യവും നേയാൎത്ഥപദപ്രയോഗവുംകൊണ്ടു പ്രസാദഗുണം കേവലം അസ്തമിതമായിപ്പോയി എന്നു പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ബഹിരന്തഃസ്ഫുരദ്രസമായ ദ്രാക്ഷാപാകം ഉണ്ണായിയുടെ സ്വഭാവത്തിനു വിരുദ്ധമാണു്; അദ്ദേഹത്തിനു നാളികേരപാകത്തിലേ രസമുള്ളു. സഹൃദയന്മാർ രസിക്കണം, സാധാരണക്കാർ അഭിനന്ദിച്ചില്ലെങ്കിൽ

എന്താണു ഹാനി എന്നാണ് കവിയുടെ നില. സാഹിത്യം ആലോചനാമൃതമായിരിക്കണം. അതിനെ പണ്ഡിതന്മാർ വായിച്ച് ആലോചിച്ച് രസിക്കയും വേണം. ആപാദമാധുര്യപ്രിയന്മാരായ പാമരന്മാർ വേണമെങ്കിൽ ഈ സാഹിത്യത്തെത്തന്നെ പാടി രസിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. രണ്ടിനും ചേർന്നാണല്ലോ താൻ കവിത ചെയ്തിരിക്കുന്നത് എന്നാണ് വാര്യരുടെ ഭാവമെന്നു തോന്നും. ശ്രീഹർഷന്റെ നൈഷധം വായിച്ചിട്ട് അതുപോലെ വ്യുൽപാദകവും പ്രൗഢഗംഭീരവുമായ ഒരു കവിത ചമയ്ക്കാനാണ് വാര്യർ തുനിഞ്ഞത്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്യമം വേണ്ടുംവണ്ണം ഫലിക്കയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ട് ഉണ്ണായിവാര്യർക്കും ശ്രീഹർഷനെപ്പോലെ ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ,

''ഗ്രന്ഥഗ്രന്ഥിരിഹ ക്വചിൽക്വചിദപി—
　　ന്യാസി പ്രയത്നാന്മയാ
പ്രാജ്ഞംമന്യമനാ ഹഠേന പഠിതീ
　　മാസ്മിൻ ഖലഃ ഖേലതു
ശ്രദ്ധാരാദ്ധഗുരുഃ ശ്ലഥീകൃതദൃഢ
　　ഗ്രന്ഥിഃ സമാസാദയ—
ത്വേതൽ കാവ്യരസോർമ്മിമജ്ജനസുഖ—
　　വ്യാസജ്ജനം സജ്ജനഃ''

എന്നു തന്റെ ഉദ്ദേശ്യം വിളിച്ചുപറയാമായിരുന്നു. 'ഇഗ്ഗ്രന്ഥത്തിൽ അവിടവിടെ ഞാൻ ചില കുരുക്കുകൾ ബുദ്ധിപൂർവ്വമായി പിണച്ചിട്ടുണ്ട്; അതിനാൽ മിടുക്കനാണെന്നു നടിച്ച് മായൻ ബലാൽക്കാരേണ ഇതിൽ പ്രവേശിക്കാൻ പോകണ്ട. ശ്രദ്ധയോടുകൂടി ഗുരുവിനെ ആരാധിച്ച് തന്മുഖത്തുനിന്ന് രഹസ്യങ്ങൾ ഗ്രഹിച്ച് ഇക്കാവ്യരസത്തെ സച്ഛിഷ്യന്മാർ ആസ്വദിക്കട്ടെ' എന്നാണ് ശ്ലോകത്തിന്റെ താൽപര്യം.

സംഗീതം

ആട്ടക്കഥകളിലെ സംഗീതമെല്ലാം പഴയ ദേശികസമ്പ്രദായത്തിൽ നിബന്ധിക്കപ്പെട്ടതാണ്. പിന്നീട് കപ്ലിങ്ങാടനാണ് അതിന്റെ ദ്രുതഗതി മാററി നീട്ടിപ്പതിഞ്ഞമട്ടിൽ ചൊല്ലുന്ന ഇപ്പോഴത്തെ സമ്പ്രദായം ഏർപ്പെടുത്തിയത്. നളചരിതത്തിൽ ചില പദങ്ങൾ നീട്ടിച്ചൊല്ലുന്നതിനു യോജിക്കാതെയുണ്ട്. അതുകൾ അരങ്ങത്തു ചൊല്ലിയാടുന്നത് ഒട്ടും എളുതല്ല. പാട്ടുകാരൻ രണ്ടാവൃത്തി പാടുന്ന ഇടകൊണ്ട് രണ്ടോ മൂന്നോ വാക്കുകൾ മാത്രമേ വേഷക്കാരൻ കൈകാണിച്ച് ആടിവരാൻ സാധിക്കയുള്ളൂ. ഈവക പദങ്ങളും വെറുതെ പാടുന്നതിനു വളരെ നന്നുതന്നെ. ഉണ്ണായിവാര്യരുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം അദ്ദേഹം സംഗീത

ത്തിന്റെ അംശത്തിലും കാണിക്കാതിരുന്നില്ല. പിലെടത്തു പല്ലവി മാത്രം മതി എന്നുവെച്ചും അനുപല്ലവി കാണുകയില്ല. ചരണങ്ങളിലെ വരികളിൽ അക്ഷരസംഖ്യയ്ക്കു യാതൊരു ക്ലിപ്തവുമില്ല. രണ്ടാംദിവസത്തെ കഥയുടെ ഒടുവിൽ രാജമാതാവിനോടു ദമയന്തി പറയുന്ന പദത്തിൽ 'ആര്യേ' എന്ന രണ്ടക്ഷരം മാത്രമേ പല്ലവിയാവുള്ളു. ശേഷമെല്ലാം പാട്ടുകാരൻ സ്വരംകൊണ്ടു നിറച്ചു പാടിക്കൊള്ളണം. ഈമാതിരി ചില അസൗകര്യങ്ങൾകൊണ്ട് ആട്ടക്കാർക്ക് കൂടി ഫലിപ്പിക്കുന്നതിനു സ്വല്പം ശ്രമം വേണ്ടിവരുന്നുണ്ടെങ്കിലും നളചരിതത്തിലെ പദങ്ങൾ പ്രാസവ്യവസ്ഥകൊണ്ടും ശബ്ദങ്ങൾക്കുള്ള ശ്രേഷ്ഠഗുണംകൊണ്ടും ഉദാരതകൊണ്ടും പാടിയാൽ അത്യന്തം കർണ്ണമധുരങ്ങളായിരിക്കും. ദേശികസമ്പ്രദായം വിട്ടു പല പുതിയ രീതികളിലും ഈ പദങ്ങൾ പാടാറുണ്ട്. ''അംഗനമാർമൗലേ ...'' ''പൂമാതിനൊത്ത പാരജാതരോ'' ''മന്യേമതംപില'' മുതലായ പല പദങ്ങളും സ്ത്രീകൾ കൈകൊട്ടിക്കളിയിൽ ഉപയോഗിച്ചു കേട്ടിട്ടുണ്ട്. സംഗീതസാഹിത്യങ്ങൾ രണ്ടും ഒന്നുപോലെ പല മാതിരിയിലും നയിക്കാവുന്നതിനാലുള്ള സർവ്വതോമുഖത, പ്രകൃതിസിദ്ധമായ ഗാംഭീര്യം, ഉദാരമായ ബന്ധം, സ്വകപോലകല്പിതങ്ങളായ നൂതനഭംഗികൾ, ആലോചിക്കുന്തോറും അവസാനിക്കാതെ നീണ്ടുനീണ്ടുപോകുന്ന വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തിന്റെ ബാഹുല്യം, പ്രയോഗവൈചിത്ര്യങ്ങളാലുള്ള വ്യുൽപാദകത, എല്ലാം വിഷയത്തിലുമുള്ള ക്ഷോദക്ഷമത ഇവകൾ നളചരിതത്തെ മണിപ്രവാളകൃതികളിൽ പ്രഥമഗണനീയമാക്കിച്ചമച്ചിരിക്കുന്നു.

ഏ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ

സംഗ്രഹരൂപങ്ങൾ

ഇ	നളചരിതം വ്യാഖ്യാനം	ഇളംകുളം
ശാ	,,	എം. എച്ച്. ശാസ്ത്രി
101	,,	എസ്. പി. സി. എസ്. പ്രസിദ്ധീകരിച്ച 101 ആട്ടക്കഥകൾ
ദേ	,,	ദേശമംഗലം
ആ	,,	കഥകളിയാട്ടപ്രകാരം (2-ാം ഭാഗം)—കെ. പി. എസ്. മേനോൻ
ര	,,	രസികകൗതുകം— എം. എച്ച്. ശാസ്ത്രി

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി ഗ്രന്ഥാലയം ★ തൃശ്ശൂർ ★

രംഗം ഒന്നു്: നളന്റെ അന്തഃപുരം

ശ്ലോകം 1

തോടി—അടന്ത

സുരേന്ദ്രൈസ്സംപ്രീതൈരിഹ സദസി
ദത്താനഥ വരാ-
നവാപ്തോ ദുഷ്പ്രാപാൻ നിഷധനൃപതിസ്താം
പ്രിയതമാം
മുദാ പാണൗകൃത്യ ശ്വശുരനഗരാദാത്മനഗരം
ഗതോ രേമേ ഭൈമീം രഹസി രമയംശ്ചാടു-
വചനൈഃ.

അഥ (അവ്യയം) അനന്തരം, സംപ്രീതൈഃ (അ—പു—തൃ—ബ) സംപ്രീതന്മാരായിരിക്കുന്ന സുരേന്ദ്രൈഃ (അ—പു—തൃ—ബ) സുരേന്ദ്രന്മാരാൽ ഇഹ (അവ്യയം) ഈ സദസി (സ—ന—സ—ഏ) സദസ്സിൽ വച്ചു് ദത്താൻ (അ—പു—ദ്വി—ബ) ദത്തങ്ങളായി ദുഷ്പ്രാപാൻ (അ—പു—ദ്വി—ബ) ദുഷ്പ്രാപങ്ങളായി—ദുർല്ലഭങ്ങളായിരിക്കുന്ന വരാൻ (അ—പു—ദ്വി—ബ) വരങ്ങളെ അവാപ്തഃ (അ—പു—പ്ര—ഏ) പ്രാപിച്ചവനായിരിക്കുന്ന നിഷധനൃപതിഃ (ഇ—പു—പ്ര—ഏ) നളൻ താം (ദ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ആ പ്രിയതമാം (ആ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) പ്രിയതമയെ, ദമയന്തിയെ മുദാ (ദ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) സന്തോഷത്തോടുകൂടെ പാണൗ കൃത്യ (ല്യബന്തമവ്യയം) പാണിഗ്രഹണംചെയ്തിട്ടു് ശ്വശുരനഗരാത് (അ—ന—പ—ഏ) ശ്വശുരന്റെ നഗരമായ കുണ്ഡിനപുരത്തിൽനിന്നു് ആത്മനഗരം (അ—ന—ദ്വി—ഏ) തന്റെ നഗരത്തെ ഗതഃ (അ—പു—പ്ര—ഏ) ഗമിച്ചവൻ (പ്രാപിച്ചവൻ) ആയിട്ടു് രഹസി (സ—ന—സ—ഏ) രഹസ്സിങ്കൽ ചാടുവചനൈഃ (അ—ന—തൃ—ബ) പ്രിയവാക്കുകളെക്കൊണ്ടു് ഭൈമീം (ഈ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ഭൈമിയെ രമയൻ (ത—പു—പ്ര—ഏ) രമിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് രേമേ (ലിട്—ആ—പ്ര—പു—ഏ) രമിച്ചു.

നളൻ

പദം 1. പല്ലവി

കുവലയവിലോചനേ! ബാലേ! ഭൈമീ!
കിസലയാധരേ! ചാരുശീലേ!

അനുപല്ലവി

നവയൗവനവും വന്നു നാൾതോറും വളരുന്നു
കളയൊല്ലാ വൃഥാ കാലം നീ.... (കുവലയ)

ശിഖരിണീവൃത്തം. 'യതിക്കാറിൽ തട്ടും യമനസഭലംഗം ശിഖരിണീ' എന്നു ലക്ഷണം.

സംപ്രീതന്മാർ=സന്തോഷിച്ചവർ. ദത്താങ്ങൾ=നല്കപ്പെട്ട. ശ്വശുരൻ=ഭാര്യയുടെ അച്ഛൻ. രഹസി=വിജനതയിൽ.

''ഭൈമിയെ രഹസ്സിൽ ചാടുവചനങ്ങളാൽ രമിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് രമിച്ചു എന്നതിൽനിന്നു നായകൻെറ നവോഢാനുനയാഭിമുഖ്യം വെളിപ്പെടുന്നു. 'രമിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു രമിച്ചു' എന്നു നിർദ്ദേശിക്കയാൽ നായകൻെറ സ്നേഹോത്കർഷം വ്യഞ്ജിക്കുന്നു. കാന്തയുടെ സൗഖ്യംപാദനമാണു് സ്വസുഖം എന്നു കരുതുന്ന ആ മനോഭാവം എത്രത്തോളം മഹനീയമാണെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ'' (ശാ).

'ദുഷ്പ്രാപാന്നിഷധപതിഃ' എന്ന പദത്തെ ദുഷ്പ്രാപം+നിഷധപതിഃ എന്നു ഛേദിച്ചു് ദുഷ്പ്രാപാം എന്ന പദത്തെ ദമയന്തീം എന്നതിൻെറ വിശേഷണമാക്കി ശാസ്ത്രി വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നു. ദുഷ്പ്രാപയായ ദമയന്തിയെ എന്നർത്ഥം.

ദേവന്മാർ നല്കിയ വരങ്ങൾക്കു് ഒന്നാംദിവസം 33-ാംപദം നോക്കുക. ആട്ടപ്രകാരത്തെ ആധാരമാക്കിയാണു് രംഗവിഭജനം.

പല്ലവി—കുവലയവിലോചന=കുവലയം (കരിങ്കുവളം)പോലെയുള്ള കണ്ണുകളോടുകൂടിയവൾ, സുന്ദരി. ഭൈമി=ഭീമൻെറ പുത്രി, ദമയന്തി. കിസലയാധര=കിസലയത്തിനു് (തളിരിനു്) തുല്യമായ അധരത്തോടുകൂടിയവൾ. ചാരുശീല=സദ്സ്വഭാവി.

അനുപല്ലവി—നവയൗവനം=എപ്പോഴും പുതുമ തോന്നിക്കുന്ന യൗവനം. എപ്പോഴും പുതുമ ഉളവാക്കുന്നതത്രേ സുന്ദരം. ''ക്ഷണേ ക്ഷണേ യത് നവതാം ഉപൈതി തദേവ രൂപം രമണീയതായാഃ'' (ക്ഷണംതോറും പുതുമയെ പ്രാപിക്കുന്നതാണു് സൗന്ദര്യത്തിൻെറ രൂപം).

അമൂല്യമായ യൗവനകാലം ലജ്ജകൊണ്ടു് വൃഥാ കളയാതെ കാമലീലകളിലേർപ്പെടാൻ നളൻ നവോഢയായ പ്രിയതമയെ ക്ഷണിക്കുന്നു.

പാഠഭേദം—നാൾതോറും വളരുന്നു (ഇ)
കളയൊല്ല വൃഥാ (ശാ).

ചരണം 1

ഇന്ദ്രാദികളും വന്നു വലച്ചു നമ്മെ
ഇടയിൽവന്നിടരെല്ലാം നിലച്ചു
ഇന്ദുവദനേ, നിന്നെ ലഭിച്ചു ഇതിനാൽ
ഇനിക്കു പുരാ പുണ്യം ഫലിച്ചു
ഇനിയോ നിൻ ത്രപയൊന്നേ ഇനിക്കു
വൈരിണീ മന്യേ
തനിയേ പോയതു മൊഴിയാതോ?.... (കുവലയ)

ചരണം 2

തവ മുഖമഭിമുഖം കാണ്മൻ, തന്വി
തളിരൊളി മെയ്യിതൊന്നു പുണ്മൻ

ചരണം 1—ഇടയിൽ വന്ന ഇടർ (ദുഃഖം) —അതായതു് ഇന്ദ്രാദികൾ നളവേഷം ധരിച്ചു് സ്വയംവരമണ്ഡപത്തിൽ വന്നിരുന്നതും ദൂതിന യച്ചതും. വന്നിടർ=വന്ന ഇടർ. അത്ഥവിരോധേന പേരെച്ചവും ലോപിക്കാറുണ്ടു് എന്ന സൂത്രത്താൽ അകാരലോപം. ഇനി എനിക്കു് വൈരിണി (ശത്രു) ആയിട്ടു് നിന്റെ ലജ്ജ ഒന്നു മാത്രമേ ഉളളു എന്നു മന്യേ (ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു).

[ഇടര്=ദുഃഖം. ഇടറ്=തടവു്, തടസ്സം; നിലച്ചു=അവസാ നിച്ചു. പുരാ പുണ്യം=മുമ്പു ചെയ്ത പുണ്യം. ത്രപ=ലജ്ജ. ഒഴിയാ തോ=ഒഴിയുകയില്ലേ?

നിന്നിൽ അനുരക്തനായതിനുശേഷം ഇന്നോളം വന്നുചേന്ന ദുഃഖങ്ങളെയെല്ലാം പൂർവ്വജന്മകൃതപുണ്യംകൊണ്ടു് അവസാനിച്ചു് എ നിക്കു നിന്നെ ലഭിച്ചു. ഇപ്പോഠം നിന്റെ നാണം ഒന്നുമാത്രമാണു് എനിക്കു തടസ്സം. മറ്റെല്ലാ വിഘ്നങ്ങളും അകന്നുപോയതുപോലെ ഇതും തനിയേ ഒഴിഞ്ഞുപോകില്ലേ?

പാഠഭേദം—ഇന്ദ്രാദികൾ വന്നു (ദ)
ഇന്ദുവദനെ, നിന്നെ (ഇ)
ഇനിക്കു കേൾ പുരാ പുണ്യം (ദ)
എനിക്കു പുരാ പുണ്യം (ആ, 101)
എനിക്കു വൈരിണി (ആ, 101)

ചരണം 2—അഭിമുഖം=നേക്കുനേരെ. പാർമേൽ=ലോകത്തിൽ. വാമ്യം വഹസി=പ്രതികൂലതയെ വഹിക്കുന്നു, പ്രതികൂലയായി രിക്കുന്നു.

ധന്യൻ=ഭാഗ്യവാൻ. അതിവൈഷമ്യം=വലിയ പ്രയാസം, അതിദുഃഖം.

ധന്യനായ്‌വരു ഞാനെന്നാ പാർമേൽ, ഏവ—
മൊന്നല്ല മനോരഥം മേന്മേൽ
എന്നിരിക്കവേ നീ എന്തെന്നിൽ വഹസി വാമ്യം?
ഇതിനാലുണ്ടതിവൈഷമ്യം.... (കുവലയ)

ചരണം 3

കലയും കമലയുമെപ്പോലെ തവ
കലയ മാമപി നീയപ്പോലെ
കലയുവതികാമൗലി മാലേ! ശങ്ക
കളക രമിക്ക വഴിപോലെ.

നിന്റെ മുഖം അഭിമുഖമായി കാണാനും, തളിരൊളിമെയ്യ് ആലിംഗനംചെയ്യാനും സാദ്ധ്യമായാൽ ഞാൻ ലോകത്തിൽ ഏററവും ഭാഗ്യവാനായിത്തീരും. ഇങ്ങനെ മേൽക്കുമേൽ ആഗ്രഹം അനവധിയാണ്. അങ്ങനെയിരിക്കെ നീ എന്നോടു പ്രതികൂലഭാവം കാണിക്കുന്നതിനാൽ വലിയ വിഷമമുണ്ട്.

പാഠഭേദം—അഭിമുഖം കാണ്മൻ (ശാ).
മെയ്യിതൊന്നു പൂണ്മൻ (ശാ).

ചരണം 3—കല എന്നും കമല എന്നും ദമയന്തിയുടെ രണ്ടു സഖിമാരാകുന്നു. കല എന്നൊരു സഖിയെ നൈഷധകാവ്യത്തിൽ ശ്രീഹർഷനും പറയുന്നുണ്ട്. കമല വാര്യരുടെ സൃഷ്ടിതന്നെ ആയിരിക്കണം. കലയ—വിചാരിച്ചാലും. നിന്റെ സഖികളായ കലാകമലകളെ നീ എങ്ങനെ വിചാരിക്കുമോ അതുപോലെ എന്നെയും വിചാരിച്ചാലും. ലജ്ജയും സങ്കോചവും വിട്ടു നീ എന്നോടുകൂടി രമിക്ക എന്നു് താത്പര്യം. ഇവിടെ കലയേയും കമലയേയും എന്നു വേണ്ടതു വർണ്ണസങ്കോചംകൊണ്ടു കലയും കമലയും എന്നായിത്തീർന്നു എന്നു സമാധാനപ്പെടണം. അല്ലെങ്കിൽ നിന്റെ കലയും കമലയും എതുപോലെ (നിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ) ഭവിക്കുന്നുവോ അപ്പോലെ (ഇരിക്കുന്നവനായിട്ടു്) നീ എന്നെയും വിചാരിച്ചാലും എന്നു് അദ്ധ്യാഹാരംചെയ്തു് അന്വയം ശരിപ്പെടുത്തണം.

മത്തകോകിലമായൊരുദ്യാനം—മദംപൂണ്ട കുയിലുകളോടുകൂടിയ പൂന്തോട്ടം.

'കലയും.....നീയപ്പോലെ' എന്നതിനു് വ്യത്യസ്തവ്യാഖ്യാനങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. എം. എച്ച്. ശാസ്ത്രിയുടെ 'രസികകൗതുകം' എന്ന വ്യാഖ്യാനം ഇപ്രകാരമാണ്: "നിന്റെ കലയും (കലമാനും) കമലയും (പെൺമാനും) എപ്പോലെ (ഏതൊരു രീതിയിൽ വർത്തിന്നുവോ) അപ്പോലെ (ആ രീതിയിൽ) നീ മാം അപി (എന്നെയും) കലയ (ഭാവനചെയ്താലും). രാജകുമാരികൾ ക്രീഡോദ്യാനത്തിൽ

മത്തകോകിലമായൊരുദ്യാനത്തിൽ ചെന്നോ-
രത്തലെന്നിയേ വാഴ്ക നാം.... (കുവലയ)

മാനിണകളെയും മയിലിണകളെയും മററും വിനോദാർത്ഥം വളർത്തുന്നതു സ്വാഭാവികമാണ്....ദമയന്തിക്കു കലമാനും പേടമാനും തമ്മിലുള്ള പ്രീതിഭാവം അതിന്റെ യഥാർത്ഥസ്വരൂപത്തിൽ അവധാരണംചെയ്യുവാനുള്ള പ്രാഗല്ഭ്യം സംസിദ്ധമായിരിക്കുമല്ലോ. ആ സ്ഥിതിക്കു്....നായകൻ കലയും കമലയും തമ്മിലുള്ള വർത്തമാനത്തെ നിദർശനമാക്കിയതു് ഭാവുകന്മാരുടെ ഹൃദയത്തെ സ്പർശിക്കാൻ പര്യാപ്തമത്രേ.''

''കമല എന്നൊരു സഖിയെ വാര്യർ സൃഷ്ടിച്ചതായി കരുതുന്നതിനെക്കാൾ നല്ലതു് മികച്ച സംസ്കൃതപണ്ഡിതനായ അദ്ദേഹം 'പെൺമാൻ' എന്ന അർത്ഥത്തിൽ കമല എന്ന പദം പ്രയോഗിച്ചു എന്നു കരുതുന്നതായിരിക്കും'' എന്നാണു് ശാസ്ത്രിയുടെ വ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ അവതാരികയിൽ ഉള്ളൂർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നതു്

'101 ആട്ടക്കഥകളി'ൽ എ. ആറിനോടു വിയോജിച്ചും ശാസ്ത്രിയോടു യോജിച്ചും ഇങ്ങനെ രേഖപ്പെടുത്തുന്നു: ''തോഴികളും പെരുമാറുന്നപോലെയാണോ കാര്യാർത്ഥാക്കന്മാരുടെ പെരുമാററം? എങ്കിൽ നളൻ അരസികൻതന്നെ ''

കാന്താരതാരകവ്യാഖ്യാനത്തോടു യോജിക്കാനാണു് വഴികാണുന്നതു്. നൈഷധത്തെ പലപ്പോഴും പിൻതുടരുന്ന വാര്യർ ഇവിടെയും അതിനെ മാതൃകയാക്കിയതാണു്. 'മാ ഹ്രിയം വ്രജ, ഭയം പരിത്യജ, ആളിവദ്ഗ് ഇവ തേƒ ഹം' (നാണിക്കരുതു്. ഭയപ്പാടും സങ്കോചവും കൈവെടിയുക. ആളിമാരെപ്പോലെയാണു ഞാൻ നിനക്കു്.) എന്ന നൈഷധീയചരിതഭാഗത്തിന്റെ ആശയമാണു് ഇവിടെ കാണുന്നതു് ദേശമംഗലവും എ. ആറിനോടു യോജിച്ചു പറയുന്നു: ''പാർവ്വതിക്കു ജയയും വിജയയുമെന്നപോലെ, ശകുന്തളയ്ക്കു് അനസൂയയും പ്രിയംവദയുമെന്നപോലെ, ദമയന്തിക്കു രണ്ടു സഖികളെ കല്പിച്ചതായിരിക്കാം. സഖികളോടു സ്വച്ഛന്ദം പെരുമാറുന്നതുപോലെ തന്നോടും പെരുമാറണമെന്നു വാക്യാർത്ഥം ...'വീതവിശങ്കം സഖിമാരിലൊന്നെന്നെ ഉറച്ചു നീ ലജ്ജാഭാരം കുറച്ചു നിരാകുലം' എന്നും, സഖിമാരിലധികം വിശ്വസിച്ചീടെന്നെ' എന്നുമുള്ള ഹംസവാക്യത്തോടു് ഈ വാക്യത്തെയും തട്ടിച്ചുനോക്കുക '' ഇളംകുളവും ആർ. നാരായണപ്പണിക്കരും എ. ആറിനോടു യോജിക്കുന്നു.

ഒന്നാംദിവസത്തിൽ ദമയന്തിയുടെ തോഴിമാരെ പേർ പറയാതെ വാര്യർ അവതരിപ്പിക്കുന്നുണ്ടു്. ആ തോഴിമാരിൽ രണ്ടുപേരായി കലയെയും കമലയെയും കരുതാം. ദേ, ഇ, 101 ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽക്കാണുന്ന 'കമലയുമെപ്പോലെ തവ' എന്ന പാഠം സ്വീകരിച്ചാൽ വ്യാഖ്യാന

ശ്ലോകം 2

കാന്തൻ കനിഞ്ഞു പറയുന്നൊരു ചാടുവാക്യം
പൂന്തേൻതൊഴും മൊഴി നിശമ്യ വിദർഭകന്യാ
ധ്വാന്തം ത്രപാമയമപാസ്യ നിശേന്ദുനേവ
സ്വാന്തർമുദാ പുരവനേ സഹ തേന രേമേ

ത്തിലെ ക്ലിഷ്ടത ഒഴിവാക്കാവുന്നതാണു്. അതിനാൽ കമലയുമെപ്പോലെ നിന്റെ' എന്ന കാന്താരതാരകപാഠത്തിനു പകരം ഇതു സ്വീകരിക്കുന്നു. തവ (നിനക്കു്) കലയും കമലയും എപ്പോലെ അപ്പോലെ (ഏതുപോലെയോ അതുപോലെ) നീ മാം അപി (എന്നെയും) കലയ (കരുതുക) എന്നു് അർത്ഥം.

പാഠഭേദം—കോകിലമാരേയാരുദ്യാനം (ആ, 101)

പൂർവ്വകല്യാണി—ചെമ്പട

നിശമ്യ=കേട്ടിട്ടു്. ത്രപാമയം ധ്വാന്തം അപാസ്യ=ലജ്ജയാകുന്ന ഇരുട്ടിനെ കളഞ്ഞിട്ടു്. നിശാ ഇന്ദുനാ ഇവ=രാത്രി ചന്ദ്രനോടുകൂടെ എന്നപോലെ. സ്വാന്തർമുദാ=തന്റെ മനസ്സിനു സന്തോഷത്തോടുകൂടെ. തേന സഹ രേമേ=അവനോടുകൂടെ രമിച്ചു. രാത്രി ഇരുട്ടു കളഞ്ഞു ചന്ദ്രനോടുകൂടി രമിക്കുംപോലെ ആ ഭൈമി ലജ്ജയെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു് നളനോടുകൂടി രമിച്ചു എന്നു രൂപകസങ്കീർണ്ണമായ ഉപമ.

വൃത്തം വസന്തതിലകം. 'ചൊല്ലാം വസന്തതിലകം തഭജം ജഗംഗം' എന്നു ലക്ഷണം.

കനിഞ്ഞു്=സ്നേഹത്തോടെ. വിദർഭകന്യാ=വിദർഭരാജകന്യകയായ ദമയന്തി.

'പുരവരേ' എന്നാണു കാന്താരതാരകത്തിൽ. 'മത്തകോകില ...വാഴ്ക നാം' എന്നു കഴിഞ്ഞ പദത്തിൽ സൂചിപ്പിക്കുന്നതിനാലും, തുടർന്നു് ഉദ്യാനത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നതിനാലും, 'പുരവനേ' എന്നു ദേശമംഗലവും ഇളംകുളവും കൊടുക്കുന്ന പാഠം സ്വീകരിച്ചു. കാ. താ. മാറിയിരിക്കുന്നു. പുരവനേ=അന്തഃപുരോദ്യാനത്തിൽ.

നിശയും ചന്ദ്രനും കാമുകീകാമുകന്മാരെന്നു കവിസങ്കല്പം. 'നിശസ്യ ശശാങ്കൻ' (1–ാം ദി. പ. 16) ചന്ദ്രന്റെ സാന്നിദ്ധ്യത്താൽ ഇരുളകന്ന രാത്രി ചന്ദ്രനോടുകൂടി രമിക്കുംപോലെ നളന്റെ ചാടുവചനങ്ങളാൽ ലജ്ജയാകുന്ന ഇരുട്ടു് അകന്നു ഭൈമി പ്രിയനോടൊത്തു രമിച്ചു.

ഈ ശ്ലോകം ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ഇല്ലെന്നു ദേ. ഒരു ഗ്രന്ഥത്തിൽ മാത്രമെന്നു് ഇ.

ഭൈമി

പദം 2. പല്ലവി

സാമ്യമകന്നോരുദ്യാനം; എത്രയുമാഭി-
രാമ്യമിതിനുണ്ടതു നൂനം.

അനുപല്ലവി

ഗ്രാമ്യം നന്ദനവനമരമ്യം ചൈത്രരഥവും
കാമ്യം നിനയ്ക്കുന്നാകിൽ സാമ്യമല്ലിതു രണ്ടും....
(സാമ്യ)

പദം 2. പല്ലവി—ഇതു നിസ്തുല്യമായ ഉദ്യാനമാകുന്നു. ഇതിനു് നൂനം (നിശ്ചയമായിട്ടു്) എത്രയും ആഭിരാമ്യം (അഴകു്) ഉണ്ടു്.

സാമ്യം അകന്ന=തുല്യതയില്ലാത്ത.

പാഠഭേദം: സാമ്യമകന്നൊരുദ്യാനം (ആ).
ഇതിനൊണ്ടതു (ഇ).

അനുപല്ലവി—ഈ ഉദ്യാനത്തിന്റെ സൗന്ദര്യം നോക്കുമ്പോൾ ഇന്ദ്രന്റെ നന്ദനോദ്യാനം ഗ്രാമ്യം (നാഗരികത്വമില്ലാത്തതു്) എന്നു തോന്നിപ്പോകും. അതുപോലെ കുബേരന്റെ ചൈത്രരഥോദ്യാനവും അരമ്യം (ഭംഗിയില്ലാത്തതു്) എന്നും വരും. കാമ്യം നിനയ്ക്കുന്നാകിൽ (ഏതാണു് ഇവയിൽ ആഗ്രഹിക്കത്തക്കതു് എന്നു വിചാരിക്കുന്നതായാൽ) ഇതു രണ്ടും (ഈ നന്ദനചൈത്രരഥങ്ങൾ) ഇതിനോടു സമപ്പെടുത്താവുന്നതല്ല. സാമ്യം—സമാം കരോതി=സമമാക്കി ചെയ്യുന്നു—സമയതി=സമപ്പെടുത്തുന്നു എന്നുള്ള നാമധാതുവിൽനിന്നു് 'അതിനു യോഗ്യം' എന്ന അർത്ഥത്തിൽ കൃത്യപ്രത്യയം വരുമ്പോൾ സാമ്യം എന്ന രൂപം. ദീർഘം ലേഖകപ്രമാദമെന്നു തള്ളേണ്ടതാകുന്നു.

പാഠഭേദം—സ്വാമ്യം നിനക്കെന്നാലും (ദേ.)

''സ്വാമ്യം=ഉടമ. കാമ്യം=കമനീയം. അങ്ങയുടേതാണെന്നു വച്ചല്ല ഞാൻ ഈ ഉദ്യാനത്തെ പ്രശംസിക്കുന്നതു്. നന്ദനവനത്തിന്റെയും ചൈത്രരഥത്തിന്റെയും ഉടമ അങ്ങല്ലാണെന്നുവന്നാലും അവയ്ക്കിത്ര ആകർഷകത്വം തോന്നുകയില്ല എന്നാശയം. ''സാമ്യം നിനക്കെന്നാലും കാമ്യം എന്ന ഗ്രന്ഥപാഠം അർത്ഥയുക്തിയനുസരിച്ചു് സ്വാമ്യം എന്നു ഞാനൂഹിച്ചതാണു്.'' (ദേ.)

''സാമ്യം നിനയ്ക്കുന്നാകിൽ കാമ്യമല്ലിതു രണ്ടും'' എന്ന പാഠം നല്ലി ഇളംകുളം വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നതു് ഇപ്രകാരമാണു്: ''സാമ്യം നിനയ്ക്കുന്നാകിൽ (തുല്യത്വം ചിന്തിച്ചാൽ) ഇന്ദ്രന്റെ നന്ദനവനം മോശപ്പെട്ടതും കുബേരന്റെ ചൈത്രരഥം അഴകില്ലാത്തതുമാണു്. ഇതു രണ്ടും കാമ്യമല്ല (ആശിക്കത്തക്കതല്ല).''

ചരണം 1

കങ്കേളിചമ്പകാദികൾ പൂത്തുനില്ക്കുന്നു
ശങ്കേ വസന്തമായാതം
ഭൃംഗാളി നിറയുന്നു പാടലപടലിയിൽ
കിം കേതകങ്ങളിൽ മൃഗാങ്കനുദിക്കയല്ലീ....
(സാമ്യ)

ചരണം 2

പൂത്തും തളിർത്തുമല്ലാതെ ഭൂരുഹങ്ങളിൽ
പേർത്തൊന്നുമില്ലിവിടെ കാണ്മാൻ
ആർത്തനടകളും വണ്ടിൻചാർത്തും കുയിൽക്കലവും
വാഴ്ത്തുന്നു മന്നന്റെ കീർത്തിയെ മറ്റൊന്നില്ല....
(സാമ്യ)

ഈ പദം നളന്റേതായി ശാസ്ത്രി കരുതുന്നതിൽ അനൗചിത്യമുണ്ട്. ''നവോഢയായ കലകന്യകയ്ക്കുണ്ടായ സംഭോഗാഭിലാഷം ഇതിൽപരം ധ്വന്യാത്മകമായി പ്രകാശിപ്പിക്കാനില്ല. ഇന്ദ്രാദികൾ കാമുകരായിരുന്നല്ലോ. അവരുടെ ഉദ്യാനത്തെക്കാൾ ഉത്കൃഷ്ടതരമാണ് നളന്റേതെന്നു പറഞ്ഞ് ആ ഉദ്യാനം ആകമാനം ഭോഗലാലസമായ അന്തരീക്ഷംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞുനില്ക്കുന്നു എന്ന കാര്യം നളനാണോ പറയേണ്ടത്?'' (101)

ചരണം 1—ഇവിടെ കങ്കേളി (അശോകം) ചമ്പകം മുതലായവ പൂത്തുനില്ക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു വസന്തം ആയാതം ശങ്കേ (വസന്തമെത്തുവന്നോ എന്ന് ശങ്കിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു). അശോകാദികൾ വസന്തത്തിൽ പൂക്കുന്നവയാണ്. പാടലപടലിയിൽ (പാടലീപുഷ്പങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ) ഭൃംഗാളി (വണ്ടണി) നിറയുന്നു. പാടലീപുഷ്പം (പാതിരിപ്പൂവ്) ഗ്രീഷ്മത്തിലുണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. കേതകങ്ങളിൽ (കൈതകളിൽ) ചന്ദ്രനുദിക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നുന്നു. കൈത പൂത്തിരിക്കുന്നതിനാൽ ആ സ്ഥലം നിലാവുദിച്ചതുപോലെ ശോഭിക്കുന്നു എന്ന് ഉത്പ്രേക്ഷ. കൈത വർഷർത്തുവിലാണ് പൂക്കുന്നത്. എല്ലാ ഋതുവിലെ പുഷ്പങ്ങളും ഇവിടെ ഉണ്ടെന്ന് താത്പര്യം. ഈ സംഗതിയെ ഊന്നിയിട്ടാണ് മേൽ 'സർവ്വർത്തുരമണീയം' എന്നു പറയാൻപോകുന്നത്.

നളോദയം ദ്വിതീയോച്ഛ്വാസത്തിലെ ഉദ്യാനവർണ്ണനയെ വാര്യർ സാരാംശത്തിൽ ഇവിടെ പിൻതുടരുകയാണു ചെയ്തിരിക്കുന്നത്.

പാഠഭേദം—ഭൃംഗാളി നിറയുന്നു (ഇ, 101).

ചരണം 2—ഇവിടെയുള്ള ചെടികളെല്ലാം ഒന്നുപോലെ പൂത്തും തളിർത്തും നില്ക്കുന്നു. വണ്ടുകളുടെയും കുയിലുകളുടെയും കൂട്ടം ഇവിടെ ശബ്ദി

ചരണം 3

സർവ്വർത്തുരമണീയമേതൽ, പൊന്മയക്രീഡാ-
പർവ്വതമെത്രയും വിചിത്രം
ഗർവ്വിതഹംസകോകം ക്രീഡാതടാകമിത്ഥം
നിർവൃതികരങ്ങളിലീവണ്ണം മറെറാന്നില്ല....
(സാമ്യ)

മാരധനാശി—ചെമ്പട

നളൻ

പദം 3. പല്ലവി

ദയിതേ! നീ കേൾ കമനീയാകൃതേ!

കണ്ടു കേട്ടാൽ മന്മഥൻെറ കീർത്തിയെ പുകഴ്ത്തുകയാണോ എന്നു തോന്നും എന്നു് ഉത്പ്രേക്ഷ.

ഭൂരുഹങ്ങൾ=വൃക്ഷങ്ങൾ. പേർത്തും=വേറിട്ടു്. ചാർത്തു്= കൂട്ടം. മറെറാന്നില്ല=മദനകീർത്തിയെ വാഴ്ത്തുന്ന ഒരു വണ്ടോ കയിലോ ഇല്ല.

പാഠഭേദം—വാഴ്ത്തുന്നു മദനൻെറ (ഇ).

ചരണം 3—ഏതൽ സർവ്വർത്തു രമണീയം=ഈ ഉദ്യാനം എല്ലാ ഋതുക്കളെക്കൊണ്ടു് മനോഹരമാകുന്നു. ഇതിൽ സ്വർണ്ണമയമായ ക്രീഡാപർവ്വതം എത്രയും വിചിത്രമായിരിക്കുന്നു. ക്രീഡാതടാകം മദിച്ചിരിക്കുന്ന ഹംസങ്ങളോടും ചക്രവാകങ്ങളോടും കൂടിയിരിക്കുന്നു. നിർവൃതികരങ്ങളിൽ (മനസ്സിനെ രമിപ്പിക്കുന്ന വസ്തുക്കളിൽ) ഈ ഉദ്യാനം പോലെ മറെറാന്നും ഇല്ല.

വസന്തത്തിൽ പുഷ്പിക്കുന്ന അശോകവും, ഗ്രീഷ്മത്തിൽ പൂക്കുന്ന പാതിരിയും, വർഷത്തിൽ പൂക്കുന്ന കൈതയും ഇവിടെ പൂവണിഞ്ഞു നില്ക്കുന്നതിനാലും, വണ്ടുകളും കയിലുകളും ശബ്ദിക്കുന്നതിനാലും, അരയന്നങ്ങളും ചക്രവാകങ്ങളും മദിക്കുന്നതിനാലും ആണു് ഇവിടെ സർവ്വർത്തുക്കളും സമ്മേളിച്ചിരിക്കുന്നതായി പറയുന്നതു്.

'പർവ്വതമെത്രയും ചിത്രം' എന്ന ക. പാഠംതന്നെ ര. ലു. എന്നാൽ 101, ദേ, ആ, ഇ എന്നിവയിൽ 'വിചിത്രം' എന്നാണു് പാഠം. ചിത്രം ഒരു ഗ്രന്ഥത്തിലും ഇല്ലെന്നു് ഇ. കാ.പാഠം 'വിചിത്രം' എന്നു് ഇവിടെ തിരുത്തിയിരിക്കുന്നു.

പാഠഭേദം—പൊന്മയം ക്രീഡാപർവ്വതം (ദേ).

'സ്വർണ്ണവർണ്ണമുള്ള പൂക്കൾ നിറഞ്ഞുനില്ക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ക്രീഡാപർവ്വതം പൊന്മയമായിത്തോന്നാം' എന്നു് അർത്ഥവും നല്ലതു.

പദം 3. പല്ലവി—അയി=ഹേ, തേ=നിൻെറ. അനുകമ്പനീയം= ശോചനീയം.

അനുപല്ലവി

അയി! തേ വിവാഹത്തിൻമുൻപനുകമ്പനീയം
വൃത്തം.... (ദയിതേ)

ചരണം 1

ഓരോ ജനങ്ങൾ ചൊല്ലി നിൻ ഗുണങ്ങൾ
നിശമ്യ സദാ
ധീരോപി ഞാനധികം മങ്ങിമയങ്ങി--
യനംഗരുജാ

പല്ലവിയും അനുപല്ലവിയും ചേർത്തു് അന്വയം. അയി കമനീയാകൃതേ ദയിതേ (അല്ലയോ സുന്ദരിയായ പ്രിയേ) തേ (നിന്റെ) വിവാഹത്തിൻ മുമ്പു അനുകമ്പനീയം വൃത്തം (എന്റെ അനുകമ്പാർഹമായ വൃത്താന്തം) നീ കേൾ.

നിരവധി ക്ലേശങ്ങൾ അനുഭവിച്ചശേഷം പ്രിയാപ്രാപ്തി കൈവരിച്ച നളൻ, നായികയോടൊത്തുള്ള ആദ്യസമ്മേളനത്തിൽ, അനുകമ്പാർഹമായ പൂർവ്വചരിത്രം പറയുന്നതിൽ അങ്ങേയറ്റം ഔചിത്യമുണ്ടു്. ദൂതനായി പോയ ഹംസം, ദമയന്തിയോടുള്ള നളാനുരാഗം മറച്ചുവച്ചാണു് അവളുടെ മനോഗതം 'പത്തിനഞ്ചു്' അറിയുകയും, 'ഇന്ദ്രൻ താനേ വരുകിലും' ഇളകാത്തവിധം ഉറപ്പിക്കുകയും ചെയ്തതു്. അതിനാൽ ഇപ്പോൾ ആ കഥകളെല്ലാം നളനിൽനിന്നുതന്നെ കേൾക്കുന്നതു് ദമയന്തിക്കു രസകരമായിരിക്കുമല്ലോ.

ആട്ടക്കഥകളുടെ ആരംഭത്തിൽ ചടങ്ങായുള്ള ശൃംഗാരപ്പദം പ്രയോഗിക്കുന്നതിനു് അനായാസേന ലഭിച്ച ഈ അവസരം മറ്റേതു കവികളും സംഭോഗശൃംഗാരംകൊണ്ടു കളിപ്പിക്കുമായിരുന്നു. ഹർഷൻതന്നെ നാലു സർഗ്ഗങ്ങളിലാണു് ഈ ദമ്പതികളുടെ കാമകേളികൾ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. എന്നാൽ ഔചിത്യവേദിയായ വാര്യർ ഈ സന്ദർഭം, അശ്ലീലതാസ്പർശംകൂടാതെ, പരസ്പരപ്രേമം വ്യക്തമായി വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുംവിധം ഒതുക്കത്തോടെ ഹൃദയഹാരിയാക്കിത്തീർത്തതിനെ എത്ര അഭിനന്ദിച്ചാലും മതിയാകയില്ല.

പാഠഭേദം—നീ കേൾക്ക (ദ).

ചരണം 1—ഓരോരുത്തർ നിന്റെ ഗുണങ്ങളെ പറയുന്നതു കേട്ടിട്ടു ധീരനാണെങ്കിലും ഞാൻ മന്മഥതാപംകൊണ്ടു് മങ്ങിമയങ്ങീട്ടു് നിന്റെ അഴകേറിയ ഈ ശരീരത്തെ ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അപ്പോൾ ഇംഗിതം (മനസ്സിലുള്ള ഈ അഭിപ്രായത്തെ) വെളിപ്പെടുത്താതെ കണ്ടിരുന്ന എനിക്കു് ഓരോ ദിനവും ഓരോ യുഗംപോലെ തോന്നി.

നിശമ്യ=കേട്ടിട്ടു് സദാ=എല്ലായ്പ്പോഴും. ധീരഃ അപി=ധീരനാണെങ്കിലും. വികാരഹേതു ഉണ്ടായിട്ടും വികാരാധീനനാകാത്തവ

ആദരാമലേ! നിനച്ചു ഭംഗിതരംഗിതമംഗമിദം
ഓരോദിനം യുഗമായിംഗമെങ്ങുമൊളിച്ചു ചിരം....
(ദയിതേ)

ചരണം 2

ആരുമറിയരുതെന്നംഗജസങ്കടമെന്ന ധിയാ
ആരാമം പുക്കേനിമം ഭൃംഗവിഹംഗമസങ്കുലിതം
ദൂരെ സുഖമെന്നായി, അങ്ങോട്ടടൻ
പുനരിങ്ങോട്ടടൻ
പാരം വലഞ്ഞേനപ്പോൾ, സംഗതനായൊരു
ഹംസവരൻ.... (ദയിതേ)

നമ്രേ ധീരൻ. മന്ദിമയഞ്ഞി = ഉന്മേഷം ഇല്ലാതെ അവശനായി. അനംഗരുജാ = കാമപീഡയാൽ. ഭംഗിതരംഗിതം ഇദം അംഗം = സൗന്ദര്യം ഓളംവെട്ടുന്ന ഈ ശരീരത്തെ

ദമയന്തിയെ അന്നു നളൻ കാണാത്തതിനാൽ അവളുടെ ശരീരകാന്തിയെക്കുറിച്ച് ഭാവനചെയ്യാനല്ലേ കഴിയൂ?

പാഠഭേദം—നിൻഗുണമംഗ! നിശമ്യ (ദേ).

അംഗ = എടോ എന്നു സംബോധന.

ചരണം 2—എന്റെ കാമപീഡ ആരും അറിയരുതെന്നുള്ള ബുദ്ധിയോടുകൂടെ വണ്ടുകളും പക്ഷികളും നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഈ ഉദ്യാനത്തിൽ ഞാൻ വന്നു അപ്പോൾ സുഖം എന്നുള്ളതു് ഇല്ലാതെയായി. പിന്നീടു് അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ചുററിനടന്നുംകൊണ്ടു് ഞാൻ വളരെ വലഞ്ഞു. ആ സമയത്താണു് ഹംസം എന്റെ അടുക്കൽ വന്നതു്.

അംഗജസങ്കടം = കാമതാപം ധിയാ = വിചാരത്തോടുകൂടി. ഇമം ആരാമം = ഈ പൂന്തോട്ടത്തെ. ഭൃംഗവിഹംഗമസങ്കുലിതം = വണ്ടുകളും പക്ഷികളും നിറഞ്ഞ. സംഗതൻ = കണ്ടുമുട്ടിയവൻ.

'അങ്ങോട്ടുടൻ... ഇങ്ങോട്ടുടൻ' എന്നാണു് ഗ്രന്ഥത്തിലെങ്കിലും 'അടൻ' എന്ന പദത്തിനാണു് അർത്ഥം നൽകിയിരിക്കുന്നതു്. അതിനാലും 'ഉടൻ' എന്നു് ഒരു ഗ്രന്ഥത്തിലും കാണാത്തതിനാലും 'അടൻ' എന്നു തിരുത്തി.

പാഠഭേദം—അംഗജസങ്കടമെന്നു ധിയാ (ദേ).
സുഖമെന്നായിതങ്ങോട്ടടൻ (ദേ).
അങ്ങോ...ഇങ്ങോട്ടടൻ (ആ, ശാ).

ചരണം 3

സൗവർണ്ണഹംസം ചെയ്തൊരു സൗഹൃദമായുള്ള
സൗഹൃദമേ
പോയ്‌വന്നു നിൻമതവും വർണ്ണിതവാൻ
മമ കർണ്ണസുധാം
ദൈവം ന വിപരീതമെന്നു പറഞ്ഞു മറഞ്ഞു സഖാ
കൈവന്നു കാമിതവും, കാമിനികൾ കുലമൗലി-
മണേ!.... (ദയിത)

രംഗം രണ്ട്: ദേവലോകത്തേക്കുള്ള മാർഗ്ഗം

ഭൈരവി—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 3

ഉപവനതലേ സൗധ വാപീതടേ മണിമന്ദിരേ-
പ്യനിശമടതി സൈ്വരം മാരൈരന്ദ്ര ള
രതിലാലസേ

ചരണം 3—ആ സ്വർണ്ണമയമായ ഹംസം ചെയ്ത ഉപകാരത്തെ വേണം ഉപകാരമെന്നു പറയാൻ. അവൻ കുണ്ഡിനത്തിൽ പോയി തിരിച്ചു വന്നു് എന്റെ ചെവികൾക്കു് അമൃതമായ നിന്റെ അഭിപ്രായത്തെയും പറഞ്ഞു് ദൈവം അനുകൂലമാണെന്നു് എന്നെ സമാധാനപ്പെടുത്തിയുംവച്ചു് മറഞ്ഞു. ആ ആഗ്രഹം അതുപോലെ സാധിക്കയും ചെയ്തു.

മമ കർണ്ണസുധാം (എന്റെ ചെവികൾക്കു് അമൃതമായ) നിൻ മതവും (നിന്റെ അഭിലാഷവും) വർണ്ണിതവാൻ (വർണ്ണിച്ചു). കാമിതം = ആഗ്രഹം (ഭൈമീപരിണയം).

ദമയന്തിയുടെ അനുരാഗം അറിയുന്നതിലും അതു് തന്നെ ധരിപ്പിച്ചു് മനസ്സിനു് ആശ്വാസവും ആനന്ദവും നൽകുന്നതിലും ഹംസം ചെയ്ത സേവനത്തെ കൃതജ്ഞതാപൂർവ്വം അനുസ്മരിക്കുന്നു നളൻ. ആപത്തിൽ ഉപകരിക്കുന്നവനാണല്ലോ സ്നേഹിതൻ. അതിനാൽ ഹംസത്തിന്റെ സ്നേഹത്തെ യഥാർത്ഥസ്നേഹമായി വിലയിരുത്തുന്നു.

പാഠഭേദം — സൗഹൃദമായൊരു (ആ).
പോയ്‌വന്നു (101, ഇ).
കൈവന്നു (101, ഇ).

രതിലാലസേ (അ-പു-സ-ഏ) കാമലീലാസക്തനായിരിക്കുന്ന നളേ (അ-പു-സ-ഏ) നളൻ ഉപവനതലേ (അ-ന-സ-ഏ)

ത്രിദശപതയോ നാകം യാന്തോ വിലോക്യ
കലിം പഥി
പ്രകടിതനിജാടോപം പാപം പദാനതമൂചിരേ.

കലി

പദം 4. പല്ലവി

എങ്ങുനിന്നെഴുന്നരുളി സുരാധിപ!
ദഹനശമനവരുണൈരമാ?

ഉദ്യാനത്തിലും സൗധേ (അ-പു-സ-ഏ) മാളികയിലും വാപീതടേ (അ-ന-സ-ഏ) സരസ്തീരത്തിലും മണിമന്ദിരേ (അ-ന-സ-ഏ) ശചീ (അവ്യയം) മണിമന്ദിരത്തിലും ദാരൈഃ (അ-പു-തൃ-ബ) സമം (അവ്യയം) ഭാര്യമാരോടുകൂടെ അനിശം (അവ്യയം) എപ്പോഴും അടതി (ത-പു-സ-ഏ) ചുറ്റിനടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ നാകം (അ-പു-ദ്വി-ഏ) സ്വർഗ്ഗത്തെക്കു യാന്തഃ (ത-പു-പ്ര-ബ) പോകുന്നവരായ ത്രിദശപതയഃ (ഇ-പു-പ്ര-ബ) ഇന്ദ്രാദികൾ പഥി (ന-പു-സ-ഏ) വഴിയിൽ കലിം (ഇ-പു-ദ്വി-ഏ) കലിയെ വിലോക്യ (ല്യബന്തമവ്യയം) കണ്ടിട്ട് പ്രകടിതനിജാടോപം (അ-പു-ദ്വി-ഏ) തന്റെ ഗർവ്വിനെ പ്രകാശിപ്പിച്ചവനായി പാപം (അ-പു-ദ്വി-ഏ) പാപനായി പദാനതം (അ-പു-ദ്വി-ഏ) കാൽക്കൽ വീണു നമസ്കരിച്ചവനായ (തം) (ദ-പു-ദ്വി-ഏ) അവനോട് ഊചിരേ (ലിട്-ആ-പ്ര-പു-ബ) പറഞ്ഞു.

ഈ ശ്ലോകത്തിന്റെ നാലാംപാദം അനുസരിച്ച് നിജാടോപം പ്രകടിപ്പിക്കുന്ന കലിയുടെയും അതിനുത്തരം പറയുന്ന ഇന്ദ്രാദികളുടെയും സംഭാഷണരൂപമായിട്ടാണ് അടുത്ത പദം.

ഹരിണിവൃത്തം. 'നസമ ഹരിണിക്കാറും പത്തും മുറിഞ്ഞു രസം ലഗം' എന്നു ലക്ഷണം.

പദം 4. പല്ലവി—ദഹനശമനവരുണൈഃ അമാ=അഗ്നിയമവരുണന്മാരൊടുകൂടെ. ഈ ദേവന്മാർ ഭൂമിയിൽനിന്നു മടങ്ങിവരുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ അവർ സ്വയംവരത്തിനു പോയിട്ട് ഉദ്ദേശ്യം ഫലിക്കാതെ മടങ്ങുകയാണെന്നു കലിക്കു മനസ്സിലായെങ്കിലും അറിയാത്തതുപോലെ കുശലം ചോദിക്കുന്നതാണിത്. എന്നാൽ ഇന്ദ്രൻ പറഞ്ഞിട്ടേ സ്വയംവരം നടന്ന വർത്തമാനം കലി ഗ്രഹിച്ചുള്ളൂ എന്നാണ് ഭാരതത്തിൽ കാണുന്നത്. ദേവദാനവരാക്ഷസന്മാർ എല്ലാവരും ത്രൈലോക്യപ്രസിദ്ധമായ സ്വയംവരം അറിഞ്ഞ് സ്ഥലത്തെത്തിയിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്ക് കലി മാത്രം സമയത്തിന് എത്തിയിരുന്നില്ലെന്ന് കല്പിക്കുന്നതിലേക്ക് കാരണം കാണായ്കയാൽ ഈ ഭാഗത്തെ കവി പുരാണത്തിൽനിന്നും ഭേദപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. നാടക

മോഹനം — ചെമ്പട

ഇന്ദ്രൻ

പദം 5. പല്ലവി

പോയ് വരുന്നേനകലേ; നീ സമ്പ്രതി
പോവതിതെങ്ങു കലേ!

കലി

പദം 4. ചരണം 1

ഭൂമിതന്നിലുണ്ടു ഭീമസുതയെന്നൊരു
കാമിനി കമലലോചനാ
കാമനീയകത്തിൻ ധാമം പോലെ, വരം തൻ
നാമം കേട്ടു ദമയന്തി പോൽ

ത്തിലും കഥകളിയിലും ഔചിത്യം നോക്കി പുരാണകഥയിൽ ഭേദം ചെയ്യുന്നതു് സാധാരണവുമാണു്.

എഴുന്നരുളി = എഴുന്നള്ളി. സുരാധിപൻ = ദേവേന്ദ്രൻ. ശമനൻ = യമൻ 'അമാ' എന്ന അവ്യയത്തിനു 'കൂടെ' എന്നർത്ഥം.

സ്വയംവരവാർത്ത കലി നേരത്തേ അറിഞ്ഞെന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു് ശരിയല്ല. ആട്ടക്കഥയിലെ സൂചനകളിലും, വാര്യർ ഉപജീവിക്കുന്ന നളോപാഖ്യാനത്തിലും നൈഷധീയചരിതത്തിലും അങ്ങനെ പറയുന്നില്ല എ. ആറിന്റെ ഈ ധാരണയ്ക്കു കാരണം വ്യക്തമല്ല. ഒരുപക്ഷേ, 'ഭേദപകൃതേരഹം പ്രതികരിഷ്യാമി' എന്ന അപപാഠമായിരിക്കാം. പദം 4. ചരണം 1–ൽ ബ്രാക്കറ്റിനുള്ളിലെ ഭാഗംകൂടി നോക്കുക.

പദം 5. പല്ലവി—ഇന്ദ്രൻ സ്വയംവരത്തിനു പോയിട്ടു് കാര്യം ഫലിച്ചില്ലെന്നുള്ള സംഗതി വിളിച്ചുപറയാൻ മടിച്ചിട്ടാണു് 'ദൂരെ ഒരിടത്തുപോയി മടങ്ങുന്നു' എന്നുമാത്രം ചുരുക്കിപ്പറയുന്നതു്.

സമ്പ്രതി = ഇപ്പോൾ.

പാഠഭേദം—വരുന്നേകലെ (ഇ, 101, ശം).
പൊവാതെങ്ങു കലേ (ആ).

ചരണം 1—കാമനീയകത്തിൻ ധാമം (രൂപലാവണ്യത്തിനു് ഇരിപ്പിടം) ആയിട്ടു് ഭൂമിയിൽ ഭീമന്റെ പുത്രിയായി ഒരു സുന്ദരിയുണ്ടുപോൽ. യാമി = പോകുന്നു. വിതരിക = അനുവാദം തരിക. കാമക്രോധലോഭമോഹസൈന്യം—കാമം (സ്ത്രീപുരുഷന്മാർക്ക് തങ്ങളിലുള്ള സ്നേഹം), ക്രോധം (കോപം), ലോഭം (ആഗ്രഹം), മോഹം (അജ്ഞാനം) ഇവ നാലിനും അധിഷ്ഠാതൃദേവതകളായിട്ടു് താണതരം ദേവന്മാരെ കല്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അവയ്ക്കു് ഓരോരുത്തർക്കും ഉള്ള പരിവാര

യാമി ഞാനവളെ ആനയിപ്പതിന്നു
സ്വാമിയതിന്നു വിടതരിക നീ
കാമക്രോധലോഭമോഹസൈന്യമുണ്ടു
താമസിക്കരുതു സുരപതേ, ജഗദധിപതേ
ഗുണകൃതരതേ! ഭവദുപകൃതേരഹം
പ്രതികരിഷ്യാമി. (എണ്ടു)

ങ്ങളെയാണു് സൈന്യം എന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്. ഇവരെല്ലാവരും കലി എന്ന നീചദേവന്റെ വരുതിക്കുള്ളവരാണു്. ഗുണകൃതരതേ=ഗുണങ്ങളിൽ രസമുള്ളോവേ എന്നു് സംബോധന. അഹം ഭവദുപകൃതേഃ പ്രതികരിഷ്യാമി (ഭൈമി നിങ്ങളെ അപമാനിച്ചതിനു ഞാൻ പകരം ചെയ്യാം). ഭൈമി നളനെ വരിച്ച സംഗതി കലി അറിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷംതന്നെ ആയിരിക്കണം അവളെ ആനയിപ്പാൻ പോകുന്നതു്. അല്ലെങ്കിൽ കാമക്രോധാദിസൈന്യംകൊണ്ടാവശ്യമില്ലല്ലോ. വാസ്തവത്തിൽ മോഹത്തിന്റെ സഹായംകൊണ്ടു് കലി ജയിക്കുന്നുമുണ്ടു. അവളുടെ വിവാഹം നടന്നുപോയസ്ഥിതിക്കു് ഇനി പോയിട്ടു ഫലമില്ലെന്നു് ഇന്ദ്രൻ ഉത്തരം പറയുന്നതു് തന്റെ ധർമ്മബുദ്ധിയാൽ മാത്രമാകുന്നു. അന്യൻ വിവാഹംചെയ്ത സ്ത്രീയെ അപഹരിക്കുന്നതാണല്ലോ കലിക്കു ധർമ്മവും. 'ഇന്ദ്രമുഖാമരനിന്ദനമാചരിതം നിന്നാൽ' (പദം 24) ഇത്യാദി പദംകൊണ്ടു് മൂന്നാംദിവസത്തെ കഥയുടെ ഒടുവിൽ കലി ഈ സംഗതിയെ സ്പഷ്ടമായി വിളിച്ചുപറയുന്നുമുണ്ടു്. പ്രകൃതത്തിൽ കലി ഇങ്ങനെ പറയുന്നതു് തന്റെ ഉദ്ദേശശുദ്ധിയിൽ ഇന്ദ്രാദികൾ പ്രതിക്ഷേപം ചെയ്യാതിരിക്കാനുള്ള ഒരു നീതികൂടി ആയിരിക്കും. ഒടുവിൽ ഇന്ദ്രൻ കലിയുടെ ഉദ്ദേശ്യമെല്ലാം മനസ്സിലാക്കീട്ടു് ഭാവിസംഗതിയെല്ലാം ദിവ്യജ്ഞാനം കൊണ്ടറിഞ്ഞു. നളനു് കാമത്തിലുള്ള അതിസക്തിയാൽ സ്വല്പകാലം കലിബാധ വരേണ്ടതുണ്ടെന്നും, അതു ശമിക്കാൻ മാർഗ്ഗമുണ്ടെന്നും, അതിനാൽ ഈ വിഷയത്തിൽ താൻ ഒന്നും ചെയ്യേണ്ടതില്ലെന്നും ഉറച്ചിട്ടു് 'വ്യസനം തവ വരുമുടനെ' എന്നു് ഉദ്യമത്തിന്റെ ഫലത്തെ മാത്രം കലിയോടു പറഞ്ഞു സ്വസ്ഥമായി പിരിയുകയും ചെയ്തു. ഇതുകൊണ്ടു് നളനെ ആപത്തുകാലത്തിൽ ഇന്ദ്രാദികൾ സഹായിക്കാതിരുന്നതിനും സമാധാനമായി.

ആനയിപ്പതിന്നു്=കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോരുന്നതിന്നു്.

മ, 101. ഇ, ശാ എന്നിവരെല്ലാം സ്വീകരിക്കുന്ന 'ഭവദുപകൃതേരഹം' എന്ന പാഠം സ്വീകരിക്കുന്നു. 'ഭവദുപകൃതേ' എന്ന പാഠപ്രകാരമാണു് ഏ. ആർ. അർത്ഥം നല്കിയിരിക്കുന്നതു്.

'പ്രതികരിഷ്യാമി' എന്നതിന്നു് ''ഭൈമി നിങ്ങളെ അപമാനിച്ചതിനു് ഞാൻ പകരംചെയ്യാം.'' എന്നാണു് ഏ. ആർ. നല്കുന്ന

ഇന്ദ്രൻ

പദം 5. ചരണം 1

പാഥസാം നിചയം വാരിധി[illegible]
സേതുബന്ധനോദ്യോഗമെന്തെടോ?
ജാതമായി തദപിവാഹകൗതുകം
ആദരേണ ഞങ്ങൾ കണ്ടുപോന്നിതു
ചിത്രതരം സ്വയംവരമതിരുചിരം

അർത്ഥം. പ്രത്യുപകാരം എന്ന അർത്ഥത്തിൽ വാര്യർ 'പ്രതിക്രിയ' ഉപയോഗിക്കുന്നുണ്ട്. 'ഇതിനു പ്രതിക്രിയയായ' (1-ാംദിവസം പദം 9), 'പ്രതിക്രിയയായ് ചെയ്യാം' (1-ാംദിവസം പദം 22) എന്നിവ നോക്കുക. ഇവിടെയും ആ അർത്ഥമാണ് സ്വീകാര്യം. ദേവന്മാരെ അപമാനിച്ചതു കലി എന്നതത്രെ അറിഞ്ഞതായി 4-ാംപദത്തിന്റെ പല്ലവിയുടെ വ്യാഖ്യാനത്തിൽ തമ്പുരാൻ പറയുന്നു. അതനുസരിച്ചാണ് 'ഭേദപകൃതേ' എന്ന പാഠം സ്വീകരിച്ച് അദ്ദേഹം അർത്ഥം നല്കിയിരിക്കുന്നതു. വാര്യർ ഉപജീവിക്കുന്ന നളോപാഖ്യാനത്തിലോ നൈഷധീയചരിതത്തിലോ ഇന്ദ്രൻ പറയുന്നതിനുമുമ്പ് കലി സ്വയംവരം നടന്നതു് അറിയുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടാണല്ലോ ഇന്ദ്രനിൽനിന്നും സ്വയംവരവാർത്ത കേട്ട ഉടൻ കലി കോപപരവശനും പ്രതികാരചിത്തനും ആകുകയും, ഇന്ദ്രാദികളെ പരിഹസിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതു്. 'ശ്രുത്വാ സുരേന്ദ്രവാചാ' എന്ന ശ്ലോകത്തിൽ (4) ഇന്ദ്രന്റെ വാക്കിനാൽ ഭൈമിയുടെ സൗന്ദര്യവും നളന്റെ സൗഭാഗ്യവും കേട്ട കലി അസഹിഷ്ണു ആയെന്നു് പറയുന്നതും നോക്കുക. ഈ പാഠത്തിന്റെ അർത്ഥം ഇപ്രകാരമാണ്: ഭേദപകൃതേ (ഭവാന്റെ ഉപകാരത്തിനു്—വേഗം അനുഗ്രഹിച്ചയയ്ക്കുന്നതിനു്) അഹം പ്രതികരിഷ്യാമി (ഞാൻ പ്രതികൃതൻ—കൃതോപകാരൻ—) ആയിരിക്കും. നിങ്ങളുടെ ഉപകാരത്തിനു ഞാൻ എക്കാലവും കൃതജ്ഞതയോടെ നിങ്ങൾക്കു് വിധേയനായി പ്രത്യുപകാരം ചെയ്യാം.

പാഠഭേദം—ഭൂമിതന്നിലൊണ്ടു (ഇ).
കാമദ കാവലേലാമ (ദ).
സൈന്യമൊണ്ടു (ഇ)].

പദം 5. ചരണം 1—വെള്ളമെല്ലാം ഒലിച്ചുപോയതിന്റെശേഷം അണകെട്ടാനുള്ള ശ്രമം ഇതെന്താണ്? ഭൈമിയെ മറ്റൊരുവൻ വേട്ടതിന്റെശേഷം നീ അവളെ ആനയിക്കാൻ പോകുന്നതു് ഇപ്പറഞ്ഞതുപോലെയാണു് എന്നർത്ഥം. ബിംബപ്രതിബിംബവാക്യങ്ങളിൽ ബിംബത്തെ വിട്ടു് പ്രതിബിംബംമാത്രം പറകയാൽ ലളിതാലങ്കാരം. 'ലളിതം' ഒരു പ്രത്യേകാലങ്കാരമല്ല എന്നുള്ള മതത്തിൽ സാരൂപ്യനിബന്ധനയായ അപ്രസ്തുതപ്രശംസ. നവഗുണപരീക്ഷളനെ നളനെ–

നലമുള്ളൊരു നവഗുണപരിമളനെ
നളനെന്നൊരു നൃപനെ അവൾ വരിച്ചു
ഇനിബ് ഭുവി തേ ഗതി പഴുതേ
ശകുനപ്പിഴ തവ ജനിതം.... (പോയ്)

കലി

പദം 4. ചരണം 2

കനക്കെക്കൈക്കൊറ്റി കലൻ മിഴിച്ചു പാറ്വകളെ-
ക്കണക്കെ നിങ്ങളും കണ്ടിരിക്കവേ

നവഗുണപരിമളനായ നളനെ. വിശേഷണത്തിനുകൂടി ലിംഗവചനപ്പൊരുത്തം സംസ്കൃതത്തെ അനുസരിച്ച് ചെയ്തിരിക്കുന്നു. നവമായിരിക്കുന്ന ഗുണങ്ങളുടെ സൗരഭ്യത്തോടുകൂടിയവൻ എന്നു ശബ്ദാർത്ഥം. ഗുണത്തിനു സൗരഭ്യം കവിസങ്കേതസിദ്ധം.

പാഥസാംനിചയം = വെള്ളം മുഴുവൻ. സേതുബന്ധനോദ്യോഗം = അണകെട്ടാനുള്ള ഒരുക്കം. തദ്വിവാഹകൗതുകം ജാതമായി = അവളുടെ വിവാഹമംഗളം നടന്നുകഴിഞ്ഞു. ആദരേണ = ആദരവോടെ. ചിത്രതരം = മോടിപിടിച്ചത്. അതിരുചിരം = വളരെ ശോഭനം. നലം = നന്മ. നവഗുണപരിമളൻ = പുതിയ സൗരഭ്യത്തോടുകൂടിയവൻ. ഭുവി തേ ഗതി = ഭൂമിയിലേക്കുള്ള നിന്റെ പോക്ക്. പഴുതേ = വെറുതേ. ശകുനപ്പിഴ തവ ജനിതം = നിനക്ക് എന്തോ ശകുനപ്പിഴ പറ്റിയിരിക്കണം (അതുകൊണ്ടാണല്ലോ ഉദ്ദേശ്യം ഫലിക്കാതിരുന്നത്).

'പാഥസാം....ഉദ്യോഗം' എന്ന വരികൾക്ക് ലളിതാലങ്കാരോദാഹരണമായ,

"നിർഗ്ഗതേ നീരേ സേതുമേഷാ ചികീർഷതി"

എന്ന ഭാഗത്തിനോടും നളചരിതം കിളിപ്പാട്ടിലെ,

"തോട്ടിലെ ജലമെല്ലാം പാഞ്ഞുപോയൊരുനേരം
കൂട്ടിനാൻ ചിറകെട്ടാനുള്ളൊരു പദാർത്ഥം നീ"

എന്ന വരികളോടുമുള്ള ആശയസാദൃശ്യം ശ്രദ്ധേയം.

പാഠഭേദം—ആദരേണ കണ്ടതെങ്ങൾ (ദ).
ചിത്രതരം സ്വയംവര (ഇ).
നൃപവരനെ (ദ).

പദം 4. ചരണം 2—ഞാൻ അവനെയും അവളെയും പിണക്കി രാജ്യത്തിനകലെ അകറ്റുന്നുണ്ട്. ധ്രുവം = നിശ്ചയം. സമയം കരോതി = സത്യംചെയ്യുന്നേൻ.

മനസ്സിലുറപ്പോടവരാം പരക്കും ജനം നടുവിൽ
മനുഷ്യപ്പുഴുവിനെയോ വരിച്ചുപോൽ?
മിനക്കെട്ടങ്ങുമിങ്ങും നടക്കമാത്രമിഹ
നിനയ്ക്കിൽ നിങ്ങൾക്കിഹ ലാഭമായ്
ഇനിക്കിന്നതു കേട്ടിട്ടു ജ്വലിക്കുന്നുണ്ടു കോപം
പിണക്കിയകറ്റുവൻ ഞാനവരെയും
ധ്രുവമവളെയും
രാജ്യകമലെയും, അതിചപലമെന്നിഹ സമയം
കരോമി.... (എങ്ങു)

കനക്കെ = കനത്ത, വല്ലിച്ച. പരക്കും ജനം നടുവിൽ = വിപുലമായ ജനസംഘത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ വച്ച്. മിനക്കെട്ട് = തൊഴിലില്ലാതെ അങ്ങുമിങ്ങും - സ്വർഗ്ഗത്തിൽനിന്ന് ഭൂമിയിലേക്കും ഭൂമിയിൽനിന്ന് സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കും. അതിചപലം = അതിവേഗം. ഇഹ = ഇപ്പോൾ.

കലിയുടെ വാക്കുകളിൽ അസൂയ, ദൈമി നളനെ വരിച്ചതിൽ അമർഷം, ദേവന്മാരുടെ നിസ്സ്പൃഹായതയുടെനേക്ക് ശക്തമായ പരിഹാസം എന്നിവ നിറഞ്ഞുനില്ക്കുന്നു.

പാഠഭേദം—പാവകളെക്കണക്കേ (101, ദേ).

പാവകളെ (ദേ.)
പാക്കും ജനനടുവിൽ (ശാ).
മനുഷ്യപ്പുഴുവിനേയോ (ദേ).
മിനക്കട്ടങ്ങുമിങ്ങും (ഇ).
നിങ്ങൾക്കൊരു (ദേ, ഇ).
കേട്ടു ജനിക്കുന്നുണ്ടു (ദേ).
എനിക്കിന്നതു (101, ആ).
അതിചപലമെന്നിയേ (101, ആ, ശാ).
രാജ്യമകലെയും (ഇ, ദേ, ശാ, 101, ആ,).

മൂന്നു ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ഉണ്ടെന്നു് ഇളംകുളം പറയുന്ന പാഠമാണ് 'രാജ്യകമലെയും' എന്നതു്. കൂടുതൽ സ്വാരസ്യം ഉള്ളതിനാൽ അതു സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. കെ. പി. നാരായണപിഷാരടി ഈ പാഠത്തോടു യോജിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ അർത്ഥം കൊടുക്കുന്നു: ''രാജ്യകമല = രാജ്യലക്ഷ്മി. കമലായെയും എന്നതിനു് കമലെയും എന്നെഴുതുന്നതു പണ്ടത്തെ പതിവാണ്. നളനേയും ദമയന്തിയേയും രാജ്യലക്ഷ്മിയേയും ഞാൻ പിണക്കിയകറ്റുമെന്നാണ് കലിയുടെ വീരവാദം.'' (മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പ്, 1963 ജനുവരി 13)

ഇന്ദ്രൻ

പദം 5. ചരണം 2

പ്രവണനെങ്ങളിൽ ഭക്തിമാൻ നളൻ
പ്രണതപാലനം വ്രതമവേഹി നഃ
ഗുണഗണൈകനിലയമായ മിഥുനമി-
തനുണരായിതനുഘടയ്യ ഞങ്ങളു-
മിന്നധുനാ നിനക്കിനി നല്ലതിനായ്
വയമൊന്നിഹ പറവതു കേൾക്ക കലേ!
നളനിൽ തവ വൈരമനർത്ഥകരം
കുമതി ഭവാൻ, അവൻ ഗുണവാൻ
വ്യസനം തവ വരുമുടനേ.... (പോയ്)

സൗരാഷ്ട്രം — ചെമ്പട

ശ്ലോകം 4

സൗന്ദര്യം ദമയന്ത്യാഃ
സൗഭാഗ്യം നൈഷധസ്യ ഭാഗ്യം ച
ശ്രുത്വാ സുരേന്ദ്രവാചാ
സഭാപരമസോഢാഃ കലിഃ പ്രോചേ.

പദം 5 ചരണം 2—പ്രവണൻ = വിനീതൻ. എങ്ങളിൽ = ഞങ്ങളിൽ. പ്രണതപാലനം വ്രതം അവേഹി നഃ = ഭക്തരക്ഷണം ഞങ്ങളുടെ വ്രതമാണെന്നറിഞ്ഞാലും. ഈ ഭൈമീനളന്മാർ ഗുണങ്ങൾക്കിരിപ്പിടമായ വധൂവരന്മാരാകുന്നു. അവരെ ചേർത്തുകൊണ്ട് ഇന്ന് ഞങ്ങൾ കൃതാർത്ഥരായി അനുഘടയ്യ = യോജിപ്പിച്ചിട്ട്. അനുണർ = ഗുണത്തോടുകൂടാത്തവർ.

ഗുണഗണൈകനിലയം = ഗുണസമൂഹത്തിന് ഏകാവലംബം. മിഥുനം = ഇണ, ദമ്പതികൾ. ഇന്നധുനാ = ഇന്നിപ്പോൾ. വയം = ഞങ്ങൾ അനർത്ഥകരം = ആപത്കരം. കുമതി = ദുർബ്ബുദ്ധി. തവ = നിനക്ക്.

പാഠഭേദം—അനുണരായ്തനുഘടയ്യ (ആ).
നല്ലതിനായി (ആ).
വയമൊന്നിഹ ചൊൽവതു (ദ).
വ്യസനം തവ വരുമേ (ദ).

ശ്ലോകം 4 ദമയന്ത്യാഃ (ഈ- സ്ത്രീ—ഷ—ഏ) ദമയന്തിയുടെ സൗന്ദര്യം (അ—ന—ദ്വി—ഏ) സൗന്ദര്യത്തെയും നൈഷധസ്യ (അ—പു—ഷ—ഏ) നളന്റെ സൗഭാഗ്യം (അ—ന—ദ്വി—ഏ) സൗഭാഗ്യത്തെയും ഭാഗ്യം (അ—

കലി

പദം 6. പല്ലവി

വഴിയേറ്റുമേ പിഴയാതെയവനോടു
ചെല്ലണം നാമധുനാ.

അനുപല്ലവി

അഴകിയലുമൊഴികഴിവഴിയേതിനി
നളമതിസന്ധാതും വദവദ ദ്വാപര! നീ....
(വഴിയേറ്റുമേ)

ന-ദ്വി-ഏ) ച (അവ്യയം) ഭാഗ്യത്തെയും സുരേന്ദ്രവാചാ (ച-സ്ത്രീ-തൃ-ഏ) ഇന്ദ്രന്റെ വാക്കുകൊണ്ടു് ശ്രുത്വാ (ക്ത്വാന്തമവ്യയം) കേട്ടിട്ടു് അസഹനഃ (അ-പു-പ്ര-ഏ) സഹിക്കവയ്യാത്തവനായ സഃ (ദ-പു-പ്ര-ഏ) ആ കലിഃ (ഇ-പു-പ്ര-ഏ) കലി ദ്വാപരം (അ-പു-ദ്വി-ഏ) ദ്വാപരനോടു് പ്രോചേ (ലിട്-ആ-പ്ര-പു-ഏ) പറഞ്ഞു.

ഗീതി എന്നു് ആര്യാഭേദം വൃത്തം.

ഗീതിയുടെ ലക്ഷണം:

ഏഴു ഗണം ഗുരുവൊന്നും
വേണം ജഗണം വരാതെയൊററകളിൽ
ഷഷ്ഠമിതോ ലഘുമയമോ
വരണമിതാര്യയ്ക്കു പൂർവ്വാർദ്ധം
ആര്യാ പൂർവ്വാർദ്ധത്തി-
നുരചെയ്തിട്ടുള്ള ലക്ഷണംതന്നെ
മാറാതെയുത്തരാർദ്ധ-
ത്തിനുമുപയോഗിക്ക ഗീതിയാമെന്നാൽ.

പല്ലവി—അധുനാ=ഇപ്പോൾ. ഉടൻതന്നെ ഒട്ടും പിഴയ്ക്കാത്ത ഉപായം പ്രയോഗിച്ചു് നമുക്കു് ആ നളനോടു് എതിരിടണം.

പാഠഭേദം—അവനോടു ചെല്ലണം നാമിതിനായ് (ദേ)

അനുപല്ലവി—നളം അതിസന്ധാതും=നളനെ വഞ്ചിക്കുന്നതിനു്. ഭംഗിയേറുന്ന ഒരു ഒഴികഴിവഴി (ഒരു കുരുട്ടുവഴി) ഇനി ഏതു് എന്നു് ഹേ, ദ്വാപരാ നീ പറഞ്ഞാലും.

അതിസന്ധാനം=വഞ്ചന. വദ വദ=പറയൂ പറയൂ. ഒഴികഴി വഴി=പരിഹാരമാർഗ്ഗം. ഒഴികഴിവിനെയാണു് വാര്യർ ഒഴികഴിവഴിയാക്കിയതു്. "ദ്വാപരൻ തൃതീയയുഗത്തിന്റെ അധിദേവതയും ധർമ്മാപേക്ഷയാ അധർമ്മത്തിനു് ആധിക്യം വരുന്നതിൽ അനുകൂലിയും ആയി സങ്കല്പിതനത്രേ" (ശം.).

ദ്വാപരൻ

പദം 6. ചരണം 1

നരപതി നളനവൻ നിരവധി ബലനിധി
സുരപതി വരംകൊണ്ടു ചിരമതി ദുർദ്ധർഷൻ
ഒരു പുരുഷനുമരുതവനോടു പോരാ-
തൊരു ജയം വരുമിതി നിനവുകൾ കരളിലേ
ചൂതുപൊരുതുകിലേ ജയംവരുമവനോടു....
(വഴിയേത്തുമേ)

കലി

ചരണം 2

പുഷ്കരനെന്നൊരുണ്ടവൻ നളകുലസമുത്ഭവൻ
മുഷ്കരനാക്കേണം നാം സൽക്കരിച്ചവൻതന്നെ
അവനവനുടെ മണിധനചയപരിജന-
പുരജനപദമുഖമഖിലവും പണയമായ്
ദേവനേ ജയിപ്പാനും കാനനം പൂകിപ്പാനും മതി....
(വഴിയേത്തുമേ)

ചരണം 1—ദുർദ്ധർഷൻ = ആക്രമിക്കപ്പെടുവാൻ അശക്യൻ.

നിരവധിബലനിധി = അതിരററ ബലത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടം. ചിരം = വളരെക്കാലം. ജന്മനാ അതിരററ ബലവാനായ നളൻ ഇപ്പോൾ ദേവേന്ദ്രവരംകൊണ്ടു് കൂടുതൽ ശക്തനാണു്. അവനോടു് നേരിട്ടു യുദ്ധം ചെയ്തു് ജയിക്കാം എന്ന ചിന്ത ആർക്കും വേണ്ട. വഞ്ചനയ്ക്കു പഴുതുള്ള ചൂതുകളികൊണ്ടേ അവനെ പരാജയപ്പെടുത്താനാകൂ.

ഇതിഹാസകഥയിൽ ചൂതുകളിച്ചു് തോല്പിക്കാൻ തീരുമാനിക്കുന്നതും, നളനു് അനർത്ഥങ്ങൾ വരുത്തുന്നതും കലി ആണു്. ഉണ്ണായി വാര്യരാകട്ടെ ദ്വാപരനെക്കൂടി നളന്റെ ആപത്തിനു കാരണക്കാരനാക്കി അയാൾക്കു് ഒരു നാടകീയ കഥാപാത്രത്തിന്റെ വ്യക്തിത്വം നല്കിയിരിക്കുന്നു.

പാഠഭേദം — നിരവധി ഗുണനിധി (ദേ).
വരംകൊണ്ടും (ലെ, ഇ).
നിനവുകൾ കരളിലെ (ആ, ശാ).
ചൂതു പൊരുതിടുകിലേ (ദേ).

ചരണം 2—ആ പുഷ്കരൻ നളന്റെ രത്നങ്ങളുടേയും ധനങ്ങളുടേയും സമൂഹവും പരിവാരങ്ങളും നഗരവും ജനപദം (രാജ്യവും) മുതലായതെല്ലാം ദേവനേ (ചൂതുകളിയിൽ) പണയം വെപ്പിച്ചു ജയിക്കാനും അവനെ കാട്ടിൽ അയയ്ക്കാനും മതിയായവനാണു്.

രംഗം മൂന്നു്: പുഷ്കരന്റെ കൊട്ടാരം

മാരധനാശി—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 5

കോപമത്സരവശംവദഃ കലിർ-
ദ്വാപരേണ സഹ മേദിനീം ഗതഃ
സ്വാപദേ സ്വയമചോദയജ്ജള
സ്വാപതേയ ഹരണായ പുഷ്കരം.

തൽകുലസമുദ്ഭവൻ=അവന്റെ വംശത്തിൽ പിറന്നവൻ. ധൃഷ്ടൻ=ശക്തൻ. മണി=രത്നം. ധനചയം=സമ്പത്ത്സമൂഹം. പരിജനം=പരിവാരം, ഭൃത്യന്മാർ. പുരം=നഗരം, രാജധാനി. ജനപദം=ഗ്രാമം. മുഖം=തുടങ്ങിയ. കാനനം പൂകിപ്പാൻ=കാട്ടിലേക്കയയ്ക്കാൻ.

ഈ ചരണം ദ്വാപരവാക്യമായി കൊടുത്തുകൊണ്ട് ദേശമംഗലം പറയുന്നു: "ദ്വാപരനെങ്കിലും ഉപായചിന്തയ്ക്കു വേണ്ട ബുദ്ധി തൃതീയയുഗത്തിനുണ്ട്. കലി മൂഢനായ വഞ്ചകൻ മാത്രം. 'വഴിയേതു്?' എന്ന കലിയുടെ ചോദ്യത്തിനു് 'മതി' എന്നാദിയായുള്ള വാക്യങ്ങൾ കൊണ്ടേ ഉത്തരം പൂർണ്ണമാകുന്നതുമുള്ളൂ" ആട്ടപ്രകാരത്തിലും മറ്റു ഗ്രന്ഥങ്ങളിലും കലിയുടെ പാഠമാണിതു്.

ശ്ലോകം 5—കോപമത്സരവശംവദഃ (അ-പു-പ്ര-ഏ) കോപത്തിനും മത്സരത്തിനും അധീനനായ കലിഃ (ഇ-പു-പ്ര-ഏ) കലി ദ്വാപരേണ (അ-പു-തൃ-ഏ) സഹ (അവ്യയം) ദ്വാപരനോടുകൂടെ മേദിനീം (ഈ-സ്ത്രീ-ദ്വി-ഏ) മേദിനിയെ ഗതഃ (അ-പു-പ്ര-ഏ) ഗതനായിട്ടു് സ്വയം (അവ്യയം) തനിയേ സ്വാപദേ (ദ-സ്ത്രീ-സ-ഏ) തനിക്കു് ആപത്തിനായിക്കൊണ്ടു് ജളം (അ-പു-ദ്വി-ഏ) ജളനായിരിക്കുന്ന പുഷ്കരം (അ-പു-ദ്വി-ഏ) പുഷ്കരനെ സ്വാപതേയ ഹരണായ (അ-ന-ച-ഏ) (നളന്റെ) ധനത്തെ അപഹരിക്കാൻ അചോദയത് (ലങ്-പ-പ്ര-പു-ഏ) പ്രേരിപ്പിച്ചു.

രഥോദ്ധതാവൃത്തം. 'രം നരം ലഗുരുവും രഥോദ്ധതാ' എന്നു ലക്ഷണം.

അക്ഷരസമൂഹം വ്യത്യസ്താർത്ഥത്തിൽ ആവർത്തിക്കുന്നതിനാൽ മൂന്നും നാലും വരികളിൽ യമകം.]

പുഷ്കരൻ

പദം 7. പല്ലവി

അരികിൽ വന്നു നിന്നതാരെന്തഭിമതം?
അഖിലമാശു ചൊൽക.

അനുപല്ലവി

അറികയില്ലെങ്കിലും അഭിമുഖന്മാരെക്കണ്ടെൻ
മനതാരിലുണ്ടൊന്നുന്മിഷിതം ഝടിതി....
(അരികിൽ)

ചരണം 1

ധരണിയിലുള്ള പരിഷകൾ നളനെച്ചെന്നു കാണുന്നു
അവർക്കു വേണ്ടും കാര്യം നളനും സാധിപ്പിക്കും
ദൂരത്തുള്ളവരാരും ചോദിക്കില്ല ഞങ്ങളെക്കാണുമ്പോൾ....
(അരികിൽ)

ചരണം 2

നമുക്കില്ലാ നാടും നഗരവും കുടയും ചാമരവും
അമിത്ര വീരന്മാരെ അമർക്കും വൻപടയും
ബാഹുജനെന്നുള്ളതേ നമുക്കൊന്നുള്ളു മുററും....
(അരികിൽ)

പല്ലവി—അഭിമതം = ആഗ്രഹം.

അനുപല്ലവി—അഭിമുഖന്മാർ = നേരെ വന്നു നിന്നവർ. ഉന്മിഷിതം = തോന്നിയതു്.

ചരണം 1—പരിഷകൾ = ജനങ്ങൾ. ഈ വന്ന കൂട്ടർ തനിക്ക വേണ്ടപ്പെട്ടവരാണെന്നായിരിക്കണം പെട്ടെന്നു പുഷ്കരനു മനസ്സിലുണ്ടായ തോന്നൽ. അതുകൊണ്ടാണല്ലോ തന്റെ ദൈന്യാവസ്ഥ ഒരു മറവും കൂടാതെ തുറന്നു പറയുന്നതു്.

ചരണം 2—ബാഹുജൻ = ക്ഷത്രിയൻ. ഞാൻ ക്ഷത്രിയവംശത്തിൽ ജനിച്ചുവെന്നല്ലാതെ രാജാവല്ല.

അമിത്രം = ശത്രു അമർക്കം = അമർത്തും. മുററും = സർവ്വവും.

പാഠഭേദം—നമുക്കില്ല നാടും (101, ഭ).

വീരന്മാരെയമർത്തും (ഭ).

ചരണം 3

പാഴതേ ഞാനനന്തേ പലവക പറഞ്ഞു കേൾപ്പിക്കുന്നു
നളന്റെ വേറെ കർമ്മം, നമുക്കു കർമ്മം വേറെ
നമ്മെക്കൊണ്ടുപകാരം നിങ്ങൾക്കെന്തൊന്നു
വേണ്ടൂ.... (അധികിൽ)

അസാവേരി—ചെമ്പട

കലി

പദം 8. പല്ലവി

പുഷ്കര! നീ പാഴതേ ജന്മം നിഷ്ഫലമാക്കരുതേ

അനുപല്ലവി

ദുഷ്കരമായിട്ടൊന്നുമില്ല കേൾ
മത്സഹായമുണ്ടായാലേവനും
നളനും നീയും ഭേദമെന്തിയിടെ?
നാടുവാഴ്ക നളനെ വെന്നു സമ്പ്രതി.... (പുഷ്കര)

ചരണം 1

നേരേ നിന്നോടെടോ ഞാൻ പുനരാരെന്നും പറയാം
പാരിലെന്നെയിന്നാരറിയാത്തവർ?

ചരണം 3—പാഴതേ = വെറുതേ. കർമ്മം = കർമ്മഫലം. പുഷ്കരന്റെ സംഭാഷണത്തിൽനിന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവവും ചിന്താഗതിയും വ്യക്തമാകുന്നുണ്ട്. രാജ്യലോഭം, അസൂയ, അപകർഷതാബോധം എന്നീ സ്വഭാവവിശേഷങ്ങളാണ് പുഷ്കരന്റെ വാക്കുകളിലുള്ളതു്. ഇയാളെ എളുപ്പത്തിൽ സ്വാധീനിക്കാൻ കഴിയുമെന്നു മനസ്സിലാക്കിയ കലിദ്വാപരന്മാർ അതിനു ചേർന്നവിധം സംസാരിക്കുന്നു. മഹാഭാരതത്തിൽ ഒരു നിഴൽ മാത്രമാണ് പുഷ്കരൻ. എന്നാൽ ആട്ടക്കഥയിൽ ഒരു പ്രതിനായകനു ചേർന്ന സ്വഭാവവിശേഷങ്ങളാകെ അയാളിൽ ചേർത്തു് വ്യക്തിത്വമുള്ള ഒരു കഥാപാത്രമാക്കി ഉണ്ണായിവാര്യർ വികസിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

പാഠഭേദം—കേൾപ്പിക്കുന്തു (ഇ).

പദം 8—ഈ പദത്തിന്റെ രാഗതാളങ്ങൾ സാവേരി—ചെമ്പട എന്നു് 101, ദേ.

അനുപല്ലവി—വെന്നു് = ജയിച്ചു്.

ചരണം 1—നേരേ = മറച്ചുവയ്ക്കാതെ. വൈരസേനി = വീരസേനന്റെ പുത്രൻ, നളൻ. തസ്യ = അവന്റെ. തേ = നിനക്കു്.

വൈരി വൈരസേനിക്കിഹ ഞാൻ കലി
തവ ഞാൻ മിത്രം തസ്യ നാട്ടു ഞാൻ
തേ തരുന്നു ചൂതുപൊരുക പോരിക.... (പുഷ്കര)

ചരണം 2

നിൽക്ക മദീയമതേ, വിജയം നിശ്ചിതമാമിഹ തേ
വിക്രയമില്ലെന്നാകിലെന്തെടോ!
വച്ചു ചൂതിനായെന്നെപ്പണയം
ധനവും ധാന്യം നാട്ടുമൊക്കെയും
കൈക്കലാക്കിയവനെ വിരട്ടുക വനഭുവി.... (പുഷ്കര)

രംഗം നാല്: നളന്റെ കൊട്ടാരം

വേകട—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 6

ഉത്സാഹിതോഥ കലിനാ മലിനാശയോ സൗ
സത്സാഹസേ നിഷധ പുഷ്കരധൂമകേതുഃ

പാഠഭേദം—നേരെ നിന്നോടെടോ (ആ).
അറിയാത്തവർ (ദേ).
തസ്യനാട്ടും ഞാൻ (ദേ).

ചരണം 2—നില്ക്ക മദീയമതേ=ഞാൻ പറയുന്നതുപോലെ കേൾക്ക. എന്നാൽ തേ (നിനക്കു) വിജയം ഇഹ (ഇവിടെ) നിശ്ചിതമാം. വിക്രയം=വില്ക്കപ്പെടാവുന്ന വസ്തു. പണയമെന്നു താൽപര്യം. നിനക്കു ചൂതിൽ പണയംവെക്കുവാൻ ഒന്നുമില്ലല്ലോ എന്നു വിചാരിക്കേണ്ട. എന്നെ നീ പണയംവെച്ചാൽ മതി. കലി ഒരു കാളയുടെ രൂപം ധരിച്ചു പുഷ്കരന്റെകൂടെ പോകുന്നു. അതിനെയാണ് പുഷ്കരൻ പണയംവെക്കുന്നതു്.

മദീയമതേ നില്ക്ക=എന്റേതായ അഭിപ്രായത്തിൽ നില്ക്കുക (ഞാൻ പറയുന്നതു് അനുസരിക്കുക). വനഭുവി=വനപ്രദേശത്തിൽ.

പാഠഭേദം—വിക്ര....ലെന്തെടൊ (ഇ).
വിക്രമമില്ലെന്നാകിൽ (ദേ).

വിക്രമം=പരാക്രമം.
ധാന്യം നാട്ടുമൊക്കെയും (ആ, ദേ).

ശ്ലോകം 6—അഥ=(അവ്യയം) അനന്തരം കലിനാ (ഇ-പു-തൃ-ഏ) കലിയാൽ സൽസാഹസേ (അ-ന-സ-ഏ) നല്ല സാഹസത്തിൽ

നിസ്സാരതാമനുചിന്ത്യ ച പുഷ്കരഃ സ്വാം
തത്സാഹ്യമസ്തമതിരേത്യ നളം ബഭാഷേ.

പുഷ്കരൻ

പദം 9. പല്ലവി

വീരസേനസൂനോ! വൈരിവിപിനദാവ-
കൃശാനോ!

അനുപല്ലവി

നാരിയോടും വിജനസംവാസം
നീരസമത്രേ വീരവരാണാം....
(വീരസേന)

ഉത്സാഹിതഃ (അ–പു–പ്ര–ഏ) ഉത്സാഹിക്കപ്പെട്ടവനായി മലിനാശയഃ (അ–പു–പ്ര–ഏ) കലുഷബുദ്ധിയായി നിഷധ കേതുഃ (ഉ–പു–പ്ര–ഏ) നിഷധകുലധ്വംസകന്ന ആകാശത്തിലെ ധൂമകേതുവായിരിക്കുന്ന (അതിനു ദോഷകാരണമായിത്തീർന്ന എന്നർത്ഥം). അസൗ (സ–പു–പ്ര–ഏ) പുഷ്കരഃ (അ–പു–പ്ര–ഏ) സ്വാം (ആ–സ്ത്രീ–ദ്വി–ഏ) നിസ്സാരതാം (ആ–സ്ത്രീ–ദ്വി–ഏ) ഈ പുഷ്കരൻ തന്റെ നിസ്സാരതയെ അനുചിന്ത്യ (ല്യബന്തമവ്യയം) ആലോചിക്കാതെ അസ്തമതിഃ (ഇ–പു–പ്ര–ഏ) അസ്തബുദ്ധിയായിട്ട് തൽസാഹ്യം (അ–ന–ദ്വി–ഏ) ആ കലിയുടെ സഹായത്തെ ഏത്യ (ല്യബന്തമവ്യയം) പ്രാപിച്ചിട്ട് നളം (അ–പു–ദ്വി–ഏ) നളനോടു ബഭാഷേ (ലിട്–ആ–പ്ര–പു–ഏ) ച (അവ്യയം) പറകയുംചെയ്തു.

വസന്തതിലകം വൃത്തം

പുഷ്കരശബ്ദം വ്യത്യസ്താർത്ഥത്തിൽ ആവർത്തിക്കുന്നതിനാൽ യമകവും നിഷധപുഷ്കര എന്നിടത്ത് രൂപകവും.

പദം 9. പല്ലവി—വൈരി ...ശാനോ=ശത്രുക്കളാകുന്ന കാട്ടിനു കാട്ടുതീയായുള്ളോവേ. വീരസേനസൂനോ=വീരസേനന്റെ പുത്രാ.

ദാവകൃശാനു=കാട്ടുതീ. വൈരി....കൃശാനോ എന്നതു് നിന്ദാസ്തുതിയാണു്.

അനുപല്ലവി—സ്ത്രീകളോടുംകൂടി അന്തഃപുരത്തിൽത്തന്നെ ഇരുന്നു ദിവസം കഴിക്കുന്നതു് വീരശ്രേഷ്ഠന്മാർക്കു രസിക്കാത്തതല്ലയോ? നിന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ കാലക്ഷേപം വീരന്മാർക്കു ചേർന്നതല്ല എന്നർത്ഥം.

വിജനസംവാസം=ഏകാന്തവാസം. വീരവരാണാം=വീരശ്രേഷ്ഠന്മാർക്ക്.

പാഠഭേദം—നാരിയോടു (ഭ).

ചരണം 1

പോരിലണഞ്ഞാലാരിലുമുണ്ടോ
ഭീരുത ചേതസി തേ?
പോരാളികളാരാധിതമന്മഥ-
മംഗനമാർചരണങ്ങൾ വണങ്ങുമോ?....
(വീരസേന)

ചരണം 2

പാർത്തിരിയാതെ പാർത്ഥിവ! ചൂതിനു
നേർത്തിരിയെന്നോടു നീ
ഓർത്താലതു കീർത്ത്യാവഹമറിക വി-
രിഞ്ചവിരചിതമവഞ്ചനമവനിയിൽ....
(വീരസേന)

ചരണം 3

കേളയി! മേ മൊഴി ലാളിതമനിശം
കാളയിതെൻ പണയം

ചരണം 1—നീ ഏതുവനോടും യുദ്ധംചെയ്യാൻ ഭയമില്ലാത്ത ഒരു വീരനല്ലയോ? പിന്നെന്താണ് ഇങ്ങനെ അന്തഃപുരകാലക്ഷേപംചെയ്യുന്നതു്? പോരാളികൾ മന്മഥനെ ആരാധിച്ചുകൊണ്ടു് സ്ത്രീകളുടെ കാൽക്കൽ കിടക്കമോറുണ്ടോ? 'ആരാധിതമന്മഥം' എന്നതു് 'വണങ്ങുമോ' എന്ന ക്രിയയുടെ വിശേഷണം.

ഭീരുത=ഭയം. തേ ചേതസി=നിന്റെ മനസ്സിൽ. ആരാധിതമന്മഥം=കാമനെ ആരാധിച്ചുകൊണ്ടു്. ആരിലും=ആരിലെങ്കിലും. അംഗനമാർചരണങ്ങൾ=സ്ത്രീകളുടെ പാദങ്ങൾ.

നളന്റെ സ്ത്രീലമ്പടത്വത്തെയാണു് പുഷ്കരൻ പരിഹസിക്കുന്നതു്. അതാണല്ലോ കലി നളനിൽ കണ്ട ഒരു ദോഷവും, നളന്റെ അധഃപതനകാരണവും.

ചരണം 2—പാർത്തിരിയാതെ=താമസിയാതെ. നേർത്തിരി=എതിരാളിയായിട്ടിരിക്കു്. അതു്=ചൂതു്. കീർത്ത്യാവഹം=കീർത്തിജനകം. വിരിഞ്ചവിരചിതം=ബ്രഹ്മാവിനാൽ നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടതു്. അവഞ്ചനം=വഞ്ചനയല്ലാത്തതു്. ചൂതുകളി വഞ്ചനയുടെ കൂട്ടത്തിലാണെന്നു പറയുന്നതു് തെററാണു്. അങ്ങനെയല്ല. അതു് ബ്രഹ്മാവുതന്നെ സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു ന്യായമായ വിനോദമാകുന്നു.

ചരണം 3—കാളയിതു=ഇക്കാള. ഇതു് കാളയുടെ വേഷം ധരിച്ച കലിയാകുന്നു.

കോളേ, രഥമാളാന കുതിരയോ
വല്ലൊരു പണയ,മിരിക്ക നിരത്തുക....
(വീരസേന)

ഭൈരവി—ചെമ്പട

നളൻ

പദം 10. പല്ലവി

ജാനേ പുഷ്കര, തേ തത്ത്വം മുന്നേ, പ്രാഗത്ഭ്യം നന്നേ
ജാനേ പുഷ്കര തേ തത്ത്വം മുന്നേ.

അനുപല്ലവി

താനതൊരുത്തനെന്നു ചിന്തയ
ഞാനോ തരം നിനക്കു സാമ്പ്രതം?
ഊനാതിരിക്തഭേദം നഷ്ടം
ഞാൻ ജ്യേഷ്ഠൻ നീയെന്നനുജൻ.... (ജാനേ)

ചരണം 1

അസഭ്യവാക്കുകളോതുക ചൂതിനു
വിളിപ്പതും തവ ചേരുവതാ ഞാ—
നിളപ്പമല്ലവും തേടുവനോ?
കളികളിപ്പോളം വാട്ടമോ?

അയി മേ മൊഴി കേൾ=അല്ലയോ എന്റെ വാക്ക കേട്ടാലും.
അനിശം=എല്ലായ്പോഴും. ലാളിതം=ലാളിക്കപ്പെടുന്ന.

''പല അർത്ഥത്തിലും കോൾ ഉപയോഗിക്കുന്നുണ്ട്. എന്നാൽ, കോളേ എന്ന പഴയ പ്രയോഗത്തിനു കൊള്ളാം, ശരി, ഇരിക്കട്ടെ എന്ന അർത്ഥമേ കാണേണ്ടൂ '' (ഇളം.).

പദം 10. പല്ലവി—ജാനേ=അറിയുന്നേൻ. പ്രാഗത്ഭ്യം=സാമർത്ഥ്യം. തേ=നിന്റെ. തത്ത്വം=യാഥാർത്ഥ്യം, കഴിവു്, മനസ്സിലിരിപ്പ്. മുന്നേ=മുമ്പേതന്നെ. നിന്ദാഗർഭമായ പ്രശംസ. പുഷ്കരന്റെ കഴിവില്ലായ്മ തനിക്കു നേരത്തെതന്നെ അറിയാം. അതുകൊണ്ടായിരിക്കാമോ അയാളെ രാജ്യഭരണകാര്യങ്ങളിൽനിന്നു് ഒഴിവാക്കിനിറുത്തിയതു്? 'തേ തത്ത്വം മുന്നേ' (ആ) ഇല്ല.

അനുപല്ലവി—തരം=എതിരാളി. സാമ്പ്രതം=ഇപ്പോൾ. ഊനാതിരിക്തഭേദം=ഊനം (കുറഞ്ഞതു്) അതിരിക്തം (കൂടിയതു്) എളിയവനെന്നും വലിയവനെന്നും ഉള്ള ഭേദം.

ചിന്തയ=നീ ചിന്തിക്കുക. തരം=തങ്ങി, സമൻ.

ചരണം 1—ഇളപ്പം (പരാജയം) ആണു് വരുന്നതെങ്കിൽ അതിനെ അനുഭവിച്ചുകൊള്ളണം. വലിപ്പമാണെങ്കിൽ അതു് വളരെ വരാം.

ജളപ്രഭോ! നീ ചൂതിനു വാ, വരു-
മിളപ്പമാകിലുമനുഭവനീയം
വലിപ്പമാകിലുമനല്പമാ,മിതി-
നുറപ്പു യദി തവ വികല്പമിഹ നഹി....

(ജാനേ)

ചരണം 2

എതിർത്തു ചൂതിനു വാതുപറഞ്ഞു നീ
നിരത്തുകമ്പൊടു ചൂതുപടം ഒരു
വൃഷത്തിനെത്തരുമാറല്ലയോ അപ-
ജയത്തിൽ നീയിഹ മേ
വ്യയത്തിലുണ്ടോ ലോഭിതമേ?
നീ കൊതിച്ചതൊക്കുക സൈനികമേ
ധനനിധിസ്ഥലങ്ങളുമിൽപരം മണി-
തതിത്തരം ക്ഷിതിപതിതപദമാ തവ?....

(ജാനേ)

ഈ ഉടമ്പടിയിൽ നിനക്കു് ഉറപ്പുണ്ടെങ്കിൽ ഇഹ വികല്പം നഹി (എനിക്കു് ഒരു സന്ദേഹവുമില്ല).

ഇളപ്പം=കുറവു്. കളികളിപ്പോളം വിടുമോ=കളിക്കാതെ നിന്നെ ഞാൻ വിടുകയില്ല. ജളപ്രഭു=വിഡ്ഢികളുടെ രാജാവു്. അനുഭവനീയം = അനുഭവിച്ചുകൊള്ളുക. അനല്പമാം = അധികമായിരിക്കും. ഉറപ്പു യദി=ഉറപ്പുണ്ടെങ്കിൽ. വികല്പം = സംശയം.

ഒന്നുമില്ലാത്ത പുഷ്കരനു് കളികൊണ്ടു് എന്തു നേടിയാലും അതു് വലിയ നേട്ടമായിരിക്കുമല്ലോ. 7-ാം പദത്തിൽ തന്റെ ഇല്ലായ്മ അദ്ദേഹം പറയുന്നതു് അനുസ്മരിക്കുക.

പാഠഭേദം—കളി കളിപ്പോളം (ആ).
കളിപ്പോളോം (ഇ).
അനുഭവ നീ, യഥാ (ദ).

അനുഭവ നീ = നീ അനുഭവിക്കുക.

ചരണം 2—നീ തോറ്റാൽ ഒരു വൃഷത്തിനെ (കാളയെ) അല്ലയോ എനിക്കു തരാമെന്നു പറഞ്ഞതു്? എന്നാൽ എനിക്കു വ്യയത്തിൽ (ചെലവുചെയ്യുന്നതിൽ) ലോഭിത(പിശുക്കു്, മടി)യുണ്ടോ? ലേശമില്ല. എനിക്കു സൈന്യം, ധനം, നിധി, ഭൂമികൾ, പലവിധം രത്നങ്ങൾ, രാജാധികാരം ഇതൊക്കെയുണ്ടു്. ഇതിലേതിലാണു് നിനക്കാഗ്രഹമെന്നു പറ. അതിനെ ഞാൻ പണയംവയ്ക്കാൻ തയ്യാർ. സൈനികമേ=സൈനികം(സൈന്യം)തന്നെ. 'മോ' എന്ന വികല്പനിപാ

ചരണം 3 (ദമയന്തിയോട്)

വിദർഭനന്ദിനി സുന്ദരി സന്തത-
മതിപ്രിയാസി വിലാസിനി, മേ
പതിപ്രിയാചരണാവഹിതാമയ-
ന്നതിപ്രയാസമൃതേ
ചതിപ്പതിന്നിവനാഗതനായ്, മുന്ന-
മതിപ്രഗത്ഭതയില്ലിവനേതും
രതിപ്രഭേ! വന്നെതിപ്പ്തിതു കാൺ
ക്ഷമിപ്പതിഹ നമുക്കിളപ്പമായ് വരും....

(ജാനേ)

തം ഓമരന്നിലും ചേക്കേണ്ടതാകയാൽ സൈന്യംതന്നെയോ എന്ന ത്ഥംകിട്ടുന്നു. 'സൈനികമോ.... തവ' വേണ്ടതു് എന്നതു് അധ്യാഹരിക്കണം.

വാതു്=പന്തയം. ചൂതുപടം=ചൂതിലെ കരുക്കളെ നിരത്തുന്ന വസ്ത്രം. അപജയം=തോൽവി. ധനനിധിസ്ഥലങ്ങൾ=ധനം നിക്ഷേപിക്കുന്ന സ്ഥലങ്ങൾ (ഭണ്ഡാഗാരം). അതിൽപരം=അതിനും പുറമേ. മണിതതിത്തരം=പലതരം രത്നങ്ങൾ. ക്ഷിതിപതിത്വം=രാജപദവി. 'വ്യയ'ത്തിനു് ധനം എന്ന അർത്ഥമാണെന്നു്. നിനക്ക പന്തയമായി ഒരു കാളമാത്രമല്ലേ, എന്റെ ധനത്തിനു് ലോഭമുണ്ടോ എന്നർത്ഥം. ധനം നഷ്ടമാകുമെന്ന ധാരണ നളനു് അപ്പോൾ ഇല്ലല്ലോ.

പാഠഭേദം—സൈനികമോ (ഇ, 101, ഒ).
വ്യയത്തിനുണ്ടോ (ആ).

ചരണം 3—ഹേ സുന്ദരി, വിലാസിനി, വിദർഭനന്ദിനിപതിപ്രിയാചരണാവഹിതാ (ഭർത്തൃശുശ്രൂഷയിൽ ജാഗരൂകയായിരിക്കുന്ന നീ) മേ സന്തതം അതിപ്രിയാ അസി (എനിക്കു് എപ്പോഴും ഏററം പ്രിയയാകുന്നു.) നിന്നെ പിരിഞ്ഞു ഞാൻ ഇരിക്കയില്ല. എന്നു (എന്നതു നിമിത്തം) അതിപ്രയാസം ഋതേ (ഏറെ ശ്രമം കൂടാതെ) എന്നെ ചതിക്കാം എന്നു വിചാരിച്ചാണു് ഇവൻ വന്നിരിക്കുന്നതു്. ഈമാതിരി അതിസാമർത്ഥ്യം ഇവനു മുമ്പു് ഇല്ലായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ വന്നെതിക്കുന്നതു നോക്കു്. എതിർത്തവനോടു പൊരുതാതെ ഇരിക്കുന്നതു് നമുക്കു കുറച്ചിലാണു് രതിപ്രഭേ=രതീദേവിക്കു തുല്യമായവളേ.

പാഠഭേദം—പതി.... വഹിതാവസിക്കതിപ്രയാസ (ഇ, ഒ).
എന്നതതിപ്രയാസം (ആ).

പന്തുവരാളി—പഞ്ചാരി

ശ്ലോകം 7

ആവിഷ്ടഃ കലിനാ ഖലേന ഹൃദയേ
പര്യസ്തധീർനൈഷധഃ
പാപിഷ്ഠേന സ പുഷ്കരേണ വിജിതോ
ദ്യൂതായ ഭൂയോ രതഃ
ഹാ കഷ്ടം കിമിദം ബതേതി രുദതീം
കാന്താഞ്ച നോഽസാന്ത്വയൻ
നേദിഷ്ഠാൻ നഗരൗകസോഽപി സചിവാൻ
നാപശ്യദാപദ്ഗതഃ.

ശ്ലോകം 7. ഖലേന (അ—പു—തൃ-ഏ) ഖലനായിരിക്കുന്ന കലിനാ (ഇ-പു—തൃ—ഏ) കലിയാൽ ഹൃദയേ (അ ന-സ-ഏ) ഹൃദയത്തിൽ ആവിഷ്ടഃ (അ—പു-പ്ര—ഏ) ആവേശിക്കപ്പെട്ടവനായി പര്യസ്തധീഃ (ഈ—പു—പ്ര- ഏ) ബുദ്ധി ഭേദിച്ചവനായി ആപദ്ഗതഃ (അ—പു-പ്ര- ഏ) ആപത്തിനെ പ്രാപിച്ചവനായിരിക്കുന്ന സഃ (ദ—പു—പ്ര—ഏ) നൈഷധഃ (അ—പു—പ്ര- ഏ) ആ നളൻ പാപിഷ്ഠേന (അ- പു—തൃ ഏ) പാപിഷ്ഠനായിരിക്കുന്ന, മഹാപാപിയായ, പുഷ്കരേണ (അ—പു—തൃ—ഏ) പുഷ്കരനാൽ വിജിതഃ (അ—പു—പ്ര—ഏ) ജയിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട് ദ്യൂതായ (അ—ന—ച—ഏ) ചൂതിനായിക്കൊണ്ട് ഭൂയഃ (അവ്യയം) പിന്നീടും രതഃ (അ-പു പ്ര—ഏ) തത്പരനായിട്ട് ഹാ കഷ്ടം (അവ്യയ) അയ്യോ! കഷ്ടം! ഇദം (മ—ന—പ്ര—ഏ) ഇത് കിം (മ-ന—പ്ര ഏ) എന്ത് ബത (അവ്യയം) കഷ്ടം! ഇതി (അവ്യയം) എന്നിങ്ങനെ രുദതീം (ഈ—സ്ത്രീ-ദ്വി—ഏ) കരഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കാന്താം (ആ-സ്ത്രീ-ദ്വി—ഏ) ച (അവ്യയം) കാന്തയേയും ന (അവ്യയം) അസാന്ത്വയൻ (ത-പു-പ്ര- ഏ) സമാധാനപ്പെടുത്താതെ നേദിഷ്ഠാൻ (അ-പു -ദ്വി-ബ) അടുത്തിരുന്ന നഗരൗകസഃ (സ—പു-ദ്വി—ഏ) നഗരവാസികളെയും സചിവാൻ (അ—പു-ദ്വി—ബ) അപി (അവ്യയം) മന്ത്രിമാരേയും ന (അവ്യയ.) അപശ്യത് (ലങ്-പ-പ്ര-പു-ഏ) നോക്കിയില്ല.

വൃത്തം ശാർദ്ദൂലവിക്രീഡിതം. 'സൂര്യാശ്വൈർമസജം സതം ത ഗുരുവും ശാർദ്ദൂലവിക്രീഡിതം' എന്നു ലക്ഷണം.

കലിയാൽ ബുദ്ധി പകർന്ന നളൻ പുഷ്കരനോടു തോററിട്ടും വിടാതെ വീണ്ടും ചൂതിനെത്തന്നെ ആരംഭിച്ചു. ഭൈമി വിലപിച്ചതിനെ ആകട്ടെ, പുരവാസികളും മന്ത്രിമാരും കാണ്മാൻ വന്നതിനെ ആകട്ടെ വകവച്ചില്ല എന്നു പിണ്ഡിതാർത്ഥം.

പാഠഭേദം—ആപദ്ഗതാൻ (ദ്വി).

പുഷ്കരൻ
പദം 11. പല്ലവി

ദേവനം വിനോദനായ ദേവനിർമ്മിതം

അനുപല്ലവി

ഏവനിതിനു വിമുഖനറികിൽ
ദേവദൈത്യമാനുഷേഷു.... (ദേവനം)

ചരണം 1

വാതുപൊലിപ്പൊരുത ചൂതു
കൈതവമല്ലേതുമേ
അപജയപ്പെട്ടാലോ, പഴു-
തായോ കൊതി? ഭൂയോ യദി
വാതുചൊൽക.... (ദേവനം)

നളൻ
ചരണം 2

വാഹനങ്ങൾ ബഹുധനങ്ങൾ
ഗോധനവും പൊലിവൻ
ഇനിജ്ജയംവരുമെങ്കിൽ, ഇതു പൊല്ലാം
ചതിയല്ല, ശൃണു പുഷ്കര നീ.... (ദേവനം)

പദം 11. പല്ലവി— ചൂതുകളി എന്നതു വിനോദത്തിനായി ഈശ്വരൻ സൃഷ്ടിച്ചതാകുന്നു. പല്ലവിയും നളപുഷ്കരസംവാദരൂപങ്ങളായ ചരണങ്ങൾക്കു മുഖ്യംതന്നെ

ദേവനം = ചൂതുകളി. വിനോദനായ = വിനോദത്തിനുവേണ്ടി.
അനുപല്ലവി—ദേവ... മാനുഷേഷു = ദേവാസുരമനുഷ്യരിൽ ദ്യൂതത്തിൻെറ രസം അറിഞ്ഞാൽ അതു് ആർക്കും പ്രിയമായിരിക്കും.

വിമുഖൻ = താത്പര്യം ഇല്ലാത്തവൻ. അറികിൽ = പഠിച്ചാൽ.
ചരണം 1—അപജയപ്പെട്ടാലോ = നീ തോററാലോ എന്നു് മധ്യമപുരുഷൈകവചനം. കൊതിപ്പഴുതായോ = ഞാൻ വച്ച പണയം കിട്ടുമെന്നു മോഹിച്ചതു് വെറുതെയായിപ്പോയോ? ഭൂയഃ കൊതി യദി = ഇനിയും കൊതി ഉണ്ടെങ്കിൽ.

വാതുപൊലി = പന്തയംവച്ചു്. കൈതവം = ചതി.

പാഠഭേദം—വാതുചൊല്ലിപ്പൊരുതു (ഇ, ദ).
കൈതവമില്ലേതുമേ (ദ, ഇ).

പൊരുതു് ചൂതു് = ചൂതു് പൊരുതു് (ചൂതുകളിച്ചു്).
ചരണം 2—ഗോധനം = പശുക്കളാകുന്ന സമ്പത്തു്. ശൃണു = നീ കേട്ടാലും.

പാഠഭേദം—ചതിയല്ലാ (ഇ).

പുഷ്കരൻ

ചരണം 3

ദൈവദോഷം നിനക്കു വന്നു
ഭാവമിളപ്പെട്ടില്ലയോ?
ഇനിപ്പൊരുന്നതാകിൽ
വനവാസം ചെയ്യു തോററാൽ,
ജയിച്ചോർക്കു നാടും.... (ദേവനം)

ശ്ലോകം 8

ഊണിന്നാസ്ഥ കുറഞ്ഞു, നിദ്ര നിശയിങ്കൽ-
പ്പോലുമില്ലാതെയായ്,
വേണുന്നോരൊടൊരാഭിമുഖ്യമൊരു നേരം
നാസ്തി, നക്തം ദിവം
കാണും, പോന്നു പുറത്തുനിന്നു കരയും ഭൈമീ
നളന്നന്തികേ
താനും പുഷ്കരനും തദീയവൃഷവും നാലാ-
മതില്ലാരുമേ.

ചരണം 3—ഭാഗ്യദോഷത്താൽ നീ എല്ലാററിലും തോററു. ഇനിയും എന്നോടു പൊരുതുവാനാണെങ്കിൽ തോററവൻ വനവാസത്തിനു പോകണം, ജയിച്ചവൻ നാടുവാഴണം എന്നാണു വാതു്.

ദൈവദോഷം=ഭാഗ്യദോഷം. ഭാവം ഇളപ്പെട്ടില്ലയോ=അഹങ്കാരം കുറഞ്ഞില്ലേ? ഇളപ്പെടുക=കുറയുക

പാഠഭേദം—ഇനിപ്പൊരുതാകിൽ (101).

ശ്ലോകം 8—നളനു് ആഹാരത്തിലും നിദ്രയിലും ശ്രദ്ധയില്ലാതായി. ബന്ധുക്കളോ ചെന്നാൽ തിരിഞ്ഞുനോക്കുകയില്ല. പുഷ്കരനും അവന്റെ കാളയും അല്ലാതെ ആരും അടുക്കലില്ല. ഭൈമി മാത്രം കളി ചെന്നു നോക്കീട്ടു് വെളിയിൽ പോന്നുനിന്നു് കരയും. 'നളന്നു്' എന്നുള്ള പദം 'കാണും പോന്നു പുറത്തുനിന്നു കരയും ഭൈമീ' എന്ന വാക്യം ഒഴികെ മററു വാക്യങ്ങളിലെല്ലാം അന്വയിക്കണം. നക്തം ദിവം=രാപകൽ.

ശാർദ്ദൂലവിക്രീഡിതം വൃത്തം.

ആസ്ഥ=ശ്രദ്ധ. വേണുന്നോരോടു്=വേണ്ടപ്പെട്ടവരോടു്. ആഭിമുഖ്യം=മുഖത്തോടുമുഖം നോക്കുക എന്ന അവസ്ഥ (അനുകൂലഭാവം). നളന്നന്തികേ=നളന്റെ അടുത്തു്. തദീയവൃഷവും=അവന്റെ കാളയും.

കേദാരഗൗഡം—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 9

തോൽക്കും, വാതുപറഞ്ഞു നേർക്കുമുടനേ, ഭൂയോ—
നിരത്തും നളൻ
നോക്കും പുഞ്ചിരിയിട്ട പുഷ്കര,നിരിക്കുമ്പോൾ
രസിക്കും വൃഷം
വാഴ്ത്തും ദൈവഗതിക്കു നീക്കമൊരുനാളുണ്ടോ?
ധനം രാജ്യവും
ശീഘ്രം തച്ചുപറിച്ചുകൊണ്ടു നളനോടിത്യൂചിവാൻ
പുഷ്കരൻ.

ശ്ലോകം 9 —വാതു പറഞ്ഞു കളി ആരംഭിച്ചാലുടനെ നളൻ തോൽക്കും. ഉടനെ വീണ്ടും കളി ആരംഭിക്കാൻ ചൂതു നിരത്തും. അപ്പോൾ പുഷ്കരൻ, 'ഇനി നിനക്കു വല്ലതും പണയംവയ്ക്കാനുണ്ടോ' എന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ നളന്റെനേരെ നോക്കും. രണ്ടുപേരും പിന്നെയും കളിക്കാനായിരിക്കുമ്പോൾ കാള നിന്നു രസിക്കും. ഇങ്ങനെ ചൂതുകളി ദിവസംപ്രതി നടന്നു് ഒടുവിൽ പുഷ്കരൻ സർവ്വസ്വവും പിടിച്ചുപറിച്ചിട്ടു് നളനോടു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു (രസിക്കും) രസിക്കുന്ന വൃഷം പുഞ്ചിരിയിട്ട പുഷ്കരൻ ഇരിക്കുമ്പോൾ നോക്കും എന്നും അന്വയിക്കാം. ദൈവഗതിക്കു നീക്കം ഒരിക്കലുമില്ലല്ലോ എന്നു് അർത്ഥാന്തരന്യാസം.

ശാർദ്ദൂലവിക്രീഡിതം വൃത്തം.

നേർക്കും=നേരിടും. വാഴ്ത്തും=വളരുന്നു. തച്ചുപറിച്ചുകൊണ്ടു്=കൈക്കലാക്കിക്കൊണ്ടു്. ഇതി ഊചിവാൻ=ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഈ ശ്ലോകത്തിലെ ആദ്യത്തെ രണ്ടു വരികൾക്കു് ഇളംകുളം നൽകുന്ന അർത്ഥം ഇപ്രകാരമാണു്: ''നളൻ വാതുപറഞ്ഞു നേരിട്ട ഉടൻ തോല്ക്കും. വീണ്ടും കളിക്കാനായി ചൂതു നിരത്തും. വെറുതെയിരിക്കുമ്പോൾ പുഷ്കരൻ എല്ലാം കണ്ടു രസിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന കാളയെ പുഞ്ചിരിയിട്ടു നോക്കും.'' (മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പു്, 1962 ഫെബ്രുവരി 18)

ദേശമംഗലം ഇങ്ങനെ പറയുന്നു: ''പുഷ്കരൻ (നളന്റെ പരാജയം കണ്ടു്) പുഞ്ചിരിയിട്ടു് ഇരിക്കുമ്പോൾ വൃഷം (പുഷ്കരനെ) നോക്കും. രസിക്കും. എന്റെ സാമർത്ഥ്യം കണ്ടില്ലേ എന്ന അർത്ഥത്തിലാണു് പുഷ്കരന്റെനേരെയുള്ള നോട്ടം. സാമർത്ഥ്യം ഫലിച്ചുകാണുന്നതിൽ രസവും.''

പുഷ്കരൻ

പദം 12 പല്ലവി

ഉണ്ടാകേണ്ടായിതിനീഷലുണ്ടാകേണ്ടാ.

അനുപല്ലവി

മിണ്ടാതെ നടകൊണ്ടാലും വനവാസത്തിനു
മമ നാടതിലിരിക്കിലോ
ഉണ്ടാമധർമ്മവുമനൃതോദിതവും,
നൈഷധേന്ദ്രൻ നീയല്ല, കേളിനി മേലഹമത്രേ....
(ഉണ്ടാകേണ്ടാ)

ചരണം 1

ധരിത്രിയെച്ചെറിയന്നേ ജയിച്ചതും പാട്ടി-
ലിരുത്തി പ്രജകളെ നീ ഭരിച്ചതും, താനേ
വരുത്ത സ്സമ്പത്തുകൾ സംഭരിച്ചതും, ആർത്തി-
യസ്തമിപ്പിച്ചതും, കീർത്തി വിസ്തരിപ്പിച്ചതും, സർവ്വ-
ഭൂപന്മാർ ചൂഴെ നിന്നു സേവിച്ചതും, സാർവ്വ-
ഭൗമനെന്നിതന്നു നീ ഭാവിച്ചതും, ഇവ-
യെല്ലാമെനിക്കു ലബ്ധമുല്ലാസത്തോടിനിയെൻ
നാട്ടിലോ ചവുട്ടായ്ക, കാട്ടിൽപ്പോയ് തപംചെയ്ക....
(ഉണ്ടാകേണ്ടാ)

പല്ലവി— ഈഷൽ = സംശയം. ഇതിനു് = എന്റെ വാക്കിനു്.
അനുപല്ലവി— അനൃതോദിതം = അസത്യവാക്കു്. വനവാസംചെയ്തു തോററാൽ എന്നായിരുന്നല്ലോ ഉടമ്പടി.

മമ = എന്റെ. നൈഷധേന്ദ്രൻ = നിഷധരാജാവു്. അഹം = ഞാൻ.

പാഠഭേദം— മീണ്ടാതെ (101, ആ).
നടകൊണ്ടാലും നീ (ഭ).
ഇരിക്കിലുണ്ടാമനർത്ഥവുമനൃതോദിതമിഹ (ഭ).

അനൃതോദിതം അനർത്ഥവും = അസത്യവചനത്തിൽനിന്നുണ്ടായ ആപത്തു് എന്നർത്ഥം.

ചരണം 1— ധരിത്രി = ഭൂമി. ചെറിയന്നേ = ചെറുപ്പത്തിൽത്തന്നെ. പാട്ടിലിരുത്തി = സ്വാധീനത്തിലാക്കി. താനേ വരുത്തി = സ്വയമേവ കരസ്ഥമാക്കി. ആർത്തി = ദുഃഖം. വിസ്തരിപ്പിക്കുക = വ്യാപിപ്പിക്കുക. ചൂഴെ = ചുററും. സാർവ്വഭൗമൻ = ചക്രവർത്തി. ലബ്ധം = ലഭിച്ചതു്. ഉല്ലാസത്തോടു് = പ്രയാസംകൂടാതെ.

ചരണം 2

നിനക്കില്ലിനി രാജ്യമൊരിക്കലും, പിന്നെ
നിനക്കു തനയരുണ്ടെന്നിരിക്കിലും നേരേ
നിസ്സ്വനിൽ കൊടുക്കുമോ ഞാൻ മരിക്കിലും ധർമ്മ-
ലബ്ധമല്ലോ ഭാഗ്യം മമ പുത്രനത്രേ യോഗ്യം, ബഹു
വിസ്തരിച്ചു പറയേണ്ടതെന്തിവിടെ? നീയു-
ടുത്ത പട്ടും ഭൂഷണവും കേളെന്നോടേ
മല്ലാക്ഷി ഭൈമിയെയുമൊല്ലാകൊണ്ടങ്ങുപോകിൽ
ഭൂമിയെന്നതുപോലെ ഭൈമിയും ചേരുമെന്നിൽ....

(ഉണ്ടോ ശേഷം ഞാൻ)

നളൻെറ അസൂയാർഹമായ സിദ്ധികളാണു് ഇവിടെ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അവയെല്ലാം നിഷ്പ്രയാസം പുഷ്കരനു ലഭിച്ചു.

പാഠഭേദം—പാട്ടിലിരിത്തി (ഇ).

കീർത്തി വിസ്തരിപ്പിച്ചതും ആർത്തി അസ്തമിപ്പിച്ചതും (ദേ).
ചുഴന്നീടുന്നു (ശാ).
ഭൂപന്മാർ ചുഴന്നീടുന്നു (ദേ).
ഇവയെല്ലാമിനിക്കു (ശം, ഇ).
ഉല്ലാസത്താലിനിയെൻ (ദേ).
നാട്ടിലോ ചവിട്ടായ്ക (ആ, ദേ, ശം).
കാട്ടിൽ നീ തപം ചെയ്ക (ദേ).

ചരണം 2—എന്തിനേറെ വിസ്തരിക്കുന്നു? ചുരുക്കം ഇതാണു്. ഉടുത്ത വസ്ത്രവും തൽക്കാലം ദേഹത്തിലുള്ള ആഭരണങ്ങളും നീ ചോദിക്കുന്ന പക്ഷം തന്നേക്കാം. ഭൈമിയേയും കൂട്ടിച്ചുകൊണ്ടു വേഗം ഈ നാടു വിട്ടു പൊയ്ക്കൊള്ളണം. അല്ലെങ്കിൽ ഭൂമിയെപ്പോലെ ഭൈമിയെയും ഞാൻതന്നെ സ്വീകരിക്കും. ഒല്ലാകൊണ്ടു്=കൊണ്ടല്ലാതെ എന്നു ഭിന്നക്രമം.

ഞാൻ മരിക്കിലും=എൻെറ കാലശേഷവും. ധർമ്മലബ്ധമല്ലോ ഭാഗ്യം=ഈ സാമ്രാജ്യഭാഗ്യം എനിക്കു് ധർമ്മപ്രകാരം ലഭിച്ചതത്രേ. യോഗ്യം=ഉചിതം. പട്ടും ഭൂഷണവും=(ഉടുത്തിരിക്കുന്ന) പട്ടും (ധരിച്ചിരിക്കുന്ന) ആഭരണങ്ങളും.

കേരളപാണിനി നല്കുന്ന അർത്ഥത്തിൽ തെറ്റുണ്ടു്. "നീയുടുത്ത....എന്നോടേ=നീ ഉടുത്തിരിക്കുന്ന പട്ടും (ധരിച്ചിരിക്കുന്ന) അലങ്കാരവുംകൂടി എന്നോടേ (എൻെറ വശത്തുതന്നെ ചേരേണ്ടതാണു്) കേറം=കേട്ടാലും (ധരിച്ചാലും). നളൻെറ വകയായി യാതൊന്നും ശേഷിച്ചിട്ടില്ലെന്നു് താൽപര്യം" എന്ന ശാസ്ത്രിയുടെ വ്യാ

ചരണം 3

പുരത്തിൽ മരുവും മഹാജനങ്ങളും പുകൾ
പെരുത്തെഴും നാഗരികജനങ്ങളും നാട്ടിൻ—
പുറത്തുവസിക്കുമോരോ ജനങ്ങളും ഇന്നു
ക്ഷോഭം കാണണമെന്നായാജ്ഞ, ഓർക്കോലാ
നളനിൽ വേഴ്ച

നിസ്ത്രപനാമിവനെസ്സമ്മാനിക്കൊല്ലാ, ഒരു
വസ്ത്രതണ്ഡുലാദികൾ വിശ്രാണിക്കൊല്ലാ
ഉല്ലംഘിക്കുംജ്ഞന്മാരെക്കൊല്ലും സന്ദേഹമില്ല
ചൊന്നതാചരിപ്പോരിലുന്നതാ മമ പ്രീതി....
(ഉണ്ടാകേണ്ടാ)

ഖ്യാനം സ്വീകാര്യം. ....കേളെന്നുടെ എന്ന പാഠമാണു് ദേ. നല്ലതു്. 'പട്ടും ഭൂഷണവും എന്നുടെയാണു്. ക്ഷോഭം = മനസ്സിലാക്കിക്കൊള്ളുക.' എന്നു് ക്ലിഷ്ടതകൂടാതെ അർത്ഥം കിട്ടും. ഈ പാഠം സ്വീകാര്യമാണു്. 'മല്ലാക്ഷി....എന്നിൽ' എന്നതിനു് അർത്ഥം പറയുമ്പോൾ ഭൈമിയെ കൊണ്ടുപോകാൻ പുഷ്കരൻ അനുവാദം നല്കുന്നില്ല. പുഷ്കരന്റെ നിർദ്ദയത്വമാണു് വസ്ത്രാഭരണങ്ങളും ഭൈമിയും തന്റേതാണെന്നു പറയുന്നതിലൂടെ വ്യക്തമാകുന്നതു്. 'ഒല്ലാകൊണ്ടു്' എന്നതിന്റെ അർത്ഥത്തിലാണു് തമ്പുരാനു് തെറ്റുപറ്റിയതു്. ഒല്ലാ = പാടില്ല, അരുതു്, യുക്തമല്ല. കൊണ്ടുപോകിൽ ഒല്ലാ = കൊണ്ടുപോക യുക്തമല്ല. ''ഭൈമിയെ കൊണ്ടുപോക യുക്തമല്ല, ഭൂമിപോലെ ഭൈമിയും എന്നോടു ചേരേണ്ടതാണു് (എനിക്കവകാശപ്പെട്ടതാണു്) എന്നേ ഈ ഭാഗത്തിനു് അർത്ഥമുള്ളൂ.''—ഇളംകുളം. (മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പു്, 1962 ഫെബ്രുവരി 18)

പാഠഭേദം—രാജ്യമിതൊന്നുമല്ലും (ദേ)
തനയനുമുണ്ടെന്നിരിക്കിലും (മദ).
തനയരുമുണ്ടെന്നിരിക്കിലും (ഇ).
നേരെ (ആ).
നിനയ്ക്കു കൊട്ക്കുമോ (ദേ).
ധർമ്മലബ്ധമെല്ലോ (ഇ).
കേളെന്നുടെ (മദ).
ഭൈമിയെ നീ ഒല്ലാ (ദേ).

ചരണം 3—തണ്ഡുലം = അരി. ഇതു് ഭക്ഷണസാധനങ്ങൾക്കു് ഉപലക്ഷണം.

പുരം = കോട്ടയ്ക്കകം. മഹാജനങ്ങൾ = ''കോട്ടയ്ക്കുള്ളിൽ താമസിക്കുന്ന വർത്തകപ്രമാണികളെയും പൗരപ്രധാനികളെയും ഉയർന്ന ഉദ്യോ

രംഗം അഞ്ച്: വനപ്രദേശം

ഘണ്ടാരം—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 10

> കല്യാവേശവശോപി സ്വയമനൃതഭീത്യാ
> ഭൂഷണാന്യാത്മനോഽസ്മൈ
> ദത്വാ തൂഷ്ണീം പുരാന്താദ്ദ്രുതമപഗതവാ-
> നേകവസ്ത്രോ നളോഽയം

ഗൃഹസ്ഥന്മാരെയുമാണ് മഹാജനശബ്ദംകൊണ്ടു വിവക്ഷിക്കുന്നത്." —ഇളംകുളം. (മാതൃഭൂമി, 1962 ഫെബ്രുവരി 18)

പുകഴ്പെരുത്ത = അതിപ്രശസ്തരായ. നാഗരികജനങ്ങൾ = നഗരവാസികൾ. നാട്ടിൽ....ഉള്ളവർ = ഗ്രാമവാസികൾ. വേഴ്ച = സ്നേഹം. നിസ്ത്രപൻ = ലജ്ജാഹീനൻ. സമ്മാനിക്കുക = ബഹുമാനിക്കുക. വിശ്രാണിക്കൊല്ലാ = കൊടുക്കരുത്. ഉല്ലംഘിതാജ്ഞന്മാർ = ആജ്ഞ ലംഘിക്കുന്നവർ. മമ പ്രീതി ഉന്നതാ = എന്റെ പ്രീതി ഏറ്റവും വലുതായിരിക്കും.

പാഠഭേദം—മഹാജനങ്ങളും നന്നായ്ത്തിമിതിത്തഴും (ദേ).
കേൾക്കേണമെന്റെ (ഇ, ആ).
കേൾക്കേണമിതെന്റെയാജ്ഞ (ദേ).
ഓർക്കൊല്ല നളനിൽ (ആ).
ഓർക്കൊല്ലാ നളനിൽ (ദേ, ഇ).
സമ്മാനിക്കൊല്ലാ വസ്ത്രതണ്ഡുലാദികൾ (ദേ).

ശ്ലോകം 10—അയം (മ-പു-പ്ര-ഏ) നളഃ (അ-പു-പ്ര-ഏ) ഈ നളൻ കല്യാവേശവശഃ (അ-പു-പ്ര-ഏ) അപി (അവ്യയം) കലിയുടെ ആവേശത്താൽ അവശനെങ്കിലും അനൃതഭീത്യാ (ഈ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) അസത്യഭയത്താൽ ആത്മനഃ (ന—പു—ഷ—ഏ) തന്റെ ഭൂഷണാനി (അ—ന—ദ്വി—ബ) ആഭരണങ്ങളെ സ്വയം (അവ്യയം) താനേ തന്നെ അസ്മൈ (മ—പു—ച—ഏ) ഈ പുഷ്കരനായിക്കൊണ്ട് ദത്വാ (ക്ത്വാന്തമവ്യയം) കൊടുത്തിട്ട് തൂഷ്ണീം (അവ്യയം) മിണ്ടാതെ പുരാന്താൽ (അ—പു—പ—ഏ) പുരാന്തത്തിൽ—നഗരസീമാവിൽ—നിന്നും ദ്രുതം (അവ്യയം) വേഗത്തിൽ ഏകവസ്ത്രഃ (അ-പു-പ്ര-ഏ) ഉടുത്ത വസ്ത്രത്തോടുകൂടി അപഗതവാൻ (ത—പു—പ്ര—ഏ) പോയവൻ ആയി അഥ (അവ്യയം) അനന്തരം വാർഷ്ണേയ .. നന്ദാ (ആ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) വാർഷ്ണേയനാൽ കൊണ്ടുപോകപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന തന്റെ രണ്ടു മക്കളോടു കൂടിയവളായി ദീനയാ (ആ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) ദീനയായിരിക്കുന്ന

വൈദർഭ്യാ വാർഷ്ണേയനീതസ്വസുതമിഥുനയാ
ദീനയാ ചാനുയാതഃ
ക്ഷുൽക്ഷാമോഽമ്മാത്രവൃത്തിർന്നിജമഥ
വിമൃശൻ വൃത്തമാസ്തേ സ്മ ശോചൻ.

വൈദർഭ്യാം (ഈ സ്ത്രീ-തൃ-ഏ) വൈദർഭിയാൽ അനുയാതഃ (അ-പു-പ്ര-ഏ) പിൻതുടരപ്പെട്ടവനായിട്ടു് ക്ഷുൽക്ഷാമഃ (അ-പു-പ്ര-ഏ) വിശപ്പുകൊണ്ടു ക്ഷീണിച്ചവനായി അമ്മാത്രവൃത്തി (ഇ പു-പ്ര-ഏ) ജലമാത്രമാകുന്ന ആഹാരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു് നിജം (അ-ന ദ്വി-ഏ) വൃത്തം (അ ന ദ്വി-ഏ) തന്റെ സ്ഥിതിയെ വിമൃശൻ (ത-പു-പ്ര-ഏ) സ്മരിച്ചിയങ്ങുന്നവനായിട്ടു് ശോചൻ (ത-പു-പ്ര-ഏ) ആസ്തേ (ലിട് ആ-പു-പ്ര-ഏ) സ്മ (അവ്യയം) ഇരുന്നു.

സ്രഗ്ദ്ധരാവൃത്തം. ഏഴേഴായ് മൂന്നു ഖണ്ഡം, മരഭനയയയം സ്രഗ്ദ്ധരാവൃത്തമാകും എന്നു ലക്ഷണം.

കലിബാധയാൽ ബുദ്ധി കെട്ടുപോയെങ്കിലും നളൻ അസത്യഭയത്താൽ ദേഹത്തിലുണ്ടായിരുന്ന ആഭരണങ്ങളെല്ലാം പുഷ്കരൻ ചോദിക്കാതെതന്നെ അവനു കൊടുത്തിട്ടു് ഉടുത്തവസ്ത്രത്തോടെതന്നെ നഗരത്തിനു വെളിയിൽ പോയി. ദമയന്തി മുൻകൂട്ടിത്തന്നെ ഇന്ദ്രസേനൻ എന്നും ഇന്ദ്രസേന എന്നും പേരായ തന്റെ രണ്ടു മക്കളെയും വാർഷ്ണേയൻ എന്ന നളസാരഥിയെ ഏല്പിച്ചു് കുണ്ഡിനപുരത്തിലേക്കു് അയച്ചിരുന്നു. (പുത്രരെ ഭീമരാജാവിനെ ഏല്പിച്ചിട്ടു് അവിടെത്തന്നെ താമസിക്കുകയോ മറ്റുവല്ലേടത്തും സേവിക്കാൻ പോകയോ ചെയ്യുന്നതിനു് വാർഷ്ണേയനെ ഭൈമി അനുവദിച്ചിരുന്നു. അവൻ അതുപ്രകാരം സാകേതത്തിൽ ചെന്നു് ഋതുപർണ്ണനെ സേവിച്ചു താമസിക്കയുംചെയ്തു. (ഈ സംഗതി ഇനി മൂന്നാം ദിവസത്തെ കഥയിൽ വരും.) നളൻ യാത്രയായപ്പോൾ അവളും പിന്നാലെ പുറപ്പെട്ടു. പുഷ്കരന്റെ മേല്പറഞ്ഞ കല്പന അനുസരിച്ചു് അവർക്കു് അന്നവസ്ത്രാദികൾപോലും കിട്ടാതായി. ഈവിധം കഷ്ടസ്ഥിതിയിൽ വന്നുചേർന്ന നളൻ തന്റെ അവസ്ഥയോർത്തു ശോചിച്ചു. ഈ ശ്ലോകത്തിൽ 'പുരസ്താദ്ദ്രുതമുപഗതവാൻ' എന്നാണു് പുസ്തകങ്ങളിലൊക്കെയും പാഠം കാണുന്നതു്. എന്നാൽ നിരർത്ഥകപദപ്രയോഗദോഷം നീക്കുവാനും പുരാണകഥയോടു യോജിപ്പിക്കാനുംവേണ്ടി 'പുരാന്താദ്ദ്രുതമുപഗതവാൻ' എന്നു് വേറെ അക്ഷരഭേദംകൂടാതെ പാഠം തിരുത്തേണ്ടിവന്നു.

പാഠഭേദം—സ്വയമനൃതധിയാ (ദേ.)=സത്യലംഘനമോർത്തു്
പുരസ്താദ്ദ്രുതമുപഗതവാൻ (ഇ, ആ, ശാ).

''മുന്നോട്ടു് (പിൻതിരിഞ്ഞുനോക്കാതെ) നേരെ ശീഘ്രഗതിയെ കൈക്കൊണ്ടു'' എന്നു് ശാ. അർത്ഥം നൽകുന്നു

പുരസ്താദ്ദ്രുതമുപഗതവാൻ (ഇ.)—നേരത്തേ വേഗം അപ്രത്യക്ഷനായി എന്നു് അർത്ഥവും.

നളൻ

പദം 13. പല്ലവി

എന്തുപോൽ ഞാനിന്നു ചെയ്‌വേൻ
ബന്ധവോ മേ വൈരികളായ്

അനുപല്ലവി

അന്തകവൈരിപാദചിന്തനം കുറകയോ?
ബന്ധമെന്തെനിക്കേവം സന്താപം വരുവാൻ?....
(എന്തു)

ചരണം 1

പുഷ്കരനു ലഭിച്ചു പുരവും ജനപദവും
പുഷ്കലമാധിപത്യം പുതിയ വിഭൂതികളും,
ബുദ്ധിപൂർവ്വമിത്യുപായ നൈപുണി
ചിത്തതാരിലോർത്തു കാൺകിലെത്രയും
ഇത്ഥമിന്നു വൃത്തമായി വന്നിതു
മൃത്യുവൈരിഭക്തി മാഞ്ഞുപോയിതോ?.... (എന്തു)

പുരാൽസ്വാദ് ദ്രുതമപഗതവാൻ (ദേ).

''ദ്രുതം സ്വാൽ പുരാൽ അപഗതവാൻ = വേഗത്തിൽ തന്റെ നഗരത്തിൽനിന്നു പോയി.'' (ദേ).

പല്ലവി—ബന്ധവഃ = ബന്ധുക്കൾ.

അനുപല്ലവി—ശിവഭക്തി കുറഞ്ഞതുകൊണ്ടാണോ എനിക്ക് ഈ ദുഃഖമെല്ലാം വന്നതു്?

ബന്ധം = കാരണം, സംഗതി.

പാഠഭേ.—പദചിന്തനം കുറകയോ (ദേ).

ബന്ധമെന്തിനിക്കേവം (ഇ, ദേ).

ചരണം 1—പുഷ്കരനു പുരവുംമററും ലഭിച്ചു. ഇതി (എന്ന ഈ സംഗതിയിൽ) ഉപായനൈപുണി (വിധി പ്രയോഗിക്കുന്ന ഉപായങ്ങളുടെ നിപുണത നോക്കുന്നതായാൽ) എത്രയും ബുദ്ധിപൂർവ്വകമാകുന്നു. തനിക്ക് രാജ്യവും എല്ലാം പോയി ഈ സ്ഥിതിവന്നതു്, ഏതുവിധമെന്നു് ആലോചിച്ചാൽ വിധി ബുദ്ധിപൂർവ്വം ചെയ്തതുതന്നെ എന്നു പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു എന്നു താത്പര്യം. ഇത്ഥമിന്നു വൃത്തമായി വന്നിതു (ഇങ്ങനെയൊക്കെ വന്നുകൂടിയല്ലോ). ശിവഭക്തി എനിക്കു കുറഞ്ഞുപോയോ?

പുഷ്കലം = പരിപൂർണ്ണം. വിഭൂതി = ഐശ്വര്യം. വൃത്തമായി വന്നിതു = സംഭവിച്ചു.

ചരണം 2

സുന്ദരി ദമയന്തി സുദതി സുമുഖി സതി
തന്വി തരുണിമണി തളരുന്നിതല്ലോ പാരം
തപ്തതോയസിക്തമാലതീവന-
നക്തമാല മസ്തമൂലമിവ നളം
ക്ഷുത്തൃഡാർത്തി ലുപ്തചിത്തമാശ്രയി-
ച്ചുത്തൽമൂലം ചത്തുപോകിലാമുടൻ.... (എന്തു)

പാഠഭേദം—ആധിപത്യവും പുതിയ (ദേ).

'ഭക്തിപൂർവ്വമിത്യപായ' എന്ന പാഠം സ്വീകരിച്ച് ദേ. അർത്ഥം പറയുന്നു. ''തനിക്കു നേരിട്ട ആപത്തു് ഭൃത്യവൈരിഭക്തി മാഞ്ഞതു കൊണ്ടായിരിക്കാമെന്നു് ശങ്കിക്കുന്ന നളൻ പുഷ്കരന്റെ ഉപാസനെ പുണി അവനു് ആ ഭക്തിയുള്ളതുകൊണ്ടാണെന്നു് (ഭക്തിപൂർവ്വം) ഊഹിക്കുന്നതിൽ അസാംഗത്യമൊന്നുമില്ല. കൂടുതൽ ഔചിത്യമുണ്ടു താനും.''

വൃത്തമായ് വന്നിതു (ആ.)

ചരണം 2—തപ്ത....മാലതീ (ഇ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) കാഞ്ഞവെള്ളം കൊണ്ടു നനയ്ക്കപ്പെട്ട പിച്ചകം. അസ്തമൂലം (അ പു—ദ്വി—ഏ) വേരററിരിക്കുന്ന വനനക്തമാലം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) കാട്ടിലെ നക്തമാലവൃക്ഷത്തെ ഇവ (അവ്യയം) എന്നപോലെ ക്ഷുത്തൃ....ർത്തം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) വിശപ്പും ദാഹവുംകൊണ്ടുള്ള പീഡയാൽ ബുദ്ധി കെട്ടുപോയിരിക്കുന്ന നളം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) നളനെ ആശ്രയിച്ചിട്ടു് ദുഃഖംകൊണ്ടു് (ഇവൾ) ചത്തുപോയി എന്നു വരാം.

സുദതി=സുന്ദരമായ ദന്തങ്ങളോടുകൂടിയവൾ. ഉത്തൽമൂലം ചത്തുപോകിലാം=ദുഃഖംമൂലം മരിച്ചുപോയെന്നു വരാം. ഉടൻ=കൂടെ. എന്നോടുകൂടെ മരിച്ചു എന്നുവരാം.

ദമയന്തിയുടെ ദൈന്യാവസ്ഥയും അവളെ രക്ഷിക്കുന്നതിൽ നളനുള്ള അശക്തിയും വ്യഞ്ജിക്കുന്നു. അവരുടെ ബന്ധത്തെ നക്തമാലവൃക്ഷത്തെ ആശ്രയിച്ച പിച്ചകവള്ളിയോടു് താരതമ്യപ്പെടുത്തുന്നതിലും സ്വാരസ്യമുണ്ടു്. നക്തമാലം പാഴ്മരമാണു്. അതിന്റെ ചുവട ററതും. പിച്ചകം ശ്രേഷ്ഠലതയാണു്. നനയ്ക്കുന്നതാകട്ടെ ചൂടുവെള്ളം കൊണ്ടും. തന്നെ ദമയന്തി ആശ്രയിക്കുന്നതു് വ്യർത്ഥമാണെന്നു് സൂചന. ബിംബപ്രതിബിംബഭാവംവഴിയുള്ള ഉപമ.

പാഠഭേദം—സുമുഖി സുദതിസതി എന്നു കം. പാഠം ഇ. ദേ. ആ. അനുസരിച്ച് സുദതി സുമുഖി സതി എന്നു തിരുത്തി.

തരുണീമണി (ശാ.)

തരുണി മമ തളരുന്നുവല്ലോ (ദേ.)

തളരുന്നിതെതല്ലോ (ഇ.)

ചരണം 3

പക്ഷങ്ങൾ ചഞ്ചുക്കളും പാരിചെഴും പൊൻനിറമാം
പക്ഷികളിതാ വന്നു പരമരമണീയങ്ങൾ,
ഭക്ഷണാർത്ഥമിക്ഷണേന ഞാനിഹ
വിക്രമേണ കൈക്കലാക്കുവൻ, പേട—
ലജ്ജഭവാനെങ്കിലെന്തു ചെയ്യാവതു?
വസ്ത്രമേതദുൽസൃജാമി, ചാമിവ.... (എന്തു)

ക്ഷുത്തൃഡാദി (ദേ.) വിശപ്പ്, ദാഹം മുതലായവയെക്കൊണ്ട് എന്നർത്ഥം.

ചരണം 3—ചഞ്ചുക്കൾ=കൊക്കുകൾ, പക്ഷിച്ചുണ്ടുകൾ; ഏതദ് വസ്ത്രം ഉത്സൃജാമി=ഈ വസ്ത്രത്തെ ഞാൻ എറിയാം. ചാം ഇവ= ഇതുകൾ ചാകും.

വിക്രമേണ=പരാക്രമത്തോടുകൂടി

പാഠഭേദം—പൊൻനിറമായ് (ദേ.)

പക്ഷികളിതു വന്നു (ഇ.)

'ഉത്സൃജാമി ജാമിവ' എന്ന ഒരു പാഠം നല്ലന്ന ശാസ്ത്രി ഇപ്രകാരം പറയുന്നു: ''വസ്ത്രമേതദുത്സൃജാമി 'ചാമിവ' എന്നുള്ളതാണു പ്രസിദ്ധമായ പാഠം. 'ചാമിവ' എന്ന അംശത്തെ 'ചാം ഇവ' എന്നു പദച്ഛേദം ചെയ്ത് 'ഇതുകൾ ചാകും' എന്ന അർത്ഥമാണ് കാന്താരതാരകത്തിലും മററും കൊടുത്തിരിക്കുന്നതു്. ഈ പ്രയോഗത്തെ ആസ്പദമാക്കി നിരൂപകന്മാർ വാര്യരുടെ കവിതാരീതിയെ പലപ്രകാരത്തിലും പഴിച്ചുകാണുന്നു. എന്നാൽ 'ചാമിവ' എന്നതിനു് ശാബ്ദികമായോ ആർത്ഥികമായോ യാതൊരു സൗന്ദര്യവും കണ്ടെത്തുവാൻ കഴിയാത്ത സ്ഥിതിക്കു് ഊർജ്ജിതാശയനായ കവി പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുവാൻ ഇടയില്ലെന്നു കരുതുന്നതിൽ അപാകമില്ല. അതിനാൽ 'ചാമിവ' അപപാഠവും 'ജാമിവ' എന്നതു് സംഗതമായ പാഠവുമാണെന്നു ഞാൻ ബലമായി വിശ്വസിക്കുന്നു. വിശിഷ്യ 'ജാമിജാമി' എന്നുള്ള ആവർത്തനംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന യമകസൗന്ദര്യവും ഉണ്ണായിവാര്യർക്കു പ്രിയങ്കരമായിരിക്കുമല്ലോ. അനർഗ്ഗളം യമകമെന്നു തുടങ്ങി വാര്യർ നൽസാരസ്വതത്തെ പ്രതിപാദനം ചെയ്തിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. ഗത്യന്തരമില്ലാതെ ഉടമുണ്ടിനെ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടിവന്ന നായകന്റെ താത്കാലികമായ ഹൃദയവ്യഥ ഹൃദയസ്പൃക്കാകുംവണ്ണം വിദഗ്ദ്ധനായ ഒരു നടനു് അഭിനയിക്കുവാൻ ജാമിവ എന്ന ഉപമാനാനുബന്ധത്തിനുള്ള അത്യന്താനുകൂലത ഭാവുകന്മാർക്കു സുഗ്രഹമാണല്ലോ. ഏതദ് വസ്ത്രം ജാമിവ ഉത്സൃജാമി— ഈ വസ്ത്രത്തിനെ കൂടപ്പിറപ്പിനെ എന്നപോലെ ഞാൻ ത്യജിക്കുന്നു. ജാമി=സഹോദരി. വ എന്ന അവ്യയത്തിനു പോലെ എന്നർത്ഥം.''

സുരുട്ടി—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 11

കൃത്വാ പരോക്ഷതനുരേവ മഹോക്ഷമൂർത്തിഃ
സദ്വാപരോക്ഷ കലിതസ്ഥിതിരിഷ്ടസിദ്ധിം
ധൃത്വാ സുവർണ്ണശകുനത്വമതീവ ധൃഷ്ടോ
ഹൃത്വാംബരഞ്ച ദിവമേത്യ നളം ന്യഗാദീൽ.

ശാസ്ത്രിയുടെ 'രസികകൗതുക'ത്തിന്റെ അവതാരികാകാരനായ ഉള്ളൂർ ശാസ്ത്രി അനുമാനിച്ച ഈ പാഠത്തിന്റെ ഔചിത്യത്തെ ചോദ്യംചെയ്യുന്നു.

'ചാമിവ' എന്ന പാഠംതന്നെ സ്വീകാര്യം. എന്നാൽ അർത്ഥം എ. ആർ. നല്കുന്നതല്ല. 'ചാം' ചാകമെന്ന മലയാളപദത്തിന്റെ സങ്കുചിതരൂപവും 'ഇവ' സംസ്കൃതശബ്ദവുമാണ്. ഇവ=പോലെ, വണ്ണം. ചാമിവ=ചാകുംവണ്ണം. പക്ഷികാം മരിക്കത്തക്കവിധം വസ്ത്രം ഉപേക്ഷിക്കുന്നു എന്നർത്ഥം.

ശ്ലോകം 11—അതീവധൃഷ്ടഃ (അ—പു-പ്ര—ഏ) ഏററവും ധൃഷ്ടനായി പരോക്ഷതനുഃ (ഉ—പു—പ്ര-ഏ) ഏവ (അവ്യയം) അപ്രത്യക്ഷശരീരനായിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്ന—നളന് ഇരുവരെയും കാണാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത—മഹോക്ഷമൂർത്തിഃ (ഇ—പു—പ്ര—ഏ) കാളവേഷം ധരിച്ചിരിക്കുന്ന കലി സദ്വാപരഃ (അ—പു—പ്ര—ഏ) ദ്വാപരനോടുകൂടി അക്ഷകലിതസ്ഥിതിഃ (ഇ—പു—പ്ര—ഏ) അക്ഷങ്ങളിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുവനായിട്ട് (കലി കാളയായിരുന്നുകൊള്ളാമെന്നും ദ്വാപരൻ അക്ഷങ്ങളിൽ ഇരിക്കണമെന്നുമായിരുന്നു അവർ തങ്ങളിൽ ഉടമ്പടി. എന്നാൽ കലിക്ക് അക്ഷത്തിലും സ്ഥിതി ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നു കല്പിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.) ഇഷ്ടസിദ്ധിം (ഇ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ഇഷ്ടസിദ്ധിയെ കൃത്വാ (ക്ത്വാന്തമവ്യയം) ചെയ്തിട്ട്=കാര്യം സാധിച്ചിട്ട് സുവർണ്ണശകുനത്വം (അ—ന—ദ്വി—ഏ) സ്വർണ്ണപക്ഷിവേഷത്തെ ധൃത്വാ (ക്ത്വാന്തമവ്യയം) ധരിച്ചിട്ട് അംബരം (അ—ന—ദ്വി—ഏ) ച (അവ്യയം) അംബരത്തെ(വസ്ത്രത്തെയും) ഹൃത്വാ(ക്ത്വാന്തമവ്യയം) അപഹരിച്ചിട്ട് ദിവം (വ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ആകാശത്തെ ഏത്യ(ല്യബന്തമവ്യയം) പ്രാപിച്ചിട്ട് നളം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) നളനോട് ന്യഗാദീൽ (ലുങ്—പ—പ്ര—പു—ഏ) പറഞ്ഞു.

വസന്തതിലകം വൃത്തം.

കലി നളനു പ്രത്യക്ഷനാകാതെ അവനെ ബാധിച്ചിട്ട് താൻ കാളയായിരുന്നുകൊണ്ടു ദ്വാപരനെ അക്ഷങ്ങളിലുമിരുത്തി നളനെ ചൂതിൽ തോല്പിച്ച് രാജ്യഭ്രഷ്ടനാക്കിട്ട് പിന്നെയും പൊൻപക്ഷിവേഷത്തിൽ വന്ന് അവനുണ്ടായിരുന്ന ഏകവസ്ത്രത്തെക്കൂടി തട്ടിപ്പറിച്ചിട്ട് അവനോട് പറഞ്ഞു എന്നു സംഗ്രഹം.

പക്ഷികൾ

പദം 14. പല്ലവി

വിഫലം തേ വൈരസേനേ!
വാഞ്ഛിതം സാമ്പ്രതം.

അനുപല്ലവി

വിഭവം തേ ഹൃതമായി
വ്രീളയിതിനില്ലാഞ്ഞോ വേലയിതെല്ലാം....
(വിഫലം)

ചരണം 1

വികൃതഹൃദയ! ഞങ്ങൾ വികിരങ്ങളല്ലാ
വെറുതേ ഞങ്ങളെക്കൊൾവാൻ തവ തരമില്ലാ
വിരവിൽ നിന്നെച്ചതിച്ച വിരുതുള്ള ഞങ്ങളെല്ലാം
വിപുലമഹിമ തേടും ചൂതുകൾ ചൊല്ലാം....
(വിഫലം)

ചരണം 2

വിസ്തൃതം നിന്റെ രാജ്യം, വിവിധമാം ധനവും
വസ്തുസമ്പത്തുകളും വരിച്ച വഞ്ചനവും
നിസ്ത്രപ! ഞങ്ങൾ ചെയ്തതറിക നിൻ കദനവും,
വസ്ത്രമിതു പറിപ്പാൻ വന്നതിജ്ജനവും....
(വിഫലം)

പദം 14. പല്ലവി—ഹേ നള! നിന്റെ ആഗ്രഹം ഇപ്പോഴും നിഷ്ഫലമാണ്. വൈരസേനി=നളൻ. വാഞ്ഛിതം=ആഗ്രഹം.

അനുപല്ലവി—നിന്റെ ഐശ്വര്യമെല്ലാം അപഹരിക്കപ്പെട്ടു. രാജ്യമെല്ലാം കളഞ്ഞിട്ടു പൊൻപക്ഷികളെ പിടിക്കുന്ന നിനക്കു ലജ്ജയില്ലയോ?

തേ=നിന്റെ ഹൃതമായി=ഹരിക്കപ്പെട്ടു. വ്രീള=ലജ്ജ.

ചരണം 1—വികൃതഹൃദയൻ=ബുദ്ധി ഭേദിച്ചവൻ. വികിരങ്ങൾ=പക്ഷികൾ. ഞങ്ങൾ നിന്നെ ചതിച്ച ചൂതുകളാകുന്നു, പറഞ്ഞേക്കാം എന്നർത്ഥം.

വിരവിൽ=വേഗത്തിൽ. വിപുലമഹിമതേടും=വളരെ മഹത്വമുള്ള.

പാഠഭേദം—വികിരങ്ങളല്ല (ദേ, ശാ.) വെറുതെ (ആ.)
തവ തരമില്ല(ദേ, ആ. ശാ)
നിന്നെജ്ജയിച്ച (ദേ.)

ചരണം 2—വരിച്ച=ഗ്രഹിച്ച. (ചൂതിൽ) ജയിച്ചു കൈക്കലാക്കി.

ചരണം 3

വിരസത വരുത്തി നീ സുരപതിക്കുടനേ
സ്മരപരവശനായി മരുവി തൻ സദനേ
വരുവതതിനിതെന്നുമറിക നീ ഇതിനെ
മരവുരി ധരിച്ചു നീ മരുവുക വിപിനേ....
(വിഫലം)

ഗൗളിപന്തു—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 12

വസ്ത്രം പത്രികൾ കൊണ്ടുപോയ് ദിവി
മറഞ്ഞപ്പോളവസ്ഥാം നിജാ—
മുൾത്താരിങ്കൽ വിചാര്യ ദിഗ്വസനനായ്
നിന്നു നളൻ ദീനനായ്
പത്ന്യാ സാകമിതസ്തതോഥ ഗഹനേ
ബംഭ്രമ്യമാണശ്ശുചാ
നക്തംപോയ് വനമണ്ഡപം കിമപി
ചെന്നധ്യാസ്ത വിഭ്രാന്തധീഃ

നിസ്ത്രപ! = ഹേ നിർലജ്ജ. കദനം = ദുഃഖം. ഇജ്ജനം = ഈയാളുകൾ, ഞങ്ങൾ. നിന്റെ രാജ്യവും ധനവും സമ്പത്തുകളും ജയിച്ചെടുത്തിട്ടു് നിനക്കു് കദനവും വഞ്ചനവും ചെയ്തതു ഞങ്ങളാണെന്നറിക. പിന്നെയും ഞങ്ങൾ നിന്റെ വസ്ത്രം തട്ടിപ്പറിക്കാനാണു വന്നതു്.

വരിച്ചു = കൈക്കലാക്കി. പറിപ്പാൻ = അപഹരിക്കാൻ.

പാഠഭേദം—ചതിച്ചു വഞ്ചനവും (ദേ).

'കൈക്കലാക്കിക്കൊണ്ടുള്ള ചതി' എന്നർത്ഥം.

വന്നിതിജ്ജനവും (ഇ ശം ആ).

ചരണം 3. ഇതിനെ = ഇതിനെപ്പറ്റി. അങ്ങനെ ചെയ്തതിനു് ഇങ്ങനെ വന്നതാണെന്നു നീ ഇതിനെപ്പറ്റി അറിക. ഇന്ദ്രാദികളെ അവമാനിച്ചിട്ടു് സ്ത്രീസക്തനായിരുന്നതിന്റെ ഫലമാണിപ്പോൾ നീ അനുഭവിക്കുന്നതു് എന്നു സാരം. സദനേ = ഗൃഹത്തിൽ. വിപിനേ = കാട്ടിൽ.

വിരസത = അനിഷ്ടം. ഉടനേ = കൂടെ. സ്മരപരവശൻ = കാമാധീനൻ. വരുവതതിനു് = ആ അപരാധത്തിനു് വരുന്നതു്.

പാഠഭേദം—വരുവതതിനിതെന്നറിക (ദേ).
നീ ഇതിനെ (ആ, 101).
മരവുരി ധരിച്ചു (ദേ, ആ, 101, ശം).

ശ്ലോകം 12—പത്രികൾ = പക്ഷികൾ. ദിഗ്വസനൻ = ദിഗംബരൻ, നഗ്നൻ. അഥ (അവ്യയം) അനന്തരം വിഭ്രാന്തധീഃ (ഈ- പു—പ്ര—

നളൻ

പദം 15. പല്ലവി

ഒരുനാളും നിരൂപിതമല്ലേ ഉദന്തമി-
തൊരുനാളും നിരൂപിതമല്ലേ.

അനുപല്ലവി

കരുണാകടാക്ഷമെന്നിൽ പുരവൈരി സംഹരിച്ചോ
സുരനായകവരത്തിൻ പരിണാമമേവമോ?....
(ഒരുനാളും)

ചരണം 1

സുന്ദരീ! ഭൈമി! ശൃണു ദൈവമേ നിന്നെരക്ഷിക്കാൻ
ഇന്നരിമ എനിക്കെന്നു വന്നു
ഒന്നല്ലെനിക്കുള്ളാധി, ചൊന്നാലറിയിക്കാമോ?
എന്നെയും നിന്നെയും നീതന്നെ കാത്തു-
കൊള്ളേണം .... (ഒരുനാളും)

ഏ) പ്രണയബദ്ധയായിരിക്കുന്ന (നളൻ) പത്ന്യാ (ഇ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) ഭൈമ്യയോട് സഹ (അവ്യയം) കൂടി ഗഹനേ (അ—ന—സ—ഏ) കൊടുങ്കാട്ടിൽ ഇതസ്തതഃ (അവ്യയം) അവിടെയും ഇവിടെയും. ശുചാ (ച—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) ഖേദത്തോടുകൂടി. ബംഭ്രമ്യമാണഃ (അ—പു—പ്ര—ഏ) പിന്നെയും പിന്നെയും ചുററിനടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവനായിട്ട് നക്തം (അവ്യയം) രാത്രിയിൽ പോയ് (ചെന്നു) കിമപി (അവ്യയം) ഒരു വനമണ്ഡപം (അ—ന—ദ്വി—ഏ) വനമണ്ഡപത്തെ അധ്യാസ്ത (ലങ്—ആ—പ്ര—പു—ഏ) അധ്യാസിച്ചു (ഇരുന്നു).

ശാർദ്ദൂലവിക്രീഡിതം വൃത്തം.

ഒരു വസ്ത്രമുണ്ടായിരുന്നതുംകൂടി പക്ഷികൾ കൊണ്ടുപോയതിന്റെശേഷം നളൻ നാട്ടിൽനിന്നും കൊടുങ്കാട്ടിൽ ചെന്നു് അവിടവിടെ ചുററിനടന്നു ദമയന്തിയോടുകൂടി രാത്രിയിൽ ഒരു വനമണ്ഡപത്തിൽ പോയി ഇരുന്നു.

ദിവി=ആകാശത്തിൽ. നിജാം അവസ്ഥാം വിചാര്യ= തന്റെ സ്ഥിതിയെ വിചാരിച്ചു്. യാത്രക്കാർക്കു വിശ്രമിക്കാൻ വഴിയരികിൽ അവിടവിടെയായി ഉണ്ടാക്കുന്ന ചെറിയ മണ്ഡപങ്ങളാണു് വനമണ്ഡപങ്ങൾ.

പല്ലവി—ഇങ്ങനെ വരുമെന്നു് ഒരിക്കലും ഓർത്തിരുന്നില്ല. ഉദന്തം ഇതു്=ഈ സംഭവം, ചരിതം. നിരൂപിതമല്ലേ=വിചാരിച്ചിരുന്നതേ അല്ല. ഭൈമിക്കും ചേരുന്നതാണു് ഈ പല്ലവി.

പാഠഭേദം.—ഉദന്തമിതിങ്ങൊരു (ദ).

ഭൈമി

ചരണം 2

പയ്യോ പൊറുക്കാമോ ദാഹവും ആര്യപുത്രാ കേറം
അയ്യോ എൻപ്രിയ പ്രാണനാഥ!
കൈവയാ കാലോ തിരുമ്മി മെയ്യോടുമെയ്യണവൻ,
പൊയ്യോ നാം തമ്മിലുള്ള സംയോഗ-
നാളംപ്പൊരുത്തം.... (ഒരുനാളും)

നളൻ

ചരണം 3

കാനനമിതെന്നാലെന്തധികം ഭീതിദമല്ലേ?
കാണേണം തെളിഞ്ഞുള്ള വഴികരം;

അനുപല്ലവി— ശിവൻ എന്നിൽ ഉള്ള കൃപയെ പിൻവലിച്ചോ? ഇന്ദ്രാദികരം തന്ന വരത്തിന്റെ ഫലം ഇങ്ങനെയോ?

പുരവൈരി=ശിവൻ. സംഹരിച്ചോ=പിൻവലിച്ചോ? സുര നായകവരം=ഇന്ദ്രാദികളുടെ അനുഗ്രഹം. പരിണാമം ഈദൃശമോ= ഫലം ഇങ്ങനെയോ? ശിവൻ വരം നല്കിയനുഗ്രഹിച്ച ത്രിപുരന്മാർ പിന്നീട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വൈരികളായ കഥ ഇവിടെ അനുസ്മരിക്കേണ്ടതാകണം

ചരണം 1—അരിമ=പ്രയാസം. ഒന്നല്ല=അനേകം. ആധി= ദുഃഖം. ചൊന്നാലറിയിക്കാമോ?=പറഞ്ഞറിയിക്കാൻ അസാദ്ധ്യമാണ്.

പാഠഭേദം—ഇനിക്കെന്തെ വന്തു (ശാ, ആ).
ഒന്നല്ലിനിക്കുള്ളാധി (ഇ, ശാ).
നീ തന്നെ കാത്തു (ദേ).

ചരണം 2—നിന്റെ കൈയോ കാലോ തടവി നീടന്ന ഞാൻ വിശ്രമിപ്പിക്കാം. അതിലധികം എന്നാൽ സാദ്ധ്യമല്ല 'നീതന്നെ കാത്തുകൊള്ളണം, എന്നതിന്റെ ഉത്തരമാണ് ഇത്. പൊയ്യോ.... ത്തം=നമ്മുടെ വിവാഹത്തിനുള്ള നക്ഷത്രപ്പൊരുത്തം നിഷ്ഫലമായിപ്പോയോ? നാളംപ്പൊരുത്തം എന്നാൽ വധൂവരന്മാരുടെ നക്ഷത്രങ്ങൾക്ക മുഹൂർത്തശാസ്ത്രപ്രകാരമുള്ള ചേർച്ചയാകുന്നു.

മെയ്യോടു മെയ്യണവൻ=ഞാൻ ആലിംഗനംചെയ്യാം. വിശപ്പും ദാഹവും തനിക്ക സഹിക്കാനാവുമെന്നും നളന്റെ ശരീരസ്പർശം ഇല്ലാതെ ജീവിക്കാനാവുകയില്ലെന്നും ഭൈമി.

പാഠഭേദം—മെയ്യണവാൻ (ദേ).
സംയോഗനൽപ്പൊരുത്തം (ദേ.)

ചരണം 3—ഈ കാട്ടിൽ താമസിക്കുന്നതിൽ അധികം ഭയപ്പെടാൻ ഒന്നുമില്ല. ഇവിടെ രണ്ടു വഴികരം കാണുന്നതിൽ ഒന്നിൽക്കൂടി പോ

നൂനമീവഴി ചെന്നാൽ കാണാം പയോഷ്ണിയാറും,
ഏണാക്ഷി ദൂരമല്ല ചേണാർന്ന കുണ്ഡിനവും....
(ഒരുനാളും)

ഭൈമി

ചരണം 4

പാതിയും പുമാന്നു പത്നിയെന്നു വേദശാസ്ത്രാദി
ബോധമുള്ളവർകൾ ചൊല്ലീടുന്നു
ആധിവ്യാധികളിലും പ്രീതിദമൗഷധം കേൾ
സ്വാധീനസഹധർമ്മിണീതി നീ ധരിക്കേണം....
(ഒരുനാളും)

യാൽ പയോഷ്ണിനദിയിൽ ചെന്നു കുണ്ഡിനത്തിലേക്കു പോകയാണു് നിനക്കു നല്ലതു് എന്നു നളന്റെ അഭിപ്രായം.

ഭീതിദം = ഭയങ്കരം. കാന ...അല്ലേ = ഈ വനം ഏററവും ഭയജനകമാണു്. അതിനാൽ നീ എന്നോടൊത്തു കഴിയേണ്ട എന്നു അർത്ഥമാണു് ഭേദമെന്നു തോന്നുന്നു. രണ്ടു വഴികൾ എന്നു പറയുന്നതും ശരിയല്ല. ഏതു വഴിയെന്നു കവി പറയുന്നില്ല. പല വഴികളിൽ ഈ വഴിയേ പോകാനാണു് നിർദ്ദേശം.

ഏണാക്ഷി = മാൻകണ്ണി. ദൂരമല്ല = ദൂരത്തല്ല. ചേണാർന്ന = ഭംഗിയുള്ള.

തന്നെ അനുഗമിച്ച പ്രിയതമയെ സംരക്ഷിക്കാനുള്ള കഴിവുകേടും, അവളുടെ ക്ലേശങ്ങളിലുള്ള സഹതാപവും തന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോകണമെന്നു് പറയാനുള്ള മടിയുംകൊണ്ടാണു് കുണ്ഡിനനഗരം അകലെയല്ലെന്നു് നളൻ വളച്ചുകെട്ടി പറയുന്നതു്.

പാഠഭേദം —ഭീതിദമല്ല (ദേ).
ദൂരെയല്ല ചേണാർന്ന (ദേ).

ഇതു് ഒന്നാമത്തെ ചരണമാക്കി ദേശമംഗലം കൊടുത്തിരിക്കുന്നു.

ചരണം 4—സ്വാധീനസഹധർമ്മിണി = അനുകൂലയായ ഭാര്യ. ഇതി = എന്നു്.

ആധി = മനോവേദന. വ്യാധി = ശരീരാസ്വാസ്ഥ്യം. പ്രീതിദം = സന്തോഷപ്രദം. പുരുഷന്റെ ദേഹാർദ്ധമാണു് ധർമ്മപത്നി. അതിനാൽ ഭർത്താവിനെ വേർപിരിയാൻ വയ്യ. ശാരീരികവും മാനസികവുമായ അസ്വാസ്ഥ്യങ്ങൾക്കു് സന്തോഷകരമായ ഔഷധമാണു് അവൾ. സാന്ത്വനവചനങ്ങൾകൊണ്ടും ശുശ്രൂഷകൊണ്ടും അങ്ങയ്ക്കു് ആശ്വാസം നല്കാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞേക്കും. ഒരിക്കലും ഞാൻ ഒരു ഭാരമാകയില്ല.

പുന്നാഗവരാളി—മുറിയടന്ത

ശ്ലോകം 13

വേർവിട്ടീടുകയില്ല വല്ലഭനെയീയാപത്തി-
ലെന്നാശയം
വൈദർഭ്യാസ്സുദൃഢം വിദൻ വിമലയൻ
വസ്ത്രാർദ്ധമസ്യാ നളൻ
ഖേദപ്പാടൊടുറങ്ങിനോരവളെയും ത്യക്ത്വാ
കലിപ്രേരണാൽ
മൂഢപ്രായമനാ നിശീഥസമയേ നിർജ്ജഗാമിവാൻ
നിർജ്ജനേ.

ഭൈമി

പദം 16. പല്ലവി

അലസതാവിലസിതമതിനാൽ ഞാനുറങ്ങിനേൻ
അലമലം പരിഹാസകലവികളാലേ.

നളന്റെ ചഞ്ചലമായ മനസ്സ് ഭൈമിക്കറിയാം. അതറിഞ്ഞുകൊണ്ടുതന്നെ അചഞ്ചലയായ ഭൈമി വളച്ചുകെട്ടില്ലാതെ തന്റെ മനോഗതം തുറന്നുപറയുന്നതു്.

പാഠഭേദം—ബോധമുള്ളവർ ചൊല്ലീടുന്നു (ദേ, ആ).
പ്രീതിമൌഷധങ്ങൾ (ദേ).
സാധീനം....ധരിച്ചാലും (ദേ).

ശ്ലോകം 13—ഈ ആപത്തിൽ തന്നെ വിട്ടൊഴിഞ്ഞു പോയിക്കൂടാ എന്നാണു ഭൈമിയുടെ ആശയം (അഭിപ്രായം) എന്നു് വിദൻ (അറിഞ്ഞിട്ടു്) നളൻ അസ്യാഃ വസ്ത്രാർദ്ധം വിമലയൻ (ഈ ദമയന്തിയുടെ വസ്ത്രം പാതി മുറിച്ചെടുത്തുംകൊണ്ടു്) കലിപ്രേരണയാൽ ക്ഷീണിച്ചുറങ്ങുന്ന ഇവളേയും ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു് മൂഢബുദ്ധിയായിട്ടു് നിശീഥസമയേ (അർദ്ധരാത്രിയിൽ) നിർജ്ജനേ (രഹസ്സിൽ) നിർജ്ജഗാമിവാൻ (പുറപ്പെട്ടുപോയി).

ശാർദ്ദൂലവിക്രീഡിതം വൃത്തം.

ഖേദപ്പാടു്=വർദ്ധിച്ച ഖേദം.

പാഠഭേദം—വേർപെട്ടീടുകയില്ല (ദേ).

പദം 16. പല്ലവി—അലസതാവിലസിതം=ക്ഷീണാധിക്യം. പരിഹാസകലവികൾ ചെയ്തതു ധാരാളം മതി. പരിഹാസകലവികൾ=പരിഹാസകേളികൾ. 'കലവി' തമിഴ്‌വാക്കാണു്. ശൃംഗാരലീല എന്നാണു് അതിന്റെ അർത്ഥം. ഇവിടെ ലീല എന്നേ അർത്ഥമുള്ളു.

അലംഅലം = മതിമതി.

പാഠഭേദം—കലവികളാൽ (ദേ).

അനുപല്ലവി

അളവില്ലാ മമ ഭയം ആളിമാരുമില്ല
നള, നളിനാക്ഷ, നീ ഒളിവിലെന്തിരിക്കുന്നു....
(അലസതാ)

ചരണം 1

ഹരിത്പതികളം തന്നോരു തിരസ്കരണിയുള്ള നീ
ഇരിപ്പേടം ധരിപ്പതിനരിപ്പമല്ലോ

അനുപല്ലവി—മമ= എനിക്ക് ഭയം അളവില്ലാ = അളവില്ലാത്തതാകുന്നു. ആളിമാരുമില്ല = ഞാൻ ഏകാകിനിയാകുന്നു. ഹേ നളിനാക്ഷ, നള, നീ എന്താണ് ഒളിച്ചിരിക്കുന്നതു്? നളൻ ഒരിക്കലും തന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു് പോകയില്ലെന്നുള്ള വിശ്വാസാധിക്യത്താൽ അവൻ കളിയായിട്ടു് ഒളിച്ചിരിക്കുകയായിരിക്കും എന്നു് ഭ്രമിച്ചാണു് ദമയന്തി ഇങ്ങനെ പറയുന്നതു്. നളനാകട്ടെ, കലിബാധയാൽ ദമയന്തിയെ ഉപേക്ഷിച്ചുകളഞ്ഞിരുന്നു. ഒന്നാമതു് അവൻ അവളെ കാട്ടിലേക്കു് കൂടെ വരാൻ വിളിച്ചില്ല. രണ്ടാമതു് കെട്ടുകാട്ടിൽ കയറുംമുമ്പുതന്നെ അവരുടെ കുണ്ഡിനപുരത്തേക്കു പോകാനുള്ള വഴി കാണിച്ചുകൊടുത്തു. ഇങ്ങനെ തനിക്കു വനവാസത്തിൽ അവളുടെ സഹവാസംകൂടി ആവശ്യമില്ലെന്ന തന്റെ അഭിപ്രായത്തെ നളൻ നല്ലവണ്ണം വെളിപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. എന്നിട്ടും അവരം പ്രമാണങ്ങളും മററും പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് ഒഴിയുകയില്ലെങ്കിൽ ഉപേക്ഷിക്കുകയല്ലാതെ ശോകമോഹസാഗരത്തിൽ മുഴുകിയ നളൻ എന്തുചെയ്യും? ദമയന്തി പിന്നാലെ പുറപ്പെട്ടതും അവളുടെ ഭാഗത്തിൽ ശരിയല്ലെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. ഒന്നാമതു് പതിവ്രതസ്ത്രീ കാട്ടിൽ പോയ ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിച്ചു നഗരത്തിൽ ഇരിക്കുന്നതു് യുക്തമോ? രണ്ടു്—'ഭൂമിയെപ്പോലെ ധൈര്യവും ചേരുമെന്നിൽ' എന്നല്ലയോ പുഷ്കരൻ പറഞ്ഞതു്? മൂന്നു്—പ്രണയിനിയായ പ്രിയതമസ്ത്രീ ആപൽഗതനായ പ്രാണനാഥനെ പിരിഞ്ഞിരിക്കാൻ മനസ്സുവരുമോ? നാലു്—'പാതിയും പുമാനു്' ഇത്യാദി അവരംതന്നെ പറയുന്ന പ്രമാണങ്ങളം. ഇതിനാൽ രണ്ടുപേരുടെ പ്രവൃത്തിയും തൽക്കാലസ്ഥിതിക്കു് ഉചിതംതന്നെ എന്നു വന്നുകൂടി.

നളിനാക്ഷൻ=നളിനം(താമര)പോലെയുള്ള അക്ഷികളോടുകൂടിയവൻ.

പാഠഭേദം—അളവില്ല മമ (മദ).
ആളിമാരുമില്ലാ (ആ, 101).

രണ്ടാമത്തെ കാരണം മുമ്പു് തൊറായി വ്യാഖ്യാനിച്ചതു് നോക്കുക (പദം 12. ചരണം 2).

ചരണം 1—ഹരിത്പതികൾ=ദിക്പാലന്മാർ; ഇന്ദ്രാദികൾ. തിരസ്കരണി=തന്നെ ആരും കാണാൻവയ്യാതാക്കുന്നതിനുള്ള മറയാ

വാരിപ്പുലിനടുവിൽ സഞ്ചാരിപ്പതിനിടയില്ലല്ലോ
ചിരിപ്പതിനവസരമിതപ്പൊളു പുരിയിലല്ലോ?....
(അലസതാ)

ചരണം 2

പടം നോക്കിയുടൻ താനേ നടന്നാനോ
വെടിഞ്ഞെന്നെ?
പടിഞ്ഞാറോ കിഴക്കോ നീ വടക്കോ തെക്കോ?
ദൃഢം ജാനേ മതം തേഹം വിട്ടുന്നോളല്ലിവരം
ഞാൻ വേർ-
പെട്ടന്നാകിലുടൻ താനൊരിടം നോക്കി
നടന്നേപോം.... (അലസതാ)

വിദ്യ. ഇന്ദ്രാദികൾ ദൂതനയച്ചപ്പോൾ ഈ വിദ്യ കൊടുത്തിട്ടുണ്ടല്ലോ. നീ ഇരിപ്പെടം= നീ ഇരിപ്പ് എടം= നീ ഇരിക്കുന്ന ഇടം— നീ ഒളിച്ചിരിക്കുന്ന സ്ഥലം. അരിപ്പം=പ്രയാസം. ചിരിപ്പതിനു്=നേരംപോക്കു കളിക്കുന്നതിനു്. നിന്നോടു് ഒളിച്ചുകളിക്കാൻ ആർക്കു കഴിയും? നിനക്കു് തിരസ്കരണീവിദ്യയില്ലേ? ഈമാതിരി നേരമ്പോക്കൊക്കെ ഈ കടുവയുടെയും പുലിയുടെയും നടുവിലിരിക്കുമ്പോഴാണോ വേണ്ടതു്? നാം ഇപ്പോൾ നഗരത്തിലാണോ താമസിക്കുന്നതു്?

നളനെക്കുറിച്ചു് മറിച്ചു ധരിക്കാൻ കഴിവില്ലാത്ത ഭൈമി ഇതെല്ലാം നേരമ്പോക്കിനുള്ള ഒളിച്ചുകളിയായി കാണുന്നു. വന്യമൃഗങ്ങൾ നിറഞ്ഞ കാനനത്തിൽ അതു് അപ്രസക്തമാണു് എന്നും, അന്തഃപുരത്തിലാണെങ്കിൽ കൊള്ളാമെന്നും പറയുന്ന ഭൈമി നളനു് തിരസ്കരണീവിദ്യ തല്ക്കാലികമായാണു് ലഭിച്ചതെന്നു് അറിയുന്നില്ല. തിരസ്കരണി നല്കിയപ്പോൾ 'ഇരിക്കുമത്രേ നീ വരുവോളം' (1-ാം ദിവസം പദം 23) എന്നാണല്ലോ പറഞ്ഞതു്.

പാഠഭേദം—തന്നൊരു തിരസ്കരണീ (ആ, ദേ, ശ്രാ).
ഇരിപ്പേടം ധരിപ്പവരരിപ്പമല്ലോ (ദേ).
ഇരിപ്പേടം (101).
ഇരിപ്പെടം (ശ്രാ).
അരിപ്പമമല്ലോ (ഇ).

ചരണം 2—നളൻ നഗ്നനായിരുന്നല്ലോ. അതുകൊണ്ടു് വസ്ത്രം എവിടെ കിട്ടും എന്നു് അന്വേഷിക്കാൻവേണ്ടി എന്നെ വിട്ടേച്ചു പോയിരിക്കയായിരിക്കുമോ എന്നു് ദമയന്തിയുടെ രണ്ടാമത്തെ വികല്പം. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഏതു ദിക്കിലേക്കാണു് പോയതു്? ഇനി മൂന്നാമത്തെ വികല്പം പറയുന്നു. അഹം തേ മതം ദൃഢം ജാനേ= നിന്റെ അഭിപ്രായം എനിക്കു മനസ്സിലായി. മുൻപറഞ്ഞ രണ്ടുമല്ല.

ചരണം 3

വിശേഷിച്ചുണ്ടിനിക്കാധി വിചാരിച്ചോളവും ദ്യൂത-
വശാലിപ്പോരം തവ ബുദ്ധി കൃശയായ്പോയി
ദോരദോഷമതേഷാ ഞാനശേഷമോർത്തതിശോക-
രുജാവേശാവശൈവാശു വിശാമീശ! നിശാ
മദ്ധ്യേ.... (അലസത)

മേൽ പറയാൻപോകുന്നതാണു ശരി. അതെന്തെന്നാൽ—നീ ഇങ്ങനെയാണ് വിചാരിച്ചതു്—ഇവരം ഒരിക്കലും വിട്ടുപോകുന്നവളല്ല. താൻതന്നെ വിട്ടേച്ചു പോകുന്നതായാൽ തനിയെ നാട്ടിലേക്കു പൊയ്ക്കൊള്ളും. ഈ അഭിപ്രായത്തിൻപേരിൽ നീ എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോയതാണു്. നിശ്ചയംതന്നെ.

പടം നോക്കി=വസ്ത്രം അന്വേഷിച്ചു്. താനേ=ഒറ്റയ്ക്കു്. നടന്നാൻ=അവൻ നടന്നു. ഇവിടെ നീ നടന്നു എന്ന അർത്ഥത്തിൽ പുരുഷപ്രത്യയം തൊററിച്ചുള്ള പ്രയോഗം. വിട്ടുന്നോളല്ലിവരം=ഇവരം വേർപിരിഞ്ഞുപോകുന്നവളല്ല. ഒരിടം നോക്കി=(സുരക്ഷിതമായ) ഒരു സ്ഥാനം അന്വേഷിച്ചു്. ''ഭർത്താവു് തന്നെ വിട്ടുപോയതിലും അവരംക്കു് ഹിതം വന്നുചേരണം എന്ന ഉദ്ദേശം അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നുവെന്നു് അവികലമായി അഭ്യൂഹിക്കുന്ന നായികയുടെ ഉത്തമപ്രകൃതി ആരാധനീയമത്രേ'' (ശം).

പാഠഭേദം—'കിടന്നുകിലുടൻ ഞാനോ' എന്ന പാഠം ദേ. ഊഹിച്ചെടുത്തു് ''ഞാൻ കുറച്ചുനേരം കിടന്നു എന്നുവച്ചു്'' എന്നു് അർത്ഥം പറയുന്നു.

വേർപെടുന്നാംകിലവൻ (ദേ).
താനേനാരിടം നോക്കി (ദേ, 101).

ചരണം 3—നീ ഇങ്ങനെ ഉപേക്ഷിച്ചതിൽ എന്നെപ്പററിയുള്ളതിനെക്കാരം നിന്നെപ്പററിയാണു് പിന്നെയും എനിക്കു വ്യസനം. എനിക്കു് വിചാരിക്കുംതോറും ആധി അധികമാകുന്നു. ചൂതിലെ തോൽവികൊണ്ടു് നിനക്കിപ്പോരം ബുദ്ധി കെട്ടുപോയിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ നീ വല്ല സാഹസവും ചെയ്യുന്നതായാൽ അതറിവാൻ എനിക്കു മാർഗ്ഗമില്ലല്ലോ. ദോരദോഷമതു്=ആഗ്രഹപ്പിഴ. അദശഷം ഞാൻ ഓർത്തിട്ടു് = ആലോചിച്ചിട്ടു് നിശാമദ്ധ്യേ (ഈ അദ്ധരാത്രിയിൽ) അതിശോകരുജാവേശാവശാ ഏവ (വലുതായ ശോകമാകുന്ന രോഗത്താൽ വശംകെട്ടവളായിട്ടുതന്നെ) ഭവിക്കുന്നു. ഈ അദ്ധരാത്രിയിൽ ഇതെല്ലാം ഓക്കുമ്പോരം ഞാൻ ഒരു നിലയും കാണുന്നില്ലാ എന്നു താത്പര്യം. ഹേ വിശാം ഈശ=രാജാവേ. ആശു=വേഗത്തിൽ. ചിലർ വിശാമീശ എന്നിടത്തു് വിശാമി ഈശ എന്നു് പദച്ഛേദംചെയ്യുന്നു.

ചരണം 4

ഒരു ഭൂതത്തിനാലേവം പരിഭൂതൻ മമ കാന്തൻ
പുരുഭൂതികളെപ്പോലെ പുനരെന്നെയും
ഒരുപോതും നിനയാതെ പെരുമാറുന്നതു മൂലം
എരിതീയിൽ പതിതനായ് വരിക വഞ്ചക-
നവൻ.... (അലസതാ)

ആ പക്ഷത്തിൽ ഭുജാവേശാവശമായിട്ടു് ഞാൻ നിശാമധ്യത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു എന്നർത്ഥം. എന്നാൽ ഇതിൽ 'വിശാമി'ക്കു് കർമ്മമില്ലെന്നും മറ്റും അസ്വാരസ്യം വരും.

ദ്യൂതവശാൽ = ചൂതുകളി കാരണം. കൃശയായ്പ്പോയി = ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്നു. വിശാം ഈശാ! = പ്രജകൾക്കു നാഥനായുള്ളവനേ.
പാഠഭേദം — വിശേഷിച്ചുണ്ടെനിക്കാധി (101, ആ).
വിചാരിപ്പോളവും (ആ).

'വിശാമീശ' എന്നതിനു് "ഈശ(അല്ലയോ നാഥ)വിശാമി (ഞാൻ കടക്കുന്നു)" എന്ന അർത്ഥമാണു് ശാസ്ത്രി നല്കുന്നതു്. ദേശമംഗലമാകട്ടെ 'ഭുജാ ...വശൈവാശാ വിശാമീശ' എന്നൊരു പാഠം ഊഹിച്ചിട്ടു് പറയുന്നു: "ഈശാ = നാഥാ എന്നു സംബോധന. ആശാഃ വിശാമി = ദിക്കുകളിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. അങ്ങയ്ക്കു വന്ന ഗ്രഹപ്പിഴയോർത്തുകനത്ത ദുഃഖഭാരത്തോടെ ഈ രാത്രിയിൽത്തന്നെ അങ്ങയെത്തേടി എങ്ങും നടക്കുന്നു എന്നു് ആകച്ചുരുക്കം."

ചരണം 4—ഏവം (ഇങ്ങനെ ഒക്കെയും) വന്നതു് എന്റെ കാന്തനു വല്ല ഭൂതാവേശവും വന്നതിനാലായിരിക്കണം. വഞ്ചകനായ ആ ഭൂതം എരിതീയിൽ പതിച്ചു നശിക്കട്ടെ എന്നു ശാപം. ആ ദുഷ്ടഭൂതം ഒരുപോതും നിനയാതെ (ക്ഷണാന്തരംപോലും സംശയിക്കാതെ) പുരുഭൂതികളെപ്പോലെ (നളന്റെ ധനരാജ്യാദികളെപ്പോലെ) എന്നെയും പെരുമാറിയില്ലേ? രാജ്യാദികളെ ഉപേക്ഷിച്ചതുപോലെ എന്നെയും കൂടി ഉപേക്ഷിച്ചല്ലോ. അത്ര ദുഷ്ടത കാട്ടിയതിനു് അവൻ എരിതീയിൽത്തന്നെ വീഴണം എന്നു് താത്പര്യം.

പരിഭൂതൻ = ഉപദ്രവിക്കപ്പെട്ടവൻ. പുരുഭൂതികൾ = വലിയ സമ്പത്തും ഐശ്വര്യവും. ഒരുപോതും = ഒരിക്കലും, ഒട്ടും. പതിതൻ = വീണവൻ.

ഭൈമീശാപം നിമിത്തം നളന്റെ ശരീരത്തിൽ കലി വെന്തുനീറുകയായിരുന്നെന്നു് 'വൈദർഭീശാപതപ്രോദ്ധതശിഖാദഗ്ധശേഷം' (വൈദർഭിയുടെ ശാപമാകുന്ന കൊടുംതീയുടെ ജ്വാലയാൽ ദഹിക്കപ്പെട്ടു ശോഷിച്ച) എന്ന ശ്ലോകത്തിൽനിന്നു (3-ാം ദിവസം, ശ്ലോകം 17) വ്യക്തമാകുന്നു.

രംഗം ആറ്: കാട്

പന്തുവരാളി—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 14

കരഞ്ഞും ഖേദിച്ചും വനഭുവി തിരഞ്ഞും
നിബിഡമായ്
നിറഞ്ഞെങ്ങും തിങ്ങും തിമിരതിരോധേക്ഷണപഥാ
പറഞ്ഞും കോപിച്ചും പലവഴി നടന്നും നൃപസുതാ
വലഞ്ഞാൾ കേട്ടാനക്കരുമനകൾ കാട്ടാളനൊരുവൻ.

കാട്ടാളൻ

പദം 17. പല്ലവി

ആരവമെന്തറിയുന്നതോ ഇഹ
ഘോരവനത്തിൽനിന്നെഴുന്നതും.

പാഠഭേദം—പുരഭ്രൂതികളെപ്പോലും പുനരെന്നേയും (ദേ).
ഒരുപൊത്തു നിനയാതെ (ദേ).
എരിതീയിൽ പരീതനായ് (ദേ).

പരീതൻ=ചുറ്റപ്പെട്ടവൻ.

ശ്ലോകം 14. തിമിര...പഥാ=തിമിരം (കൂരിരുട്ട്) കൊണ്ട് മറയ്ക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ഈക്ഷണപഥ(ദൃഷ്ടിമാർഗ്ഗ)ത്തോടുകൂടിയവൾ. 'നിബിഡമായ്' എന്നു മുതൽ 'തിരോധേക്ഷണപഥാ' എന്നുവരെ ഒററപ്പദം സമാസമായി ഗ്രഹിക്കണം. കരുമനകൾ=രോദനങ്ങൾ.

ശിഖരിണിവൃത്തം.

വനഭുവി=വനപ്രദേശത്തു്. ''കരച്ചിലും പറച്ചിലും വിളിയും കാട്ടിനിടയ്ക്കുകൂടിയുള്ള സഞ്ചാരവും എല്ലാംകൂടിച്ചേർന്ന ചെയ്തികൾക്കാണ് കരുമനകൾ എന്നു പ്രയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതു്.''

പാഠഭേദം—പറഞ്ഞും ഖേദിച്ചും വനഭുവി (ദേ).
കരഞ്ഞും കോപിച്ചും പലവഴി (ദേ).

പല്ലവി—ഇതെന്തൊരു ശബ്ദം. വൻകാട്ടിൽനിന്നാണു വരുന്നതു്.

ആരവം=ശബ്ദം. അറിയുന്നതോ=അറിയാൻ കഴിയുന്നതോ? എഴുന്നതു്=പൊങ്ങുന്നതു്.

അനുപല്ലവി

ദൂരെയിരുന്നാൽ നേരറിയാമോ?
ചാരേ ചെന്നങ്ങാരായേണം.... (ആരവ)

ചരണം 1

പെരുത്ത വൻകാട്ടിനകത്ത-
ങ്ങൊരുത്തനായ് പോയ്‌വരുവാനും
പേടി നമുക്കും പാരമുദിക്കും
പേർത്തും ഗഹനേ തിരവാനും,
ഉരത്തെഴും തിമിരം വെൽവാൻ
ഉദിക്കുമാറായ് ഭഗവാനും.
പോരാ നാമിങ്ങിരുന്നാലോ
ഭീരുതയെന്നേ വരുതാനും,
എടുത്തു വില്ലുമമ്പും വാളും
അടുത്തു ചെന്നങ്ങറിയേണം
നീചത്വംവിട്ടൗചിത്യം ഞാ-
നാശുത്വം പൂണ്ടാചരിപ്പൻ.... (ആരവ)

അനുപല്ലവി—ദൂരത്തിരുന്നാലോചിച്ചാൽ കാര്യം അറിയുന്നതെങ്ങനെ? അടുത്തുചെന്നു് നോക്കണം.

നേരു്=യാഥാർത്ഥ്യം. ചാരേ=അടുത്തു് ആരായേണം=അന്വേഷിക്കണം.

ചരണം 1—പോയ്‌വരുവാനും തിരവാനും പേടി നമുക്കും ഉദിക്കും എന്നന്വയം. ആദ്യം ഇരുട്ടത്തു പോകുവാൻ മടികാണിച്ചിട്ടു പിന്നെ പുറപ്പെടുകതന്നെ വേണ്ടതെന്നു നിശ്ചയിച്ചു പറയുന്നു, സൂര്യനുദിക്കാറായി എന്നു്. അത്രമാത്രവുമല്ല പോയി നോക്കാഞ്ഞാൽ താൻ ഭീരുവാണെന്നു ദുഷ്കീർത്തിയും വരും. അതിനാൽ ആയുധങ്ങളെടുത്തു് ഇറങ്ങിനോക്കണം. നീചന്മാരെപ്പോലെ പേടിച്ചിരിക്കാതെ ഞാൻ ഉചിതമായി പ്രവർത്തിക്കാൻ വേണ്ടുണ്ടു്. ആശുത്വംപൂണ്ടു്=വേഗത്തിൽ.

പെരുത്ത വൻ കാടു്=വളരെ വലിയ കാടു്. ഒരുത്തനായ്=ഒറ്റയ്ക്കു്. ഉദിക്കും=ഉണ്ടാകും. നമുക്കും=(കാട്ടിൽ കഴിയുന്ന) എനിക്കുപോലും. ഗഹനേ=കാട്ടിൽ. പേർത്തും തിരവാനും=നല്ലപോലെ അന്വേഷിക്കാനും. ഉരത്തെഴും തിമിരം=ശക്തിയുള്ള ഇരുട്ടു്. ഭഗവാൻ=സൂര്യൻ. ഭീരുത=പേടി. ഔചിത്യം ഞാൻ ആചരിപ്പൻ=ഞാൻ ഉചിതമായിട്ടുള്ളതു് ചെയ്യും.

ഉരത്തെഴും... ഭഗവാനും=''രാത്രിനേരത്തു് കാട്ടിൽ ചുററിത്തിരിഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്ന കാട്ടാളൻ പെട്ടെന്നൊരു ശബ്ദം കേട്ടു് ആ ഭാഗ

പുന്നാഗവരാളി—അടന്ത

ഭൈമി

പദം 18. പല്ലവി

ആഹന്ത! ദയിത! ദയാസിന്ധോ! നീയെന്നെ
അപഹായ യാസി കഥം?

ത്തുകൾ തിരിച്ചുവെന്നേ ഭാരതത്തിലുള്ളൂ. അയാൾ സ്വന്തം വീട്ടിലായിരുന്നുവെന്നും നേരം പുലരാറായി എന്നുമുള്ള ഭാഗം ആട്ടക്കഥാകൃത്തിന്റെ കല്പനയാണ്. സൂര്യഭഗവാനെപ്പററിയുള്ള പരാമർശം വെറുമൊരു കാലനിർദ്ദേശമാണെന്നു തോന്നുന്നില്ല. കാട്ടുനായ്ക്കർ, കാണിക്കാരൻ, മുതുവൻ മുതലായ വനവാസികൾ രാവിലെ സൂര്യവന്ദനം ചെയ്തു മൃഗയാ മുതലായ പ്രവൃത്തികൾക്ക് ഇറങ്ങാറുള്ളുവെന്ന് ശ്രീ അനന്തകൃഷ്ണയ്യരുടെയും കൃഷ്ണയ്യരുടെയും വന്യജീവിതത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ പലേടത്തും നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ടു വിപൽക്കരമായ ഒരു കാര്യത്തിനു പോകുമ്പോൾ പ്രത്യേകിച്ചും അനുഷ്ഠിക്കേണ്ട സൂര്യവന്ദനത്തെപ്പററിയാണ് കാട്ടുമൂപ്പൻ ഇവിടെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതെന്നു തോന്നുന്നു. വനചരന്റെ ജീവിതചര്യകളോടു ബന്ധപ്പെട്ട മററു പല സംഗതികളും ഈ ഗാനത്തെത്തുടർന്നു വരുന്ന 19-ാം ഗാനത്തിലുണ്ട്. മാർത്താണ്ഡവർമ്മയുടെ തിരുമുമ്പിൽ കാണിക്കവെയ്ക്കാൻ വന്നിരുന്ന കാട്ടുമൂപ്പന്മാരെ വാര്യർ കണ്ടിരിക്കാവുന്നതുമാണ്.'' —എം. പി. ശങ്കുണ്ണിനായർ. (മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പ്, 1965 ജനുവരി 31.)

''എടുത്തു....അറിയേണം'' എന്നതിൽ അന്ത്യപ്രാസത്തിനു ഭംഗം നേരിട്ടിരിക്കുന്ന വസ്തുത അതേ ലേഖനത്തിൽത്തന്നെ ശങ്കുണ്ണിനായർ ചൂണ്ടിക്കാട്ടി ഇങ്ങനെ പറയുന്നു: ''അവിടെ 'അറിവാളും' എന്നിങ്ങനെയോ 'അറിവാളം' എന്നു പരാന്വയിയായിട്ടോ എഴുതിയിരിക്കാനാണ് ന്യായം. കയ്യാളുക, അറിവാളുക, അറിവാളി എന്നെല്ലാം പ്രയോഗങ്ങളുണ്ട്.''

നീചത്വം—ആചരിപ്പൻ. ''നീചസ്വഭാവം വിട്ടു ഞാൻ ഔചിത്യപൂർവ്വം പ്രവർത്തിക്കാമെന്നാണല്ലോ ഇതിനർത്ഥം. എന്നാൽ ഇവിടെ നീചപദം അത്രയുംകൊണ്ടു വിശ്രാന്തമാകുന്നില്ല. ഋഷിപ്രസാദമെന്നു കരുതിവരുന്ന ഈ ഭാരതസംസ്കാരം പുലയൻ, പറയൻ മുതലായവരെ നാട്ടുനീചന്മാരെന്നും മുതുവൻ, മലയരയൻ മുതലായവരെ കാട്ടുനീചന്മാരെന്നുമാണ് വ്യവഹരിച്ചിരുന്നതു്.''—എം. പി. ശങ്കുണ്ണിനായർ. (മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പ്, '65 ജനുവരി 31.)

പദം 18 പല്ലവി—അപഹായ കഥം യാസി (എന്താണു വിട്ടേച്ചു പോകുന്നതു്?). ദയാസിന്ധു=ദയയ്ക്കു് ഇരിപ്പിടം. ദയിതൻ=ഭർത്താവു്.

അനുപല്ലവി

മോഹാർണ്ണവത്തിൻ പ്രവാഹത്തിൽ വീണു ഞാൻ
മുഹുരപി മുഴുകുമാറായിതിദാനീം....

ചരണം 1

ഭാഗധേയമോ പോയി ദേവനേ, ചിത്തം
പകച്ചുപോയിതോ ഗഹനേ വനേ?
മാഞ്ഞിതോ മമത നിജ ജനേ മനസി
മംഗലാകൃതേ, കരുണാഭാജനേ.... (ആഹന്ത)

കാട്ടാളൻ

പദം 17. ചരണം 2

സ്വരത്തിനുടെ മാധുര്യം കേട്ടാ-
ലൊരുത്തിയെന്നു നിശ്ചയം,

അനുപല്ലവി—മോഹാർണ്ണവം=വ്യാകുലതയാകുന്ന സാഗരം. പ്രവാഹം=ഒഴുക്ക്. മുഹുരപി=വീണ്ടും. ഇദാനീം=ഇപ്പോൾ.

ചരണം 1—ദേവനേ (ചൂതുകളിയിൽ) രാജ്യമൊക്കെ നശിച്ചു. കാട്ടിൽ വന്നപ്പോഴും ബുദ്ധിയുംകൂടി പൊയ്പ്പോയോ? നിജ ജനേ മമത (തന്റെ ആളിൻപേരിലുള്ള സ്നേഹം) കരുണാഭാജനേ മനസി (കനിവിന് ഇരിപ്പിടമായ മനസ്സിൽ) മാഞ്ഞുപോയോ? ഹേ മംഗലാകൃതേ എന്നു സംബോധന.

ഭാഗധേയം=ഭാഗ്യം. ഗഹനേ വനേ=കൊടുംകാട്ടിൽ. പകച്ചുപോയിതോ=എന്തു ചെയ്യണമെന്നറിയാതെ പരിഭ്രമിച്ചുപോയോ? മാഞ്ഞിതോ = നിശ്ശേഷം ഇല്ലാതായിപ്പോയോ?

ദേ. ഗ്രന്ഥത്തിൽ ഇതു് രണ്ടാം ചരണമായും 18-ാം പദം 2-ാം ചരണം 1-ാം ചരണമായും കാണുന്നു. താളം മുറിയടന്ത എന്നു് ആട്ടപ്രകാരം.

പാഠഭേദം—പകച്ചുപോയി ഗഹനേ (ദേ).

ചരണം 2—ഒച്ചയുടെ ഇമ്പംകൊണ്ടു് ഈ കരയുന്നതു് ഒരു സ്ത്രീയാണെന്നു് നിശ്ചയിക്കാം. അതുകൊണ്ടു് അവളുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു് അവളോട് നീ ആരെന്നു് പൃച്ഛയാം (ചോദിക്കാം). ഇങ്ങനെ ഉറച്ചു് ഒച്ച കേട്ട ഇടം നോക്കി നടന്നുംകൊണ്ടു പറയുന്നതാണു് ഇനിയത്തെ ഭാഗം. ഇയം (ഇവൾ) സുന്ദരാത്തിനുടെ (എന്റെ ഭാര്യയായ സുന്ദരം എന്നവളുടെ) സംദൃശ്യാ (സദൃശി) സാദൃശ്യംകൊണ്ടു് പ്രായത്തിലും മറ്റും അവൾക്കു് തുല്യമാകയാൽ. മരത്തിനിടയിലും കാണാമേ (കാണപ്പെടാം). ഇരുട്ടത്തു് മരത്തിനിടയിൽക്കൂടി നോക്കുമ്പോൾ ദൂരത്തു് ഒരാകൃതി കാണുന്നു. അതിന്റെ പൊക്കവും വണ്ണവും മറ്റും കൊണ്ടു് തന്റെ ഭാര്യയുടെ പ്രായത്തിലുള്ള ഒരു സ്ത്രീയാണെന്നു്

സ്വൈരം ചാരേ ചെന്നവളുടെ, ഞാൻ
സുമുഖിയെയാടാരിതി പൃച്ഛയം,
മരത്തിനിടയിൽ കാണാമേ സു-
ന്ദരത്തിനുടെ സാദൃശ്യേയം,

കാട്ടാളൻ നിശ്ചയിക്കുന്നു. കേന വിയോഗാൽ (ആരോടു പിരിഞ്ഞിട്ടാണ്) ഇവൾ വ്യസനിക്കുന്നതു്? ഇവൾ ആരുടെയെങ്കിലും ഭാര്യയായിരിക്കുമോ എന്നു് അവൻ സംശയിക്കുന്നു. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ കേന നു വിധിനാ (എന്തു മാർഗ്ഗംകൊണ്ടു്) ഇയം വശ്യാ (ഇവൾ വശീകരിക്കപ്പെടാം) വശീകരിക്കണമെന്നു തോന്നാനുള്ള കാരണം പറയുന്നു അനവദ്യാ ഇയം അകൃത്രിമദ്യുതിഃ (നിർദ്ദോഷയായ ഇവൾ പ്രകൃതിരമണീയയാകുന്നു). അടുക്കുംതോറും അവളുടെ സൗന്ദര്യാതിശയം കണ്ടു പറയുന്നു. ഇനി അടുത്തു ചെന്നു് അനുപമശ്യേയം (എല്ലാം നന്നായി കാണട്ടെ) പേയം=പാനംചെയ്യപ്പെടുവാൻ യോഗ്യം. ഇവളെ ആരായിരിക്കും അനുഭവിക്കുന്നതു്?

സ്വരത്തിനുടെ മാധുര്യം = ശബ്ദമാധുര്യം. നിശ്ചേയം = നിശ്ചയിക്കാവുന്നതു്. സ്വൈരം = യഥേഷ്ടം; ശങ്കിക്കാതെ. കാണാമേ = കാണാൻ കഴിയും.

മരത്തിനുടെ—സാദൃശ്യേയം: ഇവിടെ വ്യത്യസ്തപാഠങ്ങളും വ്യാഖ്യാനങ്ങളും പണ്ഡിതന്മാർ നല്കുന്നു. 'സുന്ദരത്തിനിസ്സാദൃശ്യേയം' എന്നാണു ദേ. പാഠം. "ഇയം സുന്ദരത്തി = ഈ സുന്ദരി. നിസ്സാദൃശ്യാ = സാദൃശ്യമില്ലാത്തവൾ" എന്നു് ആദ്ദേഹം അർത്ഥവും കൊടുക്കുന്നു. ഈ പാഠത്തെക്കുറിച്ചു് ശാസ്ത്രിയുടെ അഭിപ്രായം, "ജാതിവാചകശബ്ദങ്ങളിൽനിന്നും 'ഒരു' എന്ന സർവ്വനാമത്തിൽനിന്നും കുറത്തി, വെളുത്തേടത്തി, ശൂദ്രത്തി, ഒരുത്തി മുതലായ സ്ത്രീപ്രത്യയാന്തരൂപങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. സുന്ദരശബ്ദം വിശേഷണമാണല്ലോ. അതിൽനിന്നും 'സുന്ദരത്തി' വിശേഷണമായി വാര്യർ സൃഷ്ടിച്ചുവെന്നു് എങ്ങനെ വിചാരിക്കാം? മിടുക്കൻ, മിടുക്കി, മിടുക്കത്തി എന്നിങ്ങനെ പാക്ഷികമായി വരുന്നുണ്ടല്ലോ എന്ന ആശങ്കയ്ക്കു് ഇവിടെ അവകാശം ഇല്ല. 'മിടുക്കു്' എന്ന ധർമ്മവാചകത്തിൽനിന്നു് അതു് ഉള്ളവൻ എന്ന അർത്ഥത്തിൽ തദ്ധിതാന്തമായ 'മിടുക്കൻ' എന്നതിനോടു് സാദൃശ്യമല്ല സുന്ദരൻ എന്നു് സുസ്പഷ്ടമാണല്ലോ. നിസ്സദൃശ്യ എന്നതു് സാദൃശ്യമില്ലാത്തവൾ എന്ന അർത്ഥത്തിൽ ഒരു വശ്യവാക്കായി കവി പ്രയോഗിക്കുകയില്ല. അസാദൃശ്യ എന്നാണു് സാദൃശ്യമില്ലാത്തവൾ എന്നതിനു നേരേ വേണ്ട രൂപം. അത്രയുംപോലും വളച്ചുകെട്ടുകൂടാതെ അസദൃശീ എന്നാണു് സാധാരണയായി പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ടുകാണുന്നതു്. സുന്ദരത്തിനിസ്സാദൃശ്യേയം എന്നതിനു് അർത്ഥചമത്കാരവും സമർത്ഥിക്കപ്പെടാവുന്നതല്ല. 'മരത്തിനിടയിൽ കാണാമേ സുന്ദരത്തിനുടെ സാദൃശ്യേയം' എന്നിടത്തു് 'ത്തിനിട', 'ത്തിനുടെ' എന്നിങ്ങ

കേന വിയോഗാൽ ക്ഷേണീടുന്നിവൾ
കേന നു വിധിനാ പശ്യേയം?
അകൃത്രിമദ്യുതിരനവദ്യേയം
അടുത്തുചെന്നിനി അനുപശ്യേയം,

നെയുള്ള ആവർത്തനംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന യമകത്തെയും She is beautiful as the beauty is എന്ന സങ്കല്പത്തോടു കിടപിടിക്കുന്ന അർത്ഥചമത്കാരത്തെയും കളഞ്ഞുകുളിപ്പാൻ സഹൃദയനോടു് ശുപാർശചെയ്യുന്നവരോടു് അസ്മദ്ദൃശന്മാർക്കു് അസൂയപ്പെടാനേയുള്ളൂ''. (നളചരിതം ആട്ടക്കഥ 3-ാം ദിവസം, രസികകൗതുകം, പേജ് 158, 159)

ക. പാഠം സ്വീകരിച്ചു് ഇപ്രകാരമാണു് ശാസ്ത്രിയുടെ വ്യാഖ്യാനം: ''മരത്തിനിടയിൽ (തിങ്ങിനിൽക്കുന്ന മരങ്ങളുടെ ഇടയിൽക്കൂടി) കാണാമേ (എനിക്കു കാണാൻ കഴിയുന്നുണ്ടു്) സുന്ദരത്തിനുടെ (സുന്ദരത്തിന്റെ—സൗന്ദര്യത്തിന്റെ) ദൃശ്യാ സാ (ദർശിക്കാൻ കഴിവുള്ള ആ ഒരവസ്ഥയത്രേ) ഇയം (ഇവൾ). സൗന്ദര്യംതന്നെ ഉടലെടുത്തവളാണു് ഇവൾ എന്നു് താൽപര്യം. സുന്ദരം എന്ന ശബ്ദം ഇവിടെ ഗുണവാചിയാണു്. സുന്ദരമാകുന്ന ഗുണം അതായതു് അഴകു് എന്നർത്ഥം ...ദ്രഷ്ടും ശക്യാ ദൃശ്യാ—ഇയം (ഇവൾ) എന്നുള്ള ഉദ്ദേശ്യത്തിന്റെ സ്ത്രീലിംഗത്തിനു ചേർന്നവണ്ണം വിധേയമായ 'സുന്ദരത്തിനുടെ ദൃശ്യാ സാ' എന്നിടത്തും സ്ത്രീലിംഗം നിർദ്ദിഷ്ടമായിരിക്കുന്നു. 'ഗുണമാത്രകമായ സൗന്ദര്യം ചക്ഷുരിന്ദ്രിയത്തിനു് ഗോചരമല്ല. എന്നാൽ അതേ സൗന്ദര്യം ഒരു സ്ത്രീയുടെ രൂപം ധരിച്ചു് ഇതാ കാണുമാറായി ഭവിക്കുന്നു' എന്നു കാട്ടാളന്റെ സംഭാവനത്തെ വിശദീകരിക്കണം. 'മരത്തിനിടയിൽ കാണാമേ' എന്നുള്ള ഉപക്രമവാക്യത്തിൽ കാണാവുന്നതായി നിർദ്ദിഷ്ടമായതിന്റെ സൗന്ദര്യപൗഷ്കല്യമാണു്, 'സുന്ദരത്തിനുടെ സാദൃശ്യം' എന്ന ഭാഗത്തിലെ പ്രതിപാദനവിഷയം.'' (രസികകൗതുകം)

ആ വ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ അവതാരികയിൽ ഉള്ളൂർ: ''സുന്ദരത്തിനുടെ (മരത്തിനുടെ ഇടയിൽ) സുന്ദരമായ മരത്തിന്റെ ഇടയിൽക്കൂടി (സാ, അവൾ (കാണാമേ) കാണപ്പെട്ടവളായി (ദൃശ്യയം) ഇവൾ (വ്യവധാനംകൂടാതെ) കാണത്തക്കവളായി. ആദ്യം മരത്തിനിടയിൽക്കൂടി അല്പാല്പമായി ദൃഷ്ടമായ അവളെ കാട്ടാളൻ കുറേക്കൂടി അടുത്തുചെന്നപ്പോൾ സാമാന്യം നല്ലപോലെ കണ്ടു. സുന്ദരത്തിനുടെ എന്നു കവി ഇവിടെ എന്തിനു പ്രയോഗിച്ചു എന്നു പ്രകൃതത്തിൽ ഒരു ചോദ്യമുണ്ടാകാം. ദമയന്തിയുടെ ശരീരപ്രഭ വൃക്ഷത്തിൽത്തട്ടി അതിൽക്കൂടി സൗന്ദര്യം നല്കിയതായി മദനാവിഷ്ടനായ കാട്ടാളനു തോന്നുന്നു. അതു് അസ്വാഭാവികമല്ലതാനും.''

ആകൃതി കണ്ടാലതിരംഭയോ
ആരാരിലവൾതന്നധരം പേയം?

''സുന്ദരം എന്നതിനു സൗന്ദര്യദേവത എന്നു് അർത്ഥം പറയുന്ന താണു് ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു.''—ആർ നാരായണപ്പണിക്കർ, സഹൃദയരഞ്ജിനി.

''സുന്ദരം എന്നതു് ജാത്യൈകവചനം. അതിനാൽ സുന്ദരത്തി നുടെ എന്നതിനു് സുന്ദരങ്ങളുടെ എല്ലാം പദാർത്ഥങ്ങളുടെയും എന്നർത്ഥം കിട്ടും. 'സാദൃശ്യം' എന്ന പദം അർശ ആദിഭ്യോ/ച എന്ന സൂത്ര ത്തിനു് വിഷയവും 'സാദൃശ്യവതി' എന്ന അർത്ഥത്തോടുകൂടിയതും ആകുന്നു. 'ദമയന്തിസുന്ദരങ്ങളായ എല്ലാം പദാർത്ഥങ്ങളോടും സാദൃശ്യം വഹിക്കുന്നവൾ' എന്നത്രേ 'സുന്ദരത്തിനുടെ സാദൃശ്യയം' എന്ന ഭാ ഗത്തിന്റെ സമഞ്ജസമായ അർത്ഥം.'' (ആട്ടക്കഥകൾ—പി. കൃഷ്ണൻ നായർ).

''സുന്ദരത്തിനുടെ = സുന്ദരവസ്തുസമാഹാരത്തിന്റെ. സാദൃശ്യം= സാദൃശ്യത്തെ അർഹിക്കുന്നവൾ'' (101 ആട്ടക്കഥകൾ).

ഇതിൽനിന്നെല്ലാം വിഭിന്നമായ അർത്ഥമാണു് ഉള്ളൂർ നൽകു ന്നതു്: ''സുന്ദരത്തിനുടെ = സിന്ദൂരത്തിന്റെ. മരത്തിനിടയിൽ കാണാമെ = തടികൾക്കിടയിൽ കാണാമല്ലോ. ചന്ദ്രനെ പുളിയുടെ കവരത്തിനിടയിൽക്കൂടി കാണാം എന്നു പറയുംപോലെയാണു് പദ ഘടന. കാമോദ്ദീപകമായ കുങ്കുമവൃക്ഷങ്ങളുടെ വണ്ണംകുറഞ്ഞ തടി കൾക്കിടയിൽക്കൂടി കണ്ടുകൊണ്ടു വീണ്ടും പറയുന്നു. അങ്ങനെയുള്ള ഇവൾ രൂപവതിയാണു് (സാ ഇയം ദൃശ്യാ) പൊന്നാമരംപോലെ വണ്ണം കുറഞ്ഞതാണു് കുങ്കുമത്തിന്റെ ചുടടുതടി. പൂവും കായും ഇല യുമെല്ലാം അതിസുന്ദരമാണു് 'ചന്ദനമരം' എന്നു തമിഴിൽ പ്രസിദ്ധം.''

ഈ വിഷയത്തിൽ ഏററവും ആധുനികമായ അഭിപ്രായം എം. പി. ശങ്കുണ്ണിനായരുടേതാണു്. ''സിന്ധുരത്തിനുടെ സാദൃശ്യയം എന്നായിരിക്കും ഇവിടെ പദഘടനയെന്നു തോന്നുന്നു. സിന്ധുരമെ ന്നാൽ ആന.

താമർദ്ധവസ്ത്രസംവീതാം
പീനശ്രോണിപയോധരാം
ലക്ഷയിത്വാ മൃഗവ്യാധഃ
കാമസ്യ വശമേയിവാൻ

എന്നു മഹാഭാരതത്തിലുമുണ്ടു്. പീനശ്രോണിപയോധരയായ ദമയ ന്തിയെ അർദ്ധനഗ്നാവസ്ഥയിൽ കണ്ടപ്പോൾ കിരാതൻ തനിക്കു പരി ചയമുള്ള ഗജത്തിന്റെ ചില അവയവങ്ങളെ ഓർത്തതായിരിക്കാം.

'ഹരിണപാളി കരിവരാളി' എന്ന 3–ാംദിവസത്തെ കഥയിൽ ഈ സാദൃശ്യം വീണ്ടും കാണുന്നുണ്ടു്....കല്യാണസൗഗന്ധികവ്യാമയോ

പല്ലവി

ആരിവളവനിതമലാമരി വരം—
നാരീ വപുഷി ധൃതമാധുരി

ഗത്തിലെ ഒരു പദ്യത്തെ മുൻനിർത്തി കൂടിയാട്ടത്തിൽ പെരുമ്പാമ്പിനേയും ആനയേയും സിംഹത്തേയും ഉൾക്കൊള്ളിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ഒരു അജഗരനൃത്തമുണ്ടല്ലോ. പാരമ്പര്യബന്ധമുള്ള ഒരു നടനോ ആട്ടക്കഥാകൃത്തിനോ ആ ഭാഗത്തെ പ്രസ്തുത സന്ദർഭത്തിൽ മറക്കാൻ കഴിയുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. വാര്യർ അതോർത്തിട്ടുണ്ടാവാം. പിന്നെ 'സുന്ദരത്തിനുടെ സാദൃശ്യേയം' എന്ന സമാസത്തിന്റെ കാര്യമാണ്. ഉടയ, ഉട എന്നതിനു പേരെച്ചത്തിന്റെ സ്ഥാനമേയുള്ളൂ.'' (മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പ്, 1965 ജനുവരി 31)

'കേനാവിധിനാവശ്യേയം' എന്നാണ് കം. പാഠം. അതു് ശാസ്ത്രിയുടെ പാഠപ്രകാരം 'പശ്യേയം' എന്നു തിരുത്തുന്നു. അതാണു് ഉചിതവും. പശ്യേയം = ഞാൻ നോക്കട്ടെ. ''എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ കാട്ടാളൻ ദമയന്തിയുടെ ദുരവസ്ഥയിൽ അനുതപിക്കുന്ന ഒരു ഹൃദയാലുവായിട്ടാണു് അവളെ നിധ്യാനം ചെയ്യുന്നതും അടുത്തു ചെല്ലുന്നതും പെരുമ്പാമ്പിന്റെ മുഖത്തിൽനിന്നും രക്ഷിക്കുന്നതുമെല്ലാം എന്നത്രേ. ഒടുവിൽ ദമയന്തി ആ പ്രാണരക്ഷകനോടു് കൃതജ്ഞത പ്രദർശിപ്പിച്ചതിനെത്തുടർന്ന് ദൈവവശാൽ ഒരു കാമപ്രാർത്ഥനയ്ക്കു പ്രേരിതനായി സ്വയം നാശത്തെ വരിക്കുന്നുവെന്നേയുള്ളൂ. അതിനാൽ ഈ ഘട്ടത്തിൽത്തന്നെ ദമയന്തിയെ വശീകരിക്കാനുള്ള ഉപായം കാട്ടാളന്റെ ചിന്തയ്ക്കു വിഷയമാകുന്ന സങ്കല്പം കേവലം അസ്വാഭാവികമാകുന്നു.'' (ശാ)

ശാസ്ത്രിയുടെ അഭിപ്രായത്തോടും പാഠത്തോടും ശങ്കുണ്ണിനായർ യോജിക്കുന്നു. ''വനചരനെ ഇത്ര നേരത്തെതന്നെ കാമാവിഷ്ടനായി വർണ്ണിക്കുന്നതു് നീതിയല്ല. ദമയന്തിയെ പെരുമ്പാമ്പിൽനിന്നു രക്ഷിച്ചു് വീട്ടിൽ കൊണ്ടുപോയി സ്നാനഭക്ഷണാദികൾ കഴിപ്പിച്ചശേഷം ആ സാഹചര്യവിശേഷത്തിൽ കാട്ടാളൻ വികൃതചിത്തനായി എന്നാണു് മഹാഭാരതത്തിൽ കാണുന്നതു്.''

ഉള്ളൂർ ശാസ്ത്രിയോടു വിയോജിച്ചുകാണുന്നുണ്ടെങ്കിലും കാട്ടാളനെ നേരത്തെതന്നെ കാമപരവശനാക്കുന്ന ആ വ്യാഖ്യാനത്തോടു യോജിക്കാൻ വഴികാണുന്നില്ല. കാട്ടാളന്റെ സ്വഭാവത്തിനു് ഇടിവു വരുത്താതെ അതുകൊണ്ടു കഴിയൂ. വാര്യരുടെ കാട്ടാളൻ വെറും കാടനല്ല.

പാഠഭേദം—ചെന്നവളൊടു ഞാൻ (101, ദേ).

കേണിടുന്നവൾ (ദേ).

പല്ലവി—വപുഷി (ദേഹത്തിൽ) ധൃതമധുരി (മാധുര്യത്തെ ധരിക്കു

ഭൈമി

പദം 18. ചരണം 2

വാഹസം ഗ്രസിക്കുന്ന ചരണവും, കാന്ത!
മോഹസംഹൃതമന്തഃകരണവും,
സാഹസപ്രിയ, നീയെൻ മരണവും കേട്ടാൽ
സ്നേഹസദൃശം ചെയ്ക സ്മരണവും.... (ആഹന്ത)

കാട്ടാളൻ

പദം 18. ചരണം 3

അപുത്രമിത്രാ കാന്താരം പുക്കു-
നത്ഥഗർത്തേ വീണാളേ
ആനന്ദിച്ചു വാഴേണ്ടുന്നവ-
ളല്ല കമനീ നീണാളേ?

ന്നവളും) അവനീതലാമരി (ഭൂമിയിലെ ദേവസ്ത്രീയുമായ) ഇവറം വര നാരി (ഈ ശ്രേഷ്ഠയായ സ്ത്രീ) ആരു്?

അമരി=ദേവസ്ത്രീ.

ചരണം 2—വാഹസം = പെരുമ്പാമ്പു്. അന്തഃകരണവും മോഹത്താൽ സംഹരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. മൂർച്ഛയും വരുന്നു എന്നത്ഥം. അല്ലയോ സാഹസത്തിൽ പ്രിയനായുള്ളവനേ, നീ ഞാൻ മരിച്ചു എന്നു കേട്ടാലും എന്നെ സ്നേഹത്തിനുചിതമായി സ്മരിച്ചുകൊള്ളണം.

ഭൈമിയുടെ പാക്കിൽ പരിഭവമുണ്ടു്. സ്നേഹ....ണവും = സ്നേഹമുണ്ടെങ്കിൽ സ്മരിക്കുക ഇല്ലെങ്കിൽ വിസ്മരിക്കുക.

'വാഹസം ഗ്രഹിക്കുന്ന' എന്നു കാ. പാഠം ശാസ്ത്രി മാത്രം കൊടുക്കുന്നു. ഇ, ദേ, 101, ആ എന്നിവയിലെല്ലാം 'ഗ്രസിക്കുന്ന' എന്നാണു്. 'ഗ്രഹിക്കുന്ന=പിടികൂടുന്നു. ഗ്രസിക്കുന്ന=വിഴുങ്ങുന്നു. 'ഗ്രസിക്കുന്ന' എന്ന പാഠമാണു് ഇവിടെ സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നതു്.

പാഠഭേദം—മോഹസംഹൃതമെന്റെ കരണവും (ദേ).

കരണം=ചിത്തം.

ചരണം 3—നീ പുത്രരും ബന്ധുക്കളും ആരും കൂടാതെ ഈ ആപത്താകുന്ന കുണ്ടിൽ വീണല്ലോ. വീണാളേ=വീണാൾ+ഏ വീണാൾ എന്നിടത്തു് പുരുഷഭേദം അവിവക്ഷിതം. ഹേ കമനി നീ നീണാളേ (നീൾ+നാൾ) ദീർഘകാലം ആനന്ദിച്ചു രമിക്കേണ്ടുന്നവളല്ലയോ? നീ ലജ്ജിക്കേണ്ട. ഞാൻ ഇക്കാട്ടിൽ താമസിക്കുന്ന ഒരു പുരുഷനാകുന്നു. മേവുന്നാണാളേ=(മേവുന്ന+ആൺ+ആൾ+ഏ) മേവുന്ന പുരുഷൻതന്നെ. നീ എത്ര വ്യസനിച്ചാലും ഇവിടെ ആരെങ്കിലും രക്ഷിക്കാനുണ്ടാമോ? കേണാളേ=കേണാൾ+ഏ. കേൺ+എങ്കിലും=കേ

അപത്രപിപ്പീടേണ്ടാ ഞാനോ
വനത്തിൽ മേവുന്നാണാളേ
ആരെന്നാലും രക്ഷിപ്പാനിനി
അപരൻ വരുമോ കേണാളേ?
വസിക്ക നീയെന്നംസേ താങ്ങി
വധിപ്പനുരഗം വക്രാപാംഗി!
വാതിച്ചോർക്കും പ്രാണാപായേ
ജാതിച്ചോദ്യം വേണ്ടാ തൊടുവാൻ....

ണെങ്കിലും. നീ എന്റെ തോളിൽ താങ്ങി വസിക്ക. ഹേ വക്രാപാംഗി (ഹേ സുന്ദരി) ഉരഗം (സർപ്പത്തെ) വധിപ്പേൻ. എന്നാൽ ഈ കാട്ടാളനെ തൊടാൻ നീ മടിക്കേണ്ട എന്നു പറയുന്നു. വാതിച്ചോർക്കും (വലിയ അക്കിത്തിരികൾക്കുകൂടി) പ്രാണാപായേ (പ്രാണസങ്കടത്തിൽ) ഒരുവനെ തൊടുന്നതിനു ജാതിഭേദം ആലോചിപ്പാനില്ല. വാതിച്ചോർ=വാദ്ധ്യാന്മാർ=ഓതിക്കോന്മാർ.

അപുത്രമിത്രാ=പുത്രന്മാരും ബന്ധുക്കളും കൂടാതെ, സഹായികളില്ലാതെ കാന്താരം=കാട്. അനർത്ഥഗർത്തേ=ആപത്താകുന്ന കുഴിയിൽ. അപത്രപിപ്പീടേണ്ട=നാണിക്കേണ്ട. ആണാളം='ഒരു കാലത്ത്' അടിമകളായിരുന്ന പറയർ, പുലയർ, വേടർ മുതലായവരെ ആണാളം എന്നും പെണ്ണാളം എന്നും പറയും' (ഇ). അപരൻ=അന്യൻ. കേണാളേ=കേണാലേ ലകാര ളകാരങ്ങൾക്ക് അഭേദം കല്പിച്ചു. 'കേണവൾ' എന്ന ക്രിയാനാമത്തിന് സങ്കോചം വന്ന രൂപമായിരിക്കാം കേണാൾ എന്നു വിശ്വസിക്കുന്ന ശാസ്ത്രി അതിന്റെ സംബോധനയായി കേണാളേ കരുതുന്നു. അംസേ=തോളിൽ. വധിപ്പൻ ഉരഗം=ഞാൻ പാമ്പിനെ കൊല്ലും. വക്രാപാംഗി=വക്രങ്ങളായ കടക്കണ്ണുകളോടുകൂടിയവൾ.

വാതിച്ചോർക്കും .. തൊടുവാൻ. ''വാതിച്ചോർ താണജാതിക്കാരെയാണ് കുറിക്കുന്നതെന്നു തോന്നുന്നു. പ്രാണനാശം വരുമെന്ന ഘട്ടത്തിൽ നീചവർഗ്ഗക്കാർക്കും ഉയർന്നജാതിസ്ത്രീകളെ തൊട്ടു രക്ഷപ്പെടുത്താമെന്നു താൽപര്യം. പണ്ടുകാലങ്ങളിൽ തൊടുന്നതിനും ക്ഷണം വാങ്ങിക്കഴിക്കുന്നതിനും മറ്റും മുമ്പ് അന്യോന്യം ജാതി ചോദിച്ചറിഞ്ഞിരുന്നു. ജാതിച്ചോദ്യം എന്ന പദത്തിന് അർത്ഥം അതാണ്ട്'' എന്ന് എം. പി. ശങ്കുണ്ണിനായർ നൽകുന്ന വ്യാഖ്യാനം (മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പ്, 1965 ജനുവരി 31) തൃപ്തികരമായി തോന്നുന്നു.

'പാതിച്ചോർക്കും പ്രാണാപായേ' എന്ന് ഇ, ദേ.

''പാതിച്ചോർ=പാതിച്ചം (പാതിത്യം, പാതിത്തൽ) കല്പിക്കുന്നവർ. സ്മാർത്തവിചാരത്തിൽ ഭ്രഷ്ട് കല്പിക്കുന്ന നമ്പൂതിരിശ്രേ

പല്ലവി

മാരിതമായ് പെരുമ്പാമ്പെടോ സുക-
മാരിമാർക്കിന്നൊരു കുമ്പെടോ.

ഭൈമി

പദം 18. ചരണം 3

ഗ്രാഹം പിടിപ്പതുപോലം മോഹം കല-
ർന്നാകമ്പിതമായി ദേഹവും
സാഹം പാലിതാ വിന്നാൽ, എന്നതി,യിനി-
പ്പോക വേണ്ടുന്ന ദിക്കിൽ ഇന്നു നീ....

ഷന്മാരെ പാതിമച്ചാർ എന്നും പാരച്ചാമ്മാർ എന്നും പറയും'' എന്നു ഇളംകുളം നൽകുന്ന അർത്ഥത്തോടു ദേ. യോജിക്കുന്നു.

പാഠഭേദം—അപുത്രമിത്രകാന്താരം (101).
വാഴേണ്ടുന്നൊളല്ല (ദേ).
അപത്രപിച്ചീടെവ്വാ (ദേ).
വരുമോ കേണാലേ (ദേ).
വാദിച്ചോർക്കും പ്രാണാപായേ (101).
പാതിച്ചോർക്കും പ്രാണാപായേ (ഇ, ദേ).

പല്ലവി—സുകമാരിമാർക്ക് ഇന്നൊരു കുമ്പ്=മൃദുഗാത്രികളായ സുന്ദരികളിൽവച്ച് ഉത്തമയായവർ. മാരിതം=കൊല്ലപ്പെട്ടതു്.

സുകമാരിമാർക്കിന്നൊരു കുമ്പ്=''തേരിനു് കൊടിഞ്ഞിപോലെ സുകമാരിമാർക്ക് ശിരോലങ്കാരമായിട്ടുള്ളവളേ എന്നോ സുകമാരിമാർക്ക് വെന്നിക്കൊടിയായിട്ടുള്ളവളേ എന്നോ അർത്ഥം പറയാം.'' (ഇ); ''കോമളാംഗികൾക്ക് ഇന്നൊരു കുമ്പായുള്ളവളേ. കുമ്പ്, പൂൺപ്, നാമ്പ് തുടങ്ങിയവ ഉത്തരപദമായി വരുമ്പോൾ ശ്രേഷ്ഠതയെ കുറിക്കുന്നു.'' (ശ).

പെരുമ്പാമ്പെടോ ഇനി നാരിമാർക്കു കുമ്പെടാ (ദേ) കുൺപ്= അലങ്കാരം. നാരിമാർക്കലങ്കാരമായുള്ളാവേ എന്നു സംബോധന.

ഈ വരികൾക്ക് 'കുമ്പെട' എന്ന പാഠഭേദം നിർദ്ദേശിക്കുന്നു ശങ്കുണ്ണിനായർ. ''കുമ്പെട, കുമ്പെടുക്കൽ എന്നു യോജിപ്പിക്കാം. പെരുമ്പാമ്പ് വ്യാപന്നമായി. എന്നാൽ സുകമാരിവർഗ്ഗത്തിൽ ഒരു കുമ്പുണ്ടായി എന്നു താത്പര്യം. 'എടുക്കുന്നു'വിന്റെ നാമരൂപം 'എട'യാവാമെന്നു വ്യക്തം. എടോ, എട എന്ന യുഗളത്തിലെ സ്വരവൈജാത്യം പൊരുത്തിക്കേണ്ടതില്ല.'' (മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പ്, 1965 ജനുവരി 31)

പാഠഭേദം—ദിക്കിനിന്നു നീ (ദേ).

പല്ലവി

പ്രാണരക്ഷണത്തിനൊന്നില്ലാ പ്രത്യുപകാരം
പ്രചുരമാം സുകൃതാദ്ഭുതേ.

മദ്ധ്യമാവതി—ചെമ്പട

കാട്ടാളൻ

പദം 19. പല്ലവി

അംഗനേ! ഞാനങ്ങു പോവതെങ്ങനെ?

അനുപല്ലവി

ഇങ്ങനേകം മനോരാജ്യം
എങ്ങനെയെന്നെല്ലാം കേൾ നീ
എങ്ങനെയെന്മതമെന്ന —
ലങ്ങനെയെന്നറക നീ.... (അംഗനേ)

ചരണം 1

സങ്കടമെനിക്കുണ്ടു സദയത വേണമെന്നിൽ
മംഗലഗാത്രി! നീയെന്തിങ്ങനെ തുടങ്ങുന്നു?

പദം 18. ചരണം 3—ഗ്രാഹം (പെരുമ്പാമ്പ്) പിടിച്ചപ്പോൾ ഞാൻ മോഹവും കലർന്നു (മൂർച്ഛിതയായി) അപ്പോൾ ദേഹവും ആകപ്പാടെ ഇളകിവശമായി. സാ അഹം (ആ ഞാൻ) നിന്നാൽ പാലിക്കപ്പെട്ടവളായി. നിനക്ക് ഇനി മനസ്സുള്ളേടത്തു പോകാം.

പല്ലവി—പ്രചുരമായ സുകൃതാദ്ഭുതേ (സുകൃതമൊഴികെ) പ്രാണരക്ഷണത്തിനു മറെറാരു പ്രത്യുപകാരവുമില്ല. (പ്രചുരം = വലുതായ).

പാഠഭേദം—പ്രാണരക്ഷണത്തിനൊന്നില്ല (ശാ, ആ).

പദം 19 പല്ലവി അംഗന = സ്ത്രീ.

പാഠഭേദം—അങ്ങനെ ഞാനങ്ങു (ദേ, 101).

''അംഗസൗഷ്ഠവമുള്ളവളേ, നിന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു ഞാൻ പോവുകയോ എന്നു് അംഗനേ എന്ന സംബുദ്ധിക്കു് അർത്ഥം പറയാമെങ്കിലും 'അങ്ങനെ ഞാൻ' എന്നതിനു സ്വാഭാവികത്വം കൂടും.'' (101)

പോവതെങ്ങനെ? (ആ, ദേ).

'പോകവേണ്ടുന്ന ദിക്കിൽ നീ' എന്നതിനു മറുപടിയായി നിന്നെ വേർപിരിഞ്ഞു് എങ്ങോട്ടും പോകാൻ എനിക്കു് ആവതില്ലെന്നു് കാട്ടാളൻ പറയുന്നു.

അനുപല്ലവി—മനോരാജ്യം = ആഗ്രഹം. മതം = അഭിപ്രായം. എങ്ങനെ....നീ = എന്റെ അഭിപ്രായവും ആഗ്രഹവും നീ സ്വീകരിക്കണം.

പാഠഭേദം—കേൾ നീ, അംഗനേ ഇങ്ങനേയെൻ മതം (ദേ).

ചരണം 1—നിന്നിൽ ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ ഗുണങ്ങൾ തിങ്ങിയിണങ്ങി (യോജിച്ചു്) വളരെ ഭംഗിയോടെ വിളങ്ങി പുകൾ പൊങ്ങീട്ടുണ്ടു്.

മങ്കമാർമൗലിമാലേ! മഹിതഗുണങ്ങൾ നിന്നിൽ
തിങ്ങിയിണങ്ങിയഭംഗുരഭംഗി വിളങ്ങി
പുകൾപൊങ്ങി, അത്ര മങ്ങീ, ഗുണമംഗീ-
കരിയാതെ പോകിൽ.... (അംഗനേ)

ചരണം 2

പങ്കജബാണനൊരു പകയായ് ചമഞ്ഞിതെന്നിൽ
എങ്ങനെയെല്ലാമവനെയ്യുന്നിതെന്നെ വെൽവാൻ
അങ്ങോടിങ്ങോട്ടുഴന്നിന്നംഗം നിറം കെടേണ്ട
ശങ്കയുടങ്ങുകിലെങ്ങു സുഖങ്ങളൊളുങ്ങും?

അത്ര (ആ കീർത്തി) മങ്ങി എന്നു വരും. നീ (എൻപേരിലുള്ള) ഗുണത്തെ അംഗീകരിക്കാതെ പോകുന്നതായാൽ, പ്രാണരക്ഷ ചെയ്ത എന്നെ ഗണിക്കാതെ നീ പോയാൽ നിനക്കു രൂപഗുണമല്ലാതെ മനോഗുണമില്ലെന്നു ദുഷ്കീർത്തിക്കിടയാകും.

സദയത = ദയയുള്ള അവസ്ഥ. മംഗലഗാത്രി = സുന്ദരി. മങ്കമാർമൗലിമാല = സ്ത്രീകൾക്കു ശിരോലങ്കാരം. മഹിതം = ശ്രേഷ്ഠം. അഭംഗുരഭംഗി = ഒരിക്കലും നശിക്കാത്ത സൗന്ദര്യം. എന്റെ ഗുണം (അഭ്യർത്ഥന, സഹായസന്നദ്ധത) നീ അംഗീകരിക്കാതെ പോകുന്നതായാൽ നിന്നിലുള്ള ഗുണങ്ങൾ മങ്ങുന്നതാണ്. നിന്റെ ഗുണങ്ങൾ അനുഭവിക്കാൻ ആളില്ലാതെപോയാൽ അവ നിഷ്ഫലമാകും. ഉപകാരസ്മരണ വെടിഞ്ഞാൽ നിനക്കു ദുഷ്കീർത്തിയും ഉണ്ടാകും.

പാഠഭേദം—സങ്കടമിനിക്കൊണ്ട (ഇ. ദേ).
മങ്കമാർമണിമൗലേ (ദേ).
മങ്കമാർമൗലി ബാലേ (101, ആ).

ചരണം 2—കാമന് എന്റെ നേരെ വൈരംവന്നു കൂടിയിരിക്കുന്നു. അവൻ എന്നെ ജയിപ്പാൻ പലവിധത്തിലും എയ്യുന്നു. അതിനാൽ നീ വെറുതേ കാട്ടിൽ ചുറ്റിനടന്നു ദേഹകാന്തിക്കു കുറവു വരുത്തേണ്ട. പരപുരുഷസംസർഗ്ഗമാകുമോ എന്നും മറ്റും സംശയിച്ചുതുടങ്ങിയാൽ സുഖാനുഭവം കുറഞ്ഞുപോകും. മനമങ്ങും മിഴിയിങ്ങും = നിന്റെ മനസ്സ് ഇനിയും നിന്റെ ഭർത്താവിൽത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ദൃഷ്ടി ഉപകാരിയായ എന്നിലും ഇല്ലാതില്ല. ഇനിയും നിനക്കു എന്നോടു കൂടി വരികയല്ലാതെ മറ്റെന്താണു ഗതി? പ്രാകൃതനായ കാട്ടാളൻ ചാർവ്വാകമതത്തെ സരസമായി ഉപന്യസിക്കുന്നു.

പങ്കജബാണൻ = കാമദേവൻ. ഉഴന്ന് = അലഞ്ഞുനടന്ന്. അംഗം നിറം കെടേണ്ട = ശരീരകാന്തി കളയേണ്ട. അന്യപുരുഷനും കാട്ടാളനുമായവനെ സ്വീകരിക്കുന്നതെങ്ങനെ എന്ന സംശയമായിരിക്കും ദമയന്തിക്ക് എന്നു കരുതി പറയുന്നു: "ശങ്കയു ... ഒളുങ്ങും = സംശ

മനമങ്ങും മിഴിയിങ്ങും
ഇനിയെങ്ങു നീ ചൊല്ലു പോവതു്.... (അംഗനേ)

ചരണം 3

താഴ്ചവരാതെ വാഴ്ക തരുണീ നീ എനിക്കുണ്ടു
ചോർച്ചകൂടാതെ കെട്ടി ച്ചുവരു വെച്ചൊരു വീടു്;
വാഴ്ച നമുക്കിവിടെ, വനസുഖമാരറിഞ്ഞു?
വേഴ്ചയിൽ ഈശ്വരാനുഗ്രഹം വത്സലേ മല്ലേ?
ഓർച്ചയില്ലേ ചേർച്ചയില്ലേ?
തീർച്ചചൊല്ലേണമു്, മറെറന്തൊന്നിനി?....
(അംഗനേ.)

യിക്കുമെൻ തുടങ്ങിയാൽ സുഖങ്ങൾ എങ്ങനെ അനുഭവിക്കാൻ സാധിക്കും?

പാഠഭേദം— അങ്ങോടിങ്ങോട്ടേഴുന്നംഗം (ക).
നിറം കെടേണ്ട (101).
സുഖങ്ങളൊത്തുങ്ങ (ക).
മനമിങ്ങു മിഴിയിങ്ങു ഇനിയെങ്ങു ചൊല്ലിപ്പോവതു് (ക).

ഈ ശ്ലോകത്തിനു് രണ്ടുവിധത്തിൽ അർത്ഥം നല്കുന്നു. (1) (എന്റെ) കണ്ണും കാലും ഇവിടെ (നിന്നിൽ) ആണു്. പിന്നെ നീ പറയും പോലെ ഞാനെങ്ങു കടന്നു പോകുന്നതെങ്ങനെ? പറയൂ.'' (2) മനം ഇങ്ങു് (എന്നിൽ) മിഴിയിങ്ങു (എന്നിൽ) ഇനി ഇപ്പോവതു് എങ്ങു് = ഇനി (നീ) ഇമ്മട്ടിൽ—അശരണയായിട്ടു്— എങ്ങോട്ടു പോകുന്നു. എന്നിൽ കാലും കണ്ണുമർപ്പിച്ചു്—എന്നെ നന്നായി സ്നേഹിച്ചുകൊണ്ടു്—നീ എന്റെകൂടെയിരുന്നാൽ മതി. ഇങ്ങനെ അലഞ്ഞുതിരിഞ്ഞു വലയേണ്ട എന്നർത്ഥം).

ചരണം 3—വീടും കുടിയുമില്ലാത്ത കാട്ടാളനൊന്നിച്ചു വസിക്കുന്നതെങ്ങനെ എന്നും മടിക്കേണ്ടെന്നു പറയുന്നു. വനസുഖമാരറിഞ്ഞു വേഴ്ചയിൽ=കാട്ടിലുള്ള ദാമ്പത്യസുഖം അനുഭവിച്ചാലേ അറിയൂ. നാം തമ്മിൽ ഇങ്ങനെ കണ്ടുകിട്ടാനിടയായതു് തന്നെ ഈശ്വരാനുഗ്രഹം തന്നെ. ഓർച്ചയില്ലേ=നിനക്കു് ഉപകാരസ്മരണയില്ലയോ? നാം തമ്മിൽ യോജിപ്പില്ലയോ? അതിനാൽ ഇനി 'നിന്റെ ആഗ്രഹം പോലെയാകട്ടെ' എന്നു് നീ ഒരു തീർച്ച പറയേണമേ ഉള്ളൂ.

താഴ്ചവരാതെ=കുറവുകൂടാതെ. ചോർച്ച....വീടു്=ചോരാതെ കെട്ടിമേഞ്ഞു് ചുമരുള്ള ഒരു വീടു്. വാഴ്ച നമുക്കിവിടെ=വനരാജാവായി ഞാൻ വാഴുന്നതിവിടെയാണു്. സാധാരണ കാട്ടാളന്മാർക്കു് ചുവരുള്ള വീടു് ഉണ്ടാകാറില്ല. എന്നാൽ കാട്ടാളരാജാവായ തനിക്കു്

സാവേരി—മുറിയടന്ത

ഭൈമി

പദം 20. പല്ലവി

ഈശ്വര! നിഷധേശ്വര!

അനുപല്ലവി

ആശ്ചര്യമിതിലേററം അപരമമെന്തൊന്നുള്ള....

(ഈശ്വര)

അതുണ്ടെന്നും അവിടെ വനസുഖങ്ങളനുഭവിച്ചു വാഴാമെന്നും പറഞ്ഞു് കാട്ടാളൻ ഭൈമിയെ പ്രലോഭിപ്പിക്കുന്നു. വേഴ്ച=ഇഷ്ടം, ചേർച്ച, ബാന്ധവം.

'വേഴ്ചയിൽ' എന്നതിനെ ഏ. ആർ. വനസുഖത്തോടു ചേർത്താണു് അർത്ഥം പറയുന്നതു്. വേഴ്ചയിൽ ഈശ്വരനാശ്രിതവത്സലനല്ലേ എന്നു പറയുന്നതാണു് ഭേദം. 'ബാന്ധവത്തിൽ ഈശ്വരൻ ആശ്രിതവത്സലനാണു്. ആശ്രിതരെ സഹായിക്കും. ഈശ്വരസഹായത്താൽ നമുക്കിങ്ങനെ വേഴ്ച വന്നു.'' (ഇ.)

''വേഴ്ചയിൽ ഈശ്വരരാൽ ചിരമാശ്രിതമല്ലേ'' എന്ന പാഠം നൽകുന്ന ദേ. ഇങ്ങനെ വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നു: ''സന്തോഷത്തോടെ രാജാക്കന്മാർ വളരെക്കാലമായിട്ടു് ശ്രമംകൂടാതെ ആശ്രയിക്കപ്പെട്ടതല്ലേ? രാജാക്കന്മാർ വാർദ്ധക്യത്തിൽ രാജ്യഭാരം പുത്രനിൽ സ്ഥാപിച്ചു വിശ്രമം തേടി വനവാസം കൈക്കൊള്ളുന്നതു പണ്ടേയുള്ള നടപ്പാണല്ലോ. അതിനാൽ വനവാസം നഗരവാസത്തെക്കാൾ സുഖകരമാണെന്നു് കാട്ടാളൻ സമർത്ഥിക്കുന്നു.''

ഓർച്ച=ആലോചന, വിചാരം, അറിവു് എന്നെല്ലാം ആണു് അർത്ഥം. ഓർച്ചയില്ലേ ചേർച്ചയില്ലേ=നിനക്കു് അറിവില്ലേ? നാം തമ്മിൽ യോജിപ്പില്ലേ?

പാഠഭേദം—താഴ്ചവരാതെ (ദേ).
ഇനിക്കൊണ്ടു (ഇ).
ഇനിക്കുണ്ടു ചോർച്ച (ശ്രാ, ദേ).
ചുമരുംവെച്ചൊരു (ശ്രാ, ദേ, 101).
വാഴ്ച നമുക്കവിടെ (ദേ).
ഓർച്ചയില്ലേ വേഴ്ചയില്ലേ (ദേ).
മറെറാന്നിനി (ദേ, ആ).

പദം 20. പല്ലവി—താൻ നളപത്നിയാണെന്നു് കാട്ടാളനെ ധരിപ്പിക്കാനും അതറിഞ്ഞു് അവൻ ഒഴിഞ്ഞുപോകാനുംവേണ്ടിക്കൂടിയാണു് നിഷധേശ്വര എന്നു വിളിക്കുന്നതു്.

അനുപല്ലവി—ദേവന്മാരുടെ പ്രേമാഭ്യർത്ഥന തിരസ്കരിച്ചു് നളന്റെ ഭാര്യാത്വം വരിച്ച തന്നോടു് നീചനായ ഒരു കാട്ടാളൻ പ്രേമാഭ്യർത്ഥന നടത്തുന്നതാണു് ആശ്ചര്യമെന്നു.

ചരണം 1

നിജപദം വെടിഞ്ഞുപോയ് നൃപതേ നീ മറഞ്ഞു
നിരവധി കാണാഞ്ഞു തിരവതിനാഞ്ഞു
അജഗരാനനേ പാഞ്ഞു, അവിടെ
ഞാനൊട്ടുഞ്ഞൊഞ്ഞു
വിജനേ പേശ്യംപറഞ്ഞു വനചരനണഞ്ഞു....
(ഈശ്വര)

ചരണം 2

അതിമൂഢനിവനോടെന്തനുസരിച്ചുരപ്പൂ?
അതു കേട്ടിട്ടിവനുണ്ടോ അടങ്ങിപ്പോയിരിപ്പൂ?
അബലേ, നിൻ വ്രതലോപോദ്യതൻ ഭസ്മീ
ഭവിപ്പൂ എ-
ന്നമരേന്ദ്രവരമൊന്നുണ്ടിതിനിന്നുപകരിപ്പൂ....
(ഈശ്വര)

പാഠഭേദം—അപരമെന്തൊന്നാളു (ഇ).
അപരമെന്തൊന്നുള്ളൂ (ആ).
അപരമെന്തൊന്നുള്ളതു (ദേ).

ചരണം 1—നിരവധി....ആഞ്ഞു=നിന്നെ കാണഞ്ഞിട്ട് ഞാൻ അവസാനംകൂടാതെ തിരയാനായി പുറപ്പെട്ടു. അജഗരാനനേ=പെരുമ്പാമ്പിന്റെ വായിൽ. വിജനേ=ഞാൻ അസഹായ ആയിരിക്കുമ്പോൾ. പേശ്യം=കാമക്രീഡ.

നിജപദം=സ്വസ്ഥാനം, വനമണ്ഡപത്തിൽ കിടന്നുറങ്ങിയ സ്ഥലം. നിരവധി കാണാഞ്ഞു=അവധിയില്ലാതെ കാണാഞ്ഞു (വളരെനേരം കഴിഞ്ഞും കാണാഞ്ഞു). 'തിരവതിനാഞ്ഞു' എന്നതിന്റെ വിശേഷണമായാണ് എ. ആർ. 'നിരവധി'യെ സ്വീകരിക്കുന്നത്. പാഞ്ഞു=പെരുമ്പാമ്പ്. ഒട്ടുഞ്ഞൊഞ്ഞു=മരിക്കാതിരുന്നിട്ട്. വനചരൻ=കാട്ടാളൻ. ആഞ്ഞു=ഒരുങ്ങി, പുറപ്പെട്ടു.

പാഠഭേദം—അവിടെ ഞാനൊട്ടൊഞ്ഞൊഞ്ഞു (ദേ).

ചരണം 2—ഇവൻ അതിമൂഢനാകയാൽ ഇവനോട് നല്ലവാക്കു പറഞ്ഞിട്ടു ഫലമില്ല. എനിക്കു പാതിവ്രത്യഭംഗം ചെയ്യാൻ ശ്രമിക്കുന്നവൻ ഭസ്മമായിപ്പോകും എന്ന് ഇന്ദ്രാദികൾ തന്നിട്ടുള്ള വരമൊന്നു കൊണ്ടു മാത്രമേ ഇവനോടെ ഫലമുള്ളു.

എന്തനുസരിച്ചുരപ്പൂ=എന്തു സാമവാക്കാണു പറയേണ്ടതു്? ഇവനുണ്ടോ അടങ്ങിപ്പോയിരിപ്പൂ=ഇവൻ അടങ്ങിയിരിക്കാൻപോകുന്നുണ്ടോ? അബല=സുന്ദരി. വ്രതലോപോദ്യതൻ=പാതിവ്രത്യഭംഗ

ദ്വിജാവന്തി—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 15

ഇത്യർദ്ധോക്തേ നളദയിതയാ സോപി
തച്ഛാപശക്ത്യാ
ഭസ്മീഭൂതോ/ജനി ച പവനോദ്ധൂളിതാദൃശ്യമൂർത്തിഃ
സാപീന്ദ്രാദീനവിതഥഗിരോ ഭക്തിപൂർവ്വം നമന്തീ
കാന്താരാന്തേ വ്യചരദൃഷിഭിസ്സാന്ത്വിതാ
രാജകാന്താ

ത്തിന് ഒരുമ്പെടുന്നവൻ ഭസ്മീഭവിഷ്ണു=ഭസ്മമായിത്തീരും. അസ്തു ഇന്ന് ഉപകരിഷ്ണു=അസ്തു ഇന്ന് ഉപകരിക്കട്ടെ 'ഭസ്മാസ്തു യസ്തവ ബത വ്രതലോപമിച്ഛുഃ' (നിന്റെ പാതിവ്രത്യഭംഗം ഇച്ഛിക്കുന്നവൻ ഭസ്മമായിത്തീരട്ടെ) എന്നു ദമയന്തിക്കു വരം കിട്ടിയതായി നൈഷധീയചരിതത്തിൽ കാണുന്നു. (14-ാം സർഗ്ഗം 93-ാം ശ്ലോകം) വ്രതലോപത്തിന് ഒരുമ്പെടുമ്പോൾതന്നെ ഭസ്മമാകട്ടെ എന്ന വരം കാരണം, ആട്ടക്കഥയിൽ പറഞ്ഞതു പകുതിയാകുമ്പോഴേ കാട്ടാളൻ ചാരമായിത്തീരുന്നു. മഹാഭാരതത്തിൽ ദമയന്തി കാട്ടാളനെ ശപിച്ചു ഭസ്മമാക്കുകയാണു ചെയ്യുന്നത്.

പാഠഭേദം—വരമൊന്നുണ്ടിതിനുപകരിഷ്ണു (ശം, 101).

വരമൊന്നുണ്ടതിന്നു (ആ, ടേ).

വരമൊന്നുണ്ടതിന്നു (ഇ).

ഇതി (അവ്യയം) ഇങ്ങനെ നളദയിതയാ (ആ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) ദമയന്തിയാൽ അർദ്ധോക്തേ (അ—ന—സ—ഏ) പാതി പറയപ്പെട്ടപ്പോൾ സഃ (ദ—പു—പ്ര—ഏ) അപി (അവ്യയം) അവനും (വേടനും) തച്ഛാപശക്ത്യാ (ഇ-സ്ത്രീ-തൃ-ഏ) അവളുടെ ശാപത്തിന്റെ ബലം കൊണ്ട് ഭസ്മീഭൂതഃ (അ—പു—പ്ര—ഏ) ഭസ്മമായിത്തീർന്നവനായും പവനോദ്ധൂളിതാദൃശ്യമൂർത്തിഃ (ഇ-പു-പ്ര—ഏ) ച (അവ്യയം) കാറ്റിനാൽ പറത്തപ്പെട്ട് കാണാൻ പാടില്ലാത്ത ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായി അജനി (ലുങ്—ആ—പ്ര—പു-ഏ) ഭവിച്ചു. സാ (ദ—സ്ത്രീ പ്ര-ഏ) രാജകാന്താ (ആ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) അപി (അവ്യയം) ആ രാജകാന്തയും അവിതഥഗിരഃ (രേഫാന്തം പു—ദ്വി-ബ) സഫലവാക്കുകളായിരിക്കുന്ന ഇന്ദ്രാദീൻ (ഇ—പു—ദ്വി—ബ) ഇന്ദ്രാദികളെ ഭക്തിപൂർവ്വം (ക്രിയാവിശേഷണം) നമന്തീ (ഈ-സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) നമസ്കരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നവളായിട്ട് കാന്താരാന്തേ (അ—പു—സ-ഏ) വനമദ്ധ്യത്തിൽ ഋഷിഭിഃ (ഇ—പു—തൃ—ബ) സാന്ത്വിതാ (ആ—സ്ത്രീ പ്ര—ഏ) ആശ്വസിപ്പിക്കപ്പെട്ടവളായിട്ട് വ്യചരത് (ലങ്—പ—പ്ര-പു—ഏ) സഞ്ചരിച്ചു.

മന്ദാക്രാന്താവൃത്തം. 'മന്ദാക്രാന്താ മഭനതതഗം നാലുമാറേഴുമായ് ഗം' എന്നു ലക്ഷണം.

ഭൈമി

പദം 21. പല്ലവി

ആരോടെന്റെ സൈ്വരക്കേടുകളാം
ആകവേ ഞാൻ ചൊല്ലു ശിവ! ശിവ! ശിവനേ!

അനുപല്ലവി

ദാരു തന്റെ പരിണാമമേ
കില നാരിതന്റെ മനമാമേ
എന്നു ചൊല്ലുന്നു ചിലർ
കല്ലെന്നും ചിലർ.... (ആരോടെന്റെ)

ചരണം 1

'മുന്നെപ്പോലെ വാഴും മുടിയും
ചൂടി നിന്റെ പ്രിയതമൻ,
പിന്നെ നിന്നെ ലാളിച്ചവൻ
തോളിലാക്കും' എന്നു

ദമയന്തി ഇത്രയും പാതി പറഞ്ഞപ്പോഴേക്കു കാട്ടാളൻ ഭസ്മമായി. ഭസ്മത്തെ കാററടിച്ചു പാററുകയും ചെയ്തു. ഇന്ദ്രാദികളുടെ അനുഗ്രഹം ഫലിച്ചതുകൊണ്ടു് അവൾ അവരെ ഭക്തിപൂർവ്വം നമസ്കരിച്ചുകൊണ്ടു പിന്നെയും കാട്ടിൽ നടന്നപ്പോൾ ഒരു ഋഷ്യാശ്രമം കണ്ടു് അതിൽ പ്രവേശിച്ചു. ഋഷിമാർ സംഗതി അറിഞ്ഞു് അവൾക്കു് ഈ ആപത്തെല്ലാം നീങ്ങി പൂർവ്വസ്ഥിതി വരുമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടു് ആശ്രമത്തോടെ അന്തർദ്ധാനംചെയ്കയും ദമയന്തി പിന്നെയും കാട്ടിൽത്തന്നെ നടക്കയും ചെയ്തു എന്നാണു പുരാണകഥ.

പാഠഭേദം—തച്ഛാപതപ്തോ (ദേ)

'ആ ശാപത്താൽ എരിഞ്ഞിട്ടു്' എന്നർത്ഥം.

പദം 21. അനുപല്ലവി – ദാരു=മരം. പരിണാമം=രൂപാന്തരപ്രാപ്തി. മനമാമേ=മനമുളവാകം. സ്ത്രീകളുടെ ഹൃദയം മരംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയതാണെന്നും കല്ലുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയതാണെന്നും പറയാറുണ്ടു്. അത്രയും കഠിനമാണു്. അതുകൊണ്ടുതന്നെയാണു് ഞാൻ ഈ ദുഃഖങ്ങളെല്ലാം സഹിച്ചിട്ടും ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതു് എന്നു താത്പര്യം.

പാഠഭേദം—പരിണാമമേ ചില (ദേ).
എന്നു ചൊല്ലുന്നു ചിലർ (ഇ, ദേ).
കല്ലെന്നു ചിലർ (ദേ).

ചരണം 1—നിന്റെ ഭർത്താവു പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ കിരീടവും ധരിച്ചു രാജ്യം വാഴും. നിന്നെ പൂർവ്വാധികം ലാളിക്കയും ചെയ്യും—എന്നു മഹർഷിമാർ പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു ഞാൻ പ്രിയം ആരായോ (ഭർത്താവി

മൃതിഗിരാ പ്രിയമാരായയോ?
ഗതിവാരായോ? രണ്ടും
എങ്ങനെയെന്നാലതി–
നങ്ങനെ വേണം ചെയ്‌വാൻ.... (ആരോടെന്റെ)

ചരണം 2

പന്നി സിംഹമുള്ളരണ്യംതന്നിലുഴലുകിൽ മൃതി
വന്നുപോമിനികൾ ചെന്നു വാഴ്ക നല്ലതൊരു പുരേ

നെ അന്വേഷിക്കേണ്ടയോ). ഗതി വാരായോ (ഗതി വരികയില്ലയോ) എനിക്കു ആരെങ്കിലും ഒരാശ്രയം ഉണ്ടാവുകയില്ലയോ? ഭർത്താവിനെ തിരയുകയും എനിക്കു ഒരാശ്രയം ലഭിക്കയും എങ്ങനെ ആയാൽ സാധിക്കുമോ അങ്ങനെ വേണം മേലാൽ എന്റെ പ്രവൃത്തി. 'അതിനു' എന്ന പദത്തിനു അന്വയത്തിൽ സംബന്ധം ഒന്നും കാണുന്നില്ല. അതിനു=അതിനുവേണ്ടി, കാര്യസിദ്ധിക്കായി എന്നോ മറ്റോ ഒരുവിധം ചേർത്തുകൊള്ളണം.

മുടിയുംചൂടി=കിരീടവും ധരിച്ചു്. ലാളിച്ചവൻ തോളിലാക്കം=വളരെയേറെ ലാളിക്കും എന്ന അർത്ഥത്തിലുള്ള ഒരു സംബോധന ശൈലി. മുനിഗിരാ=മുനിമാരുടെ വാക്കിനാൽ. അതിനു (അതിനായിട്ടു്) രണ്ടും എങ്ങനെയെന്നാൽ അങ്ങനെ വേണം ചെയ്വാൻ എന്നന്വയം. പ്രിയനെ അന്വേഷിക്കുകയും ഒരു ആശ്രയസ്ഥാനം കണ്ടുപിടിക്കുകയുമാണു ദമയന്തിക്കു സാധിക്കേണ്ട രണ്ടു കാര്യങ്ങളാം. അതു സാധിക്കാനുള്ള വഴികളാണു ചിന്തിക്കുന്നതു്.

പാഠഭേദം—മുന്നേപ്പോലെ (ആ.)
മുന്നേപ്പോലെ (ദേ.)
ചൂടിയെന്റെ പ്രിയതമൻ (ദേ).
എന്നെ ലാളിച്ചവൻ (ദേ).
തോളിലാക്കമോറായു് മുനിഗിരാ (ദേ).
മൃതിവാരായോ പ്രിയമാരായോ മമ (ദേ).

''മൃതി വാരായോ പ്രിയമാരായോ=എനിക്കു മരണം വരാതിരിക്കുകയും ഭർത്താവിനെ തിരയുകയും എങ്ങനെ സാധിക്കുമെന്നുവച്ചാൽ അങ്ങനെ വേണം ഞാനിനി ചെയ്യുവാൻ.'' (ദേ).

എങ്ങനെയെന്നാലിനിയങ്ങനെ വേണം (ദേ).

ചരണം 2—പുരേ=നഗരത്തിൽ. നീളെയും ഭുവി=ഭൂമിയിലെല്ലായിടത്തും. പുണ്യകീർത്തനനെ=പുണ്യമായ കീർത്തനത്തോടുകൂടിയവനെ

പിന്നെ ആളെയും വിട്ടു നീളെയും ഭുവി
പുണ്യകീർത്തനനെ ഞാനന്വേഷിക്കുന്നുണ്ടു....
(ആരോമലേ ടന്റെ)

ചരണം 3

കാടൊടുങ്ങി, ഇഹ തോടു കാണ്മതൊരു
തടിനിയോ ഇരു-
പാടുമാളു പലർകൂടി നില്പതൊണ്ടു നടുവിലും ഇവ-
രാരോ പോകുന്നു തീരേ പോയ് ചെന്നു
നിന്നു ചോദിച്ചുവരൊടൊന്നിച്ചൊരിടം പൂവാം....
(ആരോമലേടന്റെ)

(നളനെ). നളന്റെ കീർത്തനം പാപഹരമാണെന്നു പ്രസിദ്ധം. ഒരു നഗരത്തിൽ താമസിച്ച് നളനെ അന്വേഷിക്കാമെന്ന് ഭൈമി നിശ്ചയിക്കുന്നു.

പാഠഭേദം --തന്നിലുഴറുകിൽ (കം, 101, ശം).
തന്നിലുഴലുകിൽ (ആ, ദേ, ഇ).

ഉഴറുക=ധിറുതിപ്പെടുക ഉഴലുക=അലഞ്ഞുതിരിയുക. ഉഴലുക ആണ് ഇവിടെ ഉചിതം. അതിനാൽ കം.പാഠം ഉഴലുകിൽ എന്നു തിരുത്തി.

വന്നുപോമെനിക്കു (ആ, 101).
നീളയും ഭുവി (ആ, ഇ).
ഞാനന്വേഷിക്കുന്നതുമുണ്ടു് (ദേ).

ചരണം 3—കാട് അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇവിടെ ഒരു തോടു കാണുന്നു. അടുത്തു ചെന്നപ്പോൾ അതു് നദിയാണെന്നു മനസ്സിലാകുന്നു. തടിനി=നദി. ഇരുപാടും=ഇരുഭാഗത്തും. ഇരു....നടുവിലും=നദിക്കക്കരെയും ഇക്കരെയും ആളുകൾ കൂടിനില്ക്കുകയും ചിലർ മദ്ധ്യത്തിൽ നദി കടക്കയും ചെയ്യുന്നു. തീരേ=തീരത്തിൽ. ഒരിടം പൂവാം=ഒരുസ്ഥലത്തു് എത്തിച്ചേരാം.

പാഠഭേദം—കൂടിനില്പതുണ്ടു് (ആ, 101, ദേ).
ചെന്നു ചോദിച്ചിവരൊന്നിച്ച് (ദേ).

രംഗം ഏഴ്: നദീതീരം

കല്യാണി—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 16

ഏവം സഞ്ചിന്ത്യ കാണായൊരു തടിനി
കടക്കുന്ന മാലോകരെക്ക-
ണ്ടാവിർമ്മോദാങ്കുരം ചെന്നണയുമളവിമാം
കേതി ചോദിച്ചിതേകേ
പേ വന്നീടുന്നതെന്നാർ ചിലർ; പെരുവഴി
പോക്കത്തിനന്നെന്നു കേചിൽ
ഭാവം നോക്കിട്ടുഭയാവാനവളൊടഭിദധേ
തസ്യ സാർത്ഥസ്യ നാഥൻ.

ശുചി

പദം 22. പല്ലവി

മാനേലുംകണ്ണികളാം മണി! തവ
മംഗലരൂപിണി! മംഗലമേ.

ശ്ലോകം 16—ഏവം സഞ്ചിന്ത്യ = ഇങ്ങനെ ചിന്തിച്ചിട്ട്. തടിനി = നദി. ആവിർമ്മോദാങ്കുരം = ആവിർഭവിച്ചിരിക്കുന്ന സന്തോഷത്തോടുകൂടുംവണ്ണം; സ്വല്പം ആഹ്ലാദത്തോടെ എന്നർത്ഥം. ഇമാം ക ഇതി ചോദിച്ചിതു ഏകേ = ഇവളൊട് നീ ആരെന്നു ചിലർ ചോദിച്ചു. മറ്റു ചിലർ പേ വന്നീടുന്നതെന്നാർ (ഇവരാം വല്ല പിശാചും ആയിരിക്കും എന്നും പറഞ്ഞു) വേറെ ചിലർ പെരുവഴിയിൽക്കൂടി നടക്കുന്ന ഈ സ്ത്രീ കണ്ടാൽ കൊള്ളാം എന്നഭിപ്രായപ്പെട്ടു. തസ്യ സാർത്ഥസ്യ (ആ സംഘത്തിന്റെ) നാഥൻ അവളുടെ ഭാവം കണ്ടിട്ട് ഭയ തോന്നിട്ട് അഭിദധേ = പറഞ്ഞു.

സ്രഗ്ദ്ധരാവൃത്തം.

അണയുമളവിൽ = അടുത്തു ചെല്ലുമ്പോൾ. കേചിത് = ചിലർ.

പാഠഭേദം—ഭയാവാനിവളൊട് (ഭ).

പല്ലവി—മാനേലുംകണ്ണികളാം = മാനിനു ചേർന്ന കണ്ണുള്ളവരാം. മംഗലരൂപിണി = ഐശ്വര്യസ്വരൂപിണി. തവ മംഗലമേ = നിനക്കു മംഗളം.

പാഠഭേദം—മംഗലരൂപിണി മംഗലമോ (ഭ).

ശുചി എന്നാണു് സാർത്ഥവാഹകനാഥന്റെ പേരു്.

അനുപല്ലവി

താനേ നീയിഹ വന്നീടിനത-
ത്തുതമത്ഭുതമത്ഭുതമേ
ശ്രുഷ്കകാനനേ ദുർഗ്ഗതമേ കഥയ
കാസിനീയപ്രതിമേ!.... (മാനേലും)

ചരണം 1

യോഷമാർമകുടഭൂഷയായൊരു നിൻ
വേഷമെന്തിതതിദയനീയം?
ദൂഷിതാ കിമസി കേനചിൽ കമനീ?
ഭീഷിതാസി കിമു? കഥനീയം
ബ്രൂഷ ഏവ വചനം വിനാ വിശദം
പ്രോഷിതേതി; ന തദനുമേയം
ശേഷമെന്നോടിതശേഷവും പറകി-
ലേഷ ഞാൻ വിപദി സുസഹായം.... (മാനേലും)

അനുപല്ലവി—ദുർഗ്ഗതമേ ശ്രുഷ്കകാനനേ=ആൾക്കും കടക്കവെയ്യാത്ത ഈ നീരസമായ കാട്ടിൽ. കാ അസി കഥയ=നീ ആരാകുന്നു എന്നു പറ. അപ്രതിമേ=നിസ്തുല്യേ എന്നു സംബോധന.

താനേ=തനിയെ (ഏകയായി). ഇഹ=ഇവിടെ.

പാഠഭേദം—വന്നീടിനതത്ഭുതമേ (ഭ).

ചരണം 1—ഉത്തമസ്ത്രീയായ നിന്റെ വേഷം ഇത്ര സാരമില്ലാതെ ആയതെന്ത്? ഹേ കമനി ത്വം 'കേനചിത്' ദൂഷിത' അസി കിം= ഹേ കമനി നീ ആരാലെങ്കിലും ദൂഷിക്കപ്പെട്ടവളായോ? ഭീഷിതാ അസി കിമു?=നീ ഭയപ്പെടുത്തപ്പെട്ടവളായോ. കഥനീയം=പറയപ്പെടേണ്ടതാണ്. നിന്റെ ഭാവം കണ്ടാൽ നിന്നെ ആരെങ്കിലും ദോഷപ്പെടുത്തുവാൻ ഭാവിക്കയോ ഭയപ്പെടുത്തുകയോ ചെയ്തുയുണ്ടായി എന്നു തോന്നുന്നു. അങ്ങനെ വല്ലതും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ പറയണം. ത്വം പ്രോഷിതാ ഇതി വചനം വിനാ ഏവ വിശദം ബ്രൂഷേ=നീ പ്രോഷിതാ (വീടുവിട്ട് വിദേശത്തിൽ നടക്കുന്നവൾ) ആണെന്നുള്ളതും വാക്കുകൂടാതെതന്നെ സ്പഷ്ടമായിട്ടു പറയുന്നുണ്ട്. നിന്നെ കണ്ടാൽത്തന്നെ പ്രോഷിതയാണെന്നറിയാം എന്നു താത്പര്യം. തത് ന അനുമേയം=അത് അനുമിക്കപ്പെടേണ്ടതില്ല. അത് പ്രത്യക്ഷമാണെന്നർത്ഥം. ശേഷമുള്ള സംഗതികൾ എല്ലാംകൂടി നീ എന്നോടു പറകയാണെങ്കിൽ ഈ ഞാൻ ആപത്തിൽ നിനക്കു സഹായമായിരിക്കാം.

യോഷമാർമകുടഭൂഷ=സ്ത്രീകളുടെ കിരീടത്തിന് അലങ്കാര

ആനന്ദഭൈരവി—ചെമ്പട

ഭൈമി

പദം 23. ചരണം 1

വാജപേയ ബഹുവാജിമേധമഖ-
യാജി യാചകർക്കു സുരശാഖീ
രാജമൗലിമണി, ഭീമനെൻ ജനക-
നാജി ഭുവി വിജിതപ്രതിയോഗീ
വ്യാജദേവനേ ഹൃതസ്വനായ നിഷ-
ധേശനെൻ ദയിതനനുരാഗീ
ദേശയാത്രയിൽ വെടിഞ്ഞു മാം,
നിശയിലാശു പോയ് ക്വചിദവിവേകീ....

മായിട്ടുള്ളവരും. ഏഷഃ ഞാൻ=ഈ ഞാൻ. വിപദി സുസഹായം= ആപത്തിൽ നല്ല സഹായമായിരിക്കും.

പാഠഭേദം—പ്രേഷ്യാമന്ത്രിതിദയനീയം (ദേ).
പ്രോഷിതാസി (ദേ). =ഭർത്തൃവിരഹിതയാകുന്നു.

പദം 23. ചരണം 1—വാജ....യാജി=അനേകം വാജപേയയാഗം, അശ്വമേധയാഗം മുതലായവയെ ചെയ്തവനും, യാചകർക്കു് കല്പവൃക്ഷവും ആജിഭുവി (യുദ്ധഭൂമിയിൽ) വിജിതപ്രതിയോഗീ (എതിരാളികളെ ജയിച്ചവനും) രാജശ്രേഷ്ഠനുമായ ഭീമനാണു് എന്റെ ജനകൻ. വ്യാജ....സ്വൻ (കള്ളച്ചൂതിൽ അപഹൃതധനനായ) നിഷധരാജാവാണു് എന്റെ അനുരാഗിയായ ദയിതൻ. അവൻ ദേശയാത്രയിൽ അവിവേകിയായിട്ടു് രാത്രിയിൽ എന്നെ വെടിഞ്ഞു് വേഗത്തിൽ എവിടെയോ പോയി.

മാം നിശയിൽ=എന്നെ രാത്രിയിൽ. ക്വചിത്=എവിടെയോ. അവിവേകി=തിരിച്ചറിവില്ലാത്തവൻ.

പാഠഭേദം— വാജിമേധമഖ എന്ന പാഠമാണു് മറ്റു ഗ്രന്ഥങ്ങളിലെല്ലാം. 'മേധമുഖ' എന്ന കം. പാഠം അശുദ്ധമാകയാൽ 'മഖ' എന്നു തിരുത്തി. മഖം=യാഗം.

പാഠഭേദം—വ്യാജദേവന (ആ, ശം, ദേ).
ഹൃതസ്വനായി (ദേ).

ഈ ചരണത്തെയും ദമയന്തിയുടെ സംഭാഷണങ്ങളെയും ഒരു പ്രത്യേകപാഠമാക്കിക്കാണുന്നു ആട്ടപ്രകാരത്തിൽ. ആനന്ദഭൈരവി രാഗവും ചെമ്പടതാളവും നല്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. മറ്റു ഗ്രന്ഥങ്ങളിലില്ല. ഇവിടെ ആട്ടപ്രകാരത്തെ മാതൃകയാക്കുന്നു.

പല്ലവി

കാണാഞ്ഞെന്‍ കാന്തനെ ഞാനിഹ
കാനനമെങ്ങുമുഴന്നു ചിരം.

ശുചി
ചരണം 2

ശോകവേഗം പൊറുത്തേകനായ് നടന്നു
ലോകനാഥന്‍ നളന്‍ നിരപായം,
വ്യാകുലം കളക നീ കഥഞ്ചിദവ
മേഘവാര്‍കുഴലി! നിജ കായം,
സാര്‍ത്ഥവാഹനഹമാര്‍ത്തബന്ധു ശുചി
ചേര്‍ത്തു ചൊല്ലുന്നിതു തദുപായം
വാഴ്ക ചേദിപനെ, തീര്‍ത്തു സങ്കടങ്ങള്‍
കാത്തുകൊള്ളുമവനെവരേയും.... (മാമനേലും)

ഭൈമി
പദം 23. ചരണം 2

ധൂര്‍ത്തനല്ല ദൃഢമാര്‍ത്തബന്ധുവത്രേ
മൂര്‍ത്തിയും മൊഴിയുമൊരുപോലേ

പല്ലവി—ചിരം ഉഴന്നു=വളരെ അലഞ്ഞുനടന്നു.

പാഠഭേദം— കാനനമൊക്കെയുഴന്നു (ദ).

പദം 22. ചരണം 2—ലോകനാഥനായ നളന്‍ ഒരപായവും കൂടാതെ ദുഃഖം സഹിച്ചുകൊണ്ട് ഏകനായിട്ട് എവിടെയോ നടന്നു. അവന്‍ ലോകനാഥനാകയാല്‍ അപായമൊന്നും വരാനിടയില്ലെന്നര്‍ത്ഥം. നീ വ്യാകുലപ്പെടേണ്ട. കഥഞ്ചില്‍ നിജ കായം അവ=എങ്ങനെയെങ്കിലും സ്വശരീരത്തെ രക്ഷിച്ചാലും. തദുപായം (അതിനുള്ള മാര്‍ഗ്ഗത്തെ) ആര്‍ത്തബന്ധുവും സദ്വൃത്തനും ഈ സാര്‍ത്ഥത്തിന്റെ അധിപതിയുമായ ഞാന്‍ പറയാം. നീ ചേദിപനെ ചെന്നു വാഴ്ക (ആശ്രയിക്കു). അവന്‍ സങ്കടം തീര്‍ത്തു് ആരെയും കാത്തുകൊള്ളും.

ശോകവേഗം=ദുഃഖഭാരം. പൊറുത്തു്=സഹിച്ചു്. നിരപായം=അപായം കൂടാതെ. മേഘവാര്‍കുഴലി=മേഘസദൃശം അഴകാന്ന മുടിയുള്ളവള്‍. ചേര്‍ത്തു ചൊല്ലുന്നിതു=പ്രത്യേകമായി പറഞ്ഞുതരാം.

സാര്‍ത്ഥവാഹനന്റെ പേരു് ശുചി എന്നാണ്.

പാഠഭേദം—ചേര്‍ത്തു ചൊല്ലുന്നുണ്ടു തദുപായം (ദ).
കൊള്ളുമവനേവരെയും (ആ).
കൊള്ളുമവനെയെരയും (101).

ചരണം 2 ഇവനൊരു ധൂര്‍ത്തനല്ല; ഉറപ്പുതന്നെ. ആര്‍ത്തബന്ധുവും

സാർത്ഥവാഹ! പരമാർത്ഥം നീ പറഞ്ഞ-
തോർത്തു ഞാനറച്ചിതതുപോലെ,
സാധ്വസം വെടിഞ്ഞു സാർത്ഥത്തോടുമിഹ
സാർദ്ധം പോരുന്നു ഞാനതിനാലേ
തീർത്ഥകീർത്തനനാം പാർത്ഥിവോത്തമനെ-
പ്പാർത്തു വാഴ്വനഹമിതുകാലേ.... (കാണാഞ്ഞെൻ)

ശുചി

പദം 22. ചരണം 3

ബാഹുവീര്യശിഖിലേഹിതാഹിതസ-
മൂഹനാം നൃപതി കുലദീപൻ
സാഹസൈകരസികൻ സുബാഹുവിന്റെ
ഗേഹമായതിതു ബഹുശോഭം,

തന്നെ. ഇവന്റെ ആകൃതിയും വാക്കും നോക്കുമ്പോൾ അങ്ങനെതന്നെ തോന്നുന്നു. ഇത്രയും ആത്മഗതം. ശേഷം പ്രകാശമായിപ്പറയുന്നതു്. സാർദ്ധം=കൂടെ. സാധ്വസം=ഭയം. തീർത്ഥകീർത്തനൻ=പുണ്യകീർത്തി. ഇതുകാലേ=ഇക്കാലത്തിൽ.

ധൂർത്തൻ=വഞ്ചകൻ. ആർത്തബന്ധു=ദുഃഖിതരുടെ ബന്ധു. മൂർത്തി=ശരീരം. സാധ്വസം=ഭയം. സാർത്ഥം=വ്യാപാരികളുടെ സംഘം. പാർത്ഥിവോത്തമൻ=രാജശ്രേഷ്ഠൻ. പാർത്തു വാഴ്വൻ= സേവിച്ചു വാണുകൊള്ളാം. ഇതുകാലേ=ഇപ്പോൾ.

പാഠഭേദം—ദുഃഖമാർത്ത ബന്ധുതയന്നു (ഭേ).
മൊഴിയുമൊരുപോലെ (ആ).
ഉറച്ചിതതുപോലെ (ആ).
ഞാനറച്ചതതുപോലെ (ഭേ).
സാർത്ഥമോടുമിഹ (ആ).
ഞാനതിനാലെ (ആ).
പാർത്തു വാഴവൻ ഞാനിതുകാലേ (ഭേ).

ചരണം 3—ബാഹു....സമൂഹൻ=ഭുജപരാക്രമമാകുന്ന അഗ്നിയെക്കൊണ്ടു് ലേഹനംചെയ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ശത്രുസമൂഹത്തോടുകൂടിയവനും, സാഹസമാകുന്ന ഒന്നിൽത്തന്നെ രസികനും, നൃപതികുലദീപനുമായ സുബാഹുവിന്റെ രാജധാനിയാകുന്നു ശോഭയേറുന്ന ഈ നഗരം. ഇതു ഭൂമിയിലുള്ള ഒരു സ്വർഗ്ഗമാകുന്നു. നീ ഇവിടെ ദുഃഖമെന്നിയേ വാഴുക. ഞങ്ങളാകട്ടെ മറിച്ചേത്തേക്കു പോകുന്നു. കച്ചവടംകൊണ്ടു് വളരെ ലാഭം ഇച്ഛിച്ചു വന്നവരാണു് ഞങ്ങൾ.

ഭ്രഗതം ത്രിദശലോകമേതദിഹ,
വാഴ്ക നീ ഇവിടെ അപതാപം
പോകുമെങ്ങാം പുനരേകതോ മനസി
മോഹിച്ചിങ്ങു വന്ന ബാഹുലാഭം.... (മാനേലും)

ബാഹുവീര്യശിഖി (കൈയൂക്കാകുന്ന അഗ്നിയാൽ) ലേഹിത (നക്കപ്പെട്ട) അഹിതസമൂഹൻ (ശത്രുക്കൂട്ടത്തോടുകൂടിയവൻ). നൃപതി കുലദീപൻ=രാജവംശത്തിന്റെ വിളക്കായുള്ളവൻ. ഏതത്=ഇതു്. ഭ്രഗതം (ഭൂമിയെ പ്രാപിച്ച) ത്രിദശലോകം (സ്വർഗ്ഗലോകം). അപതാപം=ദുഃഖം കൂടാതെ. എങ്ങാം പുനഃ ഏകതഃ പോകും=ഞങ്ങളാം ഇനിയൊരിടത്തു പോകം.

ചേദിരാജ്യത്തു കൊട്ടാരത്തിനു സമീപം എത്തിക്കഴിഞ്ഞിട്ടു് പറയുന്നതാണു് ഇതു്. ദമയന്തിയുടെ അമ്മയുടെ അനുജത്തിയുടെ മകനാണു് സുബാഹു. ശോണ്ണരാജാവിന്റെ പുത്രിമാരാണു് ഭീമരാജാവിന്റെ പത്നിയും ചേദിരാജാവായ വീരബാഹുവിന്റെ പത്നിയും. രാജമാതാവു് ദമയന്തിയെ തിരിച്ചറിയുന്നില്ല. ദമയന്തി സത്യാവസ്ഥ വെളിപ്പെടുത്തുന്നുമില്ല.

മഹാഭാരതകഥയിൽനിന്നു് ആട്ടക്കഥയിൽ ഒരു വ്യത്യാസം കാണുന്നുണ്ടു്. ഒരു രാത്രിയിൽ കാട്ടാനകൾ വ്യാപാരസംഘത്തെ ആക്രമിച്ചു നശിപ്പിച്ചു. ചിലർ മാത്രം രക്ഷപ്പെട്ടു. അവർ ദമയന്തി കൂടെക്കൂടിയതിനാലാണു് ഈ ആപത്തുണ്ടായതെന്നും, ദുർദ്ദേവതയായ അവളെ വധിക്കണമെന്നും പറഞ്ഞു. അതു കേട്ടു ഭയന്ന ഭൈമി വനത്തിലേക്കു് പ്രാണരക്ഷാർത്ഥം ഓടുകയും നാലഞ്ചു നാൾ കഴിഞ്ഞു് ചേദിരാജധാനിയിൽ എത്തുകയും ചെയ്യുന്നു എന്നാണു് ഇതിഹാസകഥ. നളോദയത്തിലാകട്ടെ, ആട്ടക്കഥയിലെപ്പോലെയാണു് സംഭവങ്ങൾ. സാർത്ഥവാഹകനെ വ്യക്തിത്വമുള്ള ഒരു കഥാപാത്രമാക്കി വളർത്തിയെടുത്തു് അയാളുടെ ദീനാനുകമ്പ വെളിപ്പെടുത്താൻ ഈ വ്യതിയാനം ഉപകരിക്കുന്നു.

പാഠഭേദം—മോഹിച്ചിങ്ങു വന്നതതിലാഭം (ദ).

രംഗം എട്ട്: ചേദിരാജധാനിയിലെ അന്തഃപുരം

ബലഹരി—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 17

> സാർദ്ധം ഗത്വാ തേന സാർത്ഥേന ഭൈമീ
> സായാൽ സായം ചേദിപസ്യാധിവാസം
> വാസാർത്ഥം താം വാസസോർദ്ധം വസാനാം
> ദീനാമാപ്താം രാജമാതാ ബഭാഷേ.

ശ്ലോകം 17—സാ (ദ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) ആ ഭൈമീ (ഈ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) ദമയന്തി തേന (ദ—പു—തൃ—ഏ) സാർത്ഥേന (അ—പു—തൃ—ഏ) സാർദ്ധം (അവ്യയം) ആ സാർത്ഥത്തോടുകൂടെ ഗത്വാ (ക്ത്വാന്തമവ്യയം) ഗമിച്ചിട്ട് സായം (അവ്യയം) സായംകാലത്തിൽ ചേദിപസ്യ (അ—പു—ഷ—ഏ) ചേദിരാജാവിന്റെ അധിവാസം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) ഗൃഹത്തെ ആയാൽ (ലുങ്—പ—പ്ര—പു—ഏ) പ്രാപിച്ചു. വാസാർത്ഥം (അവ്യയം) വസിക്കാനായിക്കൊണ്ട് ആപ്താം (ആ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) വന്നിരിക്കുന്നവളായി വാസസഃ (സ—ന—ഷ—ഏ) വസ്ത്രത്തിന്റെ അർദ്ധം (അ—ന—ദ്വി—ഏ) അർദ്ധത്തെ വസാനാം (ആ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ഉടുത്തിരിക്കുന്നവളായി ദീനാം (ആ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ദീനയായിരിക്കുന്ന താം (ദ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) അവളോട് രാജമാതാ (ഋ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) രാജമാതാവ് ബഭാഷേ (ലിട്—ആ—പു—പ്ര—ഏ) പറഞ്ഞു.

ശാലിനീവൃത്തം. 'നാലേഴായ് മം ശാലിനീ തംതഗംഗം' എന്നു ലക്ഷണം.

ഈ ശ്ലോകത്തിൽ സേയം, സായം എന്നൊക്കെയാണ് ഗ്രന്ഥങ്ങളിലൊക്കെയും പാഠം കണ്ടതു്. അപ്പോൾ 'പ്രാപിച്ചു' എന്നുള്ള ക്രിയ ഇല്ലാതെപോകുന്നു. 'സായാൽ' എന്നു മാററിയാൽ സാ ആയാൽ എന്നു സ്പഷ്ടമായി ക്രിയാപദം കിട്ടുന്നുണ്ട്. സേയം എന്ന പാഠം ലേഖകപ്രമാദമാകാനേ ഇടയുള്ളൂ.

പാഠഭേദം—സേയം സായം (101, ഇ).

''സേയം=സാ ഇയം അങ്ങനെയുള്ള ഈ'' എന്നു വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നു ഇ. ക്രിയാപദം ഇല്ലെന്ന കുറവ് പരിഹരിക്കാൻ ആപ്താ എന്ന പദം കൂട്ടിച്ചേർത്താണ് അർത്ഥം പറയുന്നതു്. ''ക്രിയാപദം ഒന്നു വേണമെന്ന് അദ്ദേഹത്തിനും അഭിപ്രായമുണ്ടെന്നു വ്യക്തമാണല്ലോ. ലഘുവായ ഒരു തിരുത്തൽകൊണ്ടു കാര്യം ഭംഗിയാകുമെന്നിരിക്കെ അദ്ധ്യാഹരിച്ചു ചേർത്തുണ്ടാക്കുന്നതെന്തിന്? കൈയിലുള്ളതു നേരാംവണ്ണമുപയോഗിക്കാതെ കടംവാങ്ങിത്തിന്നുന്നതു കഷ്ടമല്ലേ? തൊട്ടു

രാജമാതാവ്

പദം 24. പല്ലവി

കിം ദേവീ? കിമു കിന്നരീ? സുന്ദരി
നീതാനാരെന്നെന്നോടു വദ ബാലേ!

അനുപല്ലവി

മന്നിലീവണ്ണമുണ്ടോ മധുരത രൂപത്തിന്?
മുന്നമേ ഞാനോ കണ്ടില്ലാ കേട്ടുമില്ലാ....
(കിം ദേവീ)

ശങ്കരാഭരണം—മുറിയടന്ത

ഭൈമി

പദം 25. ചരണം 1

ദേവിയല്ലറിക, കിന്നരിയല്ല, ചൊല്ലാം
പാവനചരിതേ! കേൾ, പരമാർത്ഥമെല്ലാം
ഭൂപാലാന്വയത്തിൽ ഞാൻ പിറന്നേനേ നല്ല
കേവലം പ്രിയനെ വേർപിരിഞ്ഞാധിനില്ലാ....
(ആര്യേ)

വാക്യത്തിൽ ആപ്പാം എന്ന പദമുള്ളപ്പോഴാം അതേ പദ്യത്തിന്റെ അന്വയത്തിൽ അതാവർത്തിക്കുന്നതു ഭംഗിയുമല്ല.'' (ദേ)

പദം 24—കിം ദേവി=(നീ) ദേവസ്ത്രീയോ. കിമു കിന്നരി=കിന്നരസ്ത്രീയോ. വദ=പറയൂ.

പാഠഭേദം—ആരെന്നെന്നോടു (ദേ, 101).

അനുപല്ലവി—മധുരത=മാധുര്യം, സൗന്ദര്യം.

പാഠഭേദം—മുന്നമെങ്ങുമേ ഞാനോ (ദേ).
കണ്ടില്ല കേട്ടുമില്ല (ശാ, ദേ).
കണ്ടില്ല കേട്ടുമില്ലാ (ആ).

പദം 25. ചരണം 1—ഞാൻ നല്ല ഭൂപാലാന്വയത്തിൽ പിറന്നേനേ പ്രിയനെ വേർപിരിഞ്ഞാധിനില്ലാം കേവലം=എനിക്ക പ്രിയനെ പിരിയേണ്ടിവന്നതിനാൽ ആധി അവസാനിക്കുന്നില്ല എന്ന മാത്രമേയുള്ളൂ. ഞാൻ രാജവംശത്തിൽ ജനിച്ചവളാണ്; കഷ്ടകാലത്താൽ എനിക്ക് ഈ സ്ഥിതി വന്നുവെന്നേയുള്ളൂ എന്ന ചുരുക്കം.

പാവനചരിതേ=പവിത്രമായ ചരിത്രത്തോടുകൂടിയവളേ. ഭൂപാലാന്വയം=രാജവംശം. 'നല്ല' ഭൂപാലാന്വയത്തിന്റെ വിശേഷണം. വേർപിരിഞ്ഞാധി നില്ലാം=വേർപിരിഞ്ഞ ആധി (മനോവേദന) നില്ക്കുന്നില്ല.

രാജമാതാവ്

പദം 24. ചരണം 1

എന്തു നിൻ പ്രിയൻ നിന്നെ ബന്ധംപിരിഞ്ഞു
പോവാൻ?

പന്തണിമുലയാളേ! പറക നീ പരമാർത്ഥം....
(കിം ദേവീ)

ഭൈമി

പദം 25. ചരണം 2

ദേവനത്തിലേ തോററുപോയ് വനം തേടി,
വേദനകളും വന്നു ഭാവന മൂടി,
നാവിനുങ്ങഴൽ ചൊൽവാൻ നവപ്രേമധാടി,
പേവശാൽ പ്രസുപ്താം മാം വെടിഞ്ഞവനോടി....
(ആര്യേ)

ഇതിഹാസത്തിൽ സൈരന്ധ്രിയാണെന്നേ ദമയന്തി പറയുന്നുള്ള. രാജവംശജയാണെന്നു് ഇല്ല. ക്ഷത്രിയസ്ത്രീകളെ അണിയിച്ചൊരുക്കാൻ താമസിക്കുന്ന സ്വതന്ത്രയായ സ്ത്രീയാണു് സൈരന്ധ്രി.

പാഠഭേദം—ഭൂവലയത്തിലേ ഞാൻ പിറന്നേനെന്നല്ല (ദേ) = ഞാൻ ഭൂമിയിൽത്തന്നെ ജനിച്ചവളാണു്—ഞാൻ മനുഷ്യസ്ത്രീയാണു്. എന്നല്ല കേവലം = എന്നു മാത്രമല്ല.

വേർപിരിഞ്ഞേനന്നിന്നല്ലോ (ദേ). ഇവ രണ്ടും ദേ ഊഹിച്ചെടുത്ത പാഠങ്ങളാണു്. 'ത്രിപുട' ആണു് 'ആ' ഇലെ താളം.

പദം 24. ചരണം 1—എന്തു ബന്ധം = എന്തു കാരണം. പന്തണി = പന്തുപോലെ മനോഹരമായ.

പദം 25. ചരണം 2—എന്റെ പ്രിയൻ ചൂതിൽ തോററു കാട്ടിൽ പോയി. അപ്പോൾ ദുഃഖംകൊണ്ടു് അവന്റെ ബുദ്ധിക്കു മൂടൽ വന്നുകൂടി. ഈ ആപത്തിലും ഞങ്ങൾക്കു പ്രേമം ബലപ്പെട്ടതേയുള്ള. കഷ്ടം! അവൻ ഒടുവിൽ ബുദ്ധിഭ്രമത്താൽ ഉറങ്ങിക്കിടന്ന എന്നെ വെടിഞ്ഞു് ഓടിക്കളഞ്ഞു.

ദേവനത്തിൽ = ചൂതുകളിയിൽ. ഭാവനമൂടി = ബുദ്ധി മറഞ്ഞു. നവ....ധാടി = നവമായ പ്രേമത്തിന്റെ പെരുപ്പം. പേവശാൽ = ബുദ്ധിഭ്രമംകൊണ്ടു്. പ്രസുപ്താം മാം = ഉറങ്ങിക്കിടന്ന എന്നെ. 'വേദനകളും .. മൂടി' എന്ന പ്രയോഗത്തിൽ വാര്യർ ദ്വിതീയാക്ഷരപ്രാസം സ്വീകരിച്ചുകാണാത്തതെന്തു് എന്നു് ദേ. ആശങ്കിക്കുന്നു. 'ഭാവനയിൽ വന്നു വേദനകൾ മൂടി' എന്നു പദക്രമം തിരിച്ചിട്ടാൽ ആശങ്ക

രാജമാതാവ്

പദം 24. ചരണം 2

ഉന്മാദംകൊണ്ടു ചെയ്ത കന്മഷം ക്ഷമിക്ക നീ
മാന്മിഴി! കണവനെക്കാണ്മോളമിഹ വാഴ്ക....
(കിം ദേവീ)

ഭൈമി

പദം 25. ചരണം 3

ഉച്ഛിഷ്ടം ഭുജിക്കയില്ലൊരു നാളുമേ ഞാൻ
ഉരിയാടുകയുമില്ല പുരുഷന്മാരോടു
പ്രച്ഛന്നരതിക്കേകൻ പ്രാർത്ഥിച്ചാലവനെ
പ്രസഭം നീ വധിക്കേണം, വസിപ്പേനിന്നിവിടെ....
(ആര്യേ)

രാജമാതാവ്

പദം 24. ചരണം 3

ചൊന്നതൊക്കെയുമേവംതന്നെ നീയിഹ വാഴ്ക
എന്നുടെ തനയാ സുനന്ദയും നീയുമൊക്കും....
(കിംദേവീ)

യ്യു സമാധാനമാകുമെന്നു് എം. പി. ശങ്കുണ്ണിനായർ നിർദ്ദേശിക്കുന്നതു് (മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പു്, 1965 ജനുവരി 31) സ്വീകാര്യമാണു്.

പാഠഭേദം—വേദനകളും വന്നു (ഇ).

പദം 24. ചരണം 2—ഉന്മാദം=ബുദ്ധിഭ്രമം. കന്മഷം=അപരാധം.

പദം 25. ചരണം 3—പ്രച്ഛന്നരതി = ഗൂഢസുരതം. പ്രസഭം= ബലാൽകാരേണ (പരോക്ഷമായിട്ടോലും രതിക്കു് ആരെങ്കിലും പ്രാർത്ഥിച്ചാൽ അവനെ നിർബ്ബന്ധമായും വധിക്കണം).

പാഠഭേദം—പുരുഷന്മാരോടേ (ഇ, 101).
വസിപ്പേൻ ഞാനിവിടെ (ദേ, ഇ).
വസിപ്പനിന്നിവിടെ (ശാ, ആ).

പദം 24. ചരണം 3—ഏവംതന്നെ=അങ്ങനെതന്നെ. എന്നുടെ.... ഒക്കും=എന്റെ പുത്രിയായ സുനന്ദയും നീയും എനിക്കു് ഒരുപോലെയാണു്. എന്റെ മകളെപ്പോലെ നിന്നെ ഞാൻ കരുതും എന്നർത്ഥം.

പാഠഭേദം—ഏവം തന്നേ നീയിഹ വായ്കിൽ (ദേ).
എന്നുടെ ...നീയുമൊപ്പം (ദേ).
തനയാ സുനന്ദയും (ഇ, ആ).

രംഗം ഒൻപതു്: ചേദിരാജധാനിയിലെ അന്തഃപുരം

വൃന്ദാവനസാരംഗം—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 18

താപാർത്താ നളമനുചിന്ത്യ ചേദിപുര്യാം
സാവാത്സീദിഹ സഹ വീരബാഹുപുത്ര്യാ
ഭീമോക്ത്യാ ഭുവി ച വിചിന്ത്യ താം സുദേവോ
ഭൂദേവോ നിഗദിതവാൻ വിലോക്യ ഭൈമീം.

ശ്ലോകം 18—ഇഹ (അവ്യയം) ചേദിപുര്യാം (ഈ—സ്ത്രീ—സ—ഏ) ഈ ചേദിപുരിയിൽ നളം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) നളനെ അനുചിന്ത്യ (ല്യബന്തമവ്യയം) അനുചിന്തിച്ചിട്ടു് താപാർത്താ (ആ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) ദുഃഖപരവശയായിരിക്കുന്ന സാ (ദ—സ്ത്രീ—പ്ര ഏ) അവൾ (ദമയന്തി) സുബാഹുപുത്ര്യാ (ഈ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) സുബാഹുവിന്റെ പുത്രിയോടു് സഹിതാ (ആ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) കൂടിയവളായിട്ടു് അവാത്സീത് (ലുങ്—പ—പ്ര—പു—ഏ) വസിച്ചു. സുദേവഃ (അ—പു പ്ര—ഏ) ഭൂദേവഃ (അ—പു പ്ര—ഏ) സുദേവൻ എന്ന ബ്രാഹ്മണൻ ഭീമോക്ത്യാ (ഇ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) ഭീമരാജാവിന്റെ കല്പനയാൽ ഭുവി (ഊ—സ്ത്രീ—സ—ഏ) ഭൂമിയിൽ താം (ദ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) അവളെ (ഭൈമിയെ) വിചിന്ത്യ (ല്യബന്തമവ്യയം) അന്വേഷിച്ചിട്ടു് ഭൈമീം (ഈ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ഭൈമിയെ വിലോക്യ (ല്യബന്തമവ്യയം) കണ്ടിട്ടു നിഗദിതവാൻ (ത—പു—പ്ര—ഏ) ച (അവ്യയം) നിഗദിതവാനാകയും ചെയ്തു (പറകയും ചെയ്തു).

പ്രഹർഷിണീവൃത്തം. 'ത്രിച്ഛിന്നം മനജരഗം പ്രഹർഷിണീയം' എന്നു ലക്ഷണം.

ഭൈമി നളനെപ്പററി ചിന്തിച്ചു വ്യസനിച്ചുകൊണ്ടു സുബാഹുപുത്രിയൊന്നിച്ചു ചേദിരാജധാനിയിൽ താമസിച്ചുവന്നു. അപ്പോൾ അവളെ അന്വേഷിക്കുന്നതിനായി ഭീമരാജാവു് അയച്ചിരുന്ന ബ്രാഹ്മണരിൽ സുദേവൻ എന്നൊരുവൻ അവളെ കണ്ടെത്തീട്ടു് അവളോടു പറഞ്ഞു.

രാഗം മദ്ധ്യമാവതി എന്നു് ആ.

'സഹിതാ സുബാഹുപുത്ര്യാ' എന്നാണു കാ. പാഠം. അതനുസരിച്ചു ദമയന്തിയുടെ ചിററമ്മയുടെ മകനായ സുബാഹുവിനു് ദമയന്തിയോളം പ്രായംചെന്ന ഒരു പുത്രിയുണ്ടായിരുന്നുവെന്നു കല്പിക്കണം. ഈ അനൗചിത്യത്താലാണു് 'സഹിതാ സുദാമപുത്ര്യാ' എന്ന പാഠം ശാ. സ്വീകരിക്കുന്നതു്. രാജമാതാവു് സുദാമാവിന്റെ പുത്രിയാണു്. അവളോടൊപ്പം എന്നർത്ഥം. ദമയന്തി സുബാഹുവിന്റെ

സുദേവൻ

പദം 26. പല്ലവി

സുദിനമിന്നു മേ, സുദേവനാം ഞാൻ
സുഖമോ തേ നളദയിതേ?

അനുപല്ലവി

സുമുഖി, കാന്തനെങ്ങു പോയി, ചൊൽക നീ
സോദരസഖമറി മാം ദമസോദരി.... (സുദിനം)

ചരണം 1

അവസ്ഥയെല്ലാമച്ഛൻ കേട്ടു നിങ്ങടേ,
ആവതെന്തുള്ളു സങ്കടേ,
കൊണ്ടുചെൽവാൻ നിങ്ങളെ
കല്പിച്ചയച്ചു ഞങ്ങളെ ഭൂസുരാധനാദിശി....
(സുദിനം)

സഹോദരിയായ സുനന്ദയുടെ സഖിയായിരുന്നെന്നു മുമ്പു സൂചനയുണ്ട്. സുനന്ദയും സുബാഹുവും വീരബാഹുവിന്റെ സന്താനങ്ങളാണ്. അതിനാൽ 'സഹ വീരബാഹുപുത്ര്യാ' എന്നു ദേ. നല്കുന്ന പാഠം സ്വീകരിക്കുന്നതാണ് ഉചിതം. 101, ഇ എന്നിവയിലെ പാഠം ഇതാണ്. കാന്താരതാരകപാഠവും അപ്രകാരം തിരുത്തി.

പദം 26—മേ=എനിക്ക്. ഇന്ന് സുദിനം=ഇന്നു നല്ല ദിവസമാണ്. വളരെനാളത്തെ അന്വേഷണത്തിനുശേഷം ദമയന്തിയെ കാണാൻ കഴിഞ്ഞതാണു സുദിനമെന്നു പറയാൻ കാരണം. തേ സുഖമോ=നിനക്കു സുഖമാണോ? നളദയിത=നളപത്നി. ത്രിപുട താളം (ആ).

അനുപല്ലവി—സോദരസഖം അറി മാം=എന്നെ നിന്റെ സോദരന്റെ തോഴനെന്നറിഞ്ഞാലും.

ദാന്തൻ, ദമൻ, ദമനൻ എന്നിവരാണ് ദമയന്തിയുടെ സഹോദരന്മാർ. ദമന്റെ സ്നേഹിതനാണു താനെന്ന് സുദേവൻ പറയുന്നതു് അവരം ഹൃദയം തുറന്നു സംസാരിക്കുന്നതിനുവേണ്ടിയാണ്.

പാഠഭേദം—കാന്തനെങ്ങുപോയ് (101).
ചൊൽ നീ (ദേ).
സഖമറിക മാം (ആ, ഇ, ദേ).

പദം 26. ചരണം 1—ഞങ്ങളെ ഭൂസുരാൻ=ഭൂസുരരായ ഞങ്ങളെ. സങ്കടേ=സങ്കടത്തിൽ. സങ്കടം എന്നു ഭാഷാശബ്ദത്തിൽ സംസ്കൃതത്തിലെ സപ്തമീവിഭക്തിപ്രത്യയം ചേർത്തുള്ള പ്രയോഗം. 'സന്ദേ സംസ്കൃതീകൃത ച' എന്ന ലീലാതിലകസൂത്രപ്രകാരം വരുന്ന പ്രയോഗം.

ഊശാനി—മുറിയടന്ത

ഭൈമി

പദം 27. പല്ലവി

മേദിനീദേവ! താതനും മമ
മാതാവിനും സുഖമോ?

അനുപല്ലവി

ആധിജലധിയെൻ മുഴുകിയെൻ മാനസം
നാഥനാരിനിക്കെന്നധുനാ ന ജാനേ....

(മേദിനീ)

ചരണം 1

സൈ്വരമായിരുന്ന നാളം ചൂതിൽ തോററു നാട്ടും
ഭൂരിധനവും ഭണ്ഡാഗാരവും നഗരവും
ദൂരെയെല്ലാം കൈവെടിഞ്ഞാനേ, പരവശപ്പെട്ടു
വൈരി ദുർവാക്കുകൾ കേട്ടാനേ, നൈഷധൻ
വീരൻ

ഘോരമാകും വനം പുക്കാനേ, ഞാനവൻപിൻപേ
നേരേ പുറപ്പെട്ടേനേ ഹേ സുദേവ.... (മേദിനീ)

പാഠഭേദം—നിങ്ങടെ ഹേ ദമയന്തി (ആ).
കൊണ്ടങ്ങു പോവാൻ നിങ്ങളെ (ദേ, ഇ).
കല്പിച്ചയച്ചു ഞങ്ങളെ (ദേ, ഇ).

പദം 27. പല്ലവി—മേദിനീദേവൻ=ബ്രാഹ്മണൻ. ഈ പദത്തിൻെറ താളം ത്രിപുട എന്നു് ആ.

അനുപല്ലവി—അധുനാ ന ജാനേ=ഇപ്പോൾ ഞാൻ അറിയുന്നില്ല. ആധിജലധി=ദുഃഖമാകുന്ന സാഗരം. ഈ ദുഃഖസാഗരത്തിൽ എൻെറ രക്ഷിതാവാരു് എന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.

പാഠഭേദം—മുഴുകിയെൻ മാനസമോ (ദേ)
നാഥനാരിനിക്കിന്നധുനാ (ദേ)

ചരണം 1—സൈ്വരമായിരുന്നനാളം=സസുഖം വാണകാലത്തു്. ഭൂരിധനം=വർദ്ധിച്ച സമ്പത്തു്. വൈരിദുർവാക്കുകൾ=ശത്രുവിൻെറ (പുഷ്കരൻെറ) ദുഷിച്ച വാക്കുകൾ.

പാഠഭേദം—ഭൂരിധനമാം ഭണ്ഡാഗാരവും (ദേ).
ദുർവാക്കുകൾ കേട്ടാനെ (ആ).
ഘോരമാം വനം (ദേ).
പുറപ്പെട്ടേനേ സുദേവ (ദേ).
പിറപ്പെട്ടേനേ (ഇ).

സുദേവൻ
പദം 26. ചരണം 2

അടക്കിനാനോ നാടൊക്കെയും പുഷ്കരൻ?
ആജികൊണ്ടെങ്കിൽ മുഷ്കരൻ,
വ്യാജംകൊണ്ടെങ്കിൽ തസ്കരൻ,
ഈശനെത്രയും കക്ശൻ പിന്നെയെന്തു ചൊല്ലുക....
(സുദിനം)

ഭൈമി
പദം 27. ചരണം 2

അംശുകമുടുത്തതും ആശുതാൻ കളഞ്ഞു
കൗശേയമിതൊന്നു കൊണ്ടിരുവരുമായുടുത്തു
കാട്ടിൽ നീളെയുഴന്നോരനാരം (എന്നോടിവണ്ണം
കാട്ടുമെന്നോർത്തിരുന്നീല ഞാൻ) കഷ്ടമെത്രയും
അത്തൽപൂണ്ട ഞാനുറങ്ങുമ്പോരം വസ്ത്രവും ഛിത്വാ
അർദ്ധരാത്രേ പോയ്മറഞ്ഞാനേ, ഹേ സുദേവ!....
(മേദിനീ)

പദം 26. ചരണം 2—ആജി=യുദ്ധം. പുഷ്കരൻ, യുദ്ധത്തിലുള്ള സാമർത്ഥ്യം നോക്കിയാൽ പരാക്രമിയും വഞ്ചനയിലുള്ള സാമർത്ഥ്യം ആലോചിച്ചാൽ കള്ളനും തന്നെ. ഈശ്വരൻ തീരെ നിർദ്ദയൻ ആയിരിക്കുന്നു. ആട്ടെ ശേഷം കേൾക്കട്ടെ.

മുഷ്കരൻ=ശക്തൻ. ഈശൻ=ഈശ്വരൻ. കക്ശൻ=നിർദ്ദയൻ.

നാടൊക്കേയും (ദേ)
നാടൊക്കയും (101)
പുഷ്കരൻ ഹേ ദമയന്തി (ആ).

പദം 27. ചരണം 2—ആശുതാൻ=ആശുതന്നെ എന്നു കർത്താവു്. അത്യാഗ്രഹംകൊണ്ടുതന്നെ ഉടുത്ത വസ്ത്രവും പോകാൻ ഇടയായി. പക്ഷികളെ പിടിക്കാൻ വസ്ത്രം എറിഞ്ഞതോർക്കുക. കൗശേയം=പട്ടു്. വലയത്തിനുള്ളിലുള്ളതു ഗർഭവാക്യം. ഗർഭിതം എന്ന ദോഷം ഈമാതിരി സ്ഥലങ്ങളിൽ. ഭാഷാഭൂഷണം 144–ാംപുറം നോക്കുക.

അംശുകമുടുത്തതും=ഉടുത്തിരുന്ന വസ്ത്രവും. 'ആശ താൻ' എന്ന പാഠത്തിനാണു് ഏ ആർ. അർത്ഥം നല്കുന്നതു്. 'ആശു' എന്നാണു് ഇ, ആ, ദേ. ആശ അക്ഷരത്തെറ്റാകാമെന്നതിനാൽ ആശു എന്നു തിരുത്തി. ഉടുത്തിരുന്ന വസ്ത്രം വേഗം നഷ്ടപ്പെടുത്തി എന്നർത്ഥം. ഉഴന്നു്=അലഞ്ഞു്. ഛിത്വാ=മുറിച്ചിട്ടു്. 'കാട്ടുമെന്നോർത്തിരുന്നില്ല' എന്ന പാഠം ആണു് ഗ്രന്ഥങ്ങളിലെല്ലാം കാണുന്നതു്.

സുദേവൻ

പദം 26. ചരണം 3

അനർത്ഥമെല്ലാവർക്കുമുണ്ടാമേകദാ
ബുദ്ധിയുമപ്പോൾ മോഹിതാ
മാഞ്ഞുപോമപ്പോൾ സ്നേഹിതാ
ശോകമിതിനു കേൾ വൃഥാ പിന്നെയെന്തു
ചൊല്ലുക.... (സുദിന)

ഭൈമി

പദം 27. ചരണം 3

സംശയമെനിക്കില്ലാ വേർപെട്ടോടുമെന്നു,
വംശയശസ്കരനും സംശയമുണ്ടായില്ലാ,
ആശു പിന്നെ ഞാനുണർന്നേനേ, കാന്തനെപ്പാർശ്വ-
ദേശമെങ്ങും തപ്പിനേനയ്യോ പിന്നെയുണ്ടായ

'കഷ്ടമെന്നോർത്തിരുന്നില' എന്ന കാ.പാഠം അക്ഷരത്തെറ്റാകാൻ ഇടയുള്ളതിനാൽ 'കാട്ടമെന്നു*' തിരുത്തി.

പാഠഭേദം—നീളെയുഴന്നൊരു (ആ, ഇ).
എന്നോടീവണ്ണം (ആ).
എന്നൊടീവണ്ണം (ഇ).
എന്നൊടീവണ്ണം (ശാ).
കാട്ടമെന്നോർത്തിരുന്നില്ല (ദേ).

പദം 26. ചരണം 3—മോഹിതാ=മോഹിക്കപ്പെട്ടതു്. സ്നേഹിതാ=സ്നേഹിയാവു എന്നുള്ളതു്. സ്നേഹി=സ്നേഹമുള്ളവൻ, സ്നേഹം എന്നർത്ഥം. ആപത്തു ചിലപ്പോൾ ആക്കും വരുന്നതാണു്. അപ്പോൾ ബുദ്ധി മോഹിച്ചുപോകയും സ്നേഹം മാഞ്ഞുപോകയും ചെയ്യും. അതിനെപ്പററി ദുഃഖിക്കാനില്ല.

അനർത്ഥം=ആപത്തു്. ഏകദാ=ഒരിക്കൽ. മോഹിതാ=മൂഢതയെ പ്രാപിക്കും. വൃഥാ=വെറുതെ.

വിധിവശാൽ ആക്കും ആപത്തുണ്ടാകാം. അതാകട്ടെ, ബുദ്ധിഭ്രമത്തിനു കാരണമാകും. തന്മൂലം പ്രിയപ്പെട്ടവരോടു സ്നേഹം കുറഞ്ഞുപോകും. ഇതു് സ്വാഭാവികമാണെന്നും, നളനിൽ ദോഷാരോപം യുക്തമല്ലെന്നും കവി തത്വചിന്തയിലൂടെ സമർത്ഥിക്കുന്നു.

പാഠഭേദം—ഏകദാ ഹേ ദമയന്തി (ആ).
ക്ലേശമിതിനു കേൾ (ദേ).

പദം 27. ചരണം 3—അവൻ എന്നെ വിട്ടേച്ചുപോകുമെന്നു് എനിക്കു ലേശം സംശയമില്ലായിരുന്നു. അവനു് അങ്ങനെ ചെയ്യാനും സംശ

ക്ലേശമെന്തു ചൊൽവതിപ്പോഴം ഞാൻ?
കാട്ടിൽനിന്നെന്നേ
ഈശനിങ്ങു കൊണ്ടുപോന്നാനേ ഹേ സുദേവ!....
(മേദിനീ)

സുദേവൻ

പദം 26. ചരണം 4

നിനച്ചവണ്ണമല്ല ദൈവമാക്കമേ
നളനെ നിന്നൊടു ചേക്കമേ
നിന്നെക്കണ്ടെത്തി ഭാഗ്യമേ
താതനെക്കാൺക യോഗ്യമേ, പോക
വേണ്ടതങ്ങിനി.... (സുദിന)

യമുണ്ടായില്ല. യശസ്കരൻ=താൻ ജനിച്ച വംശത്തിന കീർത്തി ഉള വാക്കന്നവൻ. ഇങ്ങനെ ചെയ്യാൽ നല്ല യശസ്സുതന്നെ എന്നിവിടെ വിപരീതധ്വനി തോന്നുന്നു. എന്റെ പിന്നത്തെ സ്ഥിതി പറഞ്ഞു കേൾപ്പിക്കാൻ പ്രയാസം. ഈശ്വരൻതന്നെ എന്നെ ഇവിടെ കൊണ്ടു വന്നു വിട്ടു എന്നു പറഞ്ഞാൽ മതി.

സംശയമെനിക്കില്ലാ=സംശയം എനിക്കില്ലായിരുന്നു. വംശ.... യില്ലാ=നളൻ എന്നെ ഉപേക്ഷിക്കാനം സംശയം തോന്നിയില്ല.

'കാട്ടിൽനിന്നെന്നെ' എന്ന പാഠമാണു ഗ്രന്ഥങ്ങളിലെല്ലാം. 'നിന്നെന്നു' എന്ന ഗ്രന്ഥപാഠം 'നിന്നെന്നെ' എന്നു മാററി.

പാഠഭേദം—സംശയമിനിക്കില്ല (ദേ, ശാ).
സംശയമുണ്ടായില്ല (ദേ, ആ, ശാ).
ക്ലേശമിപ്പോളെന്തു ഞാൻ ചൊല്ല (ദേ).
കാട്ടിൽനിന്നെന്നെ (ദേ).

പദം 26. ചരണം 4—നിനച്ച....മാക്കമേ=നമ്മുടെ ആഗ്രഹംപോലെയല്ല ഈശ്വരൻ പ്രവൎത്തിക്കുന്നതു്. Man proposes God disposes. 'വംശയശസ്കരനും സംശയമുണ്ടായില്ല' എന്നു ഭൈമി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനു് ഉത്തരമാണിതു്. നളനെ നിന്നോടു ചേക്കമേ—ഈശ്വരൻ തന്നെ ചേക്കമെന്നൎത്ഥം. ഏതായാലും നിന്നെക്കണ്ടെത്തിയതു് ഭാഗ്യംതന്നെ. ഇനി നീ അച്ഛനെ ചെന്നു കാണുകയാണു വേണ്ടതു്. അതിനാൽ പുറപ്പെടാം.

പാഠഭേദം—നളനെ നിന്നോടു (101, ആ, ദേ).
പോകവേണ്ടതങ്ങു നീ (ദേ).

രംഗം പത്ത്: കുണ്ഡിനരാജധാനി

മോഹനം—ചെമ്പട

ശ്ലോകം 19

സൈരന്ധ്രീം താം ഭീമപുത്രീം വിദിത്വാ
മാതൃഷ്വസ്രാ ലാളയന്ത്യാ സപുത്ര്യാ
സാനുജ്ഞാ താ സാനുഗാ വാഹനേന
പ്രാപ്താ ഭൈമീ കുണ്ഡിനം പ്രാഹ താതം.

ഭൈമി

പദം 28. പല്ലവി

താതപാദയുഗമാദരേണ തവ
തനയ ഞാൻ തൊഴുതേൻ.

അനുപല്ലവി

വീതഖേദമിഹ ചേതസാ കിമപി
വിപദി ച സപദി സമാശ്വസിതം.... (താത)

ശ്ലോകം 19—താം (ദ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ആ സൈരന്ധ്രീം (ഈ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) സൈരന്ധ്രിയെ (പരഗൃഹത്തിൽ വസിക്കുന്ന കുലസ്ത്രീയെ) ഭീമപുത്രീം (ഈ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ഭീമപുത്രിയെന്ന് വിദിത്വാ (ക്ത്വാന്തമവ്യയം) അറിഞ്ഞിട്ട് ലാളയന്ത്യാ (ഈ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) ലാളിച്ചിയങ്ങുന്നവളായി സപുത്ര്യാ (ഈ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) സപുത്രിയായിരിക്കുന്ന മാതൃഷ്വസ്രാ (ഋ—സ്ത്രീ—തൃ—ഏ) മാതൃഷ്വസാവിനാൽ (അമ്മയുടെ സഹോദരിയാൽ) അനുജ്ഞാതാ (ആ—സ്ത്രീ പ്ര—ഏ) അനുവദിക്കപ്പെട്ടവളായ സാ (ദ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) ഭൈമീ (ഈ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) ആ ദമയന്തി സാനുഗാ (ആ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി വാഹനേന (അ—ന—തൃ—ഏ) വാഹനത്തിലൂടെ കുണ്ഡിനം (കുണ്ഡിനത്തെ) പ്രാപ്താ (ആ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) പ്രാപിച്ചവളായിട്ട് താതം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) അച്ഛനോട് പ്രാഹ (വിഭക്തിപ്രതിരൂപകമവ്യയം) പറഞ്ഞു.

ശാലിനീവൃത്തം.

ദശാർണ്ണരാജാവായ സുദാമാവിനു രണ്ടു പുത്രിമാരുണ്ടായിരുന്നു. അതിലൊരുവളെ വിദർഭരാജാവും മററവളെ ചേദിരാജാവും വേട്ടു. ഈ സംഗതിയെല്ലാം സുദേവൻ വന്നു ദമയന്തിയെ കണ്ടറിഞ്ഞതിന്റെശേഷമേ വെളിപ്പെട്ടുള്ളൂ. ഇതിനാലാണ് രാജമാതാവിനെ മാതൃഷ്വസാവെന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നത്.

പദം 28. പല്ലവി—തനയാ ഞാൻ (ആ).

അനുപല്ലവി—ഇഹ വിപദി ച (ഈ ആപത്തിലും) എന്നാൽ വീത

ചരണം 1

അന്തരംഗമതിലാരിതോർത്തിരുന്നി–
തതീവവിഷമമീ ദശാന്തരം
അന്തിയാം പൊഴുതിലംബുജവനികളല്ലോ–
രഴലെ അതിശയിച്ചോരനുഭവമെനിക്കിദപ്പോൾ.... (താത)

ചരണം 2

നാടുപോയതുകൊണ്ടാടലേതുമില്ല
നളൻ പിരിഞ്ഞതിലലം വ്യഥാ
കാടുതോറും നടന്നൂഢവിവശഭാവം
കദനമവനു വന്നതെന്തെന്നാരറിഞ്ഞു?.... (താത)

ഖേദമാകം വണ്ണം സപദി (വേഗത്തിൽ) ചേതസാ (മനസ്സുകൊണ്ട്) കിമപി (അല്പം) സമാശ്വസിതം (ആശ്വസിപ്പ എന്നുള്ളതുണ്ടായി). ഞാൻ ഈ ആപത്തിലും ഖേദമടക്കി സ്വല്പം ആശ്വസിച്ചു എന്നർത്ഥം.

വീതഖേദം=ദുഃഖം വേർപെട്ട്.

ഇഹ=ഇവിടെ വന്നപ്പോൾ എന്ന അർത്ഥമാണ് ഭേദമെന്നു തോന്നുന്നു.

പാഠഭേദം—വീതബാധമിഹ.

ചരണം 1—അംബുജവനി=താമരപ്പൊയ്ക.

അതീവവിഷമം=ഏറ്റവും ദുസ്സഹം. ദശാന്തരം=ദുർദ്ദശ. അഴൽ=ദുഃഖം. അതിശയിച്ച=കവിഞ്ഞ.

സൂര്യപത്നിയായ താമര ഭർത്തൃവിയോഗദുഃഖത്താലാണ് സന്ധ്യയ്ക്കു കൂമ്പുന്നതെന്നു കവിഭാവന. അവസ്ഥയുള്ളതിലും കവിഞ്ഞ വിരഹവേദനയാണ് തനിക്ക്.

പാഠഭേദം—അന്തരംഗംതന്നിലാരിതോർത്തിരുന്നു (ഭ).
അഴലേ (ഭ).
അനുഭവമിന്നിക്കിതു (ഭ).

ചരണം 2—അലംവ്യഥാ=അധികം വ്യസനം (ഉണ്ട്). ഊഢവിവശഭാവം=വിവശതയോടുകൂടെ. കദനം=ദുഃഖം.

ഭൈമിയുടെ ഭർത്തൃസ്നേഹമാണ് ഇവിടെ കാണുന്നത്. ആടൽ=ദുഃഖം.

പാഠഭേദം—ആടലേതുമില്ലാ (101).

ചരണം 3

ഏതു ചെയ്യും പ്രാണനാഥൻതന്നെ കാൺകി-
ലൊഴിഞ്ഞു നഹി സുഖമെനിക്കഹോ?
ആധിവാരിധിയിലാണ്ടു കിടക്കയേക്കാൾ
അറുതിയസുക്കൾക്കിനി വരികിലേറെ നല്ലൂ.... (താത)

ദേശാക്ഷി—മുറിയടന്ത

ഭീമൻ

പദം 29. പല്ലവി

നിനക്കു കുശലം ബാലേ മേൽക്കുമേലേ.

അനുപല്ലവി

നിന്നെക്കണ്ടതിനാലേ എൻമനം
കുളിർത്തിതു പല്ലവാംഗീ.... (നിനക്കു)

പദം 29. ചരണം 1

നിന്നുടെ പ്രിയൻ നിന്നെക്കൈവെടിഞ്ഞു
എന്നതുകൊണ്ടു നീയെന്തഴൽപിണഞ്ഞു
അന്നു കേളെനിക്കിപ്പോളാധി മാഞ്ഞു
അന്നെന്തേ എന്നരികിൽ നീ വരാഞ്ഞു?
അരുതരുതിനിയാധി ഹൃദയേ
മമ തനയേ, ഖേദം ശമയേ സമയേ.... (നിനക്കു)

പദം 28. ചരണം 3—കാൺകിലൊഴിഞ്ഞു = കണ്ടെങ്കിലല്ലാതെ. ആധിവാരിധിയിൽ= ദുഃഖസമുദ്രത്തിൽ. ആണ്ട്—താണ്ട് മുഴുകി. അസുക്കൾ= പ്രാണങ്ങൾ.

അറുതി= നാശം. ദുഃഖനിമഗ്നമായ ജീവിതത്തെക്കാൾ മരണം തന്നെയാണ് അഭികാമ്യമായിട്ടുള്ളതു്.

പാഠഭേദം—സുഖമിനിക്കഹോ (ദേ, ശാ).
ആണ്ടു കിടക്കയെക്കാൾ (ശാ).

പദം 29—പുറനീര- ചെമ്പട എന്നു് ആ.

പദം 29. ചരണം 1—എന്തഴൽപിണഞ്ഞു=എത്ര ദുഃഖിച്ചു. മമ തനയേ=എന്റെ മകളേ. സമയേ=സമയത്തിൽ, കാലംകൊണ്ടു്. ഖേദം ശമയേ= ദുഃഖത്തെ ഒഴിവാക്കൂ.

ഹൃദയേ=ഹൃദയത്തിൽ. നളൻ നിന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചപ്പോഴും ചേദിരാജ്യത്തു് സൈരന്ധ്രിയായി നിന്നും മറ്റും ക്ലേശിക്കാതെ നീ

ചരണം 2

ഭൂദേവർ പലരുണ്ടേ നാലുദിക്കും
ആദരാൽ തിരഞ്ഞവരറിയിപ്പിക്കും,
കാന്തനോടചിരാൽ നീയൊത്തുമിക്കും
ഞാൻതന്നെ പുഷ്കരമന സംഹരിക്കും
അതിനില്ലിനിക്കപേക്ഷ ഹൃദയേ,
കിമു കഥയേ? സുഖം ജനയേ തനയേ!.... (നിൻക)

പദം 29. ചരണം 3

പ്രാണേശനോടു നിനക്കവിടെയും
വാണിടാം പിരിയാതെയിവിടെയും
നൂനമീ വിപത്തെല്ലാം പോയ്മായും
ആനന്ദം നമുക്കെല്ലാം വന്നുതോയും
അഭിഷിഞ്ചാമ്യഥ നിഷധസദനേ
ഗതകദനേ തവ സുതനേ ഉടനേ.... (നിനക്ക)

എന്തുകൊണ്ട് അമ്മതന്നെ എന്റെ അരികിൽ വന്നില്ല എന്നാണു പുത്രീവത്സലനായ ഭീമന്റെ ചോദ്യം.

പാഠഭേദം—ഒന്നു കേളിനിക്കിപ്പോഴാം (ആ, ഭ, ശാ).

ചരണം 2—കിമു കഥയേ=എന്തിനു പറയുന്നു: സുഖം ജനയേ തനയേ=ഹേ പുത്രി നിനക്കു ഞാൻ സുഖത്തെ ജനിപ്പിക്കും.

അചിരാൽ=താമസംകൂടാതെ.

പാഠഭേദം—അവരറിയിക്കും (ഇ, ഭ).

അതിനില്ലെനിക്കപേക്ഷ (101).

ചരണം 3—തോയും=വർദ്ധിക്കും, നിറയും. അഥ=അനന്തരം. ഹേ ഗതകദനേ=ദുഃഖം പോയവളേ! ഉടനെ തവ (നിന്റെ) സുതനെ നിഷധസദനേ (നിഷധരാജധാനിയിൽ) അഭിഷിഞ്ചാമി (ഞാൻ അഭിഷേകം ചെയ്യും).

'നിഷധസദനേ' എന്നതിന്റെ വിശേഷണമായി 'ഗതകദനേ' എടുത്തു കഴപ്പം തീൻ നിഷധരാജധാനിയിൽ എന്നു ശാസ്ത്രിയും ഇളംകുളവും അർത്ഥം നല്കുന്നു.

പാഠഭേദം—പ്രാണേശനോടും (ഭ).

പിരിയാതെയിവിടയും (ആ).

വാണീടാം പിരിയാതെ (ഭ).

പോയി മായും (ഇ, 101).

തവ സുതനെ ഉടനെ (ശാ, 101).

ശ്ലോകം 20

അമൃതമിവ കിരന്തീമാർത്തിഭാരം ഹരന്തീം
പിതൃഗിരമുദയന്തീം പ്രീതിപൂരം വമന്തീം
സപദി നിശമയന്തീ സാത്രഖേദം ത്യജന്തീ
വ്യധിത ച ദമയന്തീ വാസമാശാം വഹന്തീ.

ശ്ലോകം 20—അമൃതം (അ—ന—ദ്വി—ഏ) അമൃതത്തെ കിരന്തീം (ഈ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ഇവ (അവ്യയം) വിതറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതോ എന്നു തോന്നുമാറായി ആർത്തിഭാരം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) ദുഃഖഭാരത്തെ ഹരന്തീം (ഈ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) അപഹരിച്ചിയങ്ങുന്നതായി ഉദയന്തീം (ഈ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ഉദിച്ചിയങ്ങുന്നതായി പ്രീതിപൂരം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) പ്രീതിപൂരത്തെ വമന്തീം (ഈ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) പുറപ്പെടുവിച്ചിയങ്ങുന്നതായിരിക്കുന്ന പിതൃഗിരം (രേഫാന്തം സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) അച്ഛന്റെ വാക്കിനെ സപദി (അവ്യയം) വേഗത്തിൽ നിശമയന്തീ (ഈ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) സാ (ദ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) കേട്ടിയങ്ങുന്നവളായിരിക്കുന്ന ആ ദമയന്തീ (ഈ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) ദമയന്തി ഖേദം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) ദുഃഖത്തെ ത്യജന്തീ (ഈ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) ത്യജിച്ചിയങ്ങുന്നവളായി ആശാം (ആ—സ്ത്രീ—ദ്വി—ഏ) ആശയെ വഹന്തീ (ഈ—സ്ത്രീ—പ്ര—ഏ) വഹിച്ചിയങ്ങുന്നവളായിട്ട് അത്ര (അവ്യയം) ഈ കണ്ഡനത്തിൽ വാസം (അ—പു—ദ്വി—ഏ) വാസത്തെ വ്യധിത (ലുങ്—ആ പ്ര—പു—ഏ) ച (അവ്യയം) ചെയ്കയും ചെയ്തു.

മാലിനിവൃത്തം. 'നനമയയുഗമെട്ടിൽ തട്ടണം മാലിനിക്ക്' എന്നു ലക്ഷണം.